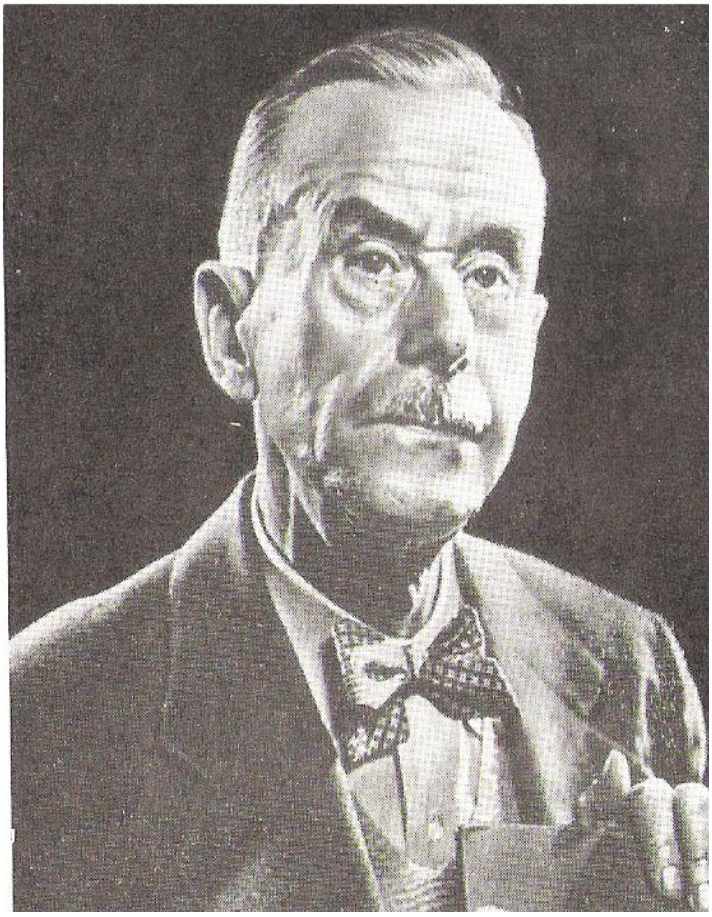

CLASICII
LITERATURII
UNIVERSALE

THOMAS MANN

NUVELE

În românește de ALICE VOINESCU, LAZĂR ILIESCU

și AL. PHILIPPIDE

Prefață de AL. DIMA

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Cuprins

1. PREFAȚĂ

2. MICUL DOMN FRIEDEMANN

3. LUISCHEN

4. TONIO KRÖGER

5. COPILUL MINUNE

6. FERICIRE

7. CEAS GREU

8. CATASTROFA DE CALE FERATĂ

9. TULBURARE ȘI DURERE TIMPURIE

10. MARIO ŞI VRĂJITORUL

PREFAŢĂ

În 1955, la 12 august, se stingea la Zürich, fulgerat de apoplexie, Thomas Mann, una din cele mai impunătoare figuri ale umanismului burghez european, cu rădăcinile în Renaştere şi al cărui reprezentant de seamă, în secolul al XlX-lea german, fusese Goethe.

În chiar anul morţii scriitorului avea să apară o culegere masivă, în douăsprezece volume, cuprinzînd majoritatea lucrărilor sale. Thomas Mann părăsea astfel lumea dăruindu-i, adunata cu grijă, moştenirea sa cea mai preţioasă, ce se va integra, fără îndoială, prin unele vădite valori ale ei, în patrimoniul obştesc al culturii şi literaturii universale.

Reprezentant al umanismului burghez european în genere, cu afinităţi accentuate faţă de cel rus, preţuit mai ales prin opera lui Tolstoi şi Cehov, şi al celui german îndeosebi, care se leagă în primul rînd de Goethe, modelul şi inspiratorul său cel mai de seamă, Thomas Mann a trăit tocmai într-o epocă primejduită — prin odioasele manifestări ale fascismului — în însăşi fiinţa umanităţii. Ezitînd cîtva timp în sferele unui pseudoparadis artistic, în cîmpiile unui fel de umanism contemplativ, scriitorul a trebuit să descindă la luptă, să părăsească izolarea şi, înveşmîntîndu-se cu armura şi spada atîtor eroi răpuşi, să se înşiruie în frontul umanismului activ.

Trăind în plină epocă a imperialismului, în ultimele decenii ale veacului trecut şi în prima jumătate a secolului nostru, Thomas Mann a fost nevoit să treacă prin calvarul orînduirii burgheze în descompunere şi să se lovească direct de platoşa barbară a fascismului, biruitor în ţara lui în momentul în care scriitorul urca treptele bătrîneţii. Omul a trebuit să intre în vîltoarea evenimentelor, dar fără să se plece sub vremi. Deşi n-a izbutit să le biciuiască de pe poziţia cea mai înaltă a epocii, de pe cea a clasei muncitoare, Thomas Mann a ştiut totuşi să izbească — de multe ori — cu eficacitate, în manifestările repugnante ale antiumanismului de după 1933. Sensul pozitiv cel mai general al operei lui, contribuţia lui globală cea mai valoroasă rămîne — politic şi ideologic — aceasta.

Thomas Mann s-a ivit pe lume la începutul ultimului sfert al veacului trecut, în 1875, şi aparţinea marii burghezii comerciale, legată de mai multe generaţii de vechiul oraş hanseatic Lübeck, unde se născuse şi el. Mediul îi va dărui un bogat şi variat material pentru opera lui, expresie — în cea mai mare parte — a unei observaţii stricte şi atente a realităţii.

N-a fost un şcolar prea harnic pe nici una din treptele didactice, începînd cu învăţămîntul elementar, trecînd printr-un liceu al localităţii lui de baştină şi încercînd unele studii universitare la München, mai mult ca amator. Din toate perioadele şcolarităţii lui, cea din urmă, cea münchenezä pare a fi fost cea mai rodnică, după propriile mărturii ale scriitorului, care se simţea atras, într-o măsură, de studiul istoriei, economiei şi mai ales de cel al istoriei artei şi literaturii.

La München tînărul ajunsese după moartea tatălui său, familia renunţînd la întreprinderea comercială din Lübeck.

Încercarea de a-şi crea o carieră de funcţionar la o societate de asigurări a eşuat, căci viitorul scriitor era atras de literatură. El devine lector în redacţia revistei satirice *Simplizissimus* din München, unde îşi publică primele sale scrieri. Tipăreşte apoi într-altă revistă din acelaşi oraş, într-un periodic naturalist, nuvela cu temă erotică *Femeia pierdută*, care se bucură de preţuirea cercurilor literare. În acest fel Thomas Mann a fost cîştigat pe totdeauna pentru literatură, şi scriitorul şi-a început lungul şi rodnicul drum al creaţiei şi evoluţiei sale.

O mică etapă de doi ani în Italia, alături de fratele său, Heinrich Mann, apreciatul scriitor progresist de mai tîrziu, i-a dăruit prilejul redactării primului său roman, care i-a creat faima, renumita *Casa Buddenbrook*, ce avea să apară la Berlin în 1901.

Între 1901 şi 1933, Thomas Mann a trăit la München, înconjurat de scriitori şi artişti, în celebrul cartier al acestora, în Schwabing. Aici a compus el numeroase scrieri, mai întîi romane, începînd cu *Casa Buddenbrook* (1901), nuvele şi povestiri, o dramă — *Florenţa* (1905) — un număr respectabil de eseuri, articole şi studii, cele dintîi intitulate *În oglindă* (1907), apoi, mai tîrziu (în 1918), *Consideraţiile unui apolitic*, adoptînd — în aceste pagini — o poziţie naţionalistă, oportunistă, în spiritul germanismului exaltat din primul război mondial, în sfîrşit cuvîntări şi prelegeri ca, de pildă: *Cu privire la republica germană* (1923) etc.

După *Casa Buddenbrook*, romanul care i-a întărit faima şi i-a extins-o peste hotare, a urmat *Muntele magic* (1924). Reputaţia lui crescuse în asemenea măsură, încît, în 1918, Facultatea de filozofie a Universităţii din Bonn l-a numit *doctor honoris causa*, iar mai tîrziu, în 1929, i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură, consacrare care-l impune pe prim plan mondial.

Între timp însă, evenimentele se precipită, excesele imperialismului aveau să ducă la fascismul lui Hitler, şi soarta culturii este ameninţată. La 10 februarie 1933, scurt timp după instaurarea regimului nazist, Thomas Mann a ţinut la München — în marea aulă a universităţii, în faţa unui public apropiat sufleteşte — ultima sa cuvîntare dinaintea exilului, *„Suferinţele şi măreţia lui Richard Wagner“*, combătînd imaginea falsă în care hitleriştii căutau să îmbrace figura compozitorului german. Cu un bagaj foarte sumar, Thomas Mann părăseşte, a doua zi după conferinţă Germania, pentru un turneu de prelegeri la Amsterdam, Bruxelles şi Paris, fără a se mai înapoia în ţară. Scriitorul s-a stabilit la Küssnacht, lîngă Zürich, refuzînd să trăiască în Germania fascistă, şi şi-a continuat activitatea ca emigrant antihitlerist lucrînd la cea mai de seamă operă a acestei perioade, tetralogia *Iosif şi fraţii săi.*

În 1938 pleacă din Elveţia în S.U.A., unde se stabileşte ca profesor la Universitatea din Princeton, şi apoi se mută la Pacific Palisades (California).

Urmărind tot mai gravele evenimente ale epocii, scriitorul îşi continuă propaganda antinazistă pe care o începuse anterior în prima sa patrie adoptivă. De aici, din America, aveau să pornească, prin gazete şi radio, filipicele sale împotriva regimului hitlerist, pînă la sfîrşitul celui de al doilea război mondial. E perioada în care va lucra la ultimele sale romane mai de seamă, la *Lotte la Weimar* (1939) şi la *Doctor Faustus* (1947).

Reacţia regimului nazist faţă de atitudinea sa n-a întîrziat să se producă. El a fost socotit „trădător", i s-au interzis cărţile în Germania, i s-a ridicat cetăţenia patriei lui, iar în 1936 i s-a anulat titlul pe care i-l conferise Universitatea din Bonn. Actele acestea aveau să-l servească de fapt, ele exprimînd furia neputincioasă a naziştilor şi demonstrînd, încă o dată, inaderenţa lor organică la trăsăturile autentice ale culturii umaniste.

După un deceniu de lupte grele, fascismul german s-a prăbuşit. Thomas Mann a putut să vadă astfel, cu ochii lui, înfrîngerea duşmanilor omenirii.

Evoluţia noilor evenimente nu-i scapă însă nici acum, şi el constată, cu amărăciune, că cercurile reacţionare din Occident se străduiau să înrăutăţească relaţiile cu Uniunea Sovietică.

E unul din marile lui merite de a se fi situat alături de partizanii progresului şi ai păcii, alături de Uniunea Sovietică, căci Thomas Mann socotea anticomunismul ca „nebunia fundamentală a epocii noastre".

După război, scriitorul s-a stabilit din nou în Elveţia, în 1952, şi a rămas aici pînă la moarte.

În 1949, cu prilejul împlinirii a două sute de ani de la naşterea lui Goethe, Thomas Mann a venit să-şi vadă patria scindată. Cu acest prilej i s-a decernat atît la Frankfurt pe Main cît şi la Weimar, marele premiu ce poartă numele autorului lui Faust. De asemenea, în 1955, cu puţin înaintea morţii, a dezvoltat — la Stuttgart şi Weimar — cuvîntări în cadrul comemorării a o sută cincizeci de ani de

la moartea lui Schiller. La Weimar, în Republica Democrată Germană, i s-a conferit ultima mare distincţie a vieţii lui, titlul de *doctor honoris causa* al Universităţii din Jena.

Activitatea cetăţenească şi scriitoricească a lui Thomas Mann a fost, după cum se vede, rodnică atît pentru patria lui, cît şi pentru omenirea întreagă. Fără a se fi ridicat pe cea mai înaltă poziţie ideologică a epocii, scriitorul şi-a dăruit contribuţia lui remarcabilă şi eficace, susţinută de strălucitul său talent, în lupta împotriva fascismului.

Ca toii marii scriitori ai lumii, Thomas Mann a trăit din plin evenimentele epocii sale, trecerea capitalismului la faza imperialistă, ca şi descompunerea lui precipitată, precum şi începutul erei socialiste. A fost şi el, cum se caracterizase singur Victor Hugo mai înainte, un „ecou sonor" al timpului său, pe care l-a reflectat, cu grijă realistă, în opera şi în activitatea sa cetăţenească. Meritul lui principal constă în strădania de a descoperi racilele unei epoci măcinate de grave contradicţii, fără a fi izbutit să găsească însă soluţia, impusă de evoluţia istoriei. El a recunoscut teoretic, de mai multe ori, necesitatea unei noi orînduiri sociale, dar n-a tras concluziile fireşti ale faptelor şi n-a trecut — ca fratele său Heinrich Mann — la o acţiune explicită de pe poziţia proletariatului. Opera sa literară continuă, în fond, tradiţiile realismului critic european şi german, ale lui Theodor Fontane de pildă, la care el se referea des, cu accente ce-i sînt însă proprii şi care-i dau o fizionomie particulară în cadrul scriitorilor asemănători.

Activitatea lui Thomas Mann se desfăşoară între principalele direcţii literare ale perioadei imperialiste, între naturalism, simbolism şi celelalte curente decadente, apoi realism, şi, faţă de multe din acestea, el rămîne tributar. Naturalismul îndeosebi şi, mai tîrziu, o continuă tendinţă estetizantă, alimentată din variate surse decadente, îl influenţează vremelnic. Cel dintîi roman al său, *Casa Buddenbrook*, de pildă, cu toată factura lui particulară, este vădit influenţat de naturalism prin însemnătatea acordată factorilor ereditari ca şi prin tectonica scrierii şi obiectul lui: descrierea istoriei unei familii, întreprindere analogă cu cea a lui Zola, care-şi propusese o temă asemănătoare în ciclul *Rougon-Macquart*.

Tendinţa estetizantă e, apoi, limpede de-a lungul întregii sale opere şi se concretizează atît prin falsa opoziţie dintre artă şi viaţă, mereu afişată în scrierile sale, cît şi prin importanţa acordată elementelor de formă, prin supravegherea pînă la exces a construcţiei şi a stilului ameninţat uneori de preţiozitate. E tributul pe care scriitorul l-a plătit artei epocii sale şi în care ar fi putut naufragia, dacă n-ar fi fost susţinut de reazimul viguros al realismului critic contemporan, care se impusese ca cea mai de seamă realizare a literaturii burgheze din veacul trecut, exemplificată de opera lui Balzac şi Stendhal, a lui Puşkin şi Gogol.

Într-adevăr, în opoziţie cu unele trăsături naturaliste sau estetizante ale scrierilor sale, Thomas Mann a cultivat cu succes metoda realistă, vădită, în primul rînd, prin observarea atentă şi profundă a fenomenelor sociale ce-l înconjurau. Figurile multor romane sau nuvele ale sale descindeau direct din realitate, şi scriitorul a trebuit, de mai multe ori, să se apere împotriva unor persoane care se credeau zugrăvite în compunerile sale epice. Răspunsul lui era, în aceste cazuri, tipic: totdeauna marii scriitori — şi el cita pe Goethe, Buchner, Theodor Fontane şi Keller — şi-au hrănit scrierile din realitatea înconjurătoare.

Dar, firește, ca autentic realist, Thomas Mann n-a creionat copii de pe natură, n-a fotografiat, ci a transpus artistic, prin procedeul caracteristic al tipizării, în care scriitorul s-a dovedit cu adevărat maestru. Personajele sale principale — Hanno, Tonio Kröger, Gustav Aschenbach, Hans Castorp, Settembrini, Naphta, Mario, Adrian Leverkuhn — dar şi o puzderie de minuscule apariţii incidentale sînt zugrăvite cu atîta minuţiozitate, cu atîta grijă pentru detaliu, încît trăiesc cu o certitudine de neclintit.

Cu o astfel de metodă dominantă, care nu exclude însă unele devieri spre naturalism şi „rafinare“ estetizantă, ca, de pildă, cel puţin în *Majestatea-sa regală* (1909) sau în *Moartea la Veneţia* (1913), şi nu numai în acestea, Thomas Mann a dezvoltat o bogată activitate epică, excelînd mai ales în specia romanului şi apoi în cea a nuvelei şi povestirii propriu-zise.

Romancierul se caracterizează prin studiul minuţios al subiectului prezentat, prin detailarea lui copioasă pînă la „rafinamentul" estetic, prin cercetarea

sistematică şi stăruitoare a realităţii, prin crearea unor figuri tipice vii, într-un stil supravegheat în amănunţime.

Nu ne vom opri aici asupra tuturor romanelor sale, dar cel puţin o sumară scrutare a celor mai de seamă trebuie negreşit întreprinsă.

Iată mai întîi *Casa Buddenbrook*, în care se descrie „declinul unei familii“, al propriei sale familii de fapt, şi, în fond, prin ea, ca o pars pro toto[1] , decăderea burgheziei înseşi la începutul perioadei imperialiste. Patru generaţii de negustori se succed în cascada timpului şi, după ce-şi trăiesc ascensiunea în prima jumătate a veacului trecut, se prăbuşesc sub loviturile noii burghezii imperialiste, reprezentată prin familia fără scrupule a speculanţilor brutali Hagenström. Ultimul vlăstar e tînărul Hanno, o apariţie bizară, o fire de artist, înzestrată cu o sensibilitate excesivă ce contrazice concepţiile întregii clase din care provine. Astfel, apare de pe acum una din temele fundamentale ale operei lui Thomas Mann: condiţia artistului în societate.

Cel de al doilea roman de mare răsunet a fost *Muntele magic* (1924), care exprimă o altă etapă ideologică, mai înaintată faţă de cea reprezentată prin *Casa Buddenbrook*. Frămîntările politice şi sociale de la sfîrşitul celui dintîi război mondial, victoria Marii Revoluţii din Octombrie, revoluţia din noiembrie 1918 în Germania i-au impus lui Thomas Mann să-şi revizuiască ideile, care, în timpul primului război mondial, fuseseră influenţate de şovinism, şi să se îndrepte cu un pas mai hotărît către democraţie, e drept, către una de tip burghez.

În *Muntele magic*, în care se povesteşte şi se analizează psihologic tragica întîmplare a tînărului Hans Castorp, vizitator întîmplător al unui sanatoriu de tuberculoşi din Davos, unde descoperă însă că e şi el bolnav, ceea ce îl sileşte să rămînă şapte ani acolo, se confruntă unele poziţii ideologice din sînul intelectualităţii burgheze, cea liberalistă a italianului Settembrini cu cea mistică şi dogmatică a iezuitului Naphta, dar — în afară de o generală înclinaţie democratică reprezentînd totuşi un element pozitiv — romancierul rămîne ancorat în obiectivism.

---

1 În limba latină: O parte în locul întregului.

Calitatea artistică a *Muntelui magic* e însă deosebit de preţioasă şi se vădeşte prin realista descriere a bolii şi fazelor ei, ca şi prin reacţiile fizice şi psihice ale personajelor bolnave. Thomas Mann lunecă totuşi şi aici spre naturalism prin stăruinţa excesivă în detailarea patologicului.

În perioada dintre cele două războaie apar mai sus citatele romane: *Iosif şi fraţii săi* (1933—1943) şi *Lotte la Weimar* (1939). Cel dintîi e un vast roman istoric, scris pe baza unei impresionante documentări, dar punctul lui de plecare e mitic şi biblic. Apariţia între 1933 şi 1943 a unei mari lucrări cu subiect din istoria evreilor, în plină epocă hitleristă, trebuie considerată ca un act deliberat, semnificativ, extrem de oportun tocmai prin „inoportunitatea“ lui, după cum observa Thomas Mann însuşi.

Nu fără legătură cu vremea apariţiei sale e şi celălalt mare roman, *Lotte la Weimar* (1939), în care romancierul imaginează o întîlnire tîrzie a lui Goethe cu Charlotte Buff, iubita lui din tinereţe, modelul Lottei din *Werther*. Într-un astfel de cadru,Thomas Mann reconstituie, cu o capacitate evocatoare neîntrecută, măreaţa figură a „celui mai mare dintre germani", ca o mustrare vie pentru decăderea patriei lui în perioada hitleristă. Nu e vorba totuşi de un elogiu exclusiv, întrucît realismul permanent al romancierului ni-l înfăţişează pe Goethepe toate laturile personalităţii lui adevărate, fără a-I neglija defectele omeneşti, întocmai aşa cum l-a descris Engels: cînd colosal, cînd meschin şi filistin.

Cel mai complex roman al lui Thomas Mann rămîne însă *Doctor Faustus*, apărut după război, în 1947, şi în care se expune soarta însăşi a artei burgheze în perioada imperialistă. Eroul principal, Adrian Leverkuhn, e un compozitor caracterizat prin atitudini individualiste şi izolatoare fată de societate, tocmai într-o perioadă, care solicita imperios prezența lui activă. Adrian Leverkuhn se cufundă pînă la urmă în ceata nebuniei, sfîrşit firesc al solitudinii sale absolute şi consecvente, nu fără a-şi imagina totuşi viziunea unei arte noi, libere, într-o societate bazată pe umanitate.

După cum se vede, Thomas Mann nu depăşeşte, nici spre sfîrşitul vieţii, vechea lui concepţie general democratică de structură burgheză, deşi în ultimul său roman neterminat, *Mărturisirile cavalerului de industrie Felix Krull* (1954), el

va scoate în relief totala descompunere a orînduirii burgheze. Dar soluţia hotărîtoare, socialismul, nu va fi, nici pînă la urmă, consemnată în scrierile sale.

Cunoscut şi reputat mai ales ca romancier, Thomas Mann nu e totuşi mai puţin un nuvelist de seamă, integrabil în istoria germană a acestei specii, ilustrată de la Kleist la Moricke, de la Raabe la Theodor Storm şi Keller. Activitatea sa literară începe, de altfel, după cum aminteam, cu o nuvelă, cu *Femeia pierdută* (1894), şi primul lui volum *Micul domn Friedemann*, din 1898, e de asemenea o culegere de nuvele. Recolta nuvelistică a crescut apoi mereu de-a lungul anilor pînă în preajma morţii şi vom cita aici doar cîteva titluri mai însemnate: *Tristan* (1903), o culegere de şase nuvele, între care şi renumita *Tonio Kröger*, *Ceas greu* (1905), *Mario şi vrăjitorul* (1930), *Înşelata* (1955) etc.

Nuvelistica lui Thomas Mann nu se deosebeşte ca tematică, tratare şi poziţie ideologică de romanele sale. Aceeaşi preferinţă pentru tipul artistului estetizant, ca în Tristan sau Tonio Kröger, aceeaşi tendinţă de critică socială ascuţită ca o lamă de oţel, utilizînd armele fineţei, ironiei subtile şi ale parodiei, aceeaşi analiză psihologică insistentă şi tulburătoare, revelatoare a unor colţuri sufleteşti bizare uneori pînă la patologic, ca în *Micul domn Friedemann* sau în *Luischen*, aceeaşi cultivare a amănuntului sclipitor şi a stilului căutat.

Din variata activitate a scriitorului în domeniul nuvelisticii au fost selecţionate în ediţia de faţă — cea dintîi de acest fel la noi — cîteva exemplare caracteristice prin tonul lor în genere pozitiv şi critic.

Nuvelele prezentate aici, în traducere, dezvoltă teme care privesc diferite aspecte ale societăţii burgheze în descompunere. Familia măcinată de plaga adulterului îşi etalează rănile în pregnanta naraţiune intitulată *Luischen*, în care un soţ de o bunătate şi seriozitate exemplară, dar fiziceşte diform, e batjocorit cu ocruzime înspăimîntătoare de soţia lui, ceea ce îi şi provoacă moartea. De asemenea sînt detailate suferinţele soţiei unui ofiţer frivol, care o jigneşte într-un mod grosolan în timpul unei uşuratice petreceri cazone, în povestirea *Fericire*. Superficiale ne apar apoi, la rîndu-le, relaţiile familiale despre care ni se vorbeşte în *Micul domn Friedemann*. Mediul familiei burgheze foloseşte alteori drept cadru pentru a se surprinde delicate procese sufleteşti, ca în *Tulburare şi durere*

timpurie, în care primele înmuguriri ale dragostei, ivite în inima naivă a unei fetițe, sînt descrise cu farmec.

Tema dominantă, prin frecvenţă şi adîncime, rămîne, şi în cuprinsul nuvelelor ce urmează, cea a artistului în confruntare permanentă cu lumea burgheziei, lipsită de orice contingenţe cu adevărata menire a artei. *Tristan*, *Copilul minune*, *Ceas greu* şi mai cu seamă *Tonio Kröger* înfăţişează diferite aspecte ale concepţiei lui Thomas Mann despre artă.

În sfîrşit, nu lipseşte nici tema politica, abil disimulată în ingenioasa povestire ce poartă titlul *Mario şi vrăjitorul* şi care trebuie considerată, în fond, ca o viguroasă condamnare a fascismului cu mijloacele unei arte subtile.

Tratarea acestei tematici este complex realistă în accepţiunea cea mai largă a termenului. Thomas Mann excelează, în primul rînd, prin invenţia cea mai potrivită a împrejurărilor tipice şi prin descrierea plastică a caracterelor tipice. Iată, de pilda, situaţia cu adevărat zguduitoare din *Luischen*: soţul mătăhălos ca o namilă e silit de soţia adulterină să se înveşmînte într-o rochiţă şi să danseze în travesti, ca un suprem număr de atracţie, în faţa a numeroşi oaspeţi; de asemenea, împrejurarea tipică din *Mario şi vrăjitorul*: batjocorirea de către hipnotizatorul satanic a iubirii chelnerului Mario.

E apoi foarte bogată şi variată galeria tipurilor prezentate cu fină artă de către Thomas Mann: „copilul minune“, soţul înşelat din Luischen, micul domn Friedemann, Cipolla, vrăjitorul, baronul ofiţer Harry din *Fericire*, domnul obraznic şi infatuat din *Catastrofa de cale ferată*, delicatele femei din *Fericire* şi fetiţa din *Tulburare şi durere timpurie*. Cu toate aceste prilejuri, scriitorul izbuteşte măiestrite portrete fizice şi morale, realizate în genere printr-o îndoită metodă: descrierea directă a înfăţişării şi a însuşirilor sufleteşti, coroborată cu trăsăturile personajelor aşa cum le dezvăluie acţiunile lor. În cadrul restrîns al nuvelelor, procesul tipizării se cere şi mai concentrat şi supravegheat, ceea ce povestitorul izbuteşte totdeauna.

Nu lipseşte nici arta realistă a detaliului, care apare insistent atît cu prilejul numeroaselor portrete, cît şi în timpul depănării acţiunilor, detaliu niciodată inutil, ci expresiv, elocvent prin sine însuşi.

Atitudinea critică a lui Thomas Mann e şi ea, ca în cazul lui Balzac, în bună parte, consecinţa realismului său. Deşi aparţinea burgheziei prin legături ce durau de cîteva generaţii, scriitorul nu ezită a-i zugrăvi racilele, datorită spiritului său lucid, capacităţii sale de observaţie pînă la amănunte. Familia burgheză în descompunere, superficialitatea funcţionarilor statului capitalist, frivolitatea ofiţerimii infatuate, grava dezorientare a artiştilor unei orînduiri în amurg, înfierarea fascismului însuşi prin manifestările lui italieneşti, anticipînd pe cele germane, din *Mario şi vrăjitorul* — iată principalele obiective ale criticii sale. Centrul lor rămîne mai departe, după cum observăm, problema artei şi a condiţiilor ei în societatea capitalistă. Ea ne întîmpină în *Tristan*, în care poziţia burgheză e opusă ostentativ concepţiei artistului, în *Copilul minune*, unde un mic pianist şi compozitor e exploatat de un impresar abil, în *Ceas greu*, care întreprinde o subtilă analiză a procesului de creaţie artistică, şi mai cu seamă în *Tonio Kröger*, o nuvelă tipică a temei despre care vorhim.

Povestirea dezvăluie, în fond, formaţia sufletească a personajului principal, a lui *Tonio Kröger*, începînd cu epoca adolescenţei sale. De pe atunci, încă, o sensibilitate deosebită îl desparte de colegii săi de şcoală, ca şi un fel propriu de a-şi trăi viaţa. Prietenia lui cu Hans şi Inge e superficială, mai ales din partea acestora doi, burghezi sănătoşi, porniţi pe trai banal, fără orizont şi preocupări deosebite. Tonio începe a se izola de ei şi de întreg mediul burghez în care e nevoit să trăiască. Şi, pe măsură ce se dedică artei, îşi făureşte o concepţie de repudiere a vieţii de către aceasta.

Scriitorul dezvoltă aici o seamă de consideraţii cu privire la raporturile dintre artă şi viaţă, care vin însă direct din tabăra decadentă. Opoziţia dintre artă şi viaţă i se pare firească şi organică, sentimentele omeneşti: banale şi inutile, simţul sănătos şi viguros al vieţii: o lipsă de gust, şi se conchide surprinzător: „De îndată ce artistul devine om şi începe să simtă, s-a sfîrşit cu el“. Se repetă ideea „vieţii în veşnic contrast cu spiritul şi cu arta“, şi povestirea accentuează izolarea eroului de

lume şi de plăcerile ei. Autorul merge pînă acolo încît literatura şi arta i se par un fel de „blestem“, din pricina „neapartenenţei artistului la această lume“. Thomas Mann cade aici într-un estetism vădit şi regretabil, dar explicabil dacă ne gîndim că viaţa la care se referă el e cea meschină şi lamentabilă a orînduirii burgheze şi că arta are motive întemeiate de a o dispreţui.

Acelaşi spectacol dezolant al orînduirii capitaliste explică şi deprimarea care radiază din povestirile lui Thomas Mann, decepţionismul lui evident, ca şi sentimentul zădărniciei strădaniilor care tind să îndrepte totuşi, cel puţin parţial, lumea ce se prăbuşeşte.

Nu trebuie trecute însă cu vederea, în cuprinsul acestor nuvele, unele atitudini protestatare ale lui Thomas Mann împotriva sufletelor vulgare şi egoiste ca cele din *Micul domn Friedemann*, împotriva frivolităţii ca în *Luischen* sau *Fericire*, împotriva înşelăciunii şi arbitrarului ca în *Mario şi vrăjitorul*. Această din urmă nuvelă îndeosebi se cade a fi subliniată pentru subtila aluzie politică pe care o cuprinde, demascînd, încă din 1930, esenţa demagogică şi profund dăunătoare a fascismului printr-o naraţiune plină de interes şi senzaţional. Paralizarea celor ce se supun experienţelor hipnotice şi aservirea lor totală voinţei cinice a vrăjitorului Cipolla, care-şi bate joc de cele mai scumpe sentimente ale victimelor lui, se referă în fond la supunerea oarbă în faţa conducătorului fascist italian, despot nemilos şi crud, după cum revolta şi indignarea lui Mario, care-l răpune cu focuri de revolver pe hipnotizator, anticipă soartă de mai tîrziu a şefilor fascişti.

Din păcate, trebuie subliniat încă o dată, Thomas Mann a dus această dreaptă luptă împotriva fascismului de pe poziţia democraţiei burgheze fără a izbuti s-o depăşească spre cea socialistă, care l-ar fi îndrumat către dezvăluirea rolului proletariatului în istorie.

Culegerea de nuvele pe care o prezentăm aici ilustrează, cu limpezime, alesele calităţi artistice ale marelui umanist, ca şi cel ale subtilului realist-critic care a fost Thomas Mann.

AL. DIMA

MICUL DOMN FRIEDEMANN

Doica era vinovată. Ce folos că, de îndată ce începuseră să bănuiască, doamna consul Friedemann o îndemnase cu toată seriozitatea să se lase de obiceiul ăsta păcătos? Ce folos că în afară de berea hrănitoare îi mai dădea zilnic şi cîte un pahar cu vin negru? Se dovedi curînd că fata asta binevoia să bea şi spirtul destinat lămpii de gătit. Şi, înainte de a-i fi găsit o înlocuitoare, înainte de a-i fi dat drumul, se şi întîmplase nenorocirea. Într-o bună zi, mama, întorcîndu-se acasă de la plimbare împreună cu cele trei fete, descoperi că micul Johannes, în vîrstă de o lună, căzuse de pe masa unde îl înfăşau şi acum zăcea pe podea abia scîncind, în timp ce doica stătea, năucă, alături.

Doctorul, care examinase cu temeinică luare-aminte mădularele schilodite şi zvîcninde ale micuţei făpturi, făcu o mutră foarte-foarte serioasă, pe cînd cele trei fete plîngeau sughiţînd într-un colţ, iar doamna Friedemann, cu inima plină de teamă, se ruga cu glas tare.

Biata femeie mai fusese greu încercată şi înainte de a fi născut copilul. Soţul ei, consul al Olandei, fusese răpit din viaţă de o boală pe cît de neaşteptată, pe atît de violentă. Şi era încă prea zdrobită pentru a fi măcar în stare să spere că micul Johannes ar putea să scape cu viaţă. După două zile, însă, doctorul, cu o strîngere de mînă încurajatoare, îi spuse că nu mai putea îi vorba de un pericol imediat şi că, în orice caz, uşoara tulburare cerebrală e cu totul înlăturată, ceea ce se poate

constata şi din privirea care nu mai are acea expresie rătăcită din primele clipe... Se înţelege că trebuie aşteptat să se vadă cum va mai evolua cazul şi să se spere, să se spere că va fi bine...

Casa cenuşie şi ţuguiată în care crescu Johannes Friedemann era aşezată lîngă poarta de miazănoapte a oraşului comercial vechi şi nu prea mare. Prin uşa de intrare pătrundeai într-un vestibul încăpător, pardosit cu lespezi de piatră, de unde o scară cu parmaclîcul vopsit în alb ducea sus, la etaje. Tapetele camerei de toate zilele de la etajul întîi înfăţişau nişte peisaje spălăcite, iar împrejurul mesei grele de mahon, acoperită cu o cuvertură de pluş roşu-închis, se aflau scaune cu spătare înalte şi ţepene.

În copilăria lui îl vedeai adesea şezînd aici, la fereastră, în faţa căreia erau totdeauna flori frumoase. Se cuibărea pe un scăunel la picioarele maică-si şi, în timp ce îi privea cărarea netedă şi sură şi faţa bună şi blîndă, asculta cine ştie ce poveste minunată, respirînd mireasma domoală pe care făptura ei o răspîndea întotdeauna. Sau cerea să vadă chipul tatălui său, un bărbat cu înfăţişare prietenoasă şi cu favoriţi. Doamna Friedemann îi spunea că el se află în ceruri şi că îi aşteaptă pe toţi acolo.

În spatele casei era o grădină mică, unde vara obişnuiau să-şi petreacă o bună parte a zilei, în ciuda aburului dulceag adus de vînt de la o distilerie de zahăr din apropiere. Se afla acolo un nuc bătrîn şi noduros, la umbra căruia micul Johannes şedea cîteodată pe un scăunel, spărgînd nuci, pe cînd doamna Friedemann, cu cele trei fete, care crescuseră mari, şedeau sub un cort din pînză cenuşie de vîntrele. Privirea mamei se ridica însă adesea de la lucrul ei de mînă, lunecînd cu tristeţe şi duioşie spre copilul de sub nuc.

Micuţul Johannes nu era frumos, şi cînd îl vedeai cum stă ghemuit pe un scăunel, cu coşul pieptului ascuţit şi ridicat, cu spinarea grozav de ieşită în afară şi cu braţele slabe şi mult prea lungi, dîndu-şi silinţa să spargă nucile, avea o înfăţişare foarte ciudată. Mîinile însă şi picioarele îi erau subţiri şi delicate. Avea ochi mari, căprui, o gură gingaş tăiată şi păr fin, castaniu-deschis. Cu toate că obrazul îi era atît de jalnic cufundat între umeri, s-ar fi putut totuşi spune că era aproape frumos.

Cînd împlini şapte ani, îl trimiseră la şcoală, şi vremea se scurse aici uniform şi repede. Îl vedeai trecînd zilnic, printre casele ţuguiate şi prăvăliile oraşului, spre clădirea veche a şcolii, cu arcade gotice, cu acel umblet caraghios şi plin de importanţă ce-i caracterizează uneori pe gheboşi. Iar acasă, după ce-şi isprăvea lecţiile, începea să citească din cărţile sale cu ilustraţii frumoase şi colorate sau îşi făcea de lucru în grădină, în timp ce surorile sale îngrijeau, în locul mamei bolnave, de treburile gospodăriei. Mergeau şi în societate, familia Friedemann făcînd parte din cercurile cele mai alese ale oraşului. Din nenorocire, nu se măritaseră încă, pentru că n-aveau destulă avere şi pentru că, pe deasupra, mai erau şi destul de urîţele.

Johannes primea şi el din cînd în cînd cîte o invitaţie din partea colegilor de vîrsta lui, dar nu-l prea bucura să fie împreună cu ei. Nu putea să ia parte la jocurile lor şi, cum păstrau faţă de el o rezervă stînjenită, nu se putea închega o camaraderie sinceră.

Veni apoi vremea cînd, în curtea şcolii, îi auzi vorbind adesea despre anumite întîmplări. Atent şi cu ochii mari, asculta în tăcere cum discutau despre cutare sau cutare fetiţă care le plăcea. Îşi zicea că lucrurile astea, care evident îi entuziasmau pe ceilalţi, nu erau făcute pentru el, aşa cum nu erau pentru el nici gimnastica şi nici jocul cu mingea. Din pricina aceasta se întrista uneori. Era însă obişnuit să fie de unul singur şi sa n-aibă aceleaşi preocupări ca băieţii ceilalţi.

Se întîmplă totuşi — avea pe atunci şaisprezece ani — să simtă deodată o înclinaţie deosebită pentru o fată de aceeaşi vîrstă cu el. Era sora unui coleg de clasă, o făptură blondă, zglobie şi veselă. O cunoscuse la fratele ei. Simţea în preajmă-i o ciudată apăsare în suflet şi o tristeţe adîncă îl năpădea cînd o vedea cu cîtă prietenie silită şi cu cîtă timiditate se apropia de dînsul.

Într-o după-amiază de vară, pe cînd se plimba singur pe dig, afară din oraş, auzi şoapte ce veneau dintr-un tufiş de iasomie. Se opri, ascultînd cu băgare de seamă, şi privi printre crenguţe. Pe banca din tufiş şedea fata aceea lîngă un băiat înalt, cu părul roşu, pe care el îl cunoştea cît se poate de bine. Îşi petrecuse braţul

în jurul ei şi o săruta pe buze. Iar fata, chicotind, îl săruta şi ea. Văzînd aceasta, Johannes Friedemann făcu cale întoarsă şi se îndepărtă încetinel.

Capul parcă i se adîncise mai mult decît oricînd între umeri, mîinile îi tremurau şi o durere ascuţită, pătrunzătoare i se ridica din piept înspre gît. Îşi înnăbuşi însă durerea şi îşi îndreptă hotărît trupul, atît cît îi era cu putinţă. „Bine, îşi zise în sinea lui. S-a sfîrşit. De-aci încolo n-am să-mi mai pierd timpul cu asemenea lucruri. Se poate ca ele să aducă altora fericire şi bucurie. Mie însă nu-mi pot aduce decît supărare şi durere. Am isprăvit. N-are să mi se mai întîmple niciodată."

Hotărîrea asta îl învioră. Renunţa, renunţa pentru totdeauna. Se duse acasă, luă o carte să citească şi cîntă la vioară. Învăţase să cînte, în pofida pieptului său diform.

Părăsi la vîrsta de şaptesprezece ani şcoala, pentru a deveni negustor, aşa cum erau toţi din lumea lui. Intră ca practicant la importanta casă de comerţ a domnului Schlievogt, aşezată jos, lîngă malul fluviului, casă care se ocupa cu comerţul de lemne. Cei din jur se purtau cu îngăduinţă, iar el, la rîndul său, era prietenos şi prevenitor. Timpul trecea paşnic, fără schimbări. Cînd împlini însă douăzeci de ani, mama lui se săvîrşi din viaţă după o lungă suferinţă.

A fost o mare durere, încercată vreme îndelungată de Johannes Friedemann. O simţea din plin şi i se dăruia aşa cum te dăruieşti unei mari fericiri. O hrănea cu mii şi mii de amintiri din timpul copilăriei şi căuta să scoată dintr-însa tot ce putea scoate, socotind-o cel dintîi eveniment însemnat al vieţii sale.

Nu e oare viaţa în sine ceva bun, indiferent de amănuntul dacă ea se desfăşoară sau nu pentru noi în aşa fel încît să socotim că e „fericită"? Johannes Friedemann simţea acest lucru şi iubea viaţa. Nimeni nu poate înţelege cu cîtă grijă ştia el să se împărtăşească din bucuriile ce-i erau la îndemînă, deşi renunţase la cea mai mare fericire pe care ne-o poate prilejui viaţa. O plimbare, primăvara, în parcurile din afara oraşului, parfumul unei flori, cîntecul unei păsări — putea el oare să nu fie recunoscător pentru asemenea lucruri?

Că pentru a putea gusta plăcerea ce ţi-o dă un lucru trebuie neapărat să ai şi cultură, că, de fapt, cultura înseamnă însăşi putinţa imediată de a te bucura de o plăcere, asta o înţelegea foarte bine. De aceea căuta să se cultive. Îi plăcea muzica şi lua parte la toate concertele ce aveau loc în oraş. Cu timpul ajunsese şi el să cînte, nu prea rău, la vioară, cu toate că, atunci cînd cînta, avea o înfăţişare ciudată, bucurîndu-se de fiecare notă pe care izbutea să o redea frumos şi duios. Îşi însuşise apoi, încetul cu încetul, mulţumită unei lecturi susţinute, o oarecare înţelegere literară, pe care ceilalţi concetăţeni ai săi nu o aveau. Era informat despre tot ce apărea nou în ţară şi în străinătate, ştia să guste farmecul ritmic al unei poezii şi să simtă atmosfera intimă a unei nuvele bine scrise. Aproape s-ar fi putut spune despre el că e un epicurean[2].

Învăţase să înţeleagă că merită să te bucuri de orice lucru şi că e aproape o nerozie să împărţi întîmplările în fericite şi nefericite. Îşi însuşea cu bunăvoinţă, cultivîndu-le, orice sentimente şi dispoziţii sufleteşti, fie triste sau vesele. Chiar şi năzuinţele neîmplinite, dorul, le iubea cu totul dezinteresat, pentru ele însele, zicîndu-şi că tot ce au mai bun s-ar irosi în clipa împlinirii. Oare dorinţa, nădejdea dulce, dureroasă, nedesluşită pe care o resimţim în serile liniştite de primăvară, nu e ea mai bogată în bucurii decît toate întîmplările pe care le-ar putea aduce vara? Da, da, micuţul domn Friedemann era un epicurean!

Bineînţeles că oamenii, întîmpinîndu-l pe stradă cu acea prietenie plină de compătimire cu care era obişnuit de totdeauna, nu ştiau lucrul acesta. Ei nu ştiau că schilodul nenorocit, care mărşăluia pe stradă cu aerul său important şi caraghios, îmbrăcat cu un pardesiu de culoare deschisă şi cu un joben lustruit, era — oricît de ciudat ar fi părut — şi puţin fudul; că schilodul acesta iubea cu multă duioşie viaţa, ce i se scurgea lin, fără mari pasiuni, dar plină de o fericire gingaşă şi liniştită, pe care ştia să şi-o făurească singur.

Dar principala înclinare a domnului Friedemann, patima lui propriu-zisă, era teatrul. Poseda o sensibilitate dramatică nespus de adîncă, şi în faţa unui puternic

---

2 Adică adept a doctrinei lui Epicur, filozof materialist grec (341 – 270 î.e.n); esența materialist a doctrine lui a fost denaturată, ajungîndu-se să se dea cuvîntului „epicurean” înțelesul de om înclinat spre placeri (n.r).

efect teatral, ca de pildă deznodămîntul unei tragedii, trupşorul său începea uneori să tremure. Avea locul său permanent în rangul întîi al Teatrului Orăşenesc, unde se ducea regulat, însoţit din cînd în cînd şi de surorile sale. De cînd le murise mama, îngrijeau singure de gospodăria lor şi a fratelui, căci locuiau împreună cu el, împărţind tuspatru proprietatea casei bătrînesti.

Din păcate, încă nu se căsătoriseră. Erau însă de mult la o vîrstă la care omul se resemnează, căci Friederike, cea mai mare, avea şaptesprezece ani mai mult decît domnul Friedemann. Ea şi sora ei Henriette erau puţintel prea lungi şi prea slabe, pe cînd Pfiffi, mezina, era prea măruntă şi dolofană. Cea din urmă, de altfel, avea un fel caraghios de a se scutura la fiecare cuvîut, în timp ce colţurile gurii i se umezeau mereu.

Micuţul domn Friedemann nu se prea sinchisea de cele trei fete. Ele, dimpotrivă, ţineau cu credinţă una la alta, avînd totdeauna aceeaşi părere. Îndeosebi, ori de cîte ori se întîmpla vreo logodnă în cercul cunoştinţelor lor, accentuau într-un singur glas că lucrul acesta e foarte îmbucurător.

Fratele lor continuă să locuiască cu ele chiar şi după ce părăsi cherestigeria domnului Schlievogt şi deveni independent, preluînd o mică afacere oarecare, o agentură sau ceva asemănător, care nu-i cerea prea multă muncă. Avea cîteva încăperi la parter, ca să nu fie nevoit să urce scările decît pentru masă, căci, din cînd în cînd, îl supăra puţin astma.

Într-o zi luminoasă şi caldă de iunie — tocmai împlinea treizeci de ani — şedea după masa de prînz în cortul de pînză cenuşie din grădină, cu ceafa rezemată de perna rotundă pe care i-o lucrase Henriette, cu o ţigară bună de foi în gură şi cu o carte bună în mînă. Din cînd în cînd lăsa cartea deoparte, ca să asculte ciripitul vesel al vrăbiilor din nucul cel bătrîn şi să privească aleea curată, presărată cu pietriş, ce ducea spre casă, şi pajiştea cu straturi de flori multicolore.

Micuţul domn Friedemann nu purta barbă şi chipul îi era aproape neschimbat. Doar trăsăturile feţei îi deveniseră puţin mai aspre. Părul fin şi castaniu era pieptănat neted, cu cărare la o parte.

La un moment dat, pe cînd lăsase cartea sa-i cadă pe genunchi şi clipea, privind cerul albastru şi însorit, îşi zise: ,,Prin urmare au trecut treizeci de ani. Poate că au să mai treacă zece sau încă douăzeci, Dumnezeu ştie... Au să vină liniştit şi fără tărăboi şi or să se scurgă la fel ca şi ceilalţi. Eu îi aştept cu sufletul împăcat.“

În luna iulie a aceluiaşi an se întîmplă la comandamentul regional acea schimbare ce i-a tulburat pe toţi. Bărbatul jovial şi pîntecos, care deţinuse mulţi ani de-a rîndul postul acesta, fusese foarte agreat în toate cercurile şi toţi regretau plecarea lui. Şi numai Dumnezeu ştia din ce pricină ajunsese aici, venind din capitală, tocmai domnul von Rinnlingen.

De altfel, schimbul nu părea să fie prea rău, căci noul locotenent-colonel, căsătorit, dar fără copii, luă cu chirie, în suburbia de miazăzi a oraşului, o vilă foarte încăpătoare, lucru care făcea să se creadă că avea de gînd să ţină casă deschisă. În orice caz, zvonul că ar fi neobişnuit de bogat fu întărit de faptul că adusese cu sine patru slugi, cinci cai de călărie şi trăsură, un landou şi o brişcă uşoară de vînătoare.

Perechea începu, numaidecît după ce sosi, să facă vizite la familiile mai cu vază. Numele ei era pe buzele tuturor. Hotărît însă că interesul principal nu-l stîrnea domnul von Rinnlingen, ci soţia acestuia. Domnii erau uluiţi şi nu aveau deocamdată nici o părere. Doamnele însă erau făţiş în dezacord cu firea şi felul de a fi al Gerdei von Rinnlingen.

— Că se simte atmosfera capitalei, îşi dădu părerea doamna avocat Hagenström într-o convorbire cu Henriette Friedemann, e lucru foarte natural. Că fumează şi călăreşte, de acord; dar purtarea ei nu numai că e liberă, dar e chiar băieţească, şi nici acesta nu e cuvîntul potrivit. Vezi dumneata, nu e de loc urîtă, ai putea chiar s-o socoteşti drăguţă. Şi totuşi ei lipsită de orice farmec femeiesc, şi privirea, rîsul, mişcările ei n-au nimic care să placă bărbaţilor. Nu e nici cochetă, şi eu sînt, Dumnezeu mi-e martor, cea din urmă care să n-o laud pentru asta. Dar e îngăduit oare unei femei atît de tinere — n-are decît douăzeci şi patru de ani — să fie lipsită cu desăvîrşire de acel vino-ncoace atît de natural şi de atrăgător? Draga mea, nu am darul vorbirii, dar ştiu ce vreau să spun. Bărbaţii noştri sînt

deocamdată încă zăpăciţi. Dar ai să vezi că, peste cîteva săptămîni, au să-i întoarcă dezgustaţi spatele.

— Nu face nimic, răspunse domnişoara Friedemann. E foarte bine căpătuită.

— Da, bărbatul ei! exclamă doamna Hagenström. Dar cum se poartă cu el? Ar trebui să vezi! Ai să vezi! Eu sînt cea dintîi care cer cu tărie ca o femeie măritată să aibă pînă la un anumit punct o atitudine rezervată faţă de sexul opus. Dar ea, ea cum se poartă faţă de propriul ei bărbat? Are un fel de a-l privi, cu ochi de gheaţă, şi de a-i spune „dragă prietene“, cu un ton de compătimire, care pe mine mă revoltă. Căci ar trebui să-l vezi *pe el* atunci — corect, ţeapăn, cu o atitudine cavalerească, un bărbat de patruzeci de ani care se ţine grozav de bine, un ofiţer strălucit! De patru ani s-au luat, draga mea!

Locul unde-i fu dat micuţului domn Friedemann s-o zărească pentru prima oară pe doamna von Rinnlingen fu strada principală, unde sînt aproape numai prăvălii. Şi întîlnirea aceasta se întîmplă în jurul amiezii, pe cînd se întorcea tocmai de la bursă, unde avusese şi el de spus un cuvînt.

Se plimba, mititel şi pătruns de importanţa lui, cu marele comerciant Stephens, un bărbat neobişnuit de înalt şi spătos, cu favoriţi rotunzi şi sprîncene îngrozitor de stufoase. Amîndoi purtau joben şi, din pricina căldurii, îşi descheiaseră pardesiele. Vorbeau despre politică şi loveau în tact trotuarul cu bastoanele. Cînd însă ajunseră cam pe la mijlocul străzii, comerciantul Stephens zise deodată:

— Să mă ia dracu dacă n-o zăresc pe doamna Rinnlingen venind cu trăsura ei!

— Se nimereşte bine, spuse domnul Friedemann, cu vocea sa cam piţigăiată, şi privi înainte plin de curiozitate. N-am putut s-o văd încă la faţă. Uite şi trăsurica galbenă!

Era într-adevăr trăsurica galbenă de vînătoare, şi doamna von Rinnlingen mîna ea însăşi cei doi cai zvelţi, pe cînd feciorul stătea la spate, cu braţele

încrucişate! Purta o jachetă largă, de culoare deschisă, deasupra fustei, de asemenea de culoare deschisă. De sub pălărioara rotundă, de paie, cu panglică de piele cafenie, se revărsa un păr blond-roşcat, pieptănat peste urechi şi căzînd pe ceafă într-un fel de nod bogat. Pielea chipului ei oval era de culoare albă, mată, iar în colţurile ochilor căprui, neobişnuit de apropiaţi, se vedeau lucind umbre albăstrii. Deasupra nasului scurt, dar fin tăiat, se vedea un fel de şa mică pistruiată, care îi şedea de minune. Nu puteai şti însă dacă gura e frumoasă, fiindcă avea obiceiul să-şi împingă neîncetat buza de jos înainte şi înapoi, frecînd-o de buza de sus.

Comerciantul Stephens salută deosebit de ceremonios cînd trăsura trecu prin dreptul lor, iar micuţul domn Friedemann se descoperi şi el, privind-o cu ochi mari şi atenţi pe doamna von Rinnlingen. Aceasta îşi aplecă biciul, dădu uşor din cap şi trecu încet mai departe, în timp ce privea necontenit casele şi vitrinele.

După cîţiva paşi, comerciantul zise:

— A făcut o plimbare şi acum se întoarce acasă.

Micuţul domn Friedemann nu răspunse, ci privy caldarîmul din faţa lui. Apoi îşi ridică ochii spre domnul Stephens şi întrebă:

— Ce-aţi spus?

Şi domnul Stephens repetă inteligenta sa observaţie.

Trei zile mai tîrziu, Johannes Friedemann se întoarse acasă, la amiază, de la plimbarea sa obişnuită.

Cum nu luau masa de prînz decît la douăsprezece şi jumătate, vru să intre pentru o jumătate de ceas în „biroul“ său, aflat chiar la dreapta uşii de intrare. Dar servitoarea, venind din vestibul, îi spuse:

— Aveţi o vizită, domnule Friedemann.

— Eu? întrebă el.

— Nu, sus, la domnişoarele.

— Cine e?

— Domnul şi doamna locotenent-colonel von Rinnlingen.

— O, zise domnul Friedemann, vin numaidecît!

Şi urcă scara. După ce străbătu coridorul, puse mîna pe clanţa uşii mari, albe, care dădea în „camera cu peisaje“, cînd, deodată, se opri, făcu un pas înapoi şi se întoarse, aşa cum venise. Şi, cu toate că era singur de tot, zise cu glas tare:

— Nu! Mai bine nu!

Coborî în „biroul“ său, se aşeză la masa de scris şi luă ziarul în mînă. Dar, peste un minut, îl lăsă iar să cadă şi privi pieziş afară prin fereastră. Şezu astfel pînă cînd fata veni să-i dea de veste că masa e gata, apoi urcă în sufragerie,unde îl aşteptau surorile sale, şi se aşeză pe scaunul pe care erau puse, unul peste altul, trei albume de note.

În timp ce-i turna supa în farfurie, Henriette îi spuse:

— Ştii cine a fost aici, Johannes?

— Cine? întrebă el.

— Noul locotenent-colonel cu soţia.

— Da? Foarte amabil din partea lor.

— Da, zise Pfiffi, şi colţurile gurii i se umeziră, găsesc că sînt foarte drăguţi amîndoi.

— În orice caz, hotărî Friederike, nu trebuie să întîrziem să le întoarcem vizita. Propun să mergem poimîine la ei. Duminică.

— Duminică, spuseră Henriette şi Pfiffi.

— Vii şi tu cu noi, Johannes, nu-i aşa? întrebă Friederike.

— Se înţelege! zise Pfiffi, scuturîndu-se.

Domnul Friedemann parcă nu auzise întrebarea şi mînca supa cu un aer tăcut şi speriat. Părea că ascultă undeva un zgomot care îl umplea de nelinişte.

În seara următoare se juca la Teatrul Orăşenesc *Lohengrin*[3] şi toată lumea „cultivată“ era, prezentă. Mica sală era ticsită de sus pînă jos şi plină de zumzet, de miros de gaz şi de parfum. Însă toate binoclurile de la parter şi de la balcoane erau îndreptate spre loja numărul 13, aşezată pe dreapta, în imediata apropiere a scenei. Acolo apăruseră astăzi, pentru întîia oară, domnul şi doamna von Rinnlingen, şi lumea avea prilejul să-i cerceteze, în sfîrşit, pe îndelete.

Cînd micuţul domn Friedemann, într-un impecabil costum negru, cu un plastron alb scrobit, care ieşea în relief peste cămaşă, pătrunse în loja sa — loja numărul 13 — tresări, şovăind în uşă, și-și duse mîna la frunte, în timp ce nările, o clipă, îi fremătară spasmodic. Se aşeză însă îndată în fotoliul său, la stînga doamnei von Rinnlingen.

Pe cînd se aşeza, ea îl privi o clipă stăruitor, împingîndu-şi buza de jos înainte, apoi se întoarse pentru a schimba cu soţul ei, care şedea la spate, cîteva cuvinte. Era un bărbat înalt, lat în spate, cu mustaţa periată în sus şi cu faţa oacheşă, plină de bunătate.

Cînd începu uvertura şi doamna von Rinnlingen se aplecă peste balustradă, domnul Friedemann lunecă spre dînsa pe furiş o privire fugară, piezişă. Purta o rochie de seară de culoare deschisă şi, singură dintre celelalte doamne prezente, era şi puţin decoltată. Mînecile îi erau foarte largi şi bufante, iar mănuşile albe îi ajungeau pînă la coate. Avea în seara aceea în făptura ei ceva voluptuos, lucru care nu putuse fi desluşit atunci cînd purta jacheta largă. Sînul plin se ridica şi se lăsa încet cînd respira, iar nodul părului blond-roşcat cădea adînc şi greu pe ceafă.

Domnul Friedemann era palid, mult mai palid ca de obicei, şi, sub părul castaniu, pieptănat lins şi cu cărare, pe frunte avea broboane mici de sudoare. Doamna von Rinnlingen îşi scosese mănuşa de pe braţul stîng, care se sprijinea pe catifeaua roşie a balustradei, şi el vedea mereu înainte-i braţul acesta rotund, de o

---

3 Operă de compozitorul german *Richard Wagner* (1813 - 1883) (n.r).

albeaţă mată, care, la fel ca şi mîna, fără nici o bijuterie, era străbătut de vinişoare albăstrii. Îl vedea mereu şi n-avea ce face.

Viorile cîntau şi alămurile trîmbiţau. Telramund[4] căzu, în orchestră domnea o bucurie generală, iar micuţul domn Friedemann şedea nemişcat, palid şi tăcut, cu capul cufundat adînc între umeri, cu un deget arătător lîngă gură şi cu mîna cealaltă la reverul hainei.

În timp ce cortina se lăsa, doamna von Rinnlingen se ridică, împreună cu soţul ei, ca să părăsească loja. Domnul Friedemann observase asta fără a privi într-acolo, şi, scoţînd batista, şi-o trecu uşor peste frunte, apoi se sculă grăbit, se duse pînă la uşa ce dădea pe coridor, se întoarse înapoi, se aşeză iar la locul lui şi rămase nemişcat, în aceeaşi poziţie pe care o avusese mai înainte.

Cînd sună clopoţelul şi vecinii săi se întoarseră, simţi ochii doamnei von Rinnlingen aţintiţi asupra lui, şi, fără să vrea, înălţă capul spre dînsa. Cînd privirile li se întîlniră, ea nu-şi îndreptă ochii în altă parte, ci continuă să-l cerceteze cu atenţie, fără nici o urmă de sfială, pînă cînd el, dominat şi umilit, lăsă ochii în jos. Devenise şi mai palid, simţind cum îl năpădeşte o mînie ciudată, muşcătoare şi dulceagă. Muzica începu să cînte.

Se întîmplă ca, spre sfîrşitul actului, doamna von Rinnlingen să lase să-i alunece din mînă evantaiul, care căzu pe jos, lîngă domnul Friedemann. Amîndoi se aplecară în acelaşi timp; ea însă îl ridică singură şi spuse, cu un zîmbet ironic:

— Mulţumesc!

O clipă capetele lor aproape că se atinseseră, şi domnul Friedemann trebuise să respire mireasma caldă a sinului el. Chipul lui era crispat, trupul se chircise, iar inima ii batea atît de tare, încit i se tăiase răsuflarea. Rămase pe scaun încă o jumătate de minut, apoi împinse îndărăt scaunul, se ridică încet şi ieşi din lojă fără zgomot.

---

4 Personaj din opera Lohengrin (n.r.).

Urmărit de sunetele muzicii, străbătu coridorul, ceru la garderobă să i se dea jobenul, pardesiul de culoare deschisă şi bastonul şi, coborînd treptele, ieşi în stradă.

Era o seară caldă şi liniştită. În lumina felinarelor cu gaz, casele sure şi ţuguiate se profilau tăcute sub cerul unde stelele străluceau blînd şi luminos. Pe trotuar răsunau paşii rarilor trecători pe care îi întîlnea domnul Friedemann. Cineva îl salută, dar el nu-l văzu. Îşi ţinea capul adînc plecat, iar pieptul ieşit în afară şi ascuţit îi tremura din pricina răsuflării greoaie. Din cînd în cînd murmura:

— Doamne! Doamne!

Vedea în sine însuşi, cu o privire îngrozită şi plină de teamă, cum simţirea lui, pe care totdeauna o îngrijise cu atîta blîndeţe şi înţelepciune, era acum parcă smulsă, luată de un vîrtej şi răscolită. Şi, deodată, copleşit cu desăvîrşire, într-o stare de ameţeală, de beţie, de dor şi de chin se rezemă de un felinar şi şopti tremurînd:

— Gerda!

Tăcere pretutindeni. De-a lungul şi de-a latul străzii nu se vedea nici un om în clipa aceasta. Micuţul domn Friedemann îşi adună puterile şi păşi mai departe. Pornise în susul străzii pe care se afla teatrul şi care cobora în povîrniş repede spre fluviu, şi acum o luase pe strada principală, ce ducea spre miazănoapte, către locuinţa lui.

O, cum îl privise! Cum? Îl silise să-şi plece ochii? Îl umilise cu privirea ei? Dar nu era ea oare femeie şi el bărbat? Şi oare ochii ei căprui, atît de stranii, nu tremuraseră de bucurie în clipa aceea?

Simţi că iar îl năpădeşte o ură neputincioasă şi plină de voluptate. Apoi, aducîndu-şi aminte de clipa cînd capetele lor se întîlniseră, cînd respirase mireasma trupului ei, rămase locului pentru a doua oară, îşi lăsă făptura diformă spre spate şi trase aerul printre dinţi, murmurînd, ca ieşit din fire, dezorientat şi deznădăjduit:

— Doamne! Doamne!

Şi iar o porni, mecanic, mai departe, încetişor, prin aerul înnăbuşitor al serii, pe străzile goale şi răsunătoare, pînă se trezi în faţa casei sale. Zăbovi o clipă în vestibul, sorbind mirosul rece, cu iz de pivniţă, ce domnea acolo. Apoi pătrunse în „birou“.

Se aşeză la masa de scris, lîngă fereastra deschisă, şi îşi aţinti privirea asupra unui trandafir mare, galben, pus de cineva în paharul de apă. Îl luă şi îi respiră, cu ochii închişi, mireasma, împingîndu-l apoi, cu un gest obosit şi trist, la o parte. Nu, nu, s-a sfîrşit! Ce mai însemna pentru el parfumul acesta? Ce mai însemnau pentru el toate lucrurile care alcătuiseră pînă atunci „fericirea“ lui?

Se întoarse puţin şi îşi îndreptă privirea afară, spre strada cufundată în linişte. Doar din cînd în cînd se auzeau răsunînd paşi ce treceau mai departe. Stelele licăreau nemişcate. Se simţea parcă mort de oboseală şi lipsit de putere. Capul îi era gol şi deznădejdea lui începea să se topească într-un soi de îndurerare molcomă şi nemărginită. Prin minte îi fluturară cîteva versuri, în urechi îi răsunau acorduri din *Lohengrin*; văzu încă o dată înaintea ochilor făptura doamnei von Rinnlingen, braţul ei sprijinit pe catifeaua roşie, apoi căzu într-un somn greu şi înfrigurat.

De cîteva ori fu gata să se trezească, dar se temea de acest lucru, şi de fiecare dată se cufunda din nou în inconştienţă. Cînd însă se lumină de tot, deschise ochii larg şi aruncă în juru-i o privire dureroasă. În faţa sufletului său totul apărea limpede. Era ca şi cum somnul nu i-ar fi întrerupt de loc suferinţa.

Capul îi era tulbure şi ochii îl usturau. După ce se spălă şi după ce îşi umezi fruntea cu *Eau de Cologne*, se simţi mai bine şi se aşeză iar liniştit la locul său de lîngă fereastra care rămăsese deschisă. Era încă dis-de-dimineaţă, cam pe la cinci. Cînd şi cînd, cîte un băiat de la brutărie trecea prin faţa casei. Încolo, nu se vedea nimeni. În casa de peste drum toate storurile erau încă lăsate. În schimb, păsările ciripeau şi cerul era strălucitor şi senin. O minunată dimineaţă de duminică.

Micuţul domn Friedemann simţea cum îl potopeşte o senzaţie de tihnă şi de încredere. De ce se temea oare? Nu era totul ca de obicei? Să admitem că în ajun avusese un acces supărător. Bine, dar cu asta trebuia să se sfîrşească! Nu era încă

prea tîrziu, mai putea să scape de pieire. Trebuia să evite orice întîmplare care i-ar fi putut prilejui un nou acces. Era în stare să facă asta. Simţea că are destule puteri pentru a birui şi a înnăbuşi în el orice pornire.

Cînd ornicul bătu şapte şi jumătate, Friederike intră şi puse cafeaua pe măsuţa rotundă din faţa divanului de piele aşezat la peretele din fund.

— Bună dimineaţa, Johannes, zise dînsa, ţi-am adus cafeaua.

— Mulţumesc, spune domnul Friedemann. Apoi: Dragă Friederike, îmi pare rău că va trebui să faceţi singure vizita aceea. Nu mă simt destul de bine ca să vă pot însoţi. Am dormit prost şi mă doare capul. Ce mai încoace şi încolo, trebuie să vă rog...

Friederike îi răspunse:

— Păcat. În nici un caz nu se cade să renunţi la vizită. E adevărat însă că arăţi rău. Vrei să-ti dau creionul împotriva migrenei?

— Nu! Mulţumesc, zise domnul Friedemann. Are să-mi treacă.

Şi Friederike ieşi.

Stînd în picioare, lîngă masă, îşi bău cafeaua şi mîncă un corn. Era multumit de sine si se simţea mîndru că poate fi atît de hotărît. Cînd isprăvi, aprinse o ţigară de foi şi se aşeză iar la fereastră. Cafeaua îi făcuse bine şi se simţea fericit şi plin de nădejde. Luă o carte, citi, fumă şi, clipind, privi afară, spre soare.

Strada se însufleţise între timp. Huruitul trăsurilor pătrundea pînă la el, împreună cu frînturi de vorbe şi cu sunetul clopoţelului tramvaielor cu cai. Printre toate aceste zgomote, însă, se desluşea ciripitul păsărilor, şi un aer cald, moale se împrăştia, venind din văzduhul albastru şi strălucitor.

Pe la zece le auzi pe surorile sale străbătînd vestibulul, auzi scîrţîind uşa casei, apoi le văzu trecînd prin faţa ferestrei, fără ca să le fi dat vreo atenţie deosebită. Se mai scurse un ceas. Se simţea din ce în ce mai fericit.

Începu să fie cuprins de un fel de neastîmpăr neobişnuit. Ce aer minunat era şi cum ciripeau păsărelele! Ce-ar fi dacă s-ar duce să se plimbe puţin? Apoi, deodată, fără nici un alt gînd lăturalnic, îl năpădi, laolaltă cu o spaimă dulce, ideea: „Ce-ar fi dacă m-aş duce s-o văd?“ Şi, în timp ce, printr-un efort fizic, căuta să înnăbuşe în el toate argumentele care-l preveneau pline de teamă, adăugă, cu o hotărîre ce-l umplea de fericire: „Am să mă duc la dînsa!“

Îşi îmbrăcă hainele negre de duminică, îşi luă jobenul şi bastonul şi, răsuflînd pripit, străbătu repede tot oraşul, îndreptîndu-se către cartierul de miazăzi. Fără să vadă pe nimeni, îşi ridica şi îşi lăsa plin de zel capul la fiecare pas, într-o stare de spirit de totală absenţă şi exaltare, pînă cînd se trezi afară, în aleea castanilor, în faţa unei vile roşii, la intrarea căreia se putea citi numele: „Locotenent-colonel von Rinnlingen“.

Îl apucă un tremur, în timp ce inima îi bătea greu şi spasmodic. Trecu totuşi prin gangul de la intrare şi sună la uşă. Soarta se hotărîse. Nu mai era chip să dea înapoi. „Întîmple-se ce s-o întîmpla“, îşi zise. Îl cuprinse o linişte de moarte.

Uşa se deschise deodată. Feciorul îl întîmpină, luă în primire cartea de vizită şi urcă grăbit cu ea pe scara acoperită cu un covor îngust, roşu. Domnul Friedemann rămase nemişcat, cu privirile aţintite asupra covorului, pînă ce feciorul se întoarse, vestindu-l că doamna îl roagă să poftească sus.

Ajuns aici, îşi lăsă bastonul lîngă uşa salonului şi aruncă o privire în oglindă. Faţa îi era palidă şi, deasupra ochilor săi înroşiţi, părul i se lipise de frunte. Mîna în care îşi ţinea jobenul tremura necontenit.

Feciorul îi deschise, şi el intră. Se pomeni într-o încăpere potrivit de mare, puţin întunecată. Ferestrele erau acoperite de perdele. În dreapta se vedea un pian cu coadă, iar la mijloc, împrejurul mesei rotunde, se grupau cîteva fotolii îmbrăcate în mătase cafenie. Deasupra divanului, pe peretele din stînga, atîrna un peisaj, într-o ramă grea, aurită. Tapetele erau de asemenea de culoare închisă. În fund, într-o firidă, erau palmieri.

Trecu un minut pînă cînd doamna von Rinnlingen dădu la o parte portiera din dreapta şi, călcînd pe covorul gros şi cafeniu, îi ieşi fără zgomot în întîmpinare.

Purta o rochie simplă, cu pătrăţele negre şi roşii. O trîmbă de lumină, în care se vedea jucînd praful, pătrunsese din firidă şi, căzînd pe părul ei bogat şi roşu, îl făcuse o clipă să pară de aur. Îl cerceta cu ochii ei stranii şi, ca de obicei, îşi împingea înainte buza de jos.

— Doamnă, începu domnul Friedemann ridicîndu-şi spre ea privirea, deoarece nu-i ajungea decît pînă la piept, aş dori să vă fac şi eu vizita de rigoare. Cînd le-aţi onorat pe surorile mele, am fost, din păcate, absent şi, am regretat sincer...

Mai mult nu ştiu ce să spună, dar ea stătea locului privindu-l necruţător, ca şi cum ar fi vrut să-l silească să vorbească mai departe. Domnul Friedemann simţi cum tot sîngele îi năvăleşte în cap. „Vrea să mă chinuie şi să-şi bată joc de mine, îşi zise. Citeşte în sufletul meu! Cum îi tremură ochii!“ În sfîrşit, doamna von Rinnlingen vorbi cu o voce limpede şi deschisă:

— E foarte amabil din partea dumneavoastră că aţi venit. Şi mie mi-a părut foarte rău că nu v-am găsit atunci. Fiţi bun şi luaţi loc!

Se aşeză lîngă el, îşi puse coatele pe braţele fotoliului şi se sprijini pe spătar. Domnul Friedemann şedea cu trupul aplecat înainte, ţinîndu-şi pălăria între genunchi. Doamna von Rinnlingen zise:

— Ştiţi că nu e nici un sfert de oră de cînd au fost aici surorile dumneavoastră. Mi-au spus că aţi fi bolnav.

— E adevărat, răspunse domnul Friedemann, nu mă simţeam bine azi-dimineaţă. Credeam că nu voi putea să ies din casă. Vă rog să mă scuzaţi dacă am întîrziat!

— Nici acum nu arătaţi prea bine, urmă doamna von Rinnlingen liniştită, continuînd să-l privească mereu. Sînteţi palid şi aveţi ochii inflamaţi. Vă supără oare ceva?

— O... bîigui domnul Friedemann, în general sînt mulţumit.

— Şi eu sînt foarte des bolnavă, urmă dînsa, fără a-şi lua ochii de la el; nimeni însă nu observă asta. Sînt nervoasă şi am unele stări tare ciudate.

Tăcu, îşi lăsă bărbia să-i cadă pe piept şi-l privi de jos în sus, aşteptînd. Dar el nu răspunse. Şedea tăcut, ţinîndu-şi ochii mari şi plini de gînduri aţintiţi asupra ei. Ce curios vorbea şi cum îl mişca glasul ei limpede şi domol! Inima i se liniştise. I se părea că visează. Doamna von Rinnlingen începu iar:

— Cred că nu mă înşel dacă spun că v-am văzut părăsind teatrul înainte de sfîrşitul spectacolului.

— E adevărat, doamnă.

— Mi-a părut rău. Eraţi un vecin care asculta cu reculegere, deşi execuţia n-a fost bună, sau, în orice caz, numai relativ bună. Vă place muzica? Ştiţi să cîntaţi la pian?

— Cînt puţin la vioară, răspunse domnul Friedemann. Adică mai nimic...

— Cîntaţi la vioară? întrebă dînsa şi privi pe deasupra lui în văzduh, gîndindu-se. Atunci am putea din cînd în cînd să facem muzică împreună, adăugă ea deodată. Ştiu să acompaniez puţin. M-ar bucura să găsesc aici pe cineva... Aveţi să veniţi?...

— Stau cu plăcere la dispoziţia dumneavoastră, doamnă, răspunse el ca în vis.

Urmă o pauză. Faţa ei luă, brusc, o altă înfăţişare. Domnul Friedemann văzu cum acest chip se crispează şi capătă o expresie abia perceptibilă de groaznică batjocură, cum ochii ei se aţintesc iarăşi asupră-i, cercetători şi cu un tremur neplăcut, aşa cum se mai întîmplase de două ori înainte. Obrazul lui deveni roşu ca focul şi, fără să ştie încotro să se întoarcă, aproape ieşindu-şi din fire, lăsă capul să i se cufunde cu totul între umeri, privind descumpănit la covorul de pe jos. Şi iarăşi simţi aceeaşi mînie neputincioasă, dulceagă şi chinuitoare cum îl străbate ca un scurt fior.

Cînd, cu o hotărîre deznădăjduită, cătă iar spre dînsa, ea încetase să-l mai privească şi se uita liniştită, peste capul lui, spre uşă. Iar domnul Friedemann abia dacă putu să mai îngaime cu greutate cîteva cuvinte:

— Sînteţi, stimată doamnă, mulţumită că vă aflaţi în oraşul nostru?

— O, răspunse cu nepăsare doamna von Rinnlingen, desigur. De ce n-aş fi mulţumită? E drept că mă simt puţin strîmtorată şi supravegheată, dar... Dar, urmă dînsa, să nu uit: avem de gînd să poftim zilele acestea cîteva persoane la noi. O societate restrînsă, fără multă etichetă. Am putea face puţină muzică, puţină conversaţie... Şi, apoi, avem în spatele casei o grădină destul de frumoasă, care se întinde pînă la malul fluviului. În sfîrşit, dumneavoastră şi surorile dumneavoastră veţi primi, bineînţeles, o invitaţie. Totuşi, vă rog încă de pe acum să veniţi. O să ne faceţi plăcerea?

Domnul Friedemann abia sfîrşise să mulţumească şi să spună că nu va lipsi, cînd clanţa uşii fu apăsată cu energie şi domnul locotenent-colonel intră. Amîndoi se ridicară şi, pe cînd doamna von Rinnlingen făcea prezentările, soţul ei se înclină cu aceeaşi politeţe atît în faţa domnului Friedemann, cît şi în faţa soţiei sale. Faţa lui oacheşă lucea toată din pricina căldurii.

În timp ce-şi scotea mănuşile, i se adresă cu glasul său puternic şi aspru domnului Friedemann, care, cu ochi mari şi lipsiţi de expresie, privea în sus spre el, aşteptînd parcă într-una să fie bătut binevoitor pe umăr. Domnul locotenent-colonel se întoarse însă puţin şi, înclinîndu-se uşor, cu călcîiele lipite, în faţa soţiei sale, îi vorbi cu voce sensibil domolită:

— Draga mea, l-ai rugat pe domnul Friedemann să ia parte la mica noastră reuniune? Dacă îţi face plăcere, aş propune să aibă loc peste opt zile. Sper că vremea nu se va înrăutăţi şi o să putem sta în grădină.

— Cum crezi, răspunse doamna von Rinnlingen, privind în altă parte.

Două minute mai tîrziu, domnul Friedemann îşi luă rămas bun. Cînd, lîngă uşă, mai făcu o plecăciune, întîlni ochii ei, care îl priveau nepăsători.

Plecă, dar nu se întoarse în oraş, ci apucă, fără să vrea, pe un drum care, despărţindu-se de alee, ducea spre fluviu şi spre zidul fostelor fortificaţii, unde se aflau pajişti bine îngrijite, cu alei răcoroase şi bănci.

Mergea repede, în neştire, fără să-şi ridice ochii. Îi era nesuferit de cald. În trup avea parcă flăcări ce se înălţau şi coborau, pe cînd capul său trudit zvîcnea fără cruţare.

Oare nu stăruia încă privirea ei asupră-i? Nu însă ca adineauri, goala şi lipsită de expresie, ci aşa ca mai înainte, de o cruzime tremurătoare, după ce cu puţin mai devreme îi vorbise într-un fel atît de ciudat şi liniştit. Îi făcea plăcere să-l vadă neputincios şi pierzîndu-şi firea? Dacă ştia să citească ce se petrece în el, nu putea oare să aibă şi puţină milă de sufletul lui?

Venise de-a lungul fluviului, pe lîngă zidul acoperit de verdeaţă, şi se aşeză pe o bancă aproape încercuită de tufe cu iasomie. Aerul dimprejur era îmbibat de parfumul lor greu şi dulceag. În faţa lui, soarele se odihnea pe luciul tremurător al apei.

Cît de obosit şi istovit se simţea şi totuşi cît era de răscolit şi de chinuit! Oare cel mai bun lucru ce-l avea de făcut n-ar fi fost să privească încă o dată în jurul lui şi apoi să coboare în adîncul neclintit al apei, pentru ca, după o scurtă suferinţă, să fie izbăvit, întru deplina sa liniştire? Ah, linişte, linişte, asta voia şi el! Dar nu o linişte în nimicnicia goală şi surdă, ci o pace blîndă, însorită, plină de gînduri bune şi potolite.

Simţi în clipa aceasta fiorul întregii sale dragoste de viaţă şi adînca-i nostalgie după fericirea pierdută. Privi însă după aceea în jurul său, căutînd să pătrundă liniştea mută, imensă, nepăsătoare a naturii. Văzu cum fluviul, sub lumina soarelui, îşi urmează calea, cum iarba îşi tremură firul şi cum florile se înalţă, acolo unde înfloriseră, pentru ca apoi să se ofilească şi să se spulbere. Văzu cum toate, toate se supun firii, în tăcută dăruire. Şi, deodată, fu copleşit de un simţămînt de prietenie şi de înţelegere pentru „inevitabil“, simţămînt ce dă omului un fel de superioritate asupra oricărui destin.

Îşi aduse aminte de acea după-amiază a zilei cînd împlinise treizeci de ani şi cînd, fericit că era cu sufletul împăcat, crezuse că putea să privească fără teamă şi fără speranţă asupra restului vieţii sale. Nu văzuse nici lumini noi, nici umbre, ci totul i se arăta într-o blîndă amurgire, pierzîndu-se apoi acolo, departe, aproape şters, în întuneric. Cu un zîmbet liniştit şi superior, lăsase să treacă pe dinainte-i anii ce aveau să vină. Cît timp se scursese oare de atunci?

Şi iată că se ivise femeia aceasta. Trebuia să se ivească. Aşa îi era sortit. Era destinul lui, ea era destinul lui, doar ea! Nu simţise din cea dintîi clipă lucrul acesta? Venise şi, chiar dacă încercase să-şi apere liniştea sufletească, tot ceea ce încă din tinereţe sugrumase înlăuntrul lui, pentru că simţise că i-ar fi adus chinuri şi l-ar fi nimicit, se trezise acum din pricina ei. Pusese stăpînire pe el şi îl zguduia cu o violenţă îngrozitoare şi irezistibilă, ducîndu-l la pieire.

Îl nimicea. Simţea prea bine acest lucru. De ce dar să mai lupte şi să se chinuiască? Mai bine să lase lucrurile să-şi urmeze cursul lor. Mai bine să-şi vadă mai departe de drumul lui şi să închidă ochii în faţa prăpastiei căscate acolo, în fund, supunîndu-se destinului, supunîndu-se acelei forţe dulci, chinuitoare, invincibile, din mîinile căreia nu poţi scăpa.

Apa scînteia, iasomia îşi împrăştia parfumul tare şi îmbătător, păsărelele ciripeau împrejur în copacii care lăsau să se întrevadă printre ei un cer greu, de un albastru catifelat. Micuţul şi cocoşatul domn Friedemann rămase multă vreme încă pe bancă. Şedea aplecat înainte, cu fruntea sprijinită în palme.

Toată lumea era de acord că la Rinnlingen petreci foarte bine. În sufrageria încăpătoare, la masa lungă, împodobită cu mult gust, şedeau vreo treizeci de persoane. Feciorul şi încă două ajutoare serveau îngheţată. Se auzeau zăngănit de pahare şi zgomot de tacîmuri. Pluteau aburi calzi de mîncare şi miros de parfum. Negustori de vază veniseră cu soţiile şi fetele lor şi şedeau alături de ofiţerii garnizoanei, de un doctor bătrîn, foarte simpatizat, de cîţiva magistraţi şi avocaţi şi de alte persoane din aşa-zisa societate bună. Mai era şi un student în matematici, nepot al locotenent-colonelului, care venise în vizită la rudele lui şi care întreţinea o discuţie profundă cu domnişoara Hagenström, aşezată în faţa domnului Friedemann.

Acesta şedea pe o pernă frumoasă de catifea, la celălalt capăt al mesei, lîngă prea puţin frumoasa soţie a directorului gimnaziului şi nu departe de doamna von Rinnlingen, care fusese condusă la masă de consulul Stephens. Era uimitor de văzut cît se schimbase micuţul domn Friedemann în aceste opt zile. Poate, în parte, şi lumina albă a gazului aerian care inunda sala era de vină că faţa sa părea atlt de îngrozitor de palidă. Dar obrajii i se scofîlciseră, ochii înroşiţi şi umbriţi de cearcăne vinete aveau un luciu nespus de trist, şi întreaga lui făptură era parcă mai schilodită decît oricînd înainte. Bea mereu vin şi, din cînd în cînd, adresa cîteva cuvinte vecinei sale.

Doamna von Rinnlingen, care nu schimbase încă în timpul mesei nici un cuvînt cu domnul Friedemann, se aplecă acum puţin înainte şi îi spuse cu glas tare:

— V-am aşteptat în zadar zilele acestea, pe dumneavoastră şi vioara dumneavoastră.

Înainte de a-i răspunde, o clipă, el o privi, cu totul absent. Gazda purta o rochie de culoare deschisă, uşoară, care îi lăsa descoperit gîtul alb; în părul ei luminos îşi pusese un trandafir „mareşal Niel“[5] . Obrajii îi erau în seara aceasta puţin mai aprinşi ca de obicei, dar în colţurile ochilor stăruiau aceleaşi umbre viorii de totdeauna.

Domnul Friedemann privi în jos, în farfurie, şi îngăimă ceva, trebuind după aceea să răspundă directoarei gimnaziului, care îl întrebase dacă îi place Beethoven. În aceeaşi clipă, însă, locotenent-colonelul, aşezat în capul mesei, aruncă o privire soţiei sale şi, ciocnind în pahar, zise:

— Doamnelor şi domnilor, propun să trecem să lăm cafeaua în celelalte încăperi. De altfel, cred că nici în grădină nu trebuie să fie neplăcut astă-seară şi, dacă cineva doreşte să ia puţin aer, eu mă alătur.

În mijlocul tăcerii ce se lăsase, locotenentul von Deidesheim, plin de tact, povesti o anecdotă. Şi toată lumea, bine dispusă şi rîzînd, se ridică. Domnul Friedemann părăsi printre cei din urmă sala, împreună cu vecina sa de masă, şi o

---

5 Specie de trandafir, denumită după mareșalul francez *Adolphe Niel* (1802 - 1869) (n.r.).

însoţi, prin odaia mobilată în stil vechi german, unde oaspeţii începuseră să fumeze, pînă în salonul discret luminat şi confortabil, unde se despărţi de dînsa.

Era îmbrăcat cu o grijă deosebită. Avea un frac impecabil, o cămaşă de o albeaţă sclipitoare, iar picioarele lui subţiri şi frumos formate erau încălţate cu ghete de lac. Din cînd în cînd, se putea observa că poartă ciorapi roşii de mătase.

Privind spre coridor, văzu că grupuri mai mari începuseră să şi coboare pe scară, spre a se duce în grădină. Totuşi, el se aşează cu ţigara lui de foi şi cu cafeaua lîngă uşa odăii mobilate în stil vechi german, unde stăteau de vorbă cîţiva domni, şi aruncă o privire în salon.

Chiar în dreapta uşii şedeau în jurul unei măsuţe cîteva perechi, în mijlocul cărora se afla studentul. Acesta vorbea cu multă însufleţire. El susţinuse că, printr-un punct, se pot trage mai multe linii paralele cu o linie dreaptă dată. Doamna avocat Hagenström îl întrerupsese, strigînd: „Asta e imposibil!“, şi acum el făcea dovada atît de convingător, încît toţi îşi dădeau aere că ar fi priceput şi ei.

În fundul camerei, însă, pe divanul de lîngă lampa joasă, cu abajur roşu, Gerda von Rinnlingen stătea de vorbă cu tînăra domnişoară Stephens. Şedea picior peste picior, puţin rezemată de perna de mătase galbenă, şi fuma pe îndelete o ţigară, dînd fumul pe nas şi împingînd, ca de obicei, buza de jos înainte. Domnişoara Stephens şedea în faţa ei, dreaptă, cioplită parcă în lemn, şi răspundea cu un zîmbet plin de teamă.

Nimeni nu dădea atenţie micuţului domn Friedemann şi nimeni nu observa că ochii săi mari erau aţintiţi fără contenire asupra doamnei von Rinnlingen. Şedea moleşit şi se uita la ea. În privirea lui nu era nimic pătimaş şi nici dureros. Doar ceva stupid, ceva mort, o dăruire înnăbuşită, lipsită de voinţă şi de vlagă.

Trecură vreo zece minute. Deodată, doamna von Rinnlingen se ridică de la locul ei şi, fără să-l privească, ca şi cum l-ar fi observat tot timpul în taină, se îndreptă spre domnul Friedemann, oprindu-se în faţa lui. El se ridică, înălţă ochii spre dînsa şi o auzi spunîndu-i:

— N-aţi vrea să mă însoţiţi în grădină, domnule Friedemann?

Răspunse:

— Cu plăcere, doamnă!

— N-aţi văzut încă grădina noastră? Îl întrebă doamna von Rinnlingen, în timp ce coborau scara. E destul de mare. Să sperăm că nu e încă prea multă lume acolo. Aş vrea tare mult să răsuflu puţin. M-a apucat în timpul mesei o migrenă groaznică. Poate că vinul negru era prea tare pentru mine. Pe aici, pe uşa asta trebuie să ieşim.

Era o uşă cu geamuri care dădea din vestibul într-un gang mic şi răcoros şi de unde, coborînd cîteva trepte, ajungeai afară.

În minunata noapte caldă şi înstelată, parfumul straturilor de flori îmbălsăma văzduhul, revărsîndu-se pretutindeni.

În grădină, oaspeţii se plimbau, vorbind şi fumînd, pe cărările presărate cu pietriş alb şi scăldate de lumina lunii. Un grup se adunase în jurul havuzului, unde doctorul bătrîn şi simpatic făcuse, în hohotele de rîs ale tuturor, cîteva corăbioare de hîrtie, lăsîndu-le să plutească.

Doamna von Rinnlingen trecu înainte, dînd uşor din cap, şi arătă cu mîna mai departe, acolo unde grădina plină de flori şi de miresme se prefăcea în parc întunecos.

— Să mergem pe aleea din mijloc, zise ea.

Două obeliscuri joase şi late străjuiau intrarea în alee.

Acolo în fund, la capătul aleii drepte de castani, văzură fluviul sclipind alb şi verzui în lumina lunii, împrejur era întuneric şi răcoare. Ici şi colo, cîte o cărăruie se desprindea din drumul principal, ducînd şi ea, pe cale ocolită, tot către fluviu. Multă vreme nu se auzi nici un zgomot.

— Lîngă apă, zise doamna von Rinnlingen, e un loc frumos, unde m-am oprit de multe ori. Acolo putem să stăm de vorbă o clipă. Priviţi cum, din cînd în cînd, printre ramuri, licăre cîte o stea...

El nu răspunse, ci privi pajiştea verde de care se apropiau şi care sclipea în lumina lunii. De aici se puteau deosebi malul celălalt şi plantaţiile de lîngă fostele fortificaţii. Cînd părăsiră aleea şi ajunseră pe pajiştea ce cobora spre fluviu, doamna von Rinnlingen spuse:

— Aici, puţin mai la dreapta, e şi locul nostru. Vedeţi, nu e nimeni!

Banca unde se aşezară se afla în parc, la o depărtare de şase paşi de alee. Era mai cald aici decît printre copacii mari şi groşi. Greierii ţîrîiau în iarba care, în preajma apei, se schimba în păpuriş subţire. Fluviul, deasupra căruia se înălţa luna, revărsa o lumină blîndă.

Tăcură o clipă amîndoi, privind luciul apei. Apoi, însă, el ascultă zguduit şi simţi că vocea auzită cu o săptămînă în urmă, vocea aceea blîndă, gînditoare şi lină, îl răscoleşte iarăşi.

— De cînd aveţi infirmitatea, domnule Friedemann? întrebă dînsa. Din naştere?

El înghiţi în sec, căci gîtlejul parcă îi era închis. Apoi răspunse încet şi cuminte:

— Nu, doamnă. M-au lăsat să cad, pe cînd eram copil, Din asta mi se trage.

— Şi ce vîrstă aveţi? întrebă ea mai departe.

— Treizeci de ani, doamnă.

— Treizeci de ani, repetă dînsa. Şi în aceşti treizeci de ani n-aţi fost fericit?

Domnul Friedemann clătină din cap şi buzele sale tremurară.

— Nu, zise el, a fost numai minciună şi închipuire.

— Aţi crezut prin urmare că sînteţi fericit? întrebă doamna von Rinnlingen.

— Am încercat, spuse el.

Iar ea răspunse:

— V-a trebuit mult curaj!

Se scurse un minut. Se auzea doar ţîrîitul greierilor şi foşnetul uşor al copacilor.

— Mă pricep puţintel la nenorociri, zise ea apoi. Asemenea nopţi de vară, pe malul apei, sînt leacul cel mai bun.

Domnul Friedemann nu răspunse nimic, ci arătă cu un gest slab dincolo, spre malul celălalt, cufundat paşnic în întuneric.

— Acolo am stat nu demult, spuse el.

— Cînd aţi plecat de la mine?

Domnul Friedemann dădu doar din cap.

Apoi se cutremură însă şi se ridică de la locul lui, izbucni în plîns, scoase un geamăt, un strigăt de jale, care în acelaşi timp avea în el şi ceva izbăvitor, şi căzu încet la pămînt, la picioarele doamnei von Rinnlingen. Îi prinsese mîna, care odihnea pe bancă, lîngă el, şi, în timp ce o ţinea strîns, în timp ce îi apucase şi mîna cealaltă, în timp ce acest omuleţ diform zăcea în genunchi, zvîcnind şi tremurînd şi apăsîndu-şi faţa în poala ei, buzele lui bîiguiau cu un glas neomenesc, gîfîitor:

— Ştiţi foarte bine... Lasă-mă... Nu mai pot... Doamne... Doamne...

Doamna von Rinnlingen nu-l îndepărtă, nici nu se aplecă spre el. Şedea dreaptă, rezemîndu-se puţin pe spate, şi ochii ei mici, apropiaţi, în care părea că se oglindeşte luciul umed al apei, priveau încremeniţi şi încordaţi înainte, peste el, în zare.

Apoi, brusc, desprinzîndu-se, cu un rîs scurt, mîndru şi dispreţuitor, îşi smulse mîinile din strînsoarea fierbinte a degetelor lui, îl apucă de braţ, îl zvîrli cu totul la pămînt, se ridică şi dispăru pe alee.

Domnul Friedemann zăcea cu faţa cufundată în iarbă, amuţit, scos din fire, cutremurat într-una de un fior. Îşi adună puterile, se ridică de pe jos, făcu doi paşi şi iar se prăbuşi la pământ. Zăcea lîngă apă.

Ce se petrecu oare în sufletul lui în timpul celor ce urmară?

Poate că răbufnise ura aceea plină de voluptate pe care o simţise mocnind în sufletu-i atunci cînd doamna von Rinnlingen îl umilea cu privirea şi care acum, cînd zăcea la pământ, după ce se purtase cu el de parcă era un cîine, se schimbase într-o furie nebună, ce trebuia folosită chiar şi împotriva propriei sale fiinţe. Poate că era şi o scîrbă pe care o resimţea faţă de sine însuşi şi care îi trezea o sete imensă de a se nimici, de a se sfîşia în bucăţi, de a se stinge de tot.

Se tîrî pe burtă mai departe, îşi ridică trunchiul şi îl lăsă să cadă în apă. Nu-şi mai înălţă capul şi nu mai mişcă nici picioarele, care îi rămăseseră pe mal.

Cînd undele plescăiră, greierii amuţiră o clipă. Apoi începură să ţîrîie iar, foşnetul încet al parcului prinse din nou glas, şi, de departe, de pe aleea cea lungă, se auziră iarăşi rîsete înnăbuşite.

1897

LUISCHEN

Sînt căsnicii a căror obîrşie nu şi-o poate explica nici chiar cea mai experimentată fantezie beletristică. Trebuie să le accepţi aşa cum accepţi la teatru cele mai zvînturate legături între contraste, ca, de pildă, bătrîn şi stupid cu frumos şi plin de viaţă, contraste date ca premise spre a sluji drept temei la construirea matematică a unei farse.

În ceea ce-o priveşte pe soţia avocatului Jacoby, trebuie să recunoaştem că era tînără şi frumoasă, o femeie de un farmec neobişnuit. Acum — hai să zicem — treizeci de ani, fusese botezată cu numele Anna, Margarete, Rosa, Amalie. Dar, alăturînd primele litere ale acestor nume, nu-i spuseseră niciodată altfel decît Amra, nume a cărei rezonanţă exotică se potrivea persoanei ei ca nici un altul. Căci, cu toate că părul închis, bogat şi moale, pe care-l purta cu cărare la o parte, pieptănîndu-l şi netezindu-şi-l pieziş de amîndouă părţile frunţii ei înguste, nu era decît de culoarea sîmburelui de castană, pielea îi era, în schimb, de un galben mat şi întunecat, într-adevăr sudic. Şi pielea aceasta învăluia forme care păreau şi ele că sînt pîrguite de un soare de miazăzi, amintind prin bogăţia lor vegetativă şi trîndavă pe acelea ale vreunei sultane. Oricare din mişcările ei leneşe şi voluptuoase lăsa această impresie, întărind şi părerea că, după toate probabilităţile, judecata minţii ei era subordonată imboldurilor inimii. Era destul să te privească o singură dată cu ochii ei candizi şi căprii, ridicîndu-şi orizontal şi într-un fel cu totul original frumoasele-i sprîncene înspre fruntea aproape mişcător de îngustă, ca să-ţi dai seama de acest lucru. Dar nici ea nu era atît de naivă încît să n-o ştie; se ferea să-şi arate defectele, vorbind rar şi cît mai puţin. Şi pe o femeie frumoasă care tace n-o poţi învinui de nimic. O! cuvîntul „naivă“ era, fără îndoială, cel mai puţin potrivit pentru ea. Privirea ei nu numai că era plină de sminteală, dar avea în ea şi o şiretenie lubrică. Se vedea foarte bine că femeia aceasta nu era atît de mărginită încît să nu facă rău. Altminteri, poate că, din profil, nasul îi era puţin prea cărnos şi prea proeminent. Dar gura ei, mare şi voluptuoasă, era de o frumuseţe desăvîrşită, cu toate că, în afară de senzualitate, era lipsită de orice expresie.

Această femeie îngrijorătoare era aşadar soţia avocatului Jacoby, în vîrstă de patruzeci de ani, şi cine îl vedea se mira. Era gras avocatul, era mai mult decît gras, era o adevărată namilă de bărbat! Picioarele sale, vîrîte pururi în pantaloni cenuşii, păreau nişte stîlpi informi, amintind de picioarele unui elefant. Avea o spinare ca de urs, încovoiată sub povara pernelor de grăsime, şi, peste uriaşa rotunjime a pîntecelui, obişnuia să poarte o hăinuţă ciudată, de culoare verde-cenuşie, pe care şi-o încheia atît de greu la un singur nasture, încît, atunci cînd dădea drumul nasturelui, hăinuţa făcea de amîndouă părţile un salt înapoi, ridicîndu-se pînă la umeri. Pe trupul lui imens stătea, însă, fără a se mai vedea gîtul, un cap relativ mic, cu nişte ochişori înguşti şi apoşi, cu un nas scurt şi teşit şi nişte obraji care, de atîta grăsime, atîrnau în jos. Între obraji se pierdea o gură mică de tot, ale cărei colţuri lunecau, căzînd îndurerate. Ţeasta rotundă, precum şi buza de sus erau acoperite cu peri blonzi, aspri şi rari, care lăsau să se întrevadă pretutindeni, lucind, pielea, cum se vede la un cîine prea bine hrănit. Ah! Toată lumea trebuia să-şi dea seama că grăsimea avocatului era nesănătoasă. Trupul său, uriaş atît în ce priveşte lungimea, cît şi lăţimea era umflat peste măsură, fără a fi muşchiulos. Deseori se putea vedea cum un brusc aflux de sînge se revărsa pe faţa lui buhăită, pentru ca apoi, tot atît de brusc, să lase loc unei palori gălbui, în timp ce gura i se strîmba, făcînd o mutră acrită.

Clientela avocatului era modestă. Cum, însă, se bucura, în parte de la soţia sa, de o avere bunicică, perechea — copii de altfel n-aveau — ocupa un etaj confortabil în Kaiserstrasse, întreţinînd foarte vii relaţii de societate. Aceasta, bineînţeles, numai din dorinţa doamnei Amra. Căci e cu neputinţă ca avocatul, care nu lua parte decît cu un zel chinuit la aceste vizite, să se fi simţit fericit. Caracterul bărbatului acestuia gras era dintre cele mai ciudate. Nu se găsea om care să fi fost mai cuviincios, mai prevenitor şi mai împăciuitor cu toată lumea decît el. Dar, fără să-ţi mărturiseşti acest lucru, simţeai că purtarea lui mai mult decît amicală şi linguşitoare avea ceva silit, era dictată de anumite motive, avînd la temelia ei lipsa de curaj şi o nelinişte interioară, şi asta îţi dădea o senzaţie neplăcută. Nu e privelişte mai urîtă decît aceea a omului care se dispreţuieşte pe sine însuşi, dar care din laşitate şi deşertăciune ar vrea să fie amabil şi să placă. Şi, după părerea mea, tot astfel se petreceau lucrurile şi cu avocatul nostru, care

mersese mult prea departe cu desconsiderarea umilitoare a propriei sale fiinţe ca să mai fi putut să-şi păstreze demnitatea personală necesară. Era în stare să spună unei doamne pe care trebuia s-o conducă la masă: „Doamnă, sînt un om dezgustător, dar... vreţi să aveţi bunătatea?...“ Şi cuvintele acestea le spunea fără nici un talent de autoironizare, într-un ton dulceag-amar, chinuit şi respingător.

Anecdota următoare se întemeiază pe adevăr. Într-o zi, pe cînd avocatul se plimba, un comisionar necioplit, care împingea un cărucior de mînă, îl lovi, trecînd cu una din roţile căruciorului peste piciorul său. Omul nu putu să oprească decît prea tîrziu căruciorul şi se întoarse; avocatul, cu totul ieşit din fire, palid şi cu obrajii tremurînd, îşi scoase pălăria şi, salutînd adînc, bîlbîi: „Iertaţi-mă, vă rog!“

Asemenea lucruri te revoltă. Dar pe colosul acesta ciudat părea că îl mustră mereu conştiinţa. De cîte ori ieşea să se plimbe pe Lerchenberg, promenada principală a oraşului, cu soţia sa, saluta, aruncînd din cînd în cînd cîte o privire sperioasă spre Amra, care păşea minunat de vioi, saluta cu atîta exces de zel şi atît de sîrguitor în toate părţile, ca şi cum ar îi simţit nevoia să se plece umil în faţa oricărui sublocotenent, cerîndu-i iertare pentru faptul că lui, tocmai lui îi aparţinea această femeie frumoasă. Şi expresia jalnic prietenoasă a gurii sale părea că-i imploră pe toţi să nu-şi bată joc de el.

Am mai spus-o o dată: din care pricină Amra s-a măritat cu avocatul Jacoby nu se ştie. În ceea ce-l privea pe el, o iubea, şi anume cu o dragoste atît de înflăcărată, cum rareori se întîlneşte la oameni cu o astfel de structură trupească; o dragoste smerită şi plină de teamă, asemenea întregii lui fiinţe. Adeseori, seara tîrziu, cînd Amra se şi culcase în dormitorul spaţios, ale cărui ferestre erau acoperite cu perdele înflorate ce cădeau în falduri, avocatul venea atît de încet, încît nu i se auzeau paşii, ci numai uşoara tremurare a podelei şi a mobilelor. Venea la patul ei masiv, îngenunchea şi îi lua mîna cu nespusă grijă. În asemenea prilejuri Amra obişnuia să-şi tragă sprîncenele orizontal, sus, spre frunte, şi să-şi privească tăcută şi cu o expresie de răutate senzuală soţul monstruos, care zăcea în fata ei, luminat doar de lucirea slabă a *veilleusei*. În vremea asta, el, cu mîinile lui greoaie şi tremurînde, dădea cu grijă la o parte cămaşa care acoperea braţul femeii, apăsîndu-şi chipul gras şi jalnic în încheietura moale a acestui braţ plin şi

arămiu, acolo unde vinişoare mici, albastre se desprind de tonul întunecat al pielii; apoi începea să-i vorbească, cu voce scăzută şi nesigură, aşa cum un om cuminte nu prea are, la drept vorbind, obiceiul să vorbească în viaţa de toate zilele.

— Amra, şoptea el, draga mea Amra! Nu te tulbur? Nu dormeai încă? Doamne, doamne, toată ziua m-am gîndit cît eşti de frumoasă şi cît te iubesc! Ia seama! Ceea ce vreau să-ţi spun e atît de greu de exprimat. Te iubesc atît de mult, încît uneori simt că mi se strînge inima şi nu ştiu încotro să mă îndrept. Te iubesc peste puterile mele! Desigur că tu nu înţelegi, dar ai să mă crezi şi trebuie să-mi spui măcar o singură dată că-mi eşti puţin recunoscătoare pentru această iubire. Căci, vezi tu, o asemenea iubire ca a mea îsi are valoarea ei în viata asta. Trebuie să-mi spui că n-ai să mă trădezi şi n-ai să mă înşeli, chiar dacă nu mă poţi iubi. Să-mi spui asta din recunoştinţă, numai din recunoştinţă. Vin la tine să te rog, să te rog din inimă, din tot sufletul, atît cît pot să te rog...

Şi cuvîntările acestea se sfîrşeau, de obicei, astfel: avocatul, fără a-şi schimba poziţia, începea să plîngă încet şi amarnic. Atunci Amra, mişcată, îşi trecea mîna peste părul ţepos al bărbatului ei şi-i spunea de mai multe ori, cu acel ton tărăgănat, mîngîietor şi glumeţ cu care vorbeşti unui cîine ce vine să-ţi lingă picioarele:

— Da! da! Tu, cîine credincios!

Bineînţeles că purtarea Amrei nu era aceea a unei femei de bune moravuri. Şi apoi a sosit şi vremea să mă descarc de povara adevărului, pe care l-am ascuns pînă acum, adică să mărturisesc că totuşi ea îşi minţea soţul şi că, aşa cum spun, îl înşela. Şi anume cu un oarecare domn pe care îl chema Alfred Läutner. Acesta era un tînăr muzician de talent care îsi cîstigase, deşi nu avea decît douăzeci şi şapte de ani, o reputaţie frumuşică datorită micilor sale compoziţii amuzante. Subţire la trup, avea un chip obraznic, un păr blond şi rebel, şi în ochi, un zîmbeţ însorit şi plin de sine. Aparţinea acelei tagme de mici artişti din zilele noastre care nu cer prea mult de la ei înşişi, ci vor, în primul rînd, să fie oameni fericiţi şi amabili, să se slujească de modestul şi agreabilul lor talent, pentru ca şi semenii lor să se arate amabili faţă de ei, şi cărora, atunci cînd sînt în societate, le place să facă pe geniile naive. În mod conştient copilăroşi, imorali, lipsiţi de scrupule, veseli, mulţumiţi de

sine şi suficient de sănătoşi pentru a se plăcea şi atunci cînd sînt bolnavi, vanitatea lor este într-adevăr nesupărătoare cîtă vreme n-a fost rănită. Vai, însă, de aceşti mimi mititei şi fericiţi atunci cînd îi ajunge vreo nenorocire serioasă, vreo durere cu care nu se poate cocheta şi în care nu se mai complac! Nu vor înţelege să fie în chip decent nenorociţi, nu vor şti cum să ia durerea şi se vor prăbuşi. Numai că asta e altă poveste.

Domnul Läutner compunea lucruri drăguţe. Valsuri şi mazurci de cele mai multe ori, al căror caracter distractiv era de fapt puţin cam prea simplu pentru a le putea socoti (pe cît mă pricep eu) drept „muzică“, dacă fiecare din aceste compoziţii n-ar fi conţinut un mic pasaj original, o trecere, un adaos, o întorsătură armonioasă, un efect nervos trădînd umor şi inventivitate, de hatîrul cărora păreau să fi fost compuse şi care le făceau interesante şi pentru cunoscătorii serioşi. Adeseori aceste două măsuri singuratice aveau în ele ceva ciudat de dureros şi melancolic, care se însăila brusc şi se stingea apoi repede în veselia jucăuşă a micilor compoziţii.

Pentru acest tînăr, aşadar, se aprinsese Amra Jacoby de o dragoste vinovată, iar el, din partea sa, n-avusese destul simţ moral spre a rezista ademenirilor ei. Se întîlneau cînd ici, cînd colo, şi, de un an împlinit, cei doi erau uniţi printr-o legătură neruşinată, o legătură pe care tot oraşul o ştia şi din pricina căreia tot oraşul se distra pe socoteala avocatului. Dar în ce-l privea pe el, pe acesta din urmă, Amra era prea proastă ca să aibă remuşcări şi să se dea astfel de gol. Trebuie să admitem fără tăgadă, dintru început, că avocatul, oricît de mult i-ar fi fost inima împovărată de grijă şi de teamă, nu putea totuşi să aibă nici o bănuială precisă împotriva soţiei sale.

Iată însă că, pentru a bucura inimile oamenilor, sosise primăvara, şi Amra avu o idee încîntătoare.

— Christian, zise ea — pe avocat îl chema Christian — aş vrea să dăm o serbare, o serbare mare, acum că începe să se bea bere nouă, de primăvară. Bineînţeles ceva simplu de tot, numai friptură de viţel rece, dar cu lume multă.

— Foarte bine, răspunse avocatul. Dar nu s-ar putea oare s-o mai amînăm puţin?

Amra nu răspunse nimic la întrebarea lui, ci intră de-a dreptul în amănunte.

— Vezi tu, o să invităm atîta lume, încît casa noastră are să fie prea neîncăpătoare. Trebuie să închiriem vreun restaurant, o sală, undeva afară din oraş, ca să avem aer şi loc destul. Înţelegi... Mă gîndesc în primul rînd la salonul cel mare al domnului Wendelin, la poalele Lerchenberg-ului. Salonul ăsta e cu totul separat şi nu e legat de restaurantul propriu- zis şi de berărie decît printr-un gang. Putem să-l împodobim ca de sărbătoare. Putem să întindem mese lungi şi să bem bere de primăvară. Putem să dansăm, să facem muzică acolo, ba poate să jucăm şi puţin teatru. Ştiu că e şi o scenă mică şi pun mare preţ pe lucrul ăsta. Pe scurt: trebuie să fie o serbare cu totul originală. Şi o să petrecem de minune.

În timpul acestei convorbiri, obrazul avocatului se îngălbenise puţin, iar colţurile gurii i se lăsaseră, tremurînd, în jos. Spuse:

— Mă bucur sincer, dragă Amra. Ştiu că mă pot bizui pe priceperea ta. Te rog, fă tu toate pregătirile.

Şi Amra făcu pregătirile. Se consultă cu diferite doamne şi cu diverşi domni, închirie ea însăşi salonul cel mare al domnului Wendelin, alcătui chiar şi un fel de comitet din persoane care fuseseră solicitate sau se oferiseră singure să colaboreze la prezentările amuzante ce trebuiau să înfrumuseţeze serbarea. Din comitet făceau parte numai domni, cu excepţia soţiei actorului Curţii, Hildebrandt, care era cîntăreaţă. De altfel, comitetul era alcătuit din domnul Hildebrandt, asesorul Witznagel, un tînăr pictor şi domnul Alfred Läutner, fără a mai pomeni pe cei cîţiva studenţi care fuseseră introduşi de către asesor si trebuiau să execute dansuri de-ale negrilor.

Abia trecuseră opt zile de cînd Amra luase hotărîrea amintită şi comitetul acesta se şi întruni, ca să se sfătuiască, în casa din Kaiserstrasse, şi anume chiar în salonul Amrei, o încăpere mică, intimă, bine mobilată, cu un covor gros, un divan cu multe perne, un palmier, fotolii englezeşti de piele şi o masă de mahon cu picioare rotunjite, pe care erau o faţă de masă de pluş şi cîteva ediţii de lux. Pe

căminul în care se mai făcuse încă foc, pe placa neagră de marmură, erau cîteva farfurii cu sandvişuri fine, pahare şi două carafe cu vin de Sherry. Amra, cu un picior uşor petrecut peste celălalt, şedea rezemată de pernele divanului umbrit de frunzele palmierului şi era frumoasă ca o noapte caldă. Bluza care-i înfăşură bustul era din mătase foarte subţire, de culoare deschisă, dar fusta era dintr-o stofă grea, întunecată şi brodată cu flori mari. Din cînd în cînd îşi dădea la o parte cu o mînă, de pe fruntea îngustă, cîte o şuviţă a părului castaniu. Doamna Hildebrandt, cîntăreata, şedea si ea, tot pe divan, alături. Avea părul roşu şi venise în rochie de călărie. În faţa celor două doamne, însă, într-un semicerc foarte strîns, luaseră loc domnii — în mijlocul lor avocatul — care nu găsise decît un scăunel de piele foarte jos şi părea nespus de nefericit. Din cînd în cînd respira greu, înghiţind, ca şi cum ar fi căutat să-şi înnăbuşe greaţa. Domnul Alfred Läutner, în costum de tenis, renunţase la scaun şi se rezema de cămin, decorativ şi vesel, pretextînd că nu poate să şadă multă vreme liniştit pe un scaun.

Cu un glas ce suna frumos, domnul Hildebrandt vorbi despre cîntecele englezeşti. Era un bărbat îmbrăcat în negru, cu o înfăţişare aleasă şi sobră, cu un cap mare, de cezar, şi o ţinută sigură de sine, un actor al Curţii cultivat, avînd cunoştinţe temeinice şi un gust rafinat. În convorbiri serioase, îi plăcea să-i condamne pe Ibsen, pe Zola şi pe Tolstoi, care ar urmări aceleaşi ţeluri reprobabile. În ziua respectivă, însă, era plin de bunăvoinţă pentru această cauză neînsemnată.

— Cunosc oare doamnele şi domnii deliciosul cîntec *That's Maria!*[6] ? întrebă el. Poate că e puţin cam picant, dar face o impresie extraordinară. Ar mai fi apoi încă vestitul... şi propuse încă vreo cîteva cîntece, cu care, pînă la urmă, fură de acord şi pe care doamna Hildebrandt se declara gata să le cînte.

Tînărul pictor, un domn cu umerii tare căzuţi şi un cioc blond, urma să parodieze pe un prestidigitator, în timp ce domnul Hildebrandt intenţiona să reprezinte diverşi oameni celebri. Pe scurt, totul se desfăşura cum nu se poate mai bine şi programul părea că şi fusese întocmit, cînd domnul asesor Witznagel, care

6 Aceasta-i Maria! (În limba engleză în original) (n.r.).

avea mişcări largi şi multe cicatrice pe faţă, de pe urma duelurilor din vremea studenţiei, luă deodată iarăşi cuvîntul.

— Foarte bine, doamnelor şi domnilor. Ceea ce s-a hotărît promite să fie foarte amuzant. Totuşi, nu mă pot împiedica de a-mi mai exprima o părere. Mi se pare că ne mai lipseşte ceva, şi anume ne mai lipseşte numărul principal, numărul de senzaţie, *le clou*, punctul culminant, ceva cu totul deosebit, ceva uluitor, o glumă care să însemne culmea veseliei. Pe scurt, deci, propun, n-am o idee precisă, dar simt că...

— În fond, e foarte adevărat! rosti cu glasul său de tenor domnul Läutner, care stătea lîngă cămin. Witznagel are dreptate. Un număr principal care să încheie serbarea ar fi foarte de dorit. Să ne gîndim puţin!

Şi, în timp ce îşi îndrepta cureaua roşie cu cîteva mişcări grăbite, privi în jurul lui cu ochi iscoditori. Faţa sa avea o înfăţişare cu adevărat amabilă.

— Din partea mea, fie, zise domnul Hildebrandt. Dacă nu socotiţi oamenii celebri drept punct culminant...

Toţi fură de acord cu asesorul că un număr principal cît mai hazliu ar fi de dorit. Chiar şi avocatul dădu afirmativ din cap şi zise încet:

— Adevărat... ceva peste măsură de hazliu...

Şi toţi căzură pe gînduri.

La sfîrşitul pauzei, care durase un minut, fiind întreruptă doar de unele mici exclamaţii ale celor ce cugetau, se întîmplă şi lucrul acela nemaipomenit. Amra şedea pe divan, rezemată de perne, rozîndu-şi grăbită şi plină de rîvnă unghia ascuţită a degetului mic, în timp ce obrazul ei căpătase o expresie ciudată. În jurul gurii îi stăruia un zîmbet, un zîmbet absent şi aproape aiurit, care exprima parcă o lubricitate dureroasă şi crudă în acelaşi timp, iar ochii ei, care erau larg deschişi şi strălucitori, rătăciră încet spre cămin, rămînînd o clipă atîrnaţi de privirea tînărului muzician. Apoi însă, cu o smucitură, îşi întoarse bustul înspre soţul ei, avocatul, şi, ţinîndu-şi amîndouă mîinile în poală, îl privi ţintă, cu nişte ochi care voiau parcă să-

l înhaţe şi să-l înghită. În timp ce faţa îi devenea tot mai palidă, ea spuse încet şi cu voce plină:

— Christian, propun ca, la sfîrşit, să apari pe scenă ca şanteză, într-o rochiţă de *baby*, de mătase roşie, şi să ne dansezi ceva.

Efectul acestor puţine cuvinte fu imens. Numai tînărul pictor încercă să rîdă cu blîndeţe; domnul Hildebrandt, cu faţa încremenită şi rece, se făcea că-si curăţă mîneca, studenții tuşeau, suflîndu-și necuviincios nasul în batistă, doamna Hildebrandt se roşise neobişnuit de tare, ceea ce nu i se întîmpla prea des, iar asesorul Witznagel fugise pur şi simplu de acolo, ducîndu-se să ia un sandviş. Avocatul, care şedea ghemuit şi chinuit pe scăunelul său şi privea împrejur galben la faţă, bîlbîi:

— Dar, doamne... eu... nu... nu sînt în stare... nu fiindcă... vă rog să mă iertaţi...

Chipul lui Alfred Läutner nu mai era nepăsător. Părea că se înroşise puţin şi, întinzîndu-şi înainte capul, privea tulburat, dezorientat, cercetător în ochii Amrei.

Amra, însă, fără a-şi schimba atitudinea insinuantă, continuă să vorbească, cu aceeaşi intonaţie plină de importanţă:

— Si anume ar trebui, Christian, să cînţi un cîntec compus de domnul Läutner, care te va acompania şi la pian. Va fi numărul cel mai bun şi mai de efect şi punctul culminant al serbării noastre.

Se făcu o pauză, o pauză apăsătoare. Apoi, deodată, cu totul pe neaşteptate, se întîmplă un lucru foarte ciudat. Domnul Läutner, molipsit parcă, vrăjit şi agitat, făcu un pas înainte şi, fremătînd de un entuziasm subit, începu să vorbească pripit:

— Domnule avocat, martor mi-e Dumnezeu că sînt gata, că mă declar gata să compun ceva pentru dumneavoastră. Trebuie să cîntaţi, trebuie să dansaţi. E cel mai grozav număr al serbării pe care ni-l putem închipui. O să vedeţi, o să vedeţi... o să fie lucrul cel mai bun pe care l-am făcut şi-l voi face vreodată. În rochiţă de *baby*, din mătase roşie ! Ah, soţia dumneavoastră e o artistă, o artistă,

vă spun! Altfel nu i-ar fi dat aşa ceva prin gînd! O, consimţiţi, vă implor, spuneţi da! Am să compun ceva, am să compun ceva, o să vedeţi...

Apăsarea de adineauri se topi parcă, totul intrînd în mişcare. Fie din răutate, fie din politeţe, toţi începură a-l copleşi cu rugăminţile lor pe avocat, doamna Hildebrandt mergînd chiar pînă acolo încît să spună tare, cu vocea ei de Brunhildă:

— Domnule avocat, dumneavoastră sînteţi doar un om vesel şi amuzant!

Dar şi avocatului îi reveni în sfîrşit glasul şi, puţin palid încă la faţă, dar cu multă hotărîre, zise:

— Vă rog să mă ascultaţi, doamnelor şi domnilor! Ce-aş putea să vă spun? Nu sînt bun pentru aşa ceva, credeţi-mă vă rog. Nu prea am talent comic şi, afară de asta... pe scurt, nu, regret, dar nu e cu putinţă.

El rămase cu îndărătnicie la acest refuz şi, cum Amra nu se mai amestecă în discuţie, cum ea continua să stea rezemată de perne cu o expresie destul de absentă a feţei şi cum nici domnul Läutner nu mai spunea nici un cuvînt şi părea că e adîncit în contemplarea unuia din arabescurile de pe covor, domnul Hildebrândt izbuti să dea conversaţiei o altă întorsătură. Curînd după aceea adunarea se risipi, fără a fi luat vreo hotărîre cu privire la ultima propunere.

În seara aceleiaşi zile, însă, cînd Amra se dusese să se culce şi şedea întinsă, cu ochii deschişi, avocatul Jacoby intră, cu pasul greu, trase un scaun lîngă patul ei, se aşeză şi vorbicu glas încet şi şovăitor:

— Ascultă, Amra, ca să fiu sincer trebuie să-ţi spun că sînt apăsat de tot felul de scrupule. Dacă astăzi m-am împotrivit cumva prea mult, dacă i-am jignit prea tare, Dumnezeu mi-e martor că n-am vrut s-o fac. Sau poate eşti de părere că... te rog...

Amra rămase tăcută o clipă, în timp ce sprîncenele i se ridicau încet spre frunte. Apoi dădu din umeri şi zise:

— Nu ştiu ce ţi-aş putea răspunde, dragul meu. Te-ai purtat cum nu m-aş fi aşteptat niciodată din partea ta. Ai refuzat, în cuvinte puţin amabile, să sprijini

serbarea dîndu-ţi şi tu contribuţia, contribuţie care — şi lucrul acesta nu poate decît să te măgulească — fusese socotită de toţi ca necesară. Toată lumea a fost, ca să întrebuinţez o expresie cît mai blîndă, profund dezamăgită de tine, şi prin lipsa ta grosolană de amabilitate ai tulburat toată serbarea, cînd, dimpotrivă, datoria ta de gazdă ar fi fost să...

Avocatul lăsase capul în jos şi, respirind greoi, spuse:

— Nu, Amra, n-am vrut să fiu lipsit de amabilitate, crede-mă. Nu vreau să jignesc pe nimeni şi nici să displac cuiva. Şi dacă m-am purtat cumva urît, sînt gata să îndrept totul. La urma urmei, e vorba doar de o glumă, de o mascaradă, de un haz nevinovat. De ce nu? Nu vreau să stric serbarea. Sînt de acord...

În după-amiaza următoare, Amra ieşi iarăşi după cumpărături. Opri trăsura în Holzstrasse, numărul 78, şi urcă la etajul al doilea, unde era aşteptată. Şi în timp ce, culcată şi topită de dragoste, îi strîngea capul la piept, ea îi şopti cu patimă:

— Compune-o la patru mîini, auzi? O să-l acompaniem amîndoi, iar el are să cînte şi să danseze. Eu am să îngrijesc de costum...

Şi un fior ciudat, un rîs sugrumat şi convulsiv străbătu mădularele amîndurora.

Saloanele domnului Wendelin, de la poalele Lerchenbergului, sînt de recomandat oricui doreşte să dea vreo serbare sau vreo petrecere în stil mare în aer liber. Din uliţa de periferie atît de îmbietoare se pătrunde, printr-o poartă înaltă, cu grilaj, în grădina în chip de parc, ce ţine de stabiliment şi în mijlocul căreia se află sala cea mare de festivităţi. Sala aceasta, legată numai printr-un coridor îngust de restaurant, bucătărie şi berărie, e construită din lemn vopsit în culori vii, într-un amestec nostim de stil chinezesc şi *renaissance*, si are uși mari cu canaturi, care, cînd e timp frumos, stau deschise pentru a lăsa să intre boarea pomilor. Aici încap o mulţime de oameni.

Trăsurile ce soseau în seara aceea erau întîmpinate încă din depărtare de razele multicolore ale luminilor, căci întregul grilaj, ca şi pomii din grădină şi sala fuseseră împodobite cu lampioane de toate culorile; cît priveşte sala însăşi,

interiorul ei oferea o privelişte care-ţi făcea într-adevăr plăcere. Dedesubtul tavanului şi de-a lungul pereţilor erau întinse ghirlande groase, de care atîrnau nenumărate lanterne de hîrtie, cu toate că printre podoabele de pe perete, constînd din steaguri, verdeaţă şi flori artificiale, luceau o mulţime de becuri electrice, răspîndind în sală o lumină strălucitoare. În fund se vedea scena, pe marginile căreia erau hîrdaie cu plante, în timp ce o mînă de artist zugrăvise pe cortina roşie un geniu. Din celălalt capăt şi pînă în apropierea scenei se întindeau mesele lungi, împodobite cu flori, la care oaspeţii avocatului Jacoby se înfruptau cu friptură de viţel şi cu bere de primăvară. Erau jurişti, ofiţeri, negustori, artişti, înalţi funcţionari, împreună cu soţiile şi fiicele lor — în totul, desigur, mai mult decît o sută cincizeci de persoane. Lumea venise îmbrăcată foarte simplu, haine negre şi rochii de primăvară nu prea deschise la culoare, căci cuvîntul de ordine era ca petrecerea să fie cît mai veselă şi oamenii să se simtă cît mai nestingheriţi. Domnii se duceau singuri cu cănile lor pînă la butoaiele mari, aşezate în dreptul unuia din pereţii laterali, şi, în spaţiul larg, luminos şi pestriţ, plin de aburul sărbătoresc, dulceag şi înnăbuşitor, răspîndit de flori, verdeaţă, oameni, bere şi mîncăruri, se auzea zbîrnîind şi vîjîind, se auzeau convorbirile simple cu glas tare şi rîsetele limpezi, cuviincioase, vii şi lipsite de griji ale tuturor acestor oameni. Avocatul şedea, diform şi neajutorat, la capătul uneia din mese, în apropierea scenei. Nu bea mult şi doar din cînd în cînd adresa greoi cîte un cuvînt vecinei sale, doamnei consilier Havermann. Respira silit, cu colţurile gurii lasate în jos, în timp ce ochii săi umflaţi, apoşi şi tulburi priveau nemişcaţi şi cu un fel de mirare dureroasă la iureşul vesel din sală, ca şi cum în acest abur sărbătoresc, în această veselie gălăgioasă ar fi fost ceva nespus de trist şi de neînţeles.

Acum se serveau la masă torturi mari, şi lumea începu să bea vin dulce şi să ţină cuvîntări. Domnul Hildebrandt, actorul Curţii, proslăvi berea de primăvară printr-o alocuţiune alcătuită numai din citate clasice, chiar şi greceşti, iar asesorul Witznagel, cu gesturile cele mai amabile, ţinu un toast cum nu se poate mai subtil în cinstea doamnelor, luînd din vasul cel mai apropiat şi de pe faţa de masă o mînă plină de flori şi asemănînd fiecare floare cu cîte una din doamne. Pe Amra Jacoby, însă, care şedea la masă în faţa lui, într-o toaletă de mătase subţire şi galbenă, o numi „sora mai frumoasă a trandafirului galben“.

Numaidecît după aceea ea îşi trecu mîna peste creştetu-i mătăsos, înălţă sprîncenele şi făcu din cap, serioasă, un semn bărbatului ei, după care grăsanul se ridică de pe scaun şi fu cît pe-aci să strice întreaga dispoziţie, bîiguind în felul său penibil şi cu un zîmbet urît cîteva biete cuvinte... Se auziră abia cîteva strigăte silite de „bravo“, apoi, timp de o clipă, domni o tăcere apăsătoare. Curînd însă veselia birui iarăşi, şi oaspeţii începură să se ridice, fumînd şi binişor băuţi, ca să dea la o parte, îndeajuns de gălăgioşi, mesele, căci voiau să danseze.

Trecuse de unsprezece, şi în sală domnea acum cea mai deplină lipsă de constrîngere. O parte din cei prezenţi se revărsase afară, în grădina cu lumini multicolore, să respire aer curat, pe cînd alţii, rămaşi în sală, se împărţiseră în grupuri, fumînd, pălăvrăgind, luînd bere de la butoi şi deşertîndu-şi cănile fără să şe mai aşeze la masă. Deodată, de sus de pe scenă, se auzi un sunet viu de trompetă, care chema lumea în sală. Muzicanţii — suflători şi coarde — intraseră şi se aşezaseră în faţa cortinei. Se puseseră cîteva rînduri de scaune, avînd pe ele programe roşii, scaune pe care le ocupară doamnele, pe cînd domnii luară loc îndărătul lor sau rămaseră pe de lături, în picioare. Domnea o tăcere plină de aşteptare.

Apoi mica orchestră cîntă o uvertură vijelioasă, cortina se ridică şi, iată, pe scenă apărură nişte negri, în costume ţipătoare, cu buze roşii ca sîngele, care scrîşneau din dinţi şi urlau. Producţiile acestea reprezentau cu adevărat punctul culminant al serbării date de Amra. Izbucniră aplauze însufleţite, şi programul, atît de inteligent alcătuit, se desfăşură număr după număr. Doamna Hildebrandt apăru cu o perucă pudrată, bătu cu un baston lung în podea şi cîntă cu voce peste măsură de tare *That's Maria!* Un prestidigitator, într-un frac presărat cu decoraţii, execută tot ce e mai uimitor. Domnul Hildebrandt reprezenta cu o groaznică asemănare pe Goethe, Bismarck şi Napoleon, iar redactorul dr. Wiesensprung ţinu, în ultimul moment, o prelegere umoristică cu tema: „Berea de primăvară şi însemnătatea ei socială“. La sfîrşit, însă, încordarea ajunsese la culme, căci mai rămăsese ultimul număr, acest misterios număr care pe program era indicat numai printr-o cunună de laur, înăuntrul căreia stătea scri : „*Luischen*. Cîntec şi dans. Muzica de Alfred Läutner.“ Întreaga sală fremătă. Privirile se întîlniră în clipa cînd muzicanţii îşi puseră instrumentele la o parte şi domnul Läutner, care pînă atunci

stătuse rezemat de o uşă, tăcut şi cu ţigara între buzele nepăsătoare, se aşeză împreună cu Amra Jacoby la pianul ce se afla la mijloc, în faţa cortinei. Era roşu la faţă şi răsfoia nervos notele, în timp ce Amra, care, dimpotrivă, era puţin palidă, îşi sprijinise un braţ de spătarul scaunului şi parcă pîndea cu privirea publicul din sală. Apoi răsună semnalul ascuţit al clopoţelului şi toţi îşi întinseră gîtul. Domnul Läutner şi Amra cîntară cîteva măsuri ca un preludiu fără însemnătate. Cortina se ridică şi Luischen îşi făcu apariţia...

Un tremur de uluire şi înmărmurite trecu prin mulţimea spectatorilor în clipa în care matahala jalnică şi groaznic gătită se ivi călcînd greoi, în pas jucăuş de urs. Era avocatul. O rochie largă, fără falduri, din mătase roşie ca sîngele, care îi cădea pînă la picioare, îi înfăşură trupul diform. Şi rochia asta era decoltată, astfel că gîtul dat cu făină ieşea dezgustător la iveală.

Mînecile erau şi ele scurte de tot şi bufante. Nişte mănuşi lungi, de culoare galben-deschis, îi acopereau braţele grase şi fleşcăite, în timp ce pe cap avea o coafură înaltă, cu bucle de culoarea jimblei, deasupra căreia se clătina din cînd în cînd o pană verde. De desubtul acestei peruci se vedea un chip galben, umflat, nenorocit şi de o vioiciune deznădăjduită, ai cărui obraji, vrednici de milă, tremurau necontenit în sus şi în jos şi ai cărui ochi, împrejmuiţi de cearcăne roşii, priveau duşumeaua, încordaţi şi obosiţi, fără să vadă nimic, în timp ce grăsanul se arunca anevoie de pe un picior pe altul, apucîndu-şi rochia cu amîndouă mîinile sau ridicîndu-şi amîndouă degetele arătătoare ale braţelor sale lipsite de vlagă. Altă mişcare nu ştia să facă şi, cu glas înnăbuşit şi gîfîind, cîntă, în sunetele pianului, un cîntec idiot.

Nu se simţea oare, acum mai mult decît oricînd înainte, cum din această jalnică făptură se revărsa peste întreaga adunare, ca o apăsare cruntă, penibilă şi de neînlăturat, duhul rece al suferinţei, ucigînd orice veselie nevinovată? Aceeaşi groază se citea în adîncul nenumăraţilor ochi care urmăreau ca fascinaţi priveliştea ce li se oferea; perechea de la pian şi, acolo sus, soţul... Scandalul acesta nemaipomenit, tăcut, ţinu aproape cinci minute nesfîrşite.

Apoi, însă, sosi şi clipa pe care nimeni din cei prezenţi acolo n-o vor uita toată viaţa lor. Să privim cu ochii minţii ce s-a întîmplat în acest scurt răstimp, atît de groaznic şi de complicat.

Cunoaştem cupletul ridicol Luischen şi toată lumea îşi aduce aminte, fără îndoială, de următoarele cuvinte:

„Ştiu vals şi polca la adică...

Bărbaţii după mine mor.

Eu sînt Luischen scumpă, mică,

Fetiţa dulce din popor...“

Aceste versuri lipsite de frumuseţe şi uşuratice sînt refrenul celor trei strofe destul de lungi ale cîntecului.

Ei bine, punînd din nou pe muzică aceste cuvinte, Alfred Läutner realizase într-adevăr opera sa magistrală, exagerînd cît se putea maniera lui obişnuită de a ului prin intercalarea bruscă a unui pasaj de adevărată muzică în mijlocul vreunei cîrpeli vulgare şi caraghioase. Melodia, în do diez major, fusese, în cursul primelor strofe, destul de drăguţă şi cu totul banală. La începutul refrenului citat, mişcarea deveni mai vioaie şi se iviră disonanţe, care, datorită apariţiei din ce în ce mai accentuate a unui si, lăsau să se creadă într-o trecere spre fa diez major. Disonanţele acestea se complicau pînă la cuvîntul „mor“, şi după „eu sînt“, care completa zăpăceala şi încordarea, trebuia să vină destinderea spre do diez major. În loc de asta, se întîmplă însă ceva cu totul surprinzător. Printr-o întorsătură bruscă, anume, datorită unei inspiraţii aproape geniale, tonalitatea trecea spre fa major, şi această intercalare, ce ieşea în evidenţă prin folosirea ambelor pedale, în a doua silabă a cuvîntului Luischen, era de un efect nemaipomenit şi de nedescris. Era un fel de surprindere cu totul uluitoare, o atingere subită a nervilor, care-ţi dădea fiori pînă-n măduva spinării, o minune, o descoperire, o dezvăluire aproape plină de cruzime prin caracterul ei neaşteptat, o perdea ce se rupe.

Şi, la acest acord în fa major, avocatul Jacoby se opri din dans. Rămase nemişcat, stînd în mijlocul scenei, parcă înfipt în rădăcini, cu degetele arătătoare

încă ridicate, unul puţin mai jos decît celălalt, iar i-ul din Luischen i se frînse pe buze. Şi, pe cînd acompaniamentul pianului se întrerupse brusc, aproape în acelaşi timp cu el, apariţia aceasta bizară şi îngrozitor de caraghioasă privea de acolo de sus, cu ochii holbaţi, încremeniţi şi aprinşi, întinzîndu-şi capul înainte, ca dobitoacele. Privea holbat această sală de festivităţi împodobită, luminată şi plină de lume, în care, ca o emanaţie a tuturor acestor oameni, plutea, închegat aproape ca atmosfera, scandalul. Privea la toate aceste chipuri ridicate, schimonosite, viu luminate, la aceste sute de ochi îndreptaţi, cu aceeaşi expresie ştiutoare, asupra perechii care şedea acolo jos, în faţa lui, şi asupra lui însuşi. În timp ce o tăcere îngrozitoare, netulburată de nici un sunet lua totul în stăpînire, el lăsă ochii, ce i se deschideau din ce în ce mai mari, să rătăcească, încet şi sinistru, de la această pereche la publicul din sală, şi apoi de la public înapoi spre aceeaşi pereche. Şi, deodată, o izbucnire de înţelegere îi trecu parcă peste faţă, un şuvoi de sînge se revărsă peste chipul lui, care deveni roşu ca şi rochia de mătase, pentru ca, numaidecît după aceea, să se facă galben ca ceara. Şi omul cel gras de pe scenă se prăbuşi atît de greu, încît scîndurile trosniră.

Tăcerea mai dăinui o clipă. Apoi se auziră ţipete, se iscă învălmăşeală, cîţiva domni mai inimoşi, printre care şi un tînăr medic, săriră din orchestră pe scenă şi cortina fu coborîtă...

Amra Jacoby şi Alfred Läutner şedeau mai departe la pian, întorcîndu-şi însă spatele. El, cu capul plecat, părea că ascultă încă trecerea spre fa major. Ea, cu creierul ei de vrabie, incapabilă să priceapă atît de repede ceea ce se întîmpla, privea în jur cu un obraz lipsit de orice expresie.

Puţin după aceea, tînărul medic, un evreu scund, cu înfăţişare serioasă şi cu cioc negru, apăru iar în sală. Cîtorva dintre oaspeţi, care se strînseră în jurul lui la uşă, le răspunse, ridicînd din umeri:

— S-a sfîrşit.

1897

TONIO KRÖGER

Soarele de iarnă abia se mai vedea ca o biată lumină ştearsă şi lăptoasă dincolo de norii grămădiţi pe cer, deasupra oraşului strîmt şi înghesuit. Prin uliţele cu case ţuguiate era umed şi rece. Uneori cădea chiar un fel de grindină moale, care nu era nici gheaţă şi nici omăt.

Orele de curs se terminaseră. Cetele liberate se revărsau acum, străbătînd curtea pietruită şi ieşind prin poarta cu grilaj, unde se despărţeau, luînd-o apoi grăbiţi, la dreapta şi la stînga. Elevii mai mari ţineau sus, mîndri, legăturica de cărţi, apăsînd-o de umărul stîng, în timp ce cu braţul drept vîsleau spre masa de prînz, luptînd cu vîntul. Cei mai mititei, însă, porneau veseli la trap, împroşcînd cu picioarele zăpada pe jumătate topită şi făcînd să zornăie în ghiozdănaşele lor de focă cele cîteva unelte ale învăţăturii. Ici şi colo, totuşi, îi vedeai cum privesc de-odată cu ochi smeriţi, scoţîndu-şi repezit şepcile, cînd se trezeau în faţa pălăriei de Wotan sau a bărbiei de Jupiter a vreunui profesor care venea, călcînd liniştit şi cu pas măsurat...

— Hai odată, Hans! zise Tonio Kröger, care aşteptase îndelung în mijlocul drumului.

Şi, zîmbind, veni în întîmpinarea prietenului care tocmai ieşea pe poartă vorbind cu colegi de-ai săi şi pregătindu-se să plece cu dînşii.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el privindu-l pe Tonio. A, da, e adevărat! Atunci să mergem o bucată împreună.

Tonio amuţi şi ochii i se tulburară. Să fi uitat oare Hans, să-şi fi adus abia acum iarăşi aminte că voiau să se plimbe astăzi la amiază amîndoi? Şi el care de atunci, de cînd îşi dăduseră întîlnire, se bucurase aproape necontenit!...

— Ei, la revedere! strigă Hans Hansen către colegii săi. Mă duc puţin cu Kröger, şi cei doi cotiră spre stînga, în timp ce ceilalţi o luară încet spre dreapta.

Hans şi Tonio aveau timp să se plimbe după şcoală, pentru că şi la unul şi la altul acasă nu se prînzea decît la patru după amiază. Părinţii lor erau negustori cu vază, îndeplinind şi funcţii publice şi avînd mare trecere în oraş. Familia Hansen

stăpînea de mai multe generaţii marile depozite de cherestea de pe malul fluviului, unde fierăstraie puternice tăiau, pufnind şi şuierînd, trunchiurile copacilor. Tonio însă era fiul consulului Kröger, ale cărui transporturi de saci cu cereale, purtînd pe ei numele firmei scris cu litere mari şi negre, se vedeau trecînd zi de zi pe străzile oraşului. Casa bătrînească a înaintaşilor săi era cea mai impunătoare din întreg oraşul... Cei doi prieteni erau nevoiţi, din pricina numeroşilor cunoscuţi pe care-i întîlneau, să se descopere într-una, ba unii oameni chiar se descopereau ei mai întîi în îaţa acestor băieţi de paisprezece ani...

Cei doi elevi, care îşi trecuseră ghiozdanele pe după umeri, erau bine şi călduros îmbrăcaţi: Hans, într-o jachetă scurtă, marinărească, deasupra căreia, pe umeri şi spate, era scos gulerul lat, albastru al costumului său de marinar; Tonio, într-un palton cenuşiu strîns cu o cingătoare. Hans purta o beretă daneză de marinar, cu panglici scurte, de sub care se revărsa un smoc din părul său blond, de culoarea cînepii. Era deosebit de frumos şi de bine făcut, cu umeri largi, şolduri înguste şi cu ochi larg deschişi, pătrunzători, de culoarea oţelului. De sub căciula rotundă a lui Tonio, dimpotrivă, se vedeau, într-un obraz oacheş, cu pronunţat caracter meridional, nişte ochi negri, uşor încercănaţi, care priveau visători şi puţin sfioşi... Trăsăturile gurii şi bărbiei erau neobişnuit de moi. Mersul îi era leneş şi neregulat, în timp ce picioarele subţiri ale lui Hansen, îmbrăcate în ciorapi negri, călcau elastic şi parcă în cadenţă...

Tonio tăcea; părea îndurerat. Şi în timp ce-şi strîngea sprîncenele puţin oblice, rotunjindu-şi buzele ca pentru a fluiera, privea în depărtare, cu capul lăsat puţin într-o parte, aşa cum îi era obiceiul.

Deodată, Hans îşi petrecu braţul sub braţul lui Tonio şi-i aruncă o privire cu coada ochiului, dîndu-şi prea bine seama cum stăteau lucrurile. Şi cu toate că Tonio continua să tacă, sa simţi mişcat.

— Să nu crezi că am uitat, Tonio, zise Hans, coborîndu-şi privirea spre trotuar. Mă gîndeam însă că tot n-are să se poată, din pricina umezelii şi a vîntului. Mie însă nu-mi pasă şi găsesc straşnic că totuşi m-ai aşteptat. Începusem să cred că ai plecat acasă şi mă necăjeam...

La auzul acestor cuvinte, Tonio simţi cum întreaga lui făptură tresaltă de bucurie.

— Atunci să mergem de-a lungul zidurilor vechi, zise el cu oarecare înduioşare. Pe lîngă zidul morilor şi acela al Holsten-ului. Am să te duc astfel pînă acasă, Hans... Nu, nu! Nu face nimic dacă mă întorc singur. Rîndul viitor ai să mă însoţeşti tu.

De fapt nu prea avea încredere în vorbele lui Hans şi simţea că prietenul lui punea numai pe jumătate atîta preţ cît punea el pe plimbarea asta în doi. Îşi dădea însă bine seama că lui Hans îi părea rău că uitase şi că se străduia să-l împace. În ce-l privea, n-avea nicidecum intenţia să întîrzie această împăcare.

Adevărul era însă că Hans Hansen îi era drag lui Tonio şi că acesta suferise mult din pricina lui. Cel care iubeşte mai mult este mai slab şi trebuie să sufere; sufletul sau de paisprezece ani luase de timpuriu din viaţă învăţătura asta simplă şi aspră. Şi el era astfel făcut, încît observa temeinic asemenea experienţe, însemnîndu-le în adîncul său şi chiar bucurîndu-se, fără însă a se conduce după ele şi a trage foloase personale de pe urma lor. Ba socotea mult mai însemnată şi mai interesantă o astfel de învăţătură decît toate cunoştinţele pe care i le turnau în cap la şcoală cu de-a sila; şi, în orele petrecute acolo, în clasele cu bolţi gotice, se străduia să le pătrundă şi să le cerceteze cît mai adînc. Îndeletnicirea amintită îi dădea o mulţumire cu totul asemănătoare aceleia pe care o simţea cînd umbla de colo pînă colo prin odaie cu vioara lui (căci ştia să cînte la vioară), împletind sunetele cele mai catifelate pe care era în stare să le scoată din strune, cu susurul firului de apă ce se înălţa jucăuş în văzduh, acolo jos în grădină, sub crengile bătrînului nuc…

Firul de apă jucăuş al havuzului, nucul cel bătrîn, vioara şi, departe, marea, Marea Baltică, pe care o asculta, depănîndu-şi visele de vară, în timpul vacanţelor... acestea erau lucrurile pe care le iubea, de care se înconjura şi în mijlocul cărora se desfăşura viaţa lui sufletească. Lucruri ale căror nume sunau frumos în versuri şi pe care le întîlneai mereu în versurile scrise uneori de Tonio Kröger.

Numai din vina lui se aflase că are un caiet cu versuri scrise de el, fapt care îi dăunase mult atît în ochii colegilor, cît şi ai profesorilor. Fiului consulului Kröger i se părea, pe de o parte că e o prostie şi o josnicie să te formalizezi din pricina aceasta, şi de aceea îşi dispreţuia atît colegii, cît şi profesorii, ale căror purtări necioplite îl dezgustau şi ale căror slăbiciuni le desluşea cu o ciudată putere de pătrundere. Pe de altă parte, însă, el însuşi socotea că a face versuri e un lucru prea de tot neserios, aproape o necuviinţă, şi, de aceea, se vedea nevoit ca, în oarecare măsură, să dea dreptate tuturor celor cărora îndeletnicirea aceasta li se părea stranie. Totuşi, nu se putea hotărî să se lase de poezie.

Cum acasă îşi pierdea vremea şi cum la şcoală îşi aduna cu greu gîndurile care îi rătăceau aiurea, profesorii n-aveau o părere bună despre el, aşa că aducea note cît se poate de proaste, fapt care-l făcea pe tatăl său, un domn înalt, îmbrăcat cu grijă, cu ochi albaştri, visători şi purtînd totdeauna o floare de cîmp la butonieră, să se arate foarte mînios şi îngrijorat. Pe mama lui Tonio, însă, pe frumoasa lui mamă cu părul negru, pe care o chema Consuelo şi era atît de deosebită de celelalte doamne din oraş — deoarece tatăl lui o adusese aici tocmai din capătul cel mai de miazăzi al hărţii — pe maică-sa certificatele lui o lăsau nepăsătoare.

Tonio îşi iubea mama, femeia cu pieliţa întunecată şi cu firea arzătoare, mama care cînta atît de minunat la pian şi la mandolină, şi era bucuros că situaţia îndoielnică ce şi-o crease printre oameni nu o mîhnea. Pe de altă parte, simţea că mînia tatălui său era cu mult mai demnă şi mai respectabilă; şi cu toate că acesta îl mustra, în sinea lui îi dădea dreptate, socotind că nepăsarea atît de senină a mamei sale e puţin cam uşuratică. Uneori gîndea cam în felul următor: „Destul că sînt cum sînt, neglijent şi îndărătnic,că am în cap lucruri care altora nu le trec prin minte şi că nu vreau şi nu pot să mă schimb. Se cuvine deci să fiu dojenit şi pedepsit aşa cum trebuie şi nu să se treacă peste năravurile astea cu muzică şi cu sărutări. Doar nu sîntern ţigani cu casa în căruţă, ci oameni cumsecade, consulul Kröger, familia Kröger...” Nu rareori se mai gîndea şi astfel: „De ce oi fi eu oare atît de ciudat şi în vrajbă cu tot ce întîlnesc? De ce sînt în ceartă cu profesorii mei şi mă simt străin printre ceilalţi băieţi? N-ai decît să-i priveşti pe şcolarii cei buni şi pe cei de o mediocritate neîndoielnică. Aceştia nu găsesc că profesorii sînt caraghioşi,

nu fac versuri şi nu se gîndesc decît la lucruri pe care poţi să le gîndeşti şi să le rosteşti cu glas tare. Cît de bine trebuie să se simtă ei şi cît de împăcaţi cu toate şi cu oricine! Ce bine trebuie să fie aşa... Ce e însă cu mine şi cum se vor sfîrşi toate astea?“

Acest fel de a se privi pe sine însuşi şi de a judeca atitudinea sa faţă de viaţă juca un rol însemnat în afecţiunea pe care Tonio o avea pentru Hans Hansen. Îl iubea în primul rînd fiindcă era frumos, şi apoi fiindcă i se părea că e, în toate privinţele, o fire exact opusă lui. Hans Hansen era un elev excelent şi, afară de aceasta, un tovarăş plin de viaţă, ştiind să călărească, să facă gimnastică, să înoate vitejeşte şi să se facă iubit de toată lumea. Profesorilor le era tare drag, îl strigau pe numele mic şi îl încurajau în fel şi chip; colegii îi căutau prietenia, iar pe stradă, uneori, domni şi doamne care-l întîlneau îl opreau, îl apucau de moţul de păr cînepiu ce se revărsa de sub bereta lui marinărească şi-i spuneau:

— Bună ziua, domnule Hansen cu moţul drăgălaş! Eşti tot întîiul? Salutări tăticului şi mămichii, drăguţule!...

Aşa era Hans Hansen şi, de cînd îl cunoştea, Tonio Kröger era năpădit de dor ori de cîte ori îl vedea, de un dor în care era şi invidie, de un dor pe care-l simţea cum îl arde în capul pieptului. Şi gîndea: „Ce bine trebuie să fie de cel care are ochi albaştri ca tine şi care trăieşte în atît de firească rînduială şi înţelegere cu toată lumea. Totdeauna ai ceva bun şi cuminte de făcut. După ce-ţi isprăveşti lecţiile, înveţi să călăreşti sau lucrezi la traforaj, şi chiar în timpul vacanţelor, la mare, vîsleşti, înoţi sau mînuieşti vîntrelele. Pe cînd eu, eu stau lungit, trîndav şi pierdut în nisip şi urmăresc neclintit luminile schimbătoare şi tainice care alunecă pe furiş peste chipul mării. Tocmai de aceea sînt ochii tăi atît de limpezi. Ah, de aş fi şi eu ca tine...“

Totuşi, nu încerca să devină aşa cum era Hans Hansen şi poate că nici nu lua atît de mult în serios această dorinţă. Dorea însă chinuitor să fie iubit de acesta, aşa cum era, şi-i căuta iubirea în felul său, un fel molcom, adînc, dureros, plin de lepădare de sine şi de melancolie. De o melancolie însă care arde şi mistuie mai adînc şi mai tare decît orice izbucnire pătimaşă la care te-ai fi putut aştepta de la el privindu-i chipul cu înfăţişare străină.

Străduinţa nu i-a fost zadarnică. În adevăr, Hans, care de altfel preţuia la el judecata şi o oarecare uşurinţă de vorbire ce-i îngăduiau lui Tonio să exprime cu lesniciune anumite lucruri anevoioase, înţelese bine că se afla în faţa unui sentiment de o gingăşie şi o putere neobişnuite. De aceea se arătă recunoscător şi-i dărui multă bucurie prin felul cum întîmpină acest sentiment, dar şi multă durere din pricina geloziei, decepţiei şi zădărniciei străduniilor sale de a făuri între ei o comuniune spirituală. Căci, lucru ciudat, Tonio, care pizmuia firea lui Hans Hansen, căuta totuşi să-l facă pe prietenul său să-şi însuşească felul lui de a fi, ceea ce nu putea să-i izbutească decît în aparenţă şi numai în mod trecător...

— Am citit ceva minunat, ceva splendid... zise el. Mergeau pe drum şi mîncau împreună bomboane cu fructe dintr-un cornet cumpărat de la Iwersen, băcanul de pe Mülenstrasse, şi care costase zece pfennigi. Trebuie neapărat să-l citeşti şi tu, Hans. E vorba de *Don Carlos* de Schiller. Dacă vrei, îti împrumut cartea...

— Nu, nu, răspunse Hans Hansen, astea nu-s de mine, Tonio! Eu rămîn la cărţile mele despre cai, ştii tu... Au nişte poze grozave! Cînd ai să vii la mine, ţi le arăt. Sînt instantanee şi vezi cai în trap, în galop, la obstacole şi în toate poziţiile, pe care, în realitate, din pricina vitezei nici nu le poţi observa...

— În toate poziţiile? întrebă Tonio politicos. Trebuie să fie frumos. Dar, cît priveşte pe *Don Carlos*... depăşeşte orice închipuire. Sînt în el pasaje, ai să vezi, atît de frumoase, încît te zguduie şi te fac să tresari ca după o pocnitură...

— P pocnitură? întrebă Hans Hansen. Cum asta?

— De pildă, e pasajul unde regele plînge fiindcă marchizul l-a minţit... dar marchizul l-a minţit numai de dragul prinţului, pentru care se şi jertfeşte. Şi deodată, ştirea că regele a plîns răzbate din cabinetul acestuia, în anticameră. A plîns? Regele a plîns? Toţi curtenii sînt groaznic de tulburaţi şi simţi cum te trec fiori de teamă, căci regele e foarte aspru şi neîngăduitor. Dar înţelegi atît de bine de ce a plîns, încît te înduioşezi pentru el mai mult decît pentru toate nenorocirile prinţului şi marchizului luate împreună. E atît de singur şi de lipsit de dragoste... şi cînd crede că a găsit în sfîrşit un om, tocmai acela îl trădează...

Hans Hansen privi peste umăr la chipul lui Tonio şi se pare că citi ceva în acel chip care îi deşteptă interesul pentru cele povestite, căci deodată îşi petrecu iar braţul pe sub braţul acestuia şi întrebă:

— În ce fel l-a trădat, Tonio?

Tonio nu avea astîmpăr.

— Faptul e, începu el, că toate scrisorile spre Brabant şi Flandra...

— Uite-l pe Erwin Jimmerthal! zise Hans.

Tonio amuţi, „Înghiţi-l-ar pămîntul pe Jimmerthal ăsta, îşi zise. De ce trebuie să vină şi să ne tulbure? Numai de n-ar merge tot drumul cu noi, vorbindu-ne despre manej...“ Căci Erwin Jimmerthal lua şi el lecţii de călărie. Era fiul directorului băncii şi locuia pe acolo, afară din oraş. Îl vedeau venind pe alee, fără mapa cu cărţi, cu picioarelei lui strîmbe şi cu ochii înguşti ca două tăieturi.

— Bună, Jimmerthal, zise Hans. Mă plimb puţin cu Kröger.

— Trebuie să aduc ceva din oraş, răspunse Jimmerthal. Dar mai merg cu voi o bucată… Astea-s bomboane cu fructe? Da, mulţumesc, iau şi eu cîteva. Mîine avem iarăşi oră, Hans.

Era vorba de ora de călărie.

— Grozav! zise Hans. Am sa capăt şi jambierele de piele, pentru că am luat nota cea mai bună la teză...

— Tu nu iei lecţii de călărie, Kröger? întrebă Jimmerthal, şi ochii nu-i mai erau decît două dunguliţe subţirele și lucioase.

— Nu... răspunse, aproape şoptind, Tonio.

— Ar trebui, spuse Hans Hansen, să-l rogi pe tatăl tău să te lase şi pe tine să iei lecţii de călărie, Kröger!...

— Da, zise Tonio, în acelaşi timp şi repezit, şi indiferent.

O clipă simţi că i se pune un nod în gît, fiindcă Hans îi spusese pe numele de familie; dar Hans păru că-şi dă şi el seama, deoarece adăugă ca un fel de explicaţie:

— Îţi spun Kröger pentru că ai un nume aiuristic. Iartă-mă, dar nu pot suferi numele de Tonio. Ăstar nici nu e un nume. De altfel, tu n-ai nici o vină, doamne fereşte!

— Ba nu, te cheamă aşa fiindcă sună mai străin şi mai deosebit... spuse Jimmerthal, ca şi cînd ar fi vrut să îndrepte lucrurile.

Buzele lui Tonio tremurară. Se stăpîni însă şi răspunse:

— Da, e un nume idiot. Dumnezeu mi-e martor că as vrea mai bine să mă cheme Heinrich sau Wilhelm, credeţi-mă. Dar ce să-i faci? M-au botezat dîndu-mi- numele unui frate de-al mamei, căruia îi zice Antonio. Căci, după cum ştiţi, mama e de pe alte meleaguri...

După aceea tăcu, lăsîndu-i pe ceilalţi doi să vorbească despre cai şi harnaşamente. Hans îl luase de braţ pe Jimmerthal şi vorbea cu un interes, pe care *Don Carlos* n-ar fi fost niciodată în stare să i-l trezească... Din cînd în cînd Tonio simţea nişte înţepături în nas, ca şi cînd ar fi fost gata să izbucnească în plîns. Se lupta de asemenea să-și stăpînească bărbia, care mereu prindea să tremure...

Lui Hans nu-i plăcea numele lui. Ce puteai sa-i faci? Pe el îl chema Hans, şi pe Jimmerthal îl chema Erwin. Astea erau nume obişnuite, care n-aveau ce să mire pe nimeni. Dar „Tonio“ era ceva străin şi deosebit. Da, da, era ceva ciudat în el, în toate privinţele, cu sau fără voia lui. Şi apoi se simţea singur şi exclus din rîndul oamenilor obişnuiţi şi cumsecade, cu toate că, la urma urmei, el nu era un ţigan cu casa-n căruţă, ci fiul consulului Kröger, din familia Krögerilor... Dar de ce Hans îi spunea „Tonio“ atîta timp cît erau singuri, iar cînd se ivea un al treilea începea să-i fie ruşine cu el? Uneori îi era apropiat şi îi arăta multă prietenie. „În ce fel l-a trădat, Tonio?“ îl întrebase, luîndu-l de braţ. Dar cum apăruse Jimmerthal, răsuflase parcă uşurat şi-l părăsise, reproşîndu-i, fără să fi fost nevoie, numele lui străin. Ce dureros era să-ţi dai seama de toate astea!... De fapt, Hans Hansen ţinea într-o oarecare măsură la el cînd erau numai ei doi. Ştia bine lucrul ăsta. Dar cînd

mai venea şi un al treilea, îi era ruşine şi-l jertfea. Şi iar rămînea singur. Se gîndi la regele Filip. Regele a plîns...

— Doamne fereşte, exclama Erwin Jimmerthal, acum chiar că trebuie să mă duc în oraş! La revedere şi mulţumesc pentru bomboane!

Şi, spunînd acestea, sări pe o bancă de pe marginea drumului, merse pe ea în fugă cu picioarele sale strîmbe şi porni în trap mai departe.

— Îmi place Jimmerthal, spuse cu convingere Hans.

Avea un fel deosebit al lui, răsfăţat şi sigur de sine de a-şi arăta simpatiile şi antipatiile şi de a binevoi să le împărtăşească şi celorlalţi... Şi apoi, pentru că tot începuse, continuă să vorbească mai departe despre ora de călărie. Nici nu mai era prea mult pînă la casa Hansenilor; drumul care trecea de-a curmezişul zidurilor vechi nu era prea lung. Îşi ţineau beretele cu mîna, plecîndu-şi capetele din pricina vîntului puternic şi umed, care scîrţîia şi gemea prin crăcile golaşe ale copacilor. Şi Hans Hansen vorbea într-una, în timp ce Tonio nu scotea decît cîte un „ah“ şi „da, da” silit, fără să arate prea mare bucurie că Hans, în focul discuţiei, îl luase iarăşi de braţ. Căci amănuntul acesta nu însemna decît o apropiere aparentă şi fără nici o însemnătate.

Pe urmă se îndepărtară de plantaţiile din preajma zidurilor vechi de lîngă gară şi văzură cum trecea, pufăind greoi şi grăbit, un tren; numărară, ca să-şi caute de lucru, vagoanele, făcînd semn cu mîna omului care şedea, înfofolit în mantaua lui de blană, sus, pe platforma celui din urmă vagon. Şi în Lindenplatz se opriră în faţa vilei marelui comerciant Hansen, iar Hans explică pe-ndelete cît e de amuzant să te urci pe poarta grădinii şi să te legeni pînă ce-i scîrţîie balamalele. După asta îşi luă rămas bun.

— E vremea să mă duc acasă, Tonio, zise el. La revedere. Rîndul viitor, îţi făgăduiesc să te conduc eu pe tine.

— La revedere, Hans, spuse Tonio, a fost o plimbare frumoasă.

Îşi strînseră mîinile, care erau ude şi mînjite de rugina de pe poarta de fier a grădinii. Cînd însă Hans privi în ochii lui Tonio, pe chipul său drăgălaş se ivi parcă o umbră de remuşcare şi de aducere-aminte.

— Să ştii că am să-l citesc cît de curînd pe *Don Carlos*! aruncă el grăbit. Povestea cu regele care a plîns trebuie să fie grozavă.

Îşi luă apoi ghiozdanul sub braţ şi trecu în fugă prin grădina din faţa casei. Înainte de a dispărea, mai făcu un semn cu capul, înapoi.

Şi Tonio se îndepărtă, parcă luminat la faţă şi înaripat. E drept că vîntul îl împingea de la spate, dar nu numai vîntul era de vină că acum înainta atît de uşor.

Hans are să citească *Don Carlos*, şi pe urmă au să aibă ceva despre care vor putea vorbi împreună, fără ca Jimmerthal sau vreun altul să se amestece. Ce bine se înţelegeau amindoi! Cine ştie, poate că are să-l hotărască să scrie şi el versuri... Nu, nu, nu voia asta! Hans nu trebuie să fie ca el, Tonio, ci să rămînă aşa cum e, atît de luminos şi de puternic, aşa cum îl iubeşte toată lumea, şi el, Tonio, mai mult decît toţi. Totuşi, n-are să-i strice să citească Don Carlos... Și Tonio trecu pe sub poarta veche şi scundă, merse de-a lungul portului şi urcă apoi prin străduţa umedă, bătută de vînt, cu case ţuguiate, pînă sus la casa părinţilor săi. Pe vremea aceea inima lui trăia. Erau în ea dor şi invidie melancolică şi puţin dispreţ, dar şi o imensă şi neprihănită fericire.

Pe Inge, fata cea blondă, pe Irigeborg Holm, fiica doctorului Holm, care locuia în piaţă, acolo unde era şi fîntîna gotică, înaltă, ascuţită şi cu laturi multe, pe ea o iubea Tonio Kröger cînd n-avea decît şaisprezece ani.

Cum se întîmplase? O văzuse de o mie de ori. Şi totuşi într-o seară o văzuse într-o lumină deosebită, pe cînd vorbea cu o prietenă şi rîdea, zvîrlindu-şi într-o parte, zburdalnică şi semeaţă, capul. O văzuse cum îsi ducea mîna la ceafă, o mînă de fetiță nu tocmai frumoasă şi nici tocmai mică, în timp ce mîneca albă de muselină îi alunecase, descoperindu-i cotul. O auzise rostind un cuvînt, un cuvînt oarecare, într-un anumit fel; cu o nuanţă de căldură în glas şi simţise cum în inima lui pătrunde o încîntare mult mai puternică decît aceea pe care o încerca uneori

odioară, pe cînd era încă un băiat mic şi prost, pe vremea cînd îl interesa Hans Hansen.

În seara aceea duse cu dînsul, în inima lui, chipul fetei cu coada groasa şi blondă, cu ochii albaştri, lunguieţi şi surîzători şi cu acea şa pistruiată, gingaşă, abia vizibilă de deasupra nasului. Nu putuse să adoarmă, fiindcă auzea mereu sunetul glasului ei; încercase să imite intonaţia cu care Inge rostise acel cuvînt fără însemnătate și simţi cum îl trece un fior. Experienţa îi spunea că aceasta era dragostea. Dar deşi ştia foarte bine ca dragostea trebuie sa-i aducă multe suferinţe, frămîntare şi umilinţă, că ea ne spulberă liniştea sufletească, umplîndu-ne inima cu belşug de melodii, fără a ne da însă răgazul de a le îmbrăca într-o formă precisă şi de a făuri din ele un tot desăvîrşit, Tonio o primi totuşi cu bucurie, dăruindu-i-se întreg, hrănind-o cu toate puterile sufletului său. Căci ştia că dragostea îţi aduce bogăţie şi viaţă, şi el era mai dornic de bogăţie şi de viaţă decît de a făuri în tihnă, netulburat de nimeni, un tot desăvîrşit...

Tonio Kröger se îndrăgosti nebuneşte de vesela Inge Holm în salonul, golit de mobile, al doamnei consul Husteede, căreia îi venise în seara aceea rîndul să-şi pună salonul la dispoziţia cursului de dans. Era un curs particular, pe care îl urmau numai tinerii din cele mai bune familii şi care se ţinea în casele părinţilor, de fiecare dată în altă parte. Se luau lecţii de dans şi de ţinută în societate. În acest scop, maestrul de balet Knaak venea de la Hamburg o dată pe săptămînă.

Îl chema François Knaak şi trebuia să fi văzut ce fel de om era! *„J'ai l'honneur de me vous représenter*, spunea el, *mom nom est Knaak...“*[7] Şi cuvintele astea nu le spui în timp ce te înclini, ci după ce stai iarăşi drept. Le rosteşti cu glas potolit şi desluşit totuşi. Omul nu are în fiecare zi prilejul de a trebui sa se prezinte pe franţuzeşte, dar dacă ştii s-o faci corect şi fără greşeală pe limba asta, fără îndoială că ai s-o faci cel puţin tot atît de bine şi în limba germană. Ce minunat stătea lipită de şoldurile sale grase redingota lui neagră şi mătăsoasă! Pantalonii săi cădeau în falduri moi peste pantofii de lac împodobiţi cu funde late de atlaz, iar ochii lui căprii cătau împrejur de parcă ar fi fost obosiţi şi fericiţi de propria lor frumuseţe...

7 Am cinstea să mă prezint, numele meu e Knaak (în limba franceză în original) (n.r.).

Oricine era copleşit de excesul lui de bună-cuviinţă şi siguranţă de sine. Păşea — şi nimeni nu păşea ca el, elastic, unduios, legănat, regeşte — înspre stăpîna casei, se înclina şi aştepta să i se întindă mîna. După ce o obţinea, mulţumea cu glas potolit, se da înapoi şi, călcînd ca pe arcuri, se întorcea pe piciorul stîng, repezea pe cel drept la o parte, cu vîrful îndreptat în jos, şi se îndepărta cu un tremur al şoldurilor...

Cînd părăseai o adunare, trebuia să mergi de-a-ndărătelea, înclinîndu-te mereu, pînă la uşă; cînd aveai nevoie de un scaun, nu îl apucai de un picior şi nici nu-l tîrai pe podea, ci îl apucai uşor de spătar, aşezîndu-l apoi jos fără zgomot. Cînd stăteai în picioare, nu se cuvenea să-ţi încrucişezi mîinile pe burtă şi să-ţi împingi limba în colţul gurii. Şi dacă totuşi făceai aşa, apoi domnul Knaak avea un fel al lui de a te imita, încît te scîrbea pentru tot restul vieţii de o asemenea ţinută...

Acestea erau regulile ţinutei. Cît priveşte dansul, Knaak îl stăpînea într-o mai înaltă măsură, dacă e cumva cu putinţă acest lucru. În salonul golit de mobile ardeau, sus, becurile de gaz ale policandrului, iar jos, pe cămin, lumînările. Parchetul era presărat cu talc, şi elevii stăteau tăcuţi, în semicerc. Dincolo de perdelele uşilor, însă, în odaia de alături, pe scaune de pluş, şedeau mamele şi mătuşile, privind prin lornietele lor cum domnul Knaak, puţin aplecat, ţinîndu-şi poalele redingotei cu degetele şi umblînd ca pe arcuri, demonstrează diferitele figuri ale mazurcii. Cînd însă voia să-şi uluiască de tot publicul, îl vedeai cum se azvîrlea deodată în sus, fără nici un motiv, învolburîndu-se-parcă în văzduh cu o iuţeală ameţitoare şi făcînd şi „duble“ cu picioarele în acelaşi timp. După care se întorcea pe acest pămînt cu o bufnitură înnăbuşită, dar care zguduia totul din temelii...

„Ce maimuţoi ciudat“, îşi zicea în sinea lui Tonio Kröger. Vedea însă prea bine cum Inge Holm, vesela Inge, urmărea adeseori cu un zîmbet plin de uitare de sine mişcările domnului Knaak. Dar nu numai acest amănunt îl îăcea să aibă un fel de admiraţie pentru măiestria cu care profesorul de dans ştia să-şi stăpînească trupul. Ce liniştit şi senin priveau ochii domnului Knaak! Ei nu pătrundeau în adîncul lucrurilor, pînă acolo unde ele încep să devină triste şi complicate. Ochii aceştia nu ştiau decît că sînt căprii şi frumoşi. Tocmai de aceea avea şi o ţinută atît

de mîndră! Trebuia să fie cineva stupid pentru a putea călca aşa cum călca el; în schimb, erai însă iubit, fiindcă ştiai să fii amabil. Ce bine înţelegea Tonio de ce Inge, blonda şi dulcea Inge, îl privea pe domnul Knaak aşa cum îl privea. Oare niciodată nu-l va privi şi pe el astfel o fată?

Ba da, se întîmpla şi aşa ceva. Iat-o, de pildă, pe Magdalena Vermehren, fiica avocatului Vermehren, fata cu gura blîndă şi cu ochii mari, negri şi strălucitori, atît de serioşi şi plini de visare. E drept că uneori aluneca şi cădea în timpul dansului. Dar ea îl căuta de cîte ori era *Damenwahl*[8]. Ştia că scrie versuri, îl rugase chiar să i le arate, şi adesea, de departe, se uita la el plecîndu-şi capul. Dar ce-i păsa lui? El, el o iubea pe Inge Holm, pe blonda, pe voioasa Inge, care desigur că-l dispreţuia fiindcă scria anumite lucruri poetice... O privea, vedea tăieturile înguste ale ochilor ei albaştri, plini de fericire şi ironie şi simţea în pieptul său cum îl arde o durere aspră, pătrunzătoare, o dorinţă plină de pizmă, dîndu-şi seama cît de puţin îi pasă de el şi cît îi va rămîne el, pururi, de străin...

— Întîia pereche *en avant!*[9] strigă domnul Knaak, şi nu sînt cuvinte care să poată zugrăvi cît de minunat scotea omul aceste sunete nazale.

Se învăţa cadrilul şi, spre spaima sa nemărginită, Tonio Kröger se văzu în acelaşi careu cu Inge Holm. Se ferea de dînsa pe cît putea şi, cu toate acestea, mereu se trezea în apropierea ei; îşi înfrîna ochii ca să n-o privească, şi totuşi privirea lui o întîlnea mereu... Întîi veni de mînă cu roşcovanul Ferdinand Mathiessen, lunecînd şi alergînd. Îşi zvîrli înapoi coada şi rămase, respirînd adînc, în faţa lui Tonio. Domnul Heinzelmann, pianistul, izbi cu mîinile sale osoase clapele pianului. Domnul Knaak dădu porunca şi cadrilul începu.

Ea se mişca în fața lui încolo și încoace, înainte și înapoi, păşind şi învîrtindu-se. Simţea cum din părul ei sau din stofa gingaşă, albă a rochiei se risipea un parfum care îl îmbăta, şi ochii lui se tulburau din ce în ce mai mult. ,,Te iubesc, draga mea, dulcea mea Inge“, îşi spunea în sinea lui, punînd în aceste cuvinte întreaga durere ce i-o căşuna faptul că ea era atît de veselă şi prinsă de

8 Dans în care fetele își aleg dansatorul (n.r.).

9 Înainte (în limba franceză în original) (n.r.).

vraja dansului, nepăsîndu-i de dînsul. Îşi aduse aminte de o poezie minunată a lui Storm[10]: *Aş vrea să dorm, dar tu trebuie să dansezi*. Îl chinuia umilitoarea absurditate de a trebui să dansezi cînd iubeşti.

— Întîia pereche, *en avant!* strigă domnul Knaak, căci era rîndul unei figuri noi. *Compliment! Moulinet des dames! Tour de main!*[11]

Şi nimeni nu poate să descrie cu cîtă graţie înghiţea el e-ul mut din „de".

— Perechea a doua, *en avant!* Era rîndul lui Tonio Kröger cu dansatoarea sa. *Compliment!* şi Tonio Kröger se înclină. *Moulinet des dames!* Şi Tonio Kröger, cu capul în pămînt şi cu sprîncenele încruntate, îşi puse mîna în mîinile celor patru dansatoare, pe mîna Ingei Holm, şi dansă *moulinet.*

În jurul lui se auziră chicote şi rîsete. Domnul Knaak luă acea atitudine de balet care vrea să exprime, în mod stilizat, groaza.

— Vai, vai! strigă el. Opriţi, opriţi! Kröger a nimerit printre fete. *En arrière*, domnişoară Kröger, înapoi, *fi donc!*[12] Toţi au priceput, numai dumneata nu. Hai! Pleacă! Înapoi cu dumneata! Şi scoţîndu-şi batista galbenă de mătase, îl alungă pe Tonio Kröger înapoi la locul său.

Toţi rîseră: băieţii, fetele şi doamnele din odaia de după draperii. Căci domnul Knaak făcuse din întîmplarea aceasta ceva foarte hazliu, şi lumea se amuza ca la teatru. Singur domnul Heinzelmann aştepta, cu o mutră uscată, profesională, să se dea semnul de reîncepere, căci era de mult deprins cu mofturile domnului Knaak.

Cadrilul continuă după aceea. Apoi urmă pauza. Fata în casă intră pe uşă cu o tavă mare pe care zăngăneau paharele pline cu răcoritoare; după ea, bucătăreasa, cu un transport de *plumcake*. Tonio Kröger se furişă însă în taină afară, pe coridor, şi rămase acolo, cu mîinile la spate, în faţa unei ferestre cu

---

10 Poet si nuvelist german (1817 - 1888) (n.r.).

11 Comenzile pentru figurile de cadril se făceau în limba franceză (n.r.).

12 Îndărăt...ruşine! (în limba franceză în original) (n.r.).

jaluzelele lăsate, fără a se gîndi că nu putea vedea nimic prin aceste jaluzele şi că deci e caraghios să stai în faţa lor şi să te prefaci că te uiţi afară.

El privea însă înlăuntrul lui, unde se strînsese atîta necaz şi atîta dor! De ce, de ce era el aici? De ce nu şedea în odaia lui, la fereastră, să citească *Immensee* de Storm şi să privească din cînd în cînd în umbra ce se lăsa peste grădină, acolo unde nucul cel bătrîn trosnea atît de greoi? Acolo ar fi fost locul lui. Ceilalţi n-au decît să danseze şi să se gîndească doar la asta!... Ba nu, nu, locul său era totuşi aici, aici unde se ştia în apropierea Ingei, deşi stătea singur şi departe, căutînd în mijlocul zumzetului, al clinchetelor şi rîsetelor să desluşească, acolo, înăuntru, vocea ei, vocea care clocotea de viaţă fierbinte. O, tu, blondă Inge, cu ochii tăi lunguieţi, albaştri şi surîzători! Atîta frumuseţe şi atîta voioşie cum ai tu nu poate avea decît cineva care nu citeşte *Immensee* şi nici nu încearcă vreodată să scrie ceva asemănător. Ce trist!...

Ea ar trebui să vină! Ar trebui să observe că Tonio a plecat, ar trebui să simtă ce-i în sufletul lui, să-l urmeze în taina, chiar dacă n-ar fi decît din milă, să pună mîna pe umărul lui şi să-i spună: „Hai, vino înăuntru la noi, fii vesel, te iubesc“. Asculta ce se petrecea în urma lui şi o aştepta să vină, într-o încordare lipsită de sens. Dar ea nu venea. Aşa ceva nu se întîmplă pe pămînt.

„Oare a rîs şi ea de mine, la fel ca şi ceilalţi?“ Da, rîsese şi ea, oricît ar fi vrut Tonio, din dragoste pentru ea şi pentru el însuşi, să tăgăduiască acest lucru. Şi totuşi el nu dansase *moulinet des dames* decît fiindcă apropierea ei îi luase minţile. La urma urmei, ce însemnătate avea asta? Poate că o dată tot au să înceteze să rîdă! Oare nu i-a primit de curînd o revistă una dintre poeziile sale, chiar dacă ea şi-a încetat apariţia înainte ca poezia să fi fost publicată? Va veni ea ziua în care va fi celebru şi în care i se va tipări tot ce va fi scris. Atunci o să vedem dacă lucrul acesta va face sau nu impresie asupra Ingei Holm... Nu, nu va face nici o impresie, asta e. Asupra Magdalenei Vermehren, care cade întotdeauna, asupra ei, da. Însă niciodată asupra Ingei Holm, niciodată asupra veselei Inge, cea cu ochii albaştri. Şi atunci... nu era în zadar?...

Inima lui Tonio Kröger se strînse îndurerată la gîndul acesta. Să simţi cu melancolie cum se deşteaptă în tine puteri minunate, şi totuşi să ştii că aceea spre

care te îndeamnă dorul le priveşte cu senină neînţelegere e foarte dureros. Dar cu toate că stătea singur, izgonit şi fără nădejde în faţa unei jaluzele lăsate, prefăcîndu-se, în mîhnirea lui, că poate să vadă prin ea, era totuşi fericit. Căci inima lui trăia pe atunci. Caldă şi tristă, ea bătea. Pentru tine, Ingeborg Holm! Şi sufletul lui înfăşură făptura-ţi mică, blondă, luminoasă, zburdalnică şi comună într-o fericită uitare de sine.

Nu o dată stătuse, cu faţa înfierbîntată, în locuri singuratice, unde muzica, parfumul florilor şi clinchetul de pahare nu pătrundeau decît şters, căutînd să desluşească în zgomotul depărtat, sărbătoresc vocea ta limpede. Stătuse îndurerat din pricina ta şi totuşi fericit. Nu o dată se simţise mîhnit că putea să vorbească cu Magdalena Vermehren, care cădea mereu în timpul dansului, că ea îl înţelegea şi rîdea sau era serioasă cu el, în timp ce blonda Inge, chiar dacă şedea alături de dînsa, îi părea depărtată, străină şi stranie, căci limba în care-i vorbea Tonio nu era şi limba ei. Şi totuşi era fericit. „Căci, aşa îşi spunea el, fericirea nu înseamnă să fii iubit. Acest fel de fericire nu e decît o satisfacţie, pe care, amestecată cu scîrbă, o dai vanităţii. Fericirea înseamnă să iubeşti şi să prinzi, poate din întîmplare, mici şi înşelătoare apropieri de obiectul iubirii tale.“ Îşi înscrise cugetarea în mintea sa, o adînci şi o simţi în toată intensitatea ei.

„*Credinţă!* cugeta Tonio Kröger. Vreau să-ţi fiu credincios şi să te iubesc cît voi trăi, Ingeborg!“ Atît de plin era de gînduri bune. Şi totuşi auzea şoptind în el o uşoară teamă şi tristeţe, pentru că-l uitase de tot pe Hans Hansen, cu toate că-l vedea zilnic. Şi ceea ce era mai urît şi mai ticălos e că glasul acesta şoptit şi puţin răutăcios avea dreptate. Că vremea trecu şi veniră alte zile, cînd Tonio Kröger nu mai fu gata să moară cu orice preţ pentru vesela Inge, deoarece simţea în el pofta şi puterea de a îndeplini, în felul său, o mulţime de lucruri însemnate pe lume.

El înconjură cu grijă jertfelnicul pe care pîlpîia flacăra pură şi castă a dragostei sale şi îngenunche înainte-i, aţîţînd-o şi hrănind-o în toate felurile, pentru că voia să fie credincios. Şi totuşi, după puţin timp, fără să se ştie, fără vîlvă şi fără zgomot, ea se stinse.

Tonio Kröger mai rămas încă o bucată de vreme în faţa altarului care se răcise, mirat şi dezamăgit de faptul că nu poate să fie credinţă pe pămînt. Apoi ridică din umeri si îsi văzu de drum.

Îşi văzu de drurnul pe care trebuia să meargă el. Şi merse încet, cu pas puţin leneş şi neregulat, fluierînd şi privind în depărtare, cu capul puţin înclinat într-o parte. Şi dacă o luă pe un drum greşit, aceasta se întîmplă numai fiindcă pentru unii oameni nici nu există drum drept. Dacă era întrebat ce avea de gînd să se facă, răspundea mereu în alt fel, căci avea obiceiul să spună (lucru pe care şi-l însemnase chiar) că el duce cu sine posibilităţi pentru mii de forme de viaţă, precum şi conştiinţa ascunsă că, de fapt, toate nu sînt decît pure imposibilităţi...

Chiar înainte de a părăsi oraşul strîmt al părinţilor săi, firele şi verigile care îl ţineau legat de acesta începuseră încet să se desfacă. Vechea familie a Krögerilor ajunsese cu timpul într-o stare latentă de fărîmiţare şi descompunere şi oamenii aveau îndreptăţite motive să pună firea şi felul de a fi al lui Tonio Kröger pe socoteala simptomelor acestei stări de lucruri. Mama tatălui său, care fusese capul familiei, murise; şi, nu mult după aceea, îi urmă tatăl său, domnul acela înalt, gînditor, îmbrăcat cu grijă, totdeauna cu o floare de cîmp la butonieră. Casa mare şi încăpătoare a Krögerilor fu scoasă în vînzare împreună cu tot trecutul ei respectabil, iar firma comercială fu desfiinţată. Mama lui Tonio, însă, femeia frumoasă şi plină de temperament, care cînta atît de minunat la pian şi la mandolină şi căreia nu-i păsa de nimic, se căsători după trecere de un an cu un muzicant, un virtuoz cu un nume italienesc, urmîndu-l în zările albastre. Tonio Kröger socoti lucrul acesta puţin prea uşuratic. Dar avea el oare căderea să o oprească? El scria versuri şi nu era în stare nici măcar să răspundă ce avea de gînd să ajungă în viaţă...

Părăsi oraşul cu uliţe şerpuitoare şi cu acoperişuri ţuguiate, în jurul cărora şuiera vîntul umed, părăsi havuzul cu firul săltăreţ de apă şi nucul cel bătrîn din grădină, prietenii şi pe cei care ştiau taina tinereţii sale, părăsi şi marea pe care o iubea atît de mult şi nu simţi nici o durere. Căci între timp se făcuse mare şi deştept, înţelesese care era rostul lui şi era plin de ironie pentru acea existenţă grosolană şi meschină ce-l ţintuise atîta vreme în mijlocul ei.

Se dărui cu totul acelei puteri ce i se părea că e cea mai sublimă de pe pământ — în slujba căreia se simţea chemat şi care îi făgăduia măriri şi onoruri — puterii spiritului şi cuvîntului, putere ce tronează surîzînd asupra vieţii inconştiente şi mute. I se dărui cu întreaga sa patimă tinerească, şi ea îl răsplăti cu tot ce poate să dea, luîndu-i în schimb, fără cruţare, tot ce obişnuieşte să primească drept plată pentru darurile făcute.

Îi ascuţi privirea şi-l învăţă să pătrundă cuvintele mari ce fac să se umfle piepturile oamenilor, îi dezvălui sufletele omeneşti, ca şi propriul său suflet, îi deschise ochii, arătîndu-i lumea lăuntrică şi tot ce se ascunde îndărătul cuvintelor şi faptelor. Ceea ce văzu însă fu: comedie şi mizerie... comedie şi mizerie.

Atunci, o dată cu chipul şi cu trufia cunoaşterii, fu năpădit şi de singurătate, pe de o parte, pentru că nu se simţea în stare să stea în rîndul celor simpli, iar pe de altă parte pentru că pe aceştia semnul de pe fruntea sa îi tulbura. Din ce în ce mai mult, însă, simţi dulceaţa plăcerii ce o dau cuvîntul şi forma, căci obişnuia să spună (scrisese chiar aceasta) că simpla cunoaştere a sufletului l-ar face pe om negreşit melancolic, dacă plăcerile pe care ni le dă putinţa de a ne exprima nu ne-ar ţine sprinteni şi voioşi...

Trăi în oraşe mari şi în miazăzi, de la al cărui soare îşi făgăduia o maturizare mai bogată a artei sale. Poate că îl trăgea spre acele meleaguri şi sîngele matern. Cum însă inima îi era moartă şi lipsită de dragoste, se lăsă cucerit de plăcerile trupeşti, se cufundă adînc în voluptăţi şi în păcate arzătoare şi pătimi îngrozitor. Poate că pătimirea asta se datora celor moştenite de la tatăl său, domnul acela înalt, gînditor, îmbrăcat îngrijit, cu floare de cîmp la butonieră, moştenire care, acolo în sud, îl făcea să sufere atît de mult şi care, cîteodată, deştepta în el o amintire slabă şi plină de dor, o amintire a unei plăceri sufleteşti ce-l bucurase cîndva, dar pe care nu o mai găsea în nici una din plăcerile sale trupeşti.

Îl năpădi o scîrbă şi o ură împotriva simţurilor şi o sete lacomă de puritate şi linişte cuviincioasă, în timp ce continua să respire atmosfera artei, atmosfera încropită, dulce, plină de miresmele unei nesfîrşite primăveri, în care totul fierbe, încolţeşte şi răsare într-o tainică plăcere a zămislirii. Astfel ajunse să trăiască descumpănit, zvîrlit între extremele cele mai deosebite, între spiritualitatea rece,

de gheaţă, şi focul mistuitor al simţurilor, să ducă o viaţă istovitoare, plină de mustrări de conştiinţă, o viaţă desfrînată, lipsită de măsură, neobişnuită, pe care de fapt el, Tonio Kröger, o dispreţuia. „Ce rătăcire! îşi spunea adeseori. Cum a fost cu putinţă să mă las tîrît în toate aceste aventuri excentrice? Doar ştiu că, de felul meu, nu sînt un nomad cu casa-n căruţă…”

În aceeaşi măsură însă în care îi era zdruncinată sănătatea, îşi dădea seama cum simţul său artistic devenea mai ascuţit, mai pretenţios, mai fin, mai preţios şi mai dificil. Îl întărîtă banalitatea şi era cum nu se poate mai susceptibil în chestiuni de tact şi de bun-gust. Întîia lui apariţie în public stîrni multă bucurie şi aplauze numeroase din partea celor interesaţi, căci ceea ce dăduse la iveală, era un lucru foarte preţios lucrat, plin de umor şi de o temeinică cunoaştere a suferinţei. Și numele lui, acelaşi nume cu care îl strigau odinioară, certîndu-l, profesorii săi, acelaşi cu care iscălise cele dintîi versuri închinate nucului bătrîn, fîntînii cu firul de apă jucăuş şi mării, această îmbinare de sunete din miazănoapte şi miazăzi, acest nume burghez cu o uşoară rezonanţă exotică ajunse să însemne curînd o formulă desemnînd ceva desăvîrşit. Căci dureroasei şi temeinicei sale experienţe i se adăugase acum o rîvnă îndărătnică, ambiţioasă şi de o rară perseverenţă, care, în luptă cu iritabilitatea gustului său exclusiv izbutea să dea la lumină, cu preţul multor chinuri năprasnice, opere de o neobişnuită valoare.

El nu lucra ca unul care lucrează ca să trăiască, ci ca unul care nu vrea altceva decît să lucreze, deoarece nu se preţuia pentru simplul fapt că e om, că e o făptură vie, ci pentru că nu voia să fie socotit decît un creator, un om care munceşte ca să creeze. Căuta deci să treacă nebăgat în seamă, ca un actor care şi-a şters fardul de pe faţă şi care nu înseamnă nimic atîta vreme cît nu reprezintă ceva. Lucra în tăcere, zăvorît în casă, nevăzut de nimeni şi plin de dispreţ pentru acei scriitoraşi mărunţi pentru care talentul nu e decît o găteală de purtat în lume şi care, fie că erau săraci sau bogaţi, umblau zdrenţăroşi şi sălbatici, sau făceau paradă cu cravate rare pentru cei a căror principală grijă este să ducă o viaţă fericită, amabilă, după canoanele artei, neştiind că operele de valoare nu iau naştere decît sub apăsarea unei vieţi grele, că cine trăieşte din plin n-are vreme să creeze şi că pentru a fi cu adevărat creator trebuie să fi murit mai întîi.

— Te stingheresc? întrebă Tonio Kröger din pragul atelierului.

Îşi ţinea pălăria în mînă, înclinîndu-se chiar puţin, cu toate că Lisaveta Ivanovna era o prietenă foarte apropiată.

— Îndură-te, Tonio Kröger, şi intră fără multă ceremonie! răspunse ea cu accentul ei săltăreţ. Nu uită nimeni că ai cei şapte ani de acasă şi că ştii ce se cuvine.

Şi, spunînd asta, îşi vîrî pensula în paleta pe care o ţinea în mîna stîngă, îi întinse dreapta şi îl privi în faţă surîzînd şi dînd din cap.

— Da, dar lucrezi, zise el. Ia să vedem... O, ai făcut progrese!

Şi privea pe rînd schiţele în culori, rezemate pe scaune, de o parte şi alta a şevaletului, precum şi pînza mare, acoperită de o reţea de pătrăţele, pe care, peste schiţa încurcată şi nedesluşită, desenată în cărbune, începeau să răsară primele pete de culoare.

Era la München, într-o clădire dosnică de pe Sehellingstrasse, unde trebuia să urci nu ştiu cîte scări. Afară, dincolo de fereastra largă dinspre nord, cerul era senin, păsările ciripeau, soarele strălucea şi suflul tînăr, dulce al primăverii ce se revărsa înăuntru printr-un canat deschis se îmbina cu mirosul de fixativ şi vopsele de ulei care umplea întregul atelier spaţios. Lumina aurie a după-amiezii limpezi inunda nestăvilită vasta goliciune a atelierului, scăldînd fără teamă duşumeaua stricată pe alocurea, masa nelustruită, plină de sticluţe, tuburi şi pensule din dreptul ferestrei, şi studiile fără ramă de pe pereţii netapetaţi. Acoperea paravanul de mătase destrămată din preajma uşii, ce despărţea de restul atelierului un colţişor plăcut, pentru clipele de răgaz, cu mobile stil, şi prindea în razele sale pictura încă nedesăvîrşită de pe şevalet, laolaltă cu pictoriţa şi poetul.

Putea să fie de o vîrstă cu el, adică puţin trecută de treizeci de ani. Era îmbrăcată într-un halat albastru-închis, plin de pete, şi se aşezase pe un scăunel, sprijinindu-şi bărbia în palmă. Părul castaniu, pieptănat strîns şi în lături puţin încărunţit, îi acoperea tîmplele cu şuviţe uşor ondulate, încadrîndu-i chipul oacheş, nespus de simpatic, cu trăsături slave, cu nasul cîrn, cu umerii obrajilor

ieşiţi în afară şi cu ochii mici, negri şi strălucitori. Îşi cîntări încă o dată, neîncrezătoare, şi în acelaşi timp iritată, lucrarea, privind-o dintr-o parte, cu pleoapele strînse...

El stătea lîngă dînsa, cu mîna dreaptă proptită în şold, în timp ce cu stînga îşi răsucea mustaţa castanie. Sprîncenele sale negre, oblice se mişcau şi se încordau, întunecate parcă, în timp ce fluiera încetişor, ca de obicei. Era îmbrăcat cu gust şi cu deosebită grijă, într-un costum de un cenuşiu liniştit şi de o croială discretă. Dar pe fruntea sa frămîntată, deasupra căreia părul său negru se despărţea simplu şi corect printr-o cărare, stăruia o tresărire nervoasă, iar trăsăturile meridionale ale feţei lui căpătaseră o expresie aspră, ca şi cum cineva ar fi tras cu un condei de plumb peste ele, în timp ce gura îi era atît de blînd conturată şi bărbia atît de moale şi de gingaşă... După un răstimp, îşi trecu mîna peste ochi şi se întoarse.

— N-ar fi trebuit să vin, zise el.

— De ce n-ar fi trebuit, Tonio Kröger?

— Chiar adineauri m-am ridicat de la lucru, Lisaveta, şi în capul meu e tocmai aşa cum e şi pe pînza asta. O schelă, o schiţă ştearsă, mînjită de tot felul de corecturi şi cîteva pete de vopsea; şi, iată, vin aici şi văd acelaşi lucru. Şi mai găsesc aici, zise el parcă adulmecînd aerul, pînă şi acelaşi conflict şi contrast care mă chinuie acasă. Curios! Cînd te stăpîneşte un gînd, îl găseşti exprimat pretutindeni, îl *miroşi* pînă şi în vînt. Fixativ şi aromă primăvăratică, nu? Artă şi... ce mai e? Să nu-i spui „natură“, Lisaveta. „Natura“ nu te sleieşte de puteri. Nu, nu! ar fi trebuit mai degrabă să mă duc să mă plimb, cu toate că se pune întrebarea dacă, făcînd aşa, m-aş fi simţit mai bine! Acum cinci minute, nu departe de aici, am întîlnit un coleg, pe Adalbert, nuvelistul. „Blestemată fie primăvara, mi-a spus el, în stilul său agresiv. Este şi rămîne anotimpul cel mai oribil. Răspunde-mi, Kröger, eşti oare în stare să concepi o idee cumsecade, poţi oare să mai scoţi, desăvîrşindu-le în linişte, vreo poantă sau vreun efect cît de mic cînd simţi o furnicătură necuviincioasă prin sînge şi cînd te tulbură o mulţime de senzaţii nelalocul lor, senzaţii care, de îndată ce le cercetezi, se dovedesc a fi un material cu totul nefolositor şi trivial? Cît mă priveşte pe mine, mă duc la cafenea. Cafeneaua e, cum ştii, un tărîm neutru, neatins de schimbarea anotimpurilor. Ea e, ca să-i zic

aşa, sfera sublimă şi îndepărtată a literaturii, înlăuntrul căreia nu-ti vin decît idei alese...“ Si s-a dus la cafenea.

Poate că ar fi trebuit să mă duc şi eu cu el.

Lisaveta făcu haz.

— E bună, Tonio Kröger! Chestia cu furnicătura necuviincioasă e bună. Şi, vezi, el are oarecum dreptate, căci primăvara nu-ţi prea arde de lucru. Acum, însă, fii atent. Mai fac, cu toate astea, încă fleacul ăsta, poanta şi efectul ăsta mic, cum ar zice Adalbert. Pe urmă trecem în „salon" să bem ceai, şi dumneata poţi să-ţi descarci sufletul. Căci văd bine că azi eşti pornit. Pînă atunci caută să-ţi găseşti un loc undeva, de pildă pe lada asta, dacă nu ţi-e teamă pentru veşmintele dumitale aristocratice...

— Ah, lasă-mă-n pace, Lisaveta Ivanovna, cu veşmintele mele! Vrei cumva să hoinăresc într-o jachetă zdrenţăroasă de catifea sau cu o vestă roşie de mătase? Lăuntric, artistul e întotdeauna destul de aventurier. Ce dracu! cel puţin pe din afară să se îmbrace şi să se poarte ca un om cumsecade... Nu, nu sînt pornit, zise el şi o privi cum pregătea un amestec de culori pe paletă. Ai auzit doar că mă preocupă numai o problemă şi o contradicţie care mă împiedică să lucrez... Da, despre ce vorbeam adineauri? A, da, despre Adalbert, nuvelistul. Spuneam ce om mîndru şi de ispravă e. „Primăvara e anotimpul cel mai oribil“, a spuse el şi s-a dus la cafenea. Căci trebuie să ştii ce vrei, nu-i aşa? Vezi dumneata, şi pe mine mă enervează primăvara. Şi pe mine mă zăpăceşte dulcea trivialitate a aducerilor-aminte şi a senzaţiilor pe care le trezeşte. Numai că eu nu mă pot îndupleca să o dispreţuiesc şi să o dojenesc din pricina aceasta. Trebuie să recunosc că mi-e ruşine de ea, mi-e ruşine de nevinovăţia ei curată si de tineretea ei biruitoare. Şi nu ştiu dacă e cazul să-l pizmuiesc sau să-l dispreţuiesc pe Adalbert pentru faptul că nu cunoaşte acest sentiment... E drept că se lucrează prost primăvara. Dar de ce? Pentru că în acest anotimp omul simte. Asta din pricină că cel ce crede că artistul creator trebuie să simtă ceea ce creează e un cîrpaci. Artistul adevărat şi sincer nu poate decît să rîdă de această eroare naivă a cîrpacilor. Rîde melancolic poate, dar rîde. Căci ceea ce spui nu trebuie niciodată să fie esenţialul, ci numai materialul indiferent, cu ajutorul căruia compui, aproape jucîndu-te şi cu o

superioritate vădită, imaginea estetică. Dacă ţii prea mult la ceea ce vrei să spui, dacă pui prea multă inimă în acest lucru, poţi să fii sigur că vei da cu desăvîrşire greş. Devii patetic, devii sentimental şi din mîinile tale iese ceva greoi, neîndemînatic, nestăpînit, nesărat, banal, plictisitor şi lipsit de orice ironie, iar sfîrşitul e că oamenii rămîn nepăsători şi tu te alegi cu tristeţea şi decepţia... Căci aşa stau lucrurile, Lisaveta. Sentimentul, sentimentul cald, pornit din inimă, e întotdeauna banal şi nefolositor; şi numai iritaţiile şi extazele reci ale sistemului nostru nervos, detracat şi artistic au un caracter estetic. Trebuie să fii, în oarecare măsură, ceva în afară de ceea ce e uman, să fii chiar neuman, să fii, faţă de ce e omenesc într-un raport ciudat, impersonal şi depărtat, ca să fii în stare şi mai cu seamă să fii ispitit să-l reprezinţi, să-l mînuieşti după voie şi să-i dai o formă şi plăcută, şi de efect. Talentul în ce priveşte stilul, forma şi expresia presupune dintru început existenţa acestui raport rece şi selectiv faţă de factorul omenesc, ba chiar şi o oarecare lipsă şi lepădare de ce e uman. Căci simţul sănătos şi puternic — aşa este şi aşa rămîne — e lipsit de gust. De îndată ce artistul devine om şi începe să simtă, s-a sfîrşit cu el. Adalbert ştia asta şi de aceea s-a dus la cafenea, în sfera îndepărtată. Da, da!

— Lasă-l în plata domnului, *batiuşka*[13], zise Lisaveta, spălîndu-şi mîinile într-un lighean de tinichea. Doar n-ai nevoie să-l urmezi!

— Nu, Lisaveta, nu-l urmez, şi asta n-o fac decît pentru că mai sînt din cînd în cînd în stare să-mi fie ruşine de primăvară, în ipostaza mea de artist. Vezi, cîteodată primesc scrisori de la necunoscuţi, scrisori de laudă şi mulţumire de la publicul meu, pagini întregi, admirative, trimise de oameni care au fost mişcaţi. Citesc aceste epistole şi inima mi-e furată de emoţie faţă de sentimentul omenesc, neajutorat, pe care arta mea l-a trezit. Mă cuprinde un fel de milă faţă de însufleţita naivitate ce se citeşte în rîndurile acelea şi mă înroşesc gîndind cum s-ar dezmetici omul acesta de bună-credinţă dacă ar arunca vreodată o privire în spatele culiselor, iar candoarea lui ar putea să înţeleagă că un om cinstit, sănătos şi cumsecade nu scrie, nu face teatru şi nu compune niciodată... ceea ce nu mă împiedică să mă folosesc de admiraţia pe care o are pentru geniul meu ca să mă

13 Taică (în limba rusă în original) (n.r.).

înalţ eu însumi în ochii mei şi să mă stimulez luînd totul în serios şi făcînd o mutră de maimuţoi care se crede om important... Ah, nu mă întrerupe, Lisaveta! Îţi mărturisesc că mă simt adesea obosit de moarte reprezentînd mereu umanul, fără a lua şi eu parte la ce e uman... Este el, artistul, într-adevăr bărbat? S-o întrebăm pe femeie, ce zice ea? Mie mi se pare că noi, artiştii, împărtăşim cu toţii puţintel soarta acelor cîntăreţi papali trataţi într-un anumit fel... Cîntăm mişcător de frumos. Totuşi...

— Ar trebui să te ruşinezi puţin, Tonio Kröger. Vino la ceai. Apa are să fiarbă numaidecît şi aici ai nişte *papiroşi*[14] . Rămăseseşi la soprani. Continuă deci. Dar tot ar trebui să-ţi fie ruşine. Dacă n-aş şti cîtă mîndrie e în pasiunea dumitale pentru profesia ce o ai!

— Nu vorbi nimic despre profesie, Lisaveta. Literatura nu e o profesie, ci un blestem, trebuie să ştii lucrul ăsta. Cînd începe să se facă simţit blestemul? Curînd, groaznic de curînd. Într-o vreme cînd ar trebui să mai trăieşti încă în pace şi bună înţelegere cu dumnezeu şi cu oamenii. Începi sa simţi că eşti însemnat pe frunte, că eşti într-un contrast enigmatic cu ceilalţi, cu oamenii obişnuiţi, cu cei care sînt aşa cum trebuie. Abisul de ironie, de îndoială, de împotrivire, de cunoaştere şi de simţire care te desparte de ceilalţi oameni se cască din ce în ce mai adine. Eşti singur şi, de aici încolo, nu mai încape înţelegere. Ce soartă! Bineînţeles, presupunînd că inima e încă destul de vie, destul de *iubitoare* ca s-o pătrundă grozăvia acestei situaţii... încrederea pe care o ai în tine se aprinde, pentru ca printre miile de oameni simţi semnul tău pe frunţe şi îţi dai seama că nu-i nimeni care să nu-l vadă. Am cunoscut un actor de geniu care, ca om, avea de luptat cu o timiditate şi o nehotărîre bolnăvicioase. Vina o purtau egocentrismul său exaltat şi lipsa de roluri senine, reprezentative, care făcuseră ca acest artist admirabil să nu mai fie decît o biată şi sărmană făptură omenească... Pe un artist, pe un adevărat artist, nu unul a cărui meserie civilă e arta, ci unul predestinat şi blestemat, îl poţi descoperi, fără să ai privirea prea ascuţită, chiar şi în mijlocul mulţimii. Căci pe chipul său desluşeşti simţămîntul izolării şi neapartenenţei la restul lumii, sentimentul că e recunoscut şi observat, precum şi o nuanţă de

14 Ţigări (în rusă incorect în original) (n.r.).

mîndrie suverană, dar în acelaşi timp şi de constrîngere. În trăsăturile unui prinţ care se plimbă, îmbrăcat civil, în mijlocul mulţimii poţi să vezi ceva asemănător. Dar în cazul acesta, Lisaveta, hainele civile nu ajută la nimic. Poţi să te costumezi, să te travesteşti, să te îmbraci ca un ataşat de ambasadă sau ca un ofiţer de gardă aflat în concediu; zadarnic! Va trebui doar să deschizi ochii şi să rosteşti un singur cuvînt pentru ca toţi să ştie că nu eşti un om ca toţi oamenii, ci eşti ceva străin, ciudat, că eşti altceva...

Dar *ce este* artistul? Nu există pe lume întrebare faţă de care tabietul şi trîndăvia judecăţii omeneşti să fi arătat o mai îndărătnică nepăsare. Oamenii cumsecade, care stau sub înrîurirea vreunui artist, spun cu umilinţă: „Ăsta e har!“ Şi cum, după părerea lor, efecte senine şi nobile trebuie să aibă neapărat și o cauză senină şi nobilă, nimeni nu bănuieşte că ar putea fi vorba de un „har“ excepţional de scump plătit, de un „har“ excepţional de îndoielnic poate... Se ştie că artiştii sînt foarte susceptibili, se ştie însă de asemenea că lucrul acesta nu prea e adevărat în ceea ce-i priveşte pe oamenii cu conştiinţa împăcată şi cu simţămîntul bine întemeiat al valorii lor personale… Vezi, Lisaveta, în fundul sufletului meu nutresc — din punct de vedere spiritual — împotriva tipului de artist aceeaşi *bănuială* pe care oricare dintre onorabilii mei înaintaşi de acolo, din oraşul meu strîmt şi înghesuit, ar fi arătat-o oricărui scamator sau oricărui artist-vagabond care ar fi intrat în casa lui. Ascultă: cunosc un bancher, un om de afaceri încăruntit, care are darul de a scrie nuvele. În ceasurile sale libere se foloseste de acest dar şi lucrările sale sînt uneori excelente. În pofida, zic, „în pofida“ acestui talent sublim, omul nostru nu e tocmai fără pată. Dimpotrivă, a avut de ispăşit şi o grea pedeapsă în închisoare, şi asta din pricini bine întemeiate. S-a întîmplat chiar că şi-a dat seama de talentul său abia acolo, la puşcărie, şi toate scrierile sale au ca temă principală întîmplări din viaţa lui de puşcăriaş. Cu oarecare îndrăzneală s-ar putea trage de aici concluzia că, pentru a deveni poet, e necesar să trăieşti undeva, în vreo instituţie de ispăşire. Dar oare nu ni se iveşte bănuiala că întîmplările trăite de el în puşcărie sînt mai puţin legate de rădăcinile şi originile vocaţiei sale de scriitor, pe cît este însăşi pricina care l-a adus acolo? Un bancher care scrie nuvele e ceva rar, nu e aşa? Dar un bancher care să nu fie criminal, un bancher nepătat şi cinstit care să scrie nuvele, asta nu se întîmplă... Da, da,

dumneata rîzi şi totuşi eu nu glumesc decît pe jumătate. Nici o problemă pe lume, nici una, nu e mai chinuitoare decît aceea a artistului şi a influenţei sale asupra oamenilor. Ia, de pildă, acea creaţie minunată a celui mai tipic şi deci şi a celui mai puternic artist, ia acea operă atît de morbidă şi atît de plină de ambiguităţi — Tristan şi Isolda — şi observă efectul pe care-l exercită asupra omului tînăr, sănătos şi cu simţuri normale. Vei vedea că se simte înălţat, întărit, plin de un cald şi nobil entuziasm şi poate stimulat spre o „creaţie“ artistică proprie... O, sărmanul diletant! Dar lăuntrul nostru, al artiştilor, arată cu totul altfel decît îşi închipuie el, „cu inima lui caldă“ şi cu „entuziasmul său sincer“. Am văzut artişti înconjuraţi şi sărbătoriţi de femei şi tineri, despre care eu însă ştiam... Mereu faci cele mai ciudate descoperiri în ceea ce priveşte originea, manifestările şi condiţiile creaţiei artistice.

— Iartă-mă, Tonio Kröger, la ceilalţi, sau numai la ceilalţi?

El nu răspunse. Îşi strînse numai sprîncenele oblice şi fluieră încet.

— Dă-mi, te rog, ceaşca, Tonio. Nu e tare. Şi mai ia o ţigară. De altfel, ştii foarte bine că priveşti lucrurile cum nu e neapărat necesar să le priveşti...

=— E răspunsul lui Horatio[15], dragă Lisaveta. „A privi astfel lucrurile înseamnă a le privi prea amănuntit.“ Nu-i asa?

— Vreau să spun, Tonio Kröger, că poţi să le priveşti tot atît de bine şi din altă latură. Eu nu sînt decît o femeie proastă, care pictează, şi, dacă sînt în stare să-ţi răspund ceva, dacă pot să iau apărarea meseriei dumitale împotriva dumitale însuţi, desigur că nu e nimic nou în ceea ce spun, ci numai o încercare de a te face să te gîndeşti la ceea ce şi dumneata ştii foarte bine... Cum adică? Rolul sfînt, purificator al literaturii, nimicirea patimilor cu ajutorul cunoaşterii şi cuvîntului, literatura ca mijloc de înţelegere şi de iubire, puterea mîntuitoare a cuvîntului, spiritul literar socotit drept cea mai nobilă manifestare a spiritului uman în genere, literatul ca om desăvîrşit, ca sfînt, oare dacă privim astfel lucrurile înseamnă că nu privim destul de amănunţit?

---

15 Se referă la personajul Horatio din drama Hamlet de Shakespeare (n.r.).

— Eşti îndreptăţită să vorbeşti astfel, Lisaveta Ivanovna, şi anume în ceea ce priveşte opera scriitorilor dumneavoastră, admirabila literatură rusă, care reprezintă atît de bine acea literatură sfîntă de care vorbeşti. Dar eu n-am lăsat la o parte obiecţiile dumitale. Dimpotrivă, aparţin şi ele acelor gînduri ce-mi umblă astăzi prin cap. Uită-te bine la mine. Nu arăt prea vesel, nu-i aşa? Cam bătrîior, cu trăsături aspre şi ostenit... ce zici? Ei bine, pentru a ne întoarce la „cunoaştere“, aşa ne închipuim un om care, din firea lui, e de bună-credinţă, blînd, binevoitor, oarecum sentimental, pe care-l roade şi-l distinge clarviziunea sa psihologică. Să nu te laşi copleşit de tristeţea acestei lumi; să observi, să notezi, să foloseşti, însuşindu-ţi-le, chiar si cele mai chinuitoare lucruri si totuşi să rămîi senin, avînd pe deplin conştiinţa superiorităţii tale morale asupra existenţei, asupra acestei scîrbavnice născociri... asta da! Cîteodată, însă, în ciuda plăcerii pe care ţi-o oferă posibilitatea de a te exprima, simţi că eşti depăşit. A pricepe totul să însemne oare a ierta totul? Nu ştiu. Există ceva căruia eu îi spun „scîrba cunoaşterii“. Este acea stare de spirit în care omului îi e destul să pătrundă în adîncul unui lucru pentru ca să se simtă scîrbit de moarte (fără intenţie de împăciuire), cazul lui Hamlet, prinţul Danemarcei, literatul tip. El ştia ce înseamnă asta: să ai chemarea de a cunoaşte, fără a fi fost făurit pentru acest scop. Să vezi limpede pînă şi prin vălul înlăcrimat al sentimentului, să recunoşti, să notezi, să observi şi apoi să trebuiască să laşi deoparte, surîzînd, ceea ce ai observat, aceasta în clipe cînd mîini se împreună, cînd buze se găsesc, cînd privirea omului, orbită de sentiment, se frînge... o, Lisaveta, ce lucru infam, josnic, revoltător... dar la ce foloseşte să te răzvrăteşti?

O altă latură, nu mai puţin plăcută, e blazarea, indiferenţa şi oboseala ironică faţă de adevăr. E un fapt cunoscut că nicăieri pe lume nu domneşte o atmosieră mai mută şi mai deznădăjduită decît în rîndurile oamenilor deştepţi, trecuţi prin ciur şi prin sită. Orice cunoaştere li se pare veche şi plictisitoare. Dacă rosteşti cumva un adevăr a cărui însuşire şi posesie ţi-a pricinuit o oarecare bucurie tinerească, ai să-i vezi cum răspund deşteptăciunii dumitale banale printr-un scurt pufăit pe nas... Da, Lisaveta, literatura oboseşte! În societate, te asigur, ţi se poate întîmpla ca, din pricina scepticismului tău şi a faptului că te abţii de a-ţi spune părerea, să fii socotit drept prost, pe cînd, în realitate, eşti doar mîndru şi lipsit de curaj... Asta în ceea ce priveşte „cunoaşterea“. Cît priveşte „cuvîntul“, însă,

apoi să fie aici oare vorba mai puţin de o „eliberare“ decît de o „punere la rece“ şi de o „îngheţare“ a simţirii? De fapt, această pretenţie impertinentă de a lămuri prompt şi superficial sentimentul cu ajutorul limbajului literar are în ea ceva revoltător, ceva care te îngheaţă. Dacă inima ţi-este prea plină, dacă te simţi prea mişcat de vreo întîmplare duioasă sau înălţătoare, nimic mai simplu: caută-l pe scriitor şi, în cel mai scurt răstimp, totul e în ordine. Îţi va analiza şi formula cazul, ţi-l va spune pe nume, îl va exprima, îl va face să vorbească, va termina cu el o dată pentru totdeauna, încît îţi va deveni indiferent, şi nu-ţi va cere să-i mulţumeşti pentru ceea ce a realizat. Tu însă te vei duce acasă cu inima uşoară, răcorit şi luminat, întrebîndu-te cu mirare ce putuse oare să te umple adineauri de o tulburare şi o nelinişte atît de dulce. Şi dumneata vrei să-l aperi într-adevăr pe acest şarlatan rece şi vanitos? Ce a fost exprimat este şi rezolvat. Aceasta e profesiunea lui de credinţă. Dacă universul a fost exprimat, el e şi rezolvat, mîntuit, desfiinţat... Foarte bine! Numai că eu nu sînt nihilist...

— Nu eşti un... zise Lisaveta. Dusese tocmai linguriţa cu ceai lîngă gură şi înţepenise în această atitudine.

— Ei da... ei da... haide, vino-ţi în fire, Lisaveta! Vreau să-ţi spun că nu sînt... în ceea ce priveşte sentimentul viu! Vezi dumneata, în fond scriitorul nu pricepe ca viaţa continuă să curgă mai departe, că nu îi e ruşine de acest lucru după ce a fost exprimată şi „rezolvată“. Şi, vezi dumneata, cu toate că literatura a mîntuit-o, ea păcătuieşte mai departe.

Am terminat, Lisaveta. Ascultă-mă. Iubesc viaţa, e o mărturisire pe care ţi-o fac. Primeşte-o şi păstreaz-o. N-am mai făcut-o nimănui. S-a spus, s-a scris şi s-a tipărit chiar că aş urî-o sau aş dispreţui-o. Am auzit cu plăcere acest lucru. Mă măgulea, dar asta nu-i o piedică să nu fie adevărat. Iubesc viaţa... Zîmbeşti, Lisaveta, şi ştiu de ce. Dar, te conjur, nu lua drept literatură cele ce-ţi spun! Nu te gîndi la Cezar Borgia[16] sau la vreo filozofie ameţită care-l ridică pe scut. El nu înseamnă nimic în ochii mei, acest Cezar Borgia, nu-l preţuiesc nicidecum şi n-am să înţeleg niciodată cum poate cineva socoti extraordinarul şi demonicul drept ideal la care să te închini. Nu! Viaţa nu ni se înfăţişează nouă, celor cîţiva oameni

16 Om de stat și cardinal italian, lipsit de scrupule (1475 - 1507) (n.r.).

„neobişnuiţi“, drept ceva „neobişnuit“. Nu ca viziune de sîngeroasă măreţie şi frumuseţe sălbatică, ci aşa cum e ea în realitate, adică în veşnic contrast cît spiritul şi arta. Tărîmul spre care tînjeşte dorul nostru este „normalul“, este „bună-cuviinţa“, este „amabilul“, este viaţa în ademenitoarea ei banalitate. E încă departe de a fi un artist, draga mea, cel a cărui supremă şi profundă năzuinţă sînt rafinamentul, excentricitatea şi demonicul, cel care nu ştie ce înseamnă să tînjeşti după tot ce e naiv, simplu, viu, după puţină prietenie, devotament, încredere şi fericire omenească, acel dor ascuns şi mistuitor, Lisaveta, dorul după desfătări ce ți le oferă cotidianul...

Un om care să-ţi fie prieten! Vrei să mă crezi ca aş fi mîndru şi fericit să găsesc, printre oameni, un prieten?! Pînă acum însă n-am avut prieteni clecît printre demoni, duhuri necurate, oameni dezgustători şi strigoi muţi ai cunoaşterii, adică printre literaţi.

Uneori mă trezesc pe vreo estradă şi mă aflu în fața unor oameni care au venit să asculte ce spun. Şi, vezi dumneata, mi se întîmplă atunci că, privind publicul, mă observ pe mine însumi, mă surprind cum cercetez în taină auditoriul, inima mea vrînd să afle cine oare s-a apropiat de mine, aplauzele şi mulţumirea cărui om a ajuns pînă la mine, cu cine dintre cei din sală arta mea izbuteşte să mă unească printr-o legătură ideală?... Nu găsesc ceea ce caut, Lisaveta. Găsesc numai acea obşte pe care o cunosc atît de bine şi care seamănă cu adunările celor dintîi creştini: oameni cu trupuri hîde şi suflete frumoase, oameni care se lasă mereu duşi... înţelegi ce vreau să zic, Lisaveta, şi pentru care poezia înseamnă o uşoară răzbunare împotriva vieţii, oameni suferinzi, săraci şi plini de dor, şi niciodată vreunul din ceilalţi, din cei cu ochi albaştri, care n-au nevoie de spirit!...

Şi n-ar însemna, oare, o regretabilă lipsă de consecvenţă să te bucuri dacă ar fi alttel? E absurd să iubeşti viaţa şi totuşi să te sileşti prin toate şiretlicurile de care dispui să o atragi de partea ta, ca să se lase vîrîtă în toate chiţibuşurile, melancoliile şi nobleţile bolnăvicioase ale literaturii. Imperiul artei creşte, pe cînd cel al sănătăţii şi al nevinovăţiei devine din ce în ce mai mic pe acest pămînt. Ceea ce a mai rămas din el ar trebui conservat cu grijă, şi să nu căutăm să ademenim

spre poezie oameni cărora le place mai degrabă să citească în cărţi despre cai, cu fotografii instantanee!

Căci, la urma urmelor, poate fi ceva mai jalnic decît să vezi viaţa încercînd să facă artă? Noi, artiştii, nu dispreţuim pe nimeni mai mult decît pe diletantul, pe individul care îşi închipuie, în vreun prilej oarecare, că poate fi şi artist. Te încredinţez că acest fel de dispreţ face parte din propria mea experienţă. Mă aflu într-o societate de oameni binecrescuţi, stăm la masă, bem şi discutăm, ne înţelegem cum nu se poate mai bine şi mă simt bucuros şi recunoscător că sînt printre oameni paşnici şi normali şi că pot să mă pierd o clipă printre ei. Şi deodată (asta mi s-a întîmplat) se ridică un ofiţer, un sublocotenent, un om frumuşel şi voinic, pe care nu l-aş fi crezut niciodată în stare să-şi necinstească haina pe care o poartă, şi ne cere, în cuvinte hotărîte, îngăduinţa de a ne împărtăşi cîteva versuri compuse de el. Cu un zîmbet încremenit de mirare, i se dă încuviinţarea, şi iată-l că îşi îndeplineşte intenţia scoţînd o fiţuică, pe care o ţinuse pînă atunci ascunsă în pulpana hainei, şi îşi citeşte lucrarea, ceva închinat muzicii şi iubirii, pe scurt, ceva tot atît de adînc simţit, pe cît de lipsit de efect. Şi acum stau şi întreb pe oricine: Un sublocotenent? Un om de lume? Zău că nu i-ar trebui aşa ceva!... Ei, şi a urmat ce trebuia să urmeze: feţe lungite, tăcere, cîteva aplauze ce sunau fals şi o adîncă nemulţumire de jur împrejur. Prima realitate morală de care îmi dau seama este că am şi eu o parte de vină în tulburarea pe care tînărul acesta nechibzuit a pricinuit-o celor prezenţi. Simţeam, fără îndoială, că unele priviri ironice şi reci mă atingeau şi pe mine, pe mine, în a cărui meserie încercase să se strecoare, cu cîrpăceala lui, sublocotenentul. A doua realitate este însă că omul acesta, pentru a cărui fiinţă şi fire aveam adineauri încă cel mai sincer respect, începe deodată să scadă, să scadă în ochii mei... Simt cum mă cuprinde o milă plină de înţelegere. Mă apropii de el, împreună cu alţi cîţiva oameni inimoşi şi bine-voitori, şi-l încurajez: ,,Felicitările mele, îi spun, domnule locotenent. Ce talent! Ce talent admirabil! A fost foarte drăguţ!“ Şi n-a lipsit mult să-l bat pe umăr. Dar spune-mi, crezi că sentimentul pe care trebuie să ţi-l inspire un sublocotenent este bunăvoinţa?... E vina lui! Îl vedeam stînd foarte încurcat şi ispăşind greşeala de a nu fi ştiut că nu poţi culege o singură frunzuliţă din laurii artei fără a trebui s-o plăteşti cu propria-ţi viaţă. În

privinţa asta sînt de părerea amicului meu, bancherul. Nu găseşti, însă, Lisaveta, că sînt astăzi de o limbuţie hamletiană?

— Ai isprăvit, Tonio Kröger?

— Nu. Dar nu mai spun nimic.

— E destul şi aşa. Aştepţi un răspuns?

— Ai vreunul?

— Cred că da. Te-am ascultat bine, Tonio. Te-am ascultat de la început pînă la sfîrşit şi vreau să-ţi dau răspunsul potrivit la cele ce mi-ai povestit astăzi după amiază, răspuns care este şi soluţia problemei ce te-a neliniştit atît de mult. Ei bine, soluţia este că, aşa cum te văd şi cum mă vezi, nu eşti decît pur şi simplu un burghez.

— Sînt într-adevăr? întrebă el, ghemuindu-se puţin.

— E o lovitură crudă, nu? Aşa şi trebuie. Vreau să-mi îndulcesc puţin judecata, căci pot s-o fac. Eşti un burghez pornit pe cai greşite, Tonio Kröger, un burghez rătăcit.

Tăcere. El se ridică apoi, hotărît, luîndu-şi pălăria și bastonul.

— Îţi mulţumesc, Lisaveta Ivanovna, pot deci să mă duc liniştit acasă. Sînt lămurit!

La începutul toamnei, Tonio Kröger îi spuse Lisavetei Ivanovna:

— Da, plec în călătorie, Lisaveta. Trebuie să mă aerisesc, o iau din loc, mă duc în lume.

— Cum, tătucule, binevoiesti iar să călătoreşti în Italia?

— Ei, doamne, mai lasă-mă cu Italia, Lisaveta! Italia îmi e indiferentă pînă la dispreţ. E cam mult de cînd îmi închipuiam că locul meu ar fi acolo. Artă, nu-i aşa? Ger albastru şi catifea, vin care-ţi toarnă foc în vine şi senzualitate

dulce... Pe scurt, nu-mi place. Renunţ. Toată *belleza*[17] asta mă enervează. Nu pot suferi nici oamenii aceştia îngrozitor de vioi, cu privirea neagră, animalică. Romanii ăştia nu au în ochii lor conştiinţă... Nu, mă duc puţin în Danemarca.

— În Danemarca?

— Da, şi sper că-mi va folosi mult această călătorie. Deşi, în timpul tinereţii mele, am trăit atît de aproape de graniţă, n-am ajuns încă niciodată pînă acolo sus şi, cu toate acestea, am cunoscut dintotdeauna ţara asta şi am iubit-o. Se vede că am această atracţie pentru nord de la tatăl meu, căci mama era mai mult pentru *belleza*, dacă nu cumva îi era totul indifferent. Ia însă cărţile ce se, scriu acolo, sus, acele cărţi adînci, curate şi umoristice, Lisaveta; le preţuiesc mai mult decît orice, îmi sînt dragi. Gîndeşte-te la prînzurile, la mesele ce se iau în Scandinavia, acele mese neasemuite, pe care nu le poţi suporta decît într-un aer tare sărat (nici nu ştiu dacă le-aş mai putea suporta) şi pe care le cunosc puţin încă de acasă, căci aşa se mănîncă şi acum la noi. Gîndeşte-te numai la numele, la pronumele cu care se împodobesc oamenii de acolo, de sus, şi din care multe întîlneşti şi la mine acasă; gîndeşte-te la numele „Ingeborg“, care e ca un sunet de harpă, plin de cea mai pură poezie. Şi pe urmă marea... au Baltica acolo sus... Într-un cuvînt, plec acolo, Lisaveta. Vreau să revăd Baltica, să aud iarăşi pronumele acelea, să citesc iar acele cărţi acolo, la faţa locului. Vreau să mai stau pe terasa de la Kronborg, unde i s-a arătat lui Hamlet „fantoma“, căşunîndu-i bietului tînăr nenorocire şi moarte...

— Pe unde pleci, Tonio, dacă-mi dai voie să te întreb? Ce cale iei?

— Calea obişnuită, zise el, săltînd din umeri şi înroşindu-se vădit la faţă. Trec iar prin... ating punctul meu de plecare, după treisprezece ani, şi asta, vezi, ar putea să fie destul de comic.

Ea zîmbi.

---

17 Frumusețe (în limba italiană în original) (n.r.).

— Asta am vrut să aud, Tonio Kröger. Du-te deci cu Dumnezeu. Nu întîrzia să-mi scrii şi mie, auzi? îmi făgăduiesc o scrisoare plină de ştiri interesante din această călătorie a dumitale în Danemarca...

Şi Tonio Kröger plecă spre miazănoapte. Călători confortabil (căci avea obiceiul sa spună că cineva care are o viaţă interioară într-o măsură atît de mare mai grea decît a altor oameni e îndreptăţit să se bucure cel puţin de oarecare confort exterior) şi nu se opri nicăieri înainte de a fi văzut înălţîndu-se înaintea ochilor, în văzduhul cenuşiu, turnurile oraşului său strîmt, ghemuit între ziduri, ale oraşului de unde pornise altădată. Făcu acolo un scurt şi ciudat popas.

Umbrele amurgului se lăsau peste luminile tulburi ale după-amiezii cînd trenul intră în gara mică, afumată, ce-i era atît de bine cunoscută. Dedesubtul acoperişului murdar, de sticlă, fumul se strîngea şi acum în ghemotoace, pentru a se risipi apoi, ici şi colo, în fîşii prelungi, întocmai ca şi atunci cînd Tonio Kröger plecase de aici, neavînd decît ironie în suflet. Îşi văzu de bagajele lui, dădu dispoziţii să-i fie trimise la hotel şi părăsi gara.

Afară aşteptau, aşezate la rînd, cunoscutele trăsuri ale oraşului, trăsuri negre, peste măsură de înalte şi largi. Nu luă însă nici una. Le privi numai, aşa cum privi totul, acoperişurile înguste, ţuguiate şi turnurile ascuţite, ce îşi trimiteau salutul lor pe deasupra acoperişurilor celor mai apropiate, oamenii blonzi din jurul lui, cu mers greoi, leneş şi cu felul lor tărăgănat şi totuşi grăbit de a vorbi, şi simţi cum un rîs nervos, avînd o tainică înrudire cu sughiţurile plînsetului, i se urcă în gît. O luă pe jos, încet, simţind mereu în obraz apăsarea umedă a vîntului, trecu peste podul cu statui mitologice şi parapete şi merse o bucată de drum şi de-a lungul portului.

Dumnezeule mare, cît de mic şi de întortocheat părea totul! Oare totdeauna urcau atît de caraghios spre oraş străduţele acestea înguste şi cu acoperişuri ţuguiate? Pe apa tulbure a fluviului, coşurile şi catargele vapoarelor se legănau uşor în vînt şi în umbrele amurgului. Să pornească oare în sus, pe străduţa de colo, unde se afla casa pe care o avea în minte? Nu, mîine... Era atît de somnoros acum! Capul îi era greu din pricina călătoriei, şi prin minte i se perindau încet tot felul de gînduri tulburi, nelămurite.

I se întîmplase cîteodată, în răstimpul acestor treisprezece ani, şi anume cînd i se strica stomacul, să viseze că e iarăşi acasă, în casa veche, cu ecouri sonore, de pe străduţa ce suia la deal, că tatăl său ar fi iar acolo şi că l-ar dojeni amarnic din pricina vieţii lui nesăbuite, lucru pe care îl socotise, de fiecare dată, pe deplin îndreptăţit. Şi iată că prezentul, acum, nu se deosebea, de loc de aceste însăilări aiurite de vis, ce nu pot fi sfîşiate, în care te poţi întreba dacă totul e înşelăciune sau realitate şi în care eşti nevoit să te hotărăşti pentru ultima ipoteză, ca totuşi pînă la urmă să te deştepţi... Păşea pe străzile puţin însufleţite şi reci, ţinîndu-şi capul aplecat împotriva vîntului, călcînd ca un somnambul în direcţia hotelului, a celui mai bun hotel din oraş, unde voia să rămînă peste noapte. În faţa lui mergea cu pas legănat, marinăresc, un om cu picioarele strîmbe, ţinînd în mînă o prăjină, în vîrful căreia ardea o flăcăruie pentru aprins felinarele de gaz.

Oare ce simţea? Ce erau oare toate aceste licăriri atît de întunecate şi dureroase sub cenuşa oboselii sale, licăriri ce nu izbuteau a se preface în flacără vie? Tăcere, tăcere şi nici un cuvînt! Fără cuvinte! I-ar fi plăcut să meargă multă vreme aşa, în bătaia vîntului, pe străduţele peste care coborîse amurgul, pe străduţele de care îşi amintea ca prin vis. Totul era atît de strîmt şi de apropiat. Ajungeai îndată la capăt.

În oraşul de sus erau lămpi electrice cu arc, ce se aprinseseră tocmai. Iată hotelul şi iată şi cei doi lei negri aşezaţi în faţa lui, de care se temuse, în copilărie, atît de mult. Se priveau şi acum tot aşa, ca şi cum ar fi vrut să strănute. Numai că păreau mai mici decît odinioară. Tonio Kröger trecu printre ei.

Deoarece venise pe jos, fu primit fără multă solemnitate. Portarul şi un domn foarte distins, îmbrăcat în negru, care făcea onorurile şi îşi tot împingea cu degetele mici manşetele sub mîneci, îl măsurară cu ochi cercetători, cîntărindu-l din creştet pînă-n tălpi, dîndu-şi vădit silinţa să-l categorisească cît de cît din punct de vedere social, ierarhie şi burghez, ca să-i poată acorda un loc bine definit în stima lor, tără să ajungă însă la un rezultat satisfăcător, din care pricină se şi hotărîră pentru o politeţe moderată. Un chelner, un om blajin, cu nişte favoriţi de culoarea jimblei, cu frac lustruit de vreme şi cu rozete la pantofii cu care păşea fără zgomot, îl duse, două etaje mai sus, într-o cameră curăţică şi mobilată

bătrîneşte, de la fereastra căreia se deschidea, în lumina amurgului, o privelişte pitorească şi medievală asupra vălmăşagului de curţi şi acoperişuri ţuguiate şi a clădirilor masive şi bizare ale bisericilor, în preajma cărora era aşezat hotelul. Tonio Kröger rămase cîteva clipe la fereastra aceasta, apoi se aşeză, cu braţele încrucişate, pe sofaua largă, îşi incruntă sprâncenele şi începu să fluiere încet.

I se aduse lumină, după care sosi şi bagajul. În acelaşi timp, chelnerul blajin puse pe masă buletinul de sosire, şi Tonio Kröger, cu capul înclinat într-o parte, mîzgăli ceva pe el, ceva care părea să fie numele, profesia şi localitatea de unde vine. După aceea porunci să i se aducă ceva de mîncare pentru seară, continuînd să privească în gol, din colţul sofalei unde se aşezase. După ce i se servi mîncarea, nu se atinse multă vreme de ea; în cele din urmă luă cîteva îmbucături şi se mai preumblă prin odaie încoace şi încolo, timp de un ceas, oprindu-se din cînd în cînd şi închizînd ochii. Apoi se dezbrăcă, pe cît putu de încet, şi se culcă în pat. Dormi timp îndelungat, tulburat de visuri încîlcite şi pline de dorinţe bizare.

Cînd se deşteptă, odaia era scăldată de lumina zilei. Buimac, încercă grăbit să-şi dea seama unde se află şi se sculă să tragă perdelele. Albastrul puţin şters, de vară tîrzie, al cerului era străbătut de fîşii subţiri de nori, zdrenţuite de vînt. Dar peste oraşul părinţilor săi strălucea soarele.

Îşi făcu toaleta cu mai multă grijă ca de obicei; se spălă şi se bărbieri mai bine, vrînd să fie cît mai proaspăt şi mai curat, ca şi cum ar fi avut de gînd să meargă în vizită la nişte oameni corecţi şi de seamă, unde e nevoie să faci o impresie ireproşabilă. Şi, în timp ce se îmbrăca, îşi asculta bătăile parcă pline de teamă ale inimii.

Ce lumină era afară! S-ar fi simţit mai bine dacă pe străzi ar fi fost aceleaşi umbre ale amurgului de ieri. Acum trebuia să treacă în plin soare pe sub ochii oamenilor. Va da oare peste cunoştinţe, va fi oprit, va fi întrebat şi va trebui să răspundă cum a petrecut aceşti treisprezece ani? Nu, slavă domnului, nimeni nu-l mai ştia, şi cine şi-ar aminti de el nu l-ar mai recunoaşte, căci adevărul e că, între timp, se schimbase puţin. Se privi atent în oglindă şi se simţi deodată mai sigur de sine îndărătul măştii sale, la adăpostul trăsăturilor feţei prea de timpuriu frămîntate, care arăta mai bătrînă decît anii ce-i număra... Ceru gustarea de

dimineaţă, apoi ieşi din hotel, prin vestibul, urmărit de privirile portarului şi ale domnului distins, care-l măsurau, cîntărindu-l, şi trecu printre cei doi lei.

Încotro se ducea? Habar n-avea. Era la fel ca ieri. Cum se văzu înconjurat de această îmbinare impunătoare, ciudată şi neobişnuită de acoperişuri ţuguiate, turnuleţe, arcade şi fîntîni, cum îl lovi în obraz apăsarea vîntului, a vîntului tare ce ducea cu el parcă o aromă aspră şi gingaşă a unor vise depărtate, simţurile îi fură înfăşurate ca într-un păienjeniş de ceaţă... Muşchii feţei i se destinseră, şi cu o privire, liniştită acum, observa oamenii şi lucrurile. Poate că totuşi se va trezi acolo, în colţul acela de stradă?....

Încotro se ducea? I se părea că drumul pe care mergea ar fi într-o legătură, oarecare cu visurile lui triste şi, lucru ciudat, atît de pline de căinţă din noaptea trecută... Se ducea spre piaţă, pe sub arcadele boltite ale primăriei, unde măcelari cu mîinile pline de sînge îşi cîntăreau marfa, spre piaţa unde se afla fîntîna gotică ascuţită, prelungă şi cu laturi multe. Acolo se opri în faţa unei case înguste şi simple, asemănătoare multor altora, cu o faţadă înaltă, arcuită şi ajurată, şi o privi cufundat în gînduri. Citi numele scris pe placa de la uşă, odihnindu-şi o clipă ochii asupra fiecărei ferestre. Apoi se întoarse încet, pregătindu-se să plece.

Încotro mergea? Spre casă. Luă însă un drum ocolit şi făcu, fiindcă avea timp destul, o plimbare pînă afară din oraş. Merse pe lîngă zidul morii şi pe lîngă cel al Holstenului, ţinîndu-şi cu mîna pălăria, ca să nu i-o ia vîntul ce şuiera şi fremăta printre copaci. Lăsă apoi în urmă, nu departe de gară, plantaţiile, văzu cum trece un tren greoi şi grăbit şi numără, ca să-şi treacă vremea, vagoanele, privind după omul care şedea sus, pe platforma ultimului vagon. Dar, ajuns în Lindenplatz, se opri în faţa uneia din vilele arătoase de acolo, privi mai multă vreme iscoditor grădina şi ferestrele de sus, apoi îi trecu prin minte să apuce poarta grădinii cu mîinile, hîţînînd-o încolo şi încoace şi făcînd-o să scîrţîie, îşi privi după aceea o clipă mîna, care era rece şi plină de rugină, şi plecă mai departe, trecînd pe dedesubtul porţii vechi, joase, luînd-o de-a lungul portului şi pe străduţa bătută de vînt, ce suia la deal, spre casa părinţilor săi.

Stătea, prinsă între casele vecine mai înalte decît ţuguiul acoperişului ei, cenuşie şi severă, aşa cum stătuse trei sute de ani, şi Tonio Kröger citi versetul

biblic, ale cărui litere pe jumătate şterse se mai desluşeau deasupra intrării. Răsuflă adînc şi intră înăuntru.

Îşi simţea bătaia înfricoşată a inimii, i se părea că pe una din uşile de la parter, prin faţa cărora trecea acum, ar fi putut să iasă tatăl său, îmbrăcat în haina lui de birou, cu condeiul după ureche, ca să-l oprească şi să-i ceară cu asprime socoteală din pricina vieţii lui nesăbuite, lucru pe care l-ar fi socotit cît se poate de îndreptăţit. Dar trecu înainte nesupărat de nimeni. Oblonul uşii nu era închis, ci numai rezemat, şi asta socoti el că e oarecum ciudat, în timp ce se simţea parcă în mrejele unuia din acele visuri uşoare în care toate piedicile întîlnite cad de la sine, un noroc minunat ce te ajută să poţi pătrunde, nestingherit, mai departe...

Vestibulul încăpător, pardosit cu plăci mari, pătrate, de gresie, răsuna sub paşii lui. În faţa bucătăriei, în care domnea liniştea, se vedeau, ca şi odinioară, la o înălţime destul de mare, ieşite mult în afara zidului; nişte despărţituri curioase, grosolane de lemn, însă vopsite curat, cu lac alb, aşa-zisele cămări ale slugilor, unde se putea ajunge numai de afară, din vestibul, printr-un fel de scară în spirală. Dulapurile mari însă şi lada sculptată, ce fuseseră altădată aici, nu se mai vedeau... Fiul casei începu să suie scara largă, sprijinindu-se cu mîna de pălimarul alb, lăcuit şi ajurat, şi anume ridicînd mîna de pe pălimar cînd tăcea un pas şi lăsînd-o să cadă iarăşi, uşor, la celălalt pas, ca şi cum ar fi încercat, sfios, să vadă dacă vechea intimitate cu această balustradă bătrînă şi solidă poate fi restabilită. Se opri însă în dreptul intrării catului de mijloc. Pe uşă era o firmă albă, pe care sta scris cu litere negre: *Biblioteca populară*.

„Biblioteca populară?“ se gîndi Tonio Kröger. Bătu la uşă... Se auzi un „intră", tare şi el îi dădu urmare.

O schimbare ce i se păru cu totul nepotrivită se ivi înaintea ochilor săi, care priveau încordaţi, şi sumbru.

Etajul avea trei camere, ale căror uşi stăteau deschise. Pereţii erau, pe aproape întreagă înălţimea lor, acoperiţi cu cărţi legate în acelaşi fel, stînd în rindur lungi, pe nişte poliţe de scînduri vopsite în negru. În fiecare încăpere, după un soi de tejghea, şedea cîte un biet om şi scria. Doi dintre ei îşi întoarseră doar

capul înspre Tonio Kröger; cel dintîi însă se ridică grăbit, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile de tăblia mesei, întinse capul înainte, ascuţi buzele, ridică din sprîncene şi clipind necontenit, îl privi pe noul-venit.

— Iertaţi-mă, zise Tonio Kröger, cătînd într-una la rafturile pline de cărţi. Nu sînt de aici şi am venit să vizitez oraşul. Aşadar, asta e biblioteca populară? Îmi daţi voie să cercetez şi eu puţin colecţia dumneavoastră?

— Cu plăcere! zise funcţionarul, clipind şi mai tare. Desigur... oricine e liber... Poftiţi... Doriţi şi un catalog?

— Mulţumesc, răspunse Tonio Kröger. Mă orientez cu uşurinţă. Şi începu să păşească încet de-a lungul pereţilor, lăsînd să se creadă că studiază titlurile de pe coperţile cărţilor. În sfîrşit, scoase din raft o carte şi se aşeză cu ea în faţa ferestrei.

Aici fusese odaia în care îşi luau gustarea de dimineaţă. O luau aici, şi nu acolo sus, în sufrageria cea mare, pe al cărei tapet albastru ieşeau în relief statui albe de zeităţi... Camera de alături slujise drept iatac. Acolo murise mama tatălui său, care, în ciuda vîrstei înaintate, se luptase mult cu moartea, căci fusese o femeie de lume, căreia îi plăcea viaţa. Tot acolo îşi dăduse ultima suflare, mai tîrziu, tatăl său, domnul acela înalt, corect, cu aerul puţin melancolic şi gînditor, totdeauna cu o floare de cîmp la butonieră. Tonio şezuse la patul lui de moarte, cu ochii fierbinţi, sincer cuprins de un simţămînt puternic şi mut de dragoste şi durere. Mama sa îngenunchease şi dînsa lîngă pat, frumoasa lui mamă, cu fire arzătoare, cu totul topită de lacrimi fierbinţi, pentru ca, după aceea, să plece în depărtări albastre cu artistul din miazăzi... Acolo în fund, însă, odaia aceea mai mică, cea de-a treia, plină şi ea acum cu cărţi, pe care o supraveghea un biet om nevoiaş, fusese, timp de mai mulţi ani, odaia lui. Acolo se întorsese el o dată de la şcoală, după ce făcuse o plimbare asemenea celei de azi, lîngă peretele acela stătuse masa lui, masa în sertarul căreia păstrase primele lui versuri, atît de interiorizate şi de naive... Nucul... Simţi cum îl străbate o melancolie înţepătoare. Privi afară printr-una din ferestre. Grădina zăcea părăsită, dar nucul cel bătrîn era la locul lui, fremătînd şi foşnind greoi în vînt. Şi Tonio Kröger lăsă iar ochii să-i alunece pe cartea ce o ţinea în mînă, o operă poetică de mare valoare şi bine

cunoscută lui. Privi rîndurile şi frazele acelea negre şi urmări un timp expunerea curgătoare şi plină de artă care se dezvolta pătimaşă, modelîndu-se pînă la „poantă“ şi „efect“, pentru a se întrerupe subit, într-un mod cît se poate mai impresionant.

— Foarte izbutit, zise el, punînd cartea la o parte şi întorcîndu-se. Atunci îşi dădu seama că funcţionarul stătea încă în picioare şi clipea din ochi cu o expresie de serviabilitate amestecată cu neîncredere. Cum văd, o colecţie excelentă, adăugă Tonio Kröger. Am putut să arunc o privire şi vă rămîn foarte îndatorat. Bună ziua.

Şi ieşi pe uşă, afară. Era însă o plecare şovăielnică, şi el simţea lămurit că funcţionarul, neliniştit de această vizită, va mai sta încă multă vreme în picioare, clipind din ochi.

Nu mai avea nici o poftă să pătrundă mai departe. Fusese acasă. Sus, în camerele cele mari, dincolo de sala cu coloane, se vedea bine că locuiau oameni străini, căci capătul de sus al scării era închis printr-o uşă cu geamuri, care nu existase înainte şi pe care era o tăbliţă cu un nume oarecare. Plecă deci, coborî scara, trecînd prin vestibulul ce răsuna sub paşii săi, şi părăsi casa părintească. Se aşeză într-un colţ al unui restaurant, mîncă, adîncit în gînduri, nişte mîncăruri grase şi grele şi se întoarse apoi la hotel.

— Am terminat, îi spuse el domnului cu înfăţişarea distinsă, îmbrăcat în negru. Plec azi după amiază.

Ceru să i se prezinte socoteala şi să i se pregătească o trăsură, care să-l ducă în port, de unde să ia vaporul spre Copenhaga. Urcă apoi în odaia sa şi se aşeză la masă. Şedea tăcut şi drept, sprijinindu-şi obrazul în mînă şi uitîndu-se, cu nişte ochi care nu vedeau nimic, la tăblia mesei. Mai tîrziu achită nota şi îşi pregăti lucrurile. La ora fixată i se dădu de veste că a sosit trăsura, şi Tonio Kröger coborî, gata de plecare.

Jos, la capătul scării, îl aştepta domnul cel distins, îmbrăcat în negru.

— Iertaţi, vă rog! zise el împingîndu-şi cu degetele mici manşetele sub mîneci. Vă rog să ne iertaţi, domnul meu, dacă trebuie să vă reţinem încă un minut. Domnul Seehase, proprietarul hotelului, vă solicită o convorbire de două cuvinte. O simplă formalitate... îl găsim acolo, în fund. Vă rog să aveţi bunătatea şi să vă osteniţi pînă acolo. Vă însoţesc eu... Nu este declt domnul Seehase, proprietarul hotelului.

Şi, cu tot felul de gesturi îmbietoare, îl conduse pe Tonio Kröger în fundul vestibulului. Domnul Seehase se afla într-adevăr acolo. Tonio Kröger îl cunoştea din vedere încă de demult. Era mărunt, gras şi cu picioare strîmbe. Favoriţii lui tunşi albiseră între timp. Purta însă şi acum o jachetă de frac tare răscroită şi o tichiuţă de catifea brodată cu verde. De altfel, nu era singur. Nu departe de el, lîngă un pupitru mic prins de perete, stătea, cu coiful pe cap, un poliţist, a cărui mînă dreaptă, înmănuşată, se odihnea pe o foaie de hîrtie scrisă în mai multe culori, aşezată pe pupitru. Poliţistul îl privea pe Tonio Kröger cu ochii săi de soldat, în aşa fel încît s-ar fi aşteptat ca acesta să intre in pămînt văzîndu-l.

Tonio Kröger căta cînd la unul, cînd la celălalt şi rămase în aşteptare.

— Veniţi de la München? întrebă în sfîrşit poliţistul, cu o voce blajină şi greoaie.

Tonio Kröger răspunse afirmativ.

— Vă duceţi la Copenhaga?

— Da, mă duc la o plajă din Danemarca.

— Plajă? Trebuie să ne arătaţi actele dumneavoastră, zise poliţistul, apăsînd cu deosebită satisfacţie asupra ultimelor două cuvinte.

— Acte...

Nu avea acte. Îşi scoase portofelul şi privi înăuntru. Dar, afară de cîteva bancnote, nu mai avea acolo decît corectura unei nuvele pe care voia s-o pună la punct o dată ajuns la capătul călătoriei sale. Nu-i plăcea să aibă de-a face cu funcţionarii şi nu-şi scosese niciodată un paşaport.

— Regret, zise el, dar n-am nici un act la mine.

— Aşa? făcu poliţistul. Nici unul? Care e numele, dumneavoastră?

Tonio Kröger îi răspunse.

— Spuneţi adevărat? întrebă poliţistul, îndreptîndu-se şi umflîndu-şi cît putea nările.

— Absolut adevărat, răspunse Tonio Kröger.

— Ce ocupaţie aveţi?

Tonio Kröger înghiţi în sec şi îşi spuse, cu glas hotărît, profesia. Domnul Seehase ridică deodată capul şi-l privi curios în faţă.

— Hm! exclamă poliţistul. Şi dumneata pretinzi că nu eşti unul şi acelaşi cu un individ pe care îl cheamă... Rosti „individ“ şi începu apoi să silabisească, citind în foaia de hîrtie cu mai multe culori, un nume foarte încurcat şi romantic, ce semăna cu un amestec ciudat de sunete de neamuri diferite şi pe care Tonio Kröger îl şi uitase după o clipă. ...Care, continuă el, din părinţi necunoscuţi şi locuind nu se ştie unde, e urmărit de poliţia din München pentru diverse înşelăciuni şi alte delicte şi care, probabil, caută să fugă in Danemarca?

— Nu numai că pretind acest lucru, răspunse Tonio Kröger, şi mişcă nervos din umeri.

Faptul acesta făcu oarecare impresie.

— Cum? A, da, da, desigur, zise poliţistul. Dar şi dumneavoastră, să nu puteţi arăta nici o dovadă!...

Domnul Seehase interveni şi el împăciuitor:

— Totul nu e decît o formalitate, nimic altceva. Trebuie să vă daţi seama că funcţionarul nu şi-a făcut decît datoria. Dacă aţi putea să vă legitimaţi cumva... Vreo hîrtie...

Toţi tăceau. Ca să pună capăt acestei situaţii, era bine oare să spună cine este, să-l lămurească pe domnul Seehase că nu e un escroc locuind nu se ştie unde, că nu e un ţigan cu casa-n căruţă, ci fiul consulului Kröger, din familia Krögerilor? Nu, n-avea de loc chef de asta. Şi oare oamenii aceştia ai ordinii publice nu aveau ei, în fond, puţină dreptate? În oarecare măsură era întru totul de acord cu ei... Săltă din umeri şi rămase mut.

— Ce aveţi aici, în portofel? întrebă poliţistul.

— Aici? Nimic. E o corectură, răspunse Tonio Kröger.

— Corectură? Cum? Ia să vedem.

Şi Tonio Kröger îi dădu lucrarea. Poliţistul o întinse pe pupitru şi începu să citească. Domnul Seehase se apropie, luînd şi el parte la lectură. Tonio Kröger privea peste umerii lor, căutînd să vadă unde au ajuns cu cititul. Era un pasaj foarte izbutit, cu o poantă şi un efect care îi reuşiseră de minune. Era foarte mulţumit de sine însuşi.

— Uitaţi-vă! zise el. Aici stă numele meu. Am scris asta şi acum se publică. Înţelegeţi?

— E de-ajuns, spuse domnul Seehase hotărît. Strînse foile laolaltă, le îndoi şi i le dădu înapoi. Asta cred că ajunge, Petersen! repetă el surt, închizînd pe furiş ochii şi dînd din cap a negaţie. Nu trebuie să-l mai reţinem pe domnul. Trăsura aşteaptă. Vă rog foarte mult, domnul meu, să iertaţi această mică tulburare ce vi s-a pricinuit. Funcţionarul nu şi-a făcut decît datoria, dar eu îi spusesem dintru început că era pe o cale greşită...

„Aşa?“ gîndi Tonio Kröger.

Poliţistul nu părea a fi cu totul de această părere. El mai aminti ceva de „individ" şi de „dovadă“. Dar domnul Seehase îşi conduse oaspetele, cu repetate expresii de părere de rău, înapoi prin vestibul, însoţindu-l printre cei doi lei pînă la trăsură, făcîndu-i temenele şi închizînd el însuşi uşa trăsurii. Şi birja largă, caraghios de înaltă porni poticnindu-se, hodorogind şi zdrăngănind, de-a lungul uliţelor povîrnite, pînă jos in port...

Aşa a fost ciudatul popas al lui Tonio Kröger în oraşul său de baştină.

Cînd vaporul lui Tönio Kröger ieşi în larg, începuse să se lase noaptea, şi luna, scăldată în lumina ei argintie, se înălţase pe cer. Tonio stătea lîngă catargul, din faţă, înfăşurat în manta, ca să se apere de vîntul ce bătea din ce în ce mai tare şi privea la acel întunecat du-te-vino al valurilor mari, netede şi pîntecoase, care se rostogoleau, se întîlneau ciocnindu-se, se repezeau unde nu te aşteptai şi se spintecau azvîrlindu-se zgomotoase, pentru a se înălţa apoi luminoase şi înspumate.

Îşi simţea sufletul legănat de o molcomă încintare. Fusese la început oarecum deprimat pentru ca, acasă, voiseră să-l aresteze ca escroc, deşi, într-o oarecare măsură, găsea că aşa trebuia să se întîmple. Dar, după ce se îmbarcase, privise, ca pe vremuri, cînd cîteodată, copil fiind mergea cu tatăl sau, cum hamalii încărcau mărfurile în pîntecele adînc al corăbiei, cu ţipete într-un amestec de daneză şi *plattdeutsch*[18] , şi văzuse cum, afară de baloturi şi lăzi, încărcaseră şi două cuşti, prevăzute cu zăbrele groase, în care erau un urs polar şi un tigru regal, provenind desigur din Hamburg şi destinaţi unei menajerii daneze. Toate acestea îl distraseră. Şi apoi, în timp ce vaporul luneca între malurile netede ale fluviului, el uită cu totul de interogatoriul poliţistului Petersen, şi toate cîte fuseseră înainte, visurile sale dulci, triste, pline de căinţă, pe care le avusese noaptea, plimbarea pe care o făcuse, priveliştea nucului bătrîn, prinseră iarăşi viată în sufletul său. Si acum, cînd marea se deschidea înainte-i, vedea din depărtare ţărmul unde, ca băieţandru, îi fusese dat să asculte visurile văratice ale mării, vedea înflăcărarea farului şi luminile hotelului unde locuise cu părinţii săi... Baltica! Îşi lăsă capul în voia vîntului puternic, sărat, ce bătea slobod şi nestăvilit, înfăşurîndu-i urechile, trezind în el o amorţeală uşoară, o sfîrşeală dulce, în care amintirea a tot ce era răutate, chin, rătăcire, dorinţă şi osteneală se topea într-un fel de trîndavă fericire. Şi în vîjîiturile, plescăitul, geamătul şi spumegările din jurul său i se părea că aude freamătul şi foşnetul nucului celui bătrîn şi scrîşnetul ţipător al unei porţi dintr-o grădină... Se întuneca din ce în ce mai mult...

---

18 Dialect german vorbit în nordul țării (n.r.).

— Ah, doamne, sdelele, ia priviţi sdelele! se auzi deodată un glas ce părea că iese dintr-o butie.

Îl cunoştea. Era al unui bărbat cu părul blond-roşcat, îmbrăcat simplu, cu pleoapele înroşite şi cu o înfăţişare umedă şi rece, ca şi cum tocmai ar fi făcut baie. La masa de seară din cabina vaporului fusese vecinul lui Tonio Kröger şi înghiţise, cu mişcări sfioase şi cumpătate, cantităţi uimitoare de omletă cu stacoji. Acum stătea lîngă el, rezemat de parapet, şi privea cerul, ţinîndu-şi bărbia cu arătătorul şi policarul. Se afla, fără îndoială, într-una din acele neobişnuite dispoziţii solemne şi contemplative în care barierele dintre oameni cad, în care inima se deschide şi celui străin şi în care gura rosteşte lucruri pe care, altfel, ruşinată, le-ar păstra fără să le spună.

— Ia priviţi, domnule, sdelele! Priviţi-le cum sdau... şi licăresc şi, Dumnezeu mi-e martor, cerul e plin de ele. Şi acum, vă rog, cum se simte omul cînd priveşte sus şi se gîndeşte că multe din ele ar fi, după cum se spune, de o sută de ori mai mari decît pămîntul? Noi, oamenii, am descoperit telegraful şi telefonul şi atîtea alte cuceriri ale vremii noastre, da, da, le-am descoperit. Cînd privim însă spre cer, trebuie totuşi să recunoaştem şi să înţelegem că, de fapt, nu sîntem decît nişte viermi, nişte viermi păcătoşi, şi nimic altceva. Am sau n-am dreptate, domnule? Da, sîntem nişte viermi! îşi dădu el singur răspunsul, făcînd, umilit şi copleşit, un semn cu capul către firmament.

„Ăsta... fără îndoială... nu face literatură“, gîndi Tonio Kröger. Şi îi veni numaidecît în minte un lucru citit nu demult, o expunere a unui celebru scriitor francez, despre concepţia cosmologică şi psihologică a universului şi care nu fusese decît o flecăreală foarte distinsă.

Dădu tînărului, la observaţia adînc simţită a acestuia, ceva ce semăna cu un răspuns şi continuară să vorbească, rezemaţi şi aplecaţi peste parapet, privind luminile neliniştite şi jucăuşe ale serii. Tovarăşul de călătorie era un tînăr negustor din Hamburg, care îşi folosea vacanţa făcînd această călătorie de plăcere...

— Ar trebui, povestea el, să pleci oleacă la Copenhaga, cu *steamer*[19]-ul, îmi spuneam, şi acum, iată-mă aici. Şi pînă acum toate-s bune. Dar chestia cu omletele cu stacoji nu-mi place. O să vedeţi, domnule. Căci la noapte are să fie furtună, aşa a spus chiar căpitanul, şi cu o mîncare atît de indigestă nu-i de glumit...

Tonio Kröger asculta cu un sentiment de tainică prietenie toate aceste intimităţi neghioabe.

— Da, zise el, e drept că se mănîncă mult prea greu pe aici. Asta te face leneş şi melancolic.

— Melancolic? repetă tînărul, privindu-l uimit. Desigur că nu sînteţi de pe aici... domnule, zise el deodată.

— Da, da, vin de departe, răspunse Tonio Kröger, făcînd un gest vag, de apărare, cu braţul.

— Aveţi totuşi dreptate, zise tînărul. Zău că aveţi dreptate cînd vorbiţi de melancolie! Eu sînt aproape întotdeauna melancolic, mai cu seamă în seri cum e asta, cînd sdelele sdau pe cer.

Şi îşi sprijini iarăşi bărbia cu arătătorul şi cu policarul.

„Desigur că scrie versuri, gîndi Tonio Kröger. Versuri negustoreşti, sincere si adînc simtite...“

Se făcea tot mai tîrziu şi vîntul devenise atît de puternic, încît îi împiedica să vorbească. Aşa că hotărîră să se ducă la culcare şi îşi spuseră noapte bună.

Tonio Kröger se lungi pe pătucul îngust din cabina sa, dar nu-şi găsea liniştea. Vîntul tare şi aroma lui aspră îl tulburaseră în chip ciudat, şi inima îi era neliniştită, aşteptînd parcă, plină de teamă, ceva gingaş. Afară de asta, de cîte ori vaporul aluneca pe povîrnişul vreunui val cît un munte de înalt şi elicea se zbătea

19 Vapor (în limba engleză în original) (n.r.).

muncindu-se în gol, simţea o greaţă puternică. Se îmbrăcă deci iarăşi şi ieşi din nou pe punte.

Cîrduri de nori goneau pe cer, prin faţa lunii. Marea dănţuia. Valurile nu veneau rotunde şi măsurate, ci cît vedeai cu ochii departe, în lumina palidă şi jucăuşă, marea era sfîşiată, biciuită, frămîntată, sărind în limbi şi văpăi; urcase, scobind prăpăstii înspumate, ridicînd tot felul de clade ascuțite și ireale și azvîrlind parcă cu braţe uriaşe şi puternice, într-un joc uluitor, spuma sa în văzduhuri. Vaporul înainta cu multă greutate. Călcînd pe loc, alunecînd şi gemînd, se muncea, croindu-şi drum prin tumult, şi uneori se auzea cum ursul polar şi tigrul, care sufereau din pricina valurilor, începeau să mormăie şi să ragă. Un om, într-o manta de muşama, cu glugă în cap şi cu o lanternă legată cu o curea în jurul trupului, umbla anevoie încolo şi încoace pe punte, ţinîndu-şi picioarele răşchirate. Iar colo, tocmai în fund însă, aplecat adînc peste parapet, se afla tînărul din Hamburg, care se simţea rău.

— Doamne, zise el, cu voce găunoasă şi şovăitoare, cînd îl văzu pe Tonio Kröger, priviţi numai la această răzvrătire a elementelor, domnule!

Fu întrerupt însă şi îşi întoarse grăbit faţa în altă parte.

Tonio Kröger se ţinea de una dintre parîmele întinse şi privea departe, spre această dezlănţuire neînfrînată. Simţea cum din el e gata să izbucnească un strigăt de bucurie şi i se părea că strigătul acesta va fi destul de puternic ca să covîrşească furtuna şi năvala apelor. Auzea în el un cîntec entuziast, plin de dragoste pentru această mare. „Tu, sălbatic prieten al tinereţii mele, iată-ne iarăşi împreună...“ Dar poemul se sfîrşea aici. Nu era gata, nu era rotunjit şi nici făurit în tihnă, ca să dea un tot armonios. Inima sa era vie...

Rămase multă vreme astfel. Apoi se lungi pe o bancă aflata în apropierea cabinelor şi privi la stelele ce pîlpîiau pe cer. Aţipi chiar puţintel. Şi cînd spuma rece a valurilor îl stropea pe obraz, i se părea că e mîna cuiva care îl alinta în somn.

Începură să se vadă apropiindu-se stînci piezişe de cretă, ce păreau, în lumina lunii, asemeni unor fantome. Era insula Moën. Şi iar aţipi, şi iar simţi stropii reci şi săraţi cum îl muşcau de obraz, înţepenindu-i trăsăturile feţei... Cînd se trezi

pe deplin, se luminase de ziuă, o zi proaspătă, de un cenuşiu-deschis, iar marea era mai liniştită. La gustarea de dimineaţă îl văzu iarăşi pe tînărul negustor, care, la vederea lui, se înroşi tare, desigur de ruşine că spusese în întuneric lucruri atît de poetice şi de necuviincioase, îşi răsuci în sus mustaţa mică, roşcovană cu cîteşicinci degetele şi-i strigă un „bună dimineaţa“ scurt, soldăţesc, pentru ca, după aceea, fricos, să se ferească de a-l mai întîlni.

Şi Tonio Kröger ajunse în Danemarca. Se opri la Copenhaga, dădu bacşiş tuturor celor care păreau, după înfăţişare, că ar avea vreun astfel de drept, cutreieră oraşul timp de trei zile, pornind din camera sa de la hotel în mînă cu ghidul deschis, şi se purtă întocmai ea orice străin de condiţie bună care vrea să-şi îmbogăţească cunoştinţele. Privi cu atenţie noua piaţă regală, avînd în mijloc „calul“, consideră plin de respect coloanele de la *Frauenkirche*, rămase multă vreme contemplînd sculpturile nobile şi graţioase ale lui Thorwaldsen[20], se urcă în „Turnul rotund“, vizită unele castele şi petrecu două seri plăcute la *Tivoli*. Dar, la drept vorbind, nu lucrurile acestea îl interesau în cea mai mare măsură.

Pe unele case, care adeseori arătau întocmai ca şi casele vechi din oraşul său natal, case cu frontoane arcuite şi ajurate, văzu nume ce-i erau cunoscute din alte vremi; ele păreau că-i amintesc de lucruri gingaşe şi încîntătoare, ce parcă închid în înfăţişarea lor ceva asemenea unei mustrări, o tristete si o nostalgie după o fericire pierdută. Şi pe toate drumurile, în timp ce respira încet şi gînditor aerul umed al mării, întîlni ochi tot atît de albaştri, păr tot atît de blond şi feţe de acelaşi soi şi aceeaşi înfăţişare cu acelea din visele ciudat de dureroase şi chinuite de căinţă pe care le avusese în noaptea ce o petrecuse în oraşul său de baştină. Se întîmpla uneori ca, în plină stradă, o privire, un cuvînt sonor, un rîs să-l atingă pînă în adîncul sufletului...

Nu zăbovi mult în oraşul acesta vesel. Simţea cum îl tulbură o nelinişte dulce, smintită, pe jumătate amintire şi pe jumătate aşteptare, împreună cu dorinţa de a putea să se întindă în tihnă undeva, în nisip, nemaijucînd rolul

---

20 Sculptor danez, reprezentant de seamă al şcolii clasice (1768—1844) (n.r.).

turistului curios. Se îmbarcă deci iarăşi şi porni pe o zi tulbure (marea era neagră) înspre miazănoapte, de-a lungul coastei insulei Seeland, spre Helsingör. De acolo îşi urmă fără întîrziere călătoria cu trăsura, mai departe, pe şosea, timp de încă trei sferturi de ceas, pe un drum numai cu puţin deasupra nivelului mării, pînă ce ajunse la adevărata sa destinaţie, la micul hotel văruit în alb, cu obloane verzi la ferestre, aşezat în mijlocul unei mici colonii de căsuţe joase şi al cărui turn cu acoperiş de lemn privea departe spre Sund şi înspre coasta Suediei. Coborî acolo, luă în primire camera luminoasă care-i fusese pregătită, umplu dulapurile cu lucrurile ce le adusese şi se pregăti să trăiască aici cîtva timp.

Septembrie era aproape. La Aalsgaard rămăsese puţină lume. În sufrageria cea mare cu grinzi de lemn de la parter, ale cărei ferestre înalte dădeau în veranda cu geamuri dinspre mare, mesele erau prezidate chiar de patroana hotelului, o fată bătrînă cu o voce ştearsă, ciripitoare, cu părul alb, cu ochi spelbi, obraji gingaşi, trandafirii şi mereu preocupată să-şi aşeze laolaltă, pe faţa de masă, într-o lumină cît mai favorabilă, mîinile roşii. Printre vizitatori mai era un domn bătrîn cu gîtul scurt, cu barbă argintie de marinar, cu o faţă vînătă, negustor de peşte din capitală, care vorbea bine germana. Părea constipat şi predispus la apoplexie, căci răsufla scurt şi cu întreruperi. Din cînd în cînd îşi ridica arătătorul, pe care avea un inel, ducîndu-l spre una din nări, ca s-o apese şi să sufle tare, astfel ca prin cealaltă nară să poată intra mai mult aer. Asta nu-l împiedica să facă mereu cinste sticlei de rachiu pe care o avea înainte şi dimineaţa, şi la masa de prînz, şi la cină. În afară de el, la hotel nu se mai aflau decît trei tineri americani cu guvernorul sau preceptorul lor particular. Acesta îşi potrivea într-una ochelarii şi, în timpul zilei, juca fotbal cu ei. Părul galben-roşcat şi-l pieptănau cu cărare la mijloc, iar feţele le erau lungi şi încremenite.

— *Please, give me the wurst-things there!* spunea unul.

— *That's not wurst, that's schinken!*[21] spunea celălalt.

21 Te rog, dă-mi salamul acela! Nu e salam, e suncă! (în limba engleză incorectă în original.) (n.r.).

Asta era toată contribuţia pe care atît ei, cît şi preceptorul lor o aduceau conversaţiei. Căci altminteri şedeau tăcuţi şi beau apă fierbinte.

Tonio Kröger nu şi-ar fi putut dori altfel de tovarăşi de masă. Se bucura de liniştea ce-l înconjura, era atent la sufletele guturale daneze, la vocalele, şi tulburi şi limpezi, cu ajutorul cărora negustorul de peşte şi patroana se întreţineau uneori, schimba din cînd în cînd cîteva cuvinte simple cu cel dintîi despre situaţia barometrică, după care se ridica, trecea prin verandă şi cobora iar pînă la ţărm, pe plaja unde petrecuse lungi ceasuri în cursul dimineţii.

Uneori acolo era linişte şi vreme însorită de vară. Marea se odihnea, netedă şi leneşă, în dungi albastre, verde-închis şi roşcate, peste care jucau reflexe strălucitoare şi argintii de lumină; iarba de mare se usca la soare pînă ce arăta aidoma fînului cosit, iar meduzele zăceau ici şi colo în nisip şi se zvîntau. Mirosea puţin a muced şi puţintel a catran, de la lotca de care Tonio Kröger, şezînd în nisip, se rezemase cu spatele, în aşa fel ca să aibă înaintea ochilor zarea deschisă, şi nu coasta Suediei. Dar răsuflarea liniştită a mării se risipea, curată şi proaspătă, pretutindeni.

Veniră şi zile cenuşii, furtunoase. Valurile îşi încovoiau capetele ca nişte tauri ce-şi pregătesc coarnele ca să împungă şi se repezeau furioase împotriva plajei, acoperind-o pînă departe cu un amestec de iarbă de mare, udă şi strălucitoare, cu scoici şi tot felul de lemnărie. Printre movilele întinse, sub cerul îngreuiat de nori, se aşterneau văile de un verde palid şi înspumat. Dar acolo unde strălucea soarele, îndărătul norilor, peste apă se întindea un luciu albicios, catifelat.

Tonio Kröger, învăluit de vînt şi de vuietul mării, stătea adîncit în acest zgomot veşnic, asurzitor şi greu, pe care îl iubea atît de mult. Dacă se întorcea şi pleca, totul în jur părea că se linişteşte şi se încălzeşte. El ştia însă că în spatele lui e marea care îl chema, îl ademenea şi îl saluta. Şi Tonio zîmbea.

Se ducea departe de ţărmul mării, pe căi singuratice, prin lunci, pînă la pădurea de fagi, care se întindea pe dealurile din zare. Se aşeza pe covorul de muşchi, rezemat de cîte un copac, în aşa fel încît să poată vedea o fîşie de mare printre trunchiurile arborilor. Uneori vîntul aducea pînă la el vuietul valurilor ce se

izbeau de stînci, vuiet ce semăna cu zgomotul de scînduri trîntite-n depărtare unele peste altele. Din vîrfuri de copaci se auzea croncănit de cofbi, răguşit, pustiu şi pierdut... Ţinea o carte pe genunchi, dar nu citea nici un rînd din ea. Cufundat într-o adîncă uitare, plutea slobod peste timp şi spaţiu, şi numai din cînd în cînd simţea cum prin inimă îi trece un fior dureros, cum îl covîrşeşte o senzaţie scurtă, înţepătoare, care putea fi de căinţă sau de dor. Dar era prea leneş şi prea pierdut ca sa se întrebe ce înseamnă şi de unde vine această senzaţie.

Trecură astfel multe zile; n-ar fi putut să spună cîte fuseseră şi nici nu simţea nevoia să ştie. Veni însă o zi cînd totuşi se întîmplă ceva: se întîmplă în timp ce soarele lumina pe cer fiind de faţă şi alţi oameni. Şi Tonio Kröger nici nu se miră prea mult.

Ziua aceasta luase, încă de la începutul ei, o înfăţişare solemnă şi încîntătoare. Tonio Kröger se trezi brusc, foarte devreme şi sări din somn bîntuit parcă de o teamă uşoară şi nedesluşită, crezînd că în faţa lui e o minune, că priveşte o lumină vrăjită, ca de basme. Odaia lui, avînd uşă cu geamuri şi balcon, cu vedere înspre Sund, era despărţită în două — dormitor şi cameră de locuit — printr-o perdea subţire, transparentă. Pereţii erau tapetaţi cu hîrtie în culori delicate, iar mobilele erau uşoare şi de culoare deschisă, astfel că odaia avea totdeauna o înfăţişare luminoasă şi plăcută. Acum însă ochii săi, beţi încă de somn, o vedeau într-o lumină şi într-o aureolă cu totul nepămîntească, scăldată parcă într-o baie de raze trandafirii, nespus de străvezii şi de fermecătoare, care îmbrăcau în aur pereţi şi mobile şi prefăceau perdeaua subţire de muselină într-o văpaie domoală, roşiatică... Tonio Kröger rămase multă vreme fără să priceapă ce se întîmplase. Dar cînd ajunse în dreptul uşii cu geamuri şi privi afară, văzu că era doar soarele care răsărea.

Cîteva zile fuseseră tulburi şi ploioase; acum, însă, deasupra mării şi a uscatului se întindea, strălucitor şi limpede, un cer ca o mătase netedă, de un albastru palid. Discul soarelui, tăiat de-a curmezişul şi încercuit de nori aurii şi roşii, se înălţa solemn peste marea încreţită şi scînteietoare, ce părea, dedesubt, că se înfioară şi se aprinde... Astfel începuse ziua, şi Tonio Kröger, zăpăcit şi fericit, se îmbrăcă în grabă, luă gustarea de dimineaţă jos pe veranda, înaintea tuturor

celorlalţi, înotă puţin de la cabina băilor înspre Sund şi făcu apoi o plimbare de cîteva ceasuri de-a lungul ţărmului. Cînd se întoarse, în faţa hotelului aşteptau mai multe trăsuri, un fel de omnibuse, şi, din sala de mese, văzu că, atît în salonul alăturat, acolo unde era pianul, cît şi pe veranda şi pe terasa din faţa acestuia se aflau o mulţime de oameni, o mulţime de oaspeţi îmbrăcaţi după moda mic-burgheză, care şedeau la mese rotunde, foarte bine dispuşi, bînd bere şi mîncînd pîine cu unt. Erau familii întregi, oameni tineri şi mai vîrstnici, ba chiar şi cîţiva copii.

La a doua gustare de dimineaţă (era o masă încărcată, cu mîncăruri reci, afumături, sărături şi dulciuri), Tonio Kröger întrebă ce se întîmplă.

— Oaspeţi! zise negustorul de peşte. Excursionişti şi persoane venite de la Helsingör ca să danseze la bal! Doamne păzeşte, n-o să putem dormi la noapte! Are să fie dans şi muzică şi mi-e teamă că are să ţină mult. Sînt mai multe familii, o excursie la ţară, cu petrecere şi dans, pe scurt, vreo petrecere pusă la cale cu contribuţia fiecăruia, sau cam aşa ceva, şi acum se bucură de vremea frumoasa de astăzi. Au venit parte cu barca, parte cu trăsurile, şi stau la masă. Au să plece pe urmă mai departe, pe uscat, dar se întorc diseară şi or să danseze în sala asta. Să-i ia dracu! N-o să închidem ochii la noapte...

— E o variaţie plăcută, zise Tonio Kröger.

Acestui schimb de cuvinte îi urmă o tăcere lungă. Patroana îşi aşează degetele roşii, negustorul de peşte sufla prin nara dreaptă ca să tragă puţin aer, iar americanii băură apă fierbinte lungindu-şi mutrele.

Şi deodată iată ce se întîmplă: Hans Hansen şi Ingeborg Holm trecură prin sală.

Tonio Kröger, plăcut obosit după baia şi după plimbarea grăbită pe care o făcuse, şedea rezemat de spătarul scaunului său şi mînca o tartină de pîine prăjită cu somon afumat. Era cu faţa întoarsă spre verandă şi mare. Şi deodată uşa se deschise, şi cei doi, mînă-n mînă, îşi făcură intrarea agale şi fără să se grăbească. Ingeborg, blonda Inge, era într-o rochie de culoare deschisă, aşa cum obişnuia să vină la cursul de dans al domnului Knaak. Rochia uşoară şi înflorată îi ajungea

numai pînă la glezne, şi, în jurul umerilor, purta o garnitură lată, albă, de tul, cu un decolteu ascuţit în faţă, care-i lăsa liber gîtul fraged şi mlădios. Îşi înnodase panglicile pălăriei şi o ţinea astfel atîrnată de braţ. Părea puţin mai matură decît înainte şi purta coada ei minunată împletită în jurul creştetului. În schimb, Hans Hansen era acelaşi de totdeauna. Era îmbrăcat într-o haină de marinar, cu nasturi auriţi, iar pe umeri şi pe spate avea gulerul albastru şi lat. Bereta marinărească, cu panglici scurte, o ţinea în mîna ce-i atîrna în jos, bălăbănind-o nepăsător încolo şi încoace. Ingeborg căta în lături cu ochii ei înguşti ca două tăieturi, puţin stînjenită poate de lumea care şedea la masă şi o urmărea cu privirile. Numai Hans Hansen întoarse parcă dinadins capul, înfruntîndu-i pe toţi, măsurîndu-i oarecum dispreţuitor rînd pe rînd pe fiecare, cu ochii lui albaştri ca oţelul. Dădu chiar drumul mîinii lui Ingeborg, bălăbănindu-şi mai tare încă bereta, vrînd parcă să arate cît e de bărbat. Cei doi, avînd ca fundal marea albastră şi liniştită, trecură astfel pe dinaintea ochilor lui Tonio Kröger, măsurară sala în toată lungimea ei şi dispărură prin cealaltă uşă, ce dădea în salonul cu pian.

Asta se petrecu la unsprezece şi jumătate dimineaţa. Si în timp ce clienţii obişnuiţi şedeau încă la dejun, lumea de alături şi de pe verandă se ridică şi părăsi printr-o ieşire lăturalnică hotelul, fără ca vreunul din ei să mai fi pătruns în sala de mese. Se auziră glume şi rîsete, zgomotul celor ce urcau în trăsuri şi al vehiculelor ce se puneau scrîşnind în mişcare, unul după altul, pornind mai departe...

— Va să zică se întorc? întrebă Tonio Kröger.

— Chiar aşa! zise negustorul de peşte. Din păcate! Trebuie să ştiţi că au poruncit să li se aducă muzică, şi eu care dorm tocmai deasupra sălii...

— Plăcută variaţie, repetă Tonio Kröger.

Se ridică apoi şi plecă.

Petrecu restul zilei aşa cum le petrecuse şi pe celelalte, adică pe plajă, în pădure, ţinînd o carte pe genunchi şi clipind cu ochii în soare. Un singur gînd îl urmărea: gîndul că au să se întoarcă iar şi au să danseze în sală, aşa cum făgăduise negustorul de peşte; şi nu făcea nimic altceva decît să se bucure, să simtă o bucurie atît de dulce şi plină de teamă, cum nu mai simţise în toţi aceşti ani lungi

şi morţi. Printr-o înlănţuire oarecare de aduceri-aminte îi veni în gînd, fugitiv, un cunoscut îndepărtat, Adalbert, nuvelistul, care ştia ce vrea şi care se dusese la cafenea ca să scape de vîntul de primăvară. Şi ridică din umeri...

Luară masa de prînz mai devreme ca de obicei. La fel şi cina, în salonul cu pian, deoarece în sala mare se făceau pregătirile pentru bal. Domnea pretutindeni o neorînduială festivă. Apoi, după ce se întunecase şi pe cînd Tonio Kröger se afla în odaia sa, şoseaua si hotelul se însufleţiră din nou. Excursioniştii se întoarseră; ba, dinspre Helsingör, veneau, pe biciclete şi în trăsuri, şi alţi oaspeţi noi. Curînd se auzi cum cineva, jos, îşi acorda vioara, şi un clarinet începu să facă exerciţii de game, scoţînd sunete fornăite... Balul făgăduia să fie strălucit.

Mica orchestră începu cu un marş; sunetele ajungeau sus înfundate şi respectînd cadenţa. Balul se deschise cu o poloneză. Tonio Kröger rămase o clipă încă liniştit, ascultînd. Cînd însă auzi cum marşul se schimbă în vals, se ridică şi se strecură neauzit din odaie.

Din coridorul unde se afla camera sa se putea ajunge, pe o scară secundară, la intrarea laterală a hotelului, şi de acolo pe veranda cu geamuri, fără a mai trece prin vreo odaie. Se îndreptă şi el pe calea aceasta, încet şi pe furiş, ca şi cum s-ar fi aflat pe un drum interzis, pipăind binişor pereţii prin întuneric, irezistibil atras de muzica supidă care-l legăna parcă şi ale cărei sunete pătrundeau acum pînă la el, limpezi şi puternice.

Veranda era pustie şi neluminată, dar uşa cu geamuri, ce dădea în sala unde cele două lămpi mari de petrol cu reflectoare lucioase luminau ca ziua, era deschisă. Se strecură în vîrful picioarelor pînă acolo şi plăcerea aceasta hoţească de a sta în întuneric, nezărit de nimeni, şi de a putea totuşi să vadă şi să audă pe cei care dansau în lumină îi dădea fiori în tot trupul. Lacomi şi grăbiţi, ochii săi priveau iscoditori după cei doi pe care îi căuta...

Veselia părea că e în toi, cu toate că balul începuse abia de o jumătate de oră; toţi veniseră însă încălziţi şi bine dispuşi, după ce petrecuseră împreună, fericiţi şi fără grijă, o zi întreagă. În salonul cu pian, în care Tonio Kröger putea să vadă bine dacă se apropia puţin, se adunaseră cîţiva domni mai în vîrstă, ca să

fumeze, să bea şi să joace cărţi. Alţii însă şedeau mai în faţă, pe scaune de pluş, lîngă soţiile lor, şi de-a lungul pereţilor sălii, privind dansul. Îşi ţineau mîinile sprijinite de genunchii desfăcuţi, umflîndu-şi, cu o expresie de bunăstare, obrajii, pe cînd mamele, cu capişoanele aşezate pe creştet, cu mîinile încrucişate dedesubtul pieptului şi cu capetele înclinate puţin într-o parte, priveau vălmăşagul celor tineri. Lîngă unul din pereţii mai lungi ai sălii se înălţase o estradă, unde muzicanţii îsi dădeau toată silinţa. Era chiar şi o trompetă, care sufla însă cu oarecare timiditate, ca şi cum s-ar fi temut de propriul ei glas. Şi totuşi suna mereu fals şi se poticnea...

Perechile se legănau şi se învîrteau, pe cînd alţii făceau ocolul sălii, ţinîndu-se de braţ. Nu erau îmbrăcaţi ca pentru bal, ci numai ca pentru o duminică de vară pe care o petreci în aer liber: cavalerii în costume de croială provincială, ce nu erau purtate în timpul săptămînii, iar fetele, în rochii uşoare de culoare deschisă, cu bucheţele de flori la piept. Erau şi cîţiva copii care dansau între ei, în felul lor, chiar şi cînd muzica făcea pauze. Un bărbat cu picioare lungi, cu o jachetă scurtă, cu coadă de rîndunică, un cuceritor de provincie, cu monoclu şi păr frezat, impiegat la poştă sau aşa ceva, ai fi zis întruchiparea unei figuri comice dintr-un roman danez, părea să fie persoana însărcinată cu buna rînduială, conducătorul balului. Plin de rîvnă, transpirînd şi punîndu-şi tot sufletul în această treabă, era pretutindeni în acelaşi timp, făcîndu-şi de lucru prin toată sala. Îl vedeai călcînd, mai întîi, foarte artistic, în vîrful picioarelor, ca apoi să-şi încrucişeze într-un fel deosebit de complicat picioarele încălţate cu cizmuliţe militare, ascuţite şi netede. După aceea zvîrlea braţele în văzduh, dădea dispoziţii, striga să cînte muzica şi bătea din palme, în timp ce panglicile fundei mari şi bălţate, pe care o purta pe umăr ca semn al demnităţii sale şi spre care îşi întorcea cu drag adeseori capul, zburau fluturînd împrejur.

Da, erau şi cei doi care trecuseră astăzi, în lumina soarelui, pe lîngă Tonio Kröger. Îi văzuse iar şi se speriase de bucurie cînd, aproape în acelaşi timp, îi descoperise pe amîndoi. Aici, chiar lîngă el, lipit de uşă, stătea Hans Hansen; cu picioarele răşchirate şi puţin aplecat înainte, mînca încet o bucată de tort, tinîndu-şi o mînă sub bărbie, ca să prindă firimiturile. Şi colo, la perete, şedea Ingeborg Holm, blonda Inge, spre care impiegatul tocmai se îndrepta în mers legănat pentru

a o invita la dans cu o reverenţă savantă, ducîndu-şi o mînă la spate şi vîrîndu-şi graţios cealaltă sub reverul hainei, la piept. Ea însă scutură din cap, dîndu-i să înţeleagă că-i pierise răsuflarea şi că trebuie să se odihnească puţin, după care răspuns impiegatul se aşează alături de dînsa.

Tonio Kröger îi privi pe cei doi pentru care, altădată, îndurase chinurile dragostei — pe Hans şi pe Ingeborg. Erau ei, nu atît din pricina anumitor semne caracteristice şi a asemănării veşmintelor, cît din pricina unităţii de tip şi de rasă, acea specie de oameni luminoşi, cu ochi albaştri ca oţelul şi cu păr blond, imagine a purităţii, a seninătăţii şi veseliei şi în acelaşi timp a unei rezerve simple, mîndre şi inaccesibile... Îi privea, vedea cum Hans Hansen, înfipt şi bine făcut ca totdeauna, lat în umeri şi îngust în şolduri, stătea îmbrăcat în haina lui de marinar; vedea cum Ingeborg rîdea, zvîrlindu-şi într-un anumit fel capul într-o parte, cum îşi ducea, într-un anumit fel, mîna la ceafă, o mînă de fetită, nu tocmai frumoasă şi nici tocmai mică, în timp ce mîneca străvezie aluneca descoperindu-i cotul, şi deodată dorul de acasă îi zgudui atît de dureros, pieptul, încît, fără voia lui, se dădu înapoi, în întuneric, pentru ca nimeni să nu vadă tremurul feţei sale.

„Vă uitasem oare? se întrebă el. Nu, niciodată! Nici pe tine, Hans, nici pe tine, blondă Inge. Pentru voi doar am muncit şi, ori de cîte ori auzeam aplauzele, priveam tainic în jurul meu, ca să văd dacă vă bucuraţi şi voi... Ai citit, în sfîrşit, *Don Carlos*, aşa cum îmi făgăduiseşi lîngă poarta grădinii, Hans Hansen? Nu-l citi! Nu-ţi mai cer asta. Ce-ţi pasă ţie de regele care plînge fiindcă se simte atît de singur? Tu nu trebuie să-ți tulburi și să-ți întuneci ochii visînd şi cufundîndu-i în versuri şi melancolie... O, a fi ca tine! A o putea lua de la capăt, a creşte asemeni ţie, drept, vesel, neprefăcut, aşa cum trebuie şi în bună înţelegere cu Dumnezeu şi cu oamenii, a fi iubit de cei simpli şi fericiţi, a te lua în căsătorie pe tine, Ingeborg Holm, şi a zămisli un fiu aşa cum eşti tu, Hans Hansen, a trăi izbăvit de blestemul cunoaşterii şi de chinurile creaţiei, a iubi şi a lăuda în fericită banalitate... A o lua de la capăt? Dar asta n-ar ajuta la nimic. Ar fi iar acelaşi lucru, toate s-ar întîmpla iarăşi la fel cum s-au întîmplat. Căci unii oameni trebuie fatal să păşească pe căi greşite, deoarece nu există cale dreaptă pentru ei.“

Muzica tăcuse acum. Era pauză şi se serveau răcoritoare. Impiegatul alerga, de colo pînă colo, cu o tavă plină cu salata de heringi, îmbiind doamnele. În faţa Ingei Holm, însă, se lăsă chiar pe genunchi, oferindu-i farfurioara, iar dînsa roşi de plăcere.

Totuşi, cei din sală începuseră să ia seama la spectatorul de după uşa cu geamuri, şi chipurile drăguţe şi încălzite îi aruncară priviri străine şi cercetătoare. Cu toate acestea, Tonio Kröger nu se mişcă de la locul său. Ochii Ingei şi ai lui Hans îl atinseră şi ei în treacăt, aproape în acelaşi timp, cu acea deplină nepăsare ce seamănă oarecum a dispreţ. Deodată, însă, îşi dădu seama că o privire, venită de undeva, pătrunde pînă la el şi se odihneşte asupra lui... Întoarse capul, şi ochii săi întîlniră numaidecît pe acei a căror atingere o simţise. Nu departe de el stătea o fată cu un obraz palid, slab, delicat, pe care-l observase şi înainte. Nu dansase mult, cavalerii nu se osteniseră prea mult cu dînsa, şi el o văzuse şezînd lîngă perete, singură şi cu buzele strînse cu amărăciune. Stătea şi acum singură. Purta o rochie uşoară, de culoare deschisă, ca şi celelalte fete, dar prin stofa străvezie i se vedeau umerii goi, ascuţiţi şi firavi, iar gîtul slab era atît de înfundat între bieţii ei umeri, încît fata aceasta tăcută părea chiar puţin diformă. Îşi ţinea mîinile, în care avea mitene subţiri, la pieptul slab, în aşa fel încît vîrfurile degetelor se atingeau uşor. Îl privea pe Tonio Kröger cu capul plecat, îl privea de jos în sus, cu ochi negri şi umezi. Şi el întoarse capul...

Aici, aproape de tot de el, şedeau Hans şi Ingeborg. Hans se aşezase lîngă aceea care-i era poate soră şi, înconjuraţi de alţi oameni cu obrajii îmbujoraţi, mîncau şi beau, flecăreau şi petreceau, îşi zvîrleau, cu glasuri răsunătoare, tot felul de tachinări şi rîdeau din toată inima. Nu putea oare să se apropie şi el puţin? Să-i spună lui sau fetei vreo vorbă de haz, care i-ar fi trecut prin minte, aşa încît şi ei să-i răspundă printr-un zîmbet măcar? Zîmbetul acesta l-ar face fericit, îi era dor de el. Ar fi putut astfel să se întoarcă mai mulţumit în odaia sa, avînd conştiinţa de a fi creat o legătură oarecare cu dînşii. Se gîndi cam ce ar fi putut să le spună, dar nu avu curajul să vorbească. Şi apoi ar fi fost aşa ca întotdeauna: ei nu l-ar înţelege şi ar asculta surprinşi ceea ce ar putea să le spună. Căci vorbeau o altă limbă decît a lui.

Dansul părea căe pe cale să înceapă iar. Impiegatul desfăşura o largă activitate. Alerga pretutindeni, îndemnînd pe fiecare să-şi ia o pereche, îndepărta cu ajutorul chelnerului scaunele şi paharele ce stăteau în drum, dădea porunci muzicii şi-i împinse, apucîndu-i de- umeri, pe cîţiva mai prostănaci, care nu ştiau încotro s-o ia. Ce trebuia să se întîmple? Patru cîte patru, perechile alcătuiră careuri. O amintire groaznică îl făcu pe Tonio Kröger să roşească. Se dansa cadrilul.

Muzica începu să cînte, şi perechile păşeau încrucişîndu-se şi făcîndu-şi reverenţe. Impiegatul conducea. Conducea, Dumnezeu e martor, pe franţuzeşte, pronunţînd sunetele nazale într-un chip neasemuit de distins. Ingeborg Holm dansa chiar în faţa lui Tonio Kröger, în careul ce se afla în imediata apropiere a uşii cu geamuri. Se mişca în faţa lui încolo şi încoace, înainte şi înapoi, păşind şi învîrtindu-se. Simţea cum, din cînd în, cînd, venea înspre el un parfum exalat de părul ei sau de stofa gingaşă a rochiei pe care o purta, şi atunci trebuia să închidă ochii cu simţămîntul atît de bine cunoscut de totdeauna, a cărui aromă şi al cărui farmec amar îl mişcaseră în toate zilele acestea din urmă şi care acum îl umplea iarăşi cu dulceaţa sa chinuitoare. Ce era oare? Dor? Duioşie? Invidie? Dispreţ de sine însuşi?... *Moulinet des dames!* „Ai rîs de mine, oare, blondă Inge, ai rîs de mine atunci cînd am dansat *moulinet* şi am fost atît de ridicol? Şi ai rîde oare şi acum, cînd am ajuns totuşi un fel de om celebru? Da, ai rîde şi ai avea de trei ori dreptate! Şi dacă eu, eu singur aş compune cele nouă simfonii[22], dacă aş scrie *Lumea ca voinţă şi reprezentare*[23] sau aş picta *Judecata din urmă*[24], încă ai avea dreptate să rîzi în veci de mine...“ O privi şi îşi aduse aminte de un vers la care nu se mai gîndise de mult şi care-i era totuşi atît de bine cunoscut şi apropiat: *Aş vrea să dorm, dar tu trebuie să dansezi.* Ce bine cunoştea el acea simţire nordică, melancolică, stîngace şi greoaie, cuprinsă în aceste cuvinte. Să dormi... Să-ţi fie dor de a te dărui simplu şi în întregime simţămîntului că poţi să trăieşti, simţămîntului pe care, fără a trebui să se transforme în obligaţia de a dansa şi de a acţiona, îl

---

22 Se referă la simfoniile lui Beethoven (n.r.).

23 Se referă la lucrarea filozofului idealist german *Arthur Schopenhauer* (1788 - 1860) (n.r.).

24 Se referă la pictura lui *Michelangelo Buonarroti* (1475 - 1564) (n.r.).

porţi în tine dulce şi leneş, şi totuşi să dansezi, să execuţi dibaci şi cu prezenţă de spirit dansul atît de greu al artei, dansul pe muchie de cuţit, fără să uiţi niciodată acea absurditate umilitoare ce constă în faptul că eşti silit să dansezi în timp ce iubeşti...

Deodată se iscă un iureş nebunesc şi neştăpinit. Careurile se desfăcuseră; toţi săreau şi alunecau, împrăştiindu-se. Cadrilul se sfîrşea printr-un galop. Perechile zburau prin faţa lui Tonio Kröger în ritmul nebunesc al muzicii, urmărindu-se, grăbindu-se, întrecîndu-se unii pe alţii, cu rîsete scurte, cu sufletul la gura. Una dintre perechi venea, molipsită de această goană a tuturor, trecînd ca un vîrtej înainte. Fata avea un obraz palid, fin şi nişte umeri slabi, prea ridicaţi. Şi, pe neaşteptate, tocmai în faţa lui o poticneală, o alunecare şi o cădere... Fata cea palidă căzu şi se lovi atît de tare, încît, la început, se părea că lovitura ar fi primejdioasă. Cavalerul căzuse şi el, şi încă atît de dureros, încît uitase de tot de perechea sa şi, ridicîndu-se anevoie, pe jumătate, începuse să facă mutre, frecîndu-şi genunchii cu mîinile. Fata, ameţita rău parcă din pricina căderii, zăcea încă pe jos. Tonio Kröger se apropie, o apucă grijuliu de braţe şi îi ajută să se ridice. Istovită, încurcată şi nenorocită, ea îşi înălţă ochii spre el, şi, deodată, pe chipul ei se ivi o umbră de roseată.

— *Tak!O, mange tak!*[25] zise ea privindu-l, de jos în sus, cu ochii ei negri şi umeziţi.

— N-ar trebui să mai dansaţi, domnişoară, îi spuse el blînd.

Apoi se uită încă o dată după ei, după Hans şi Ingeborg, şi plecă părăsind veranda şi balul şi ducîndu-se sus în camera sa.

Era parcă îmbătat de această serbare la care nu participase şi se simţea ostenit din pricina geloziei. Fusese la fel, la fel ca odinioară! Stătuse în întuneric, cu chipul înfrigurat, suferind din pricina voastră, a voastră, a celor blonzi, a celor fericiţi, plini de viaţă, şi plecase apoi singur. Acum ar trebui să vină cineva! Ar trebui să vină Ingeborg acum, ar trebui să-şi dea seama că el a plecat, ar trebui să

25 Mulțumesc, mulțumesc foarte mult! (în limba daneză în original) (n.r).

vină în taină după el, să-i pună mîna pe umăr şi să-i spună: „Vino înăuntru la noi! Bucură-te! Te iubesc!...“ Dar ea nu venea. Asemenea lucruri nu se întîmplă. Da, era la fel cum fusese odinioară, si el se simţea fericit ca atunci. Căci inima sa era vie, trăia. Dar, atunci, ce fusese, ce se întîmplase în tot acel răstimp în care el ajunsese să fie ceea ce era astăzi? Amorţeală, pustiu, gheaţă şi spirit! Şi artă!...

Se dezbrăcă, se culcă şi stinse lumina. Cu faţa îngropată în pernă, şopti două nume, cîteva silabe nordice, neprihănite, care însemnau pentru el şi iubire, şi suferinţă, şi fericire, şi viaţă, cu simţămintele ei simple şi sincere, care însemnau pentru el patria. Pe dinaintea ochilor săi se perindară iarăşi toţi anii ce trecuseră de atunci şi pînă astăzi. Îşi aminti de rătăcirile desfrînate ale simţurilor, ale nervilor si ale gîndului pe care le trăise, se văzu cum era, ros şi mîncat de ironie şi de spirit, cu sufletul pustiit şi paralizat din pricina cunoaşterii, supus caznelor ca un martir, bolnav, şi plînse cu hohote, copleşit de căinţă şi de dorul de acasă.

În jurul lui era linişte şi întuneric. Dar de jos pătrundea pînă la el, înnăbuşit şi legănat, valsul dulce al vieţii.

Tonio Kröger îi scria din miazănoapte prietenei sale, Lisaveta Ivanovna, aşa cum îi făgăduise:

„Draga mea Lisaveta, care eşti în acea Arcadie[26] unde mă voi întoarce şi eu în curînd, scria el. Iată ceva care seamănă a fi o scrisoare, dar care, de bună seamă, te va decepţiona, căci am de gînd să nu mă pierd în amănunte. Nu din pricină că n-aş avea nimic de povestit sau fiindcă, în felul meu, nu mi s-ar fi întîmplat cutare sau cutare lucru. Acasă, în oraşul meu natal, voiau chiar să mă şi aresteze... dar astea ţi le voi povesti prin viu grai. Am zile, acum, cînd prefer să spun, într-o formă cît mai potrivită, numai generalităţi decît să istorisesc povesti.

Îţi mai aminteşti, Lisaveta, că o dată spuseseşi despre mine că sînt un burghez, un burghez rătăcit? Îmi spuseseşi astfel într-un ceas cînd, ademenit de alte mărturisiri ce-mi scăpaseră mai înainte, îmi arătam dragostea mea pentru ceea ce eu numesc «viaţă». Şi mă întreb dacă îţi dădeai seama cît de bine

26 Ținut muntos din Grecia antică, presupus a fi țara fericirii. Aici în sensul de ținutul fericirii (n.r.).

nimeriseşi adevărul, cît de mult «burghezismul» meu şi dragostea mea pentru «viaţă» sînt unul şi acelaşi lucru. Călătoria aceasta mi-a dat prilejul să mă gîndesc mai bine la asta...

Tatăl meu, trebuie să ştii, era un temperament nordic: contemplativ, temeinic, corect, din puritanism, şi aplecat spre melancolie. Mama, cu sînge exotic nedefinit, frumoasă, senzuală, naivă, dar în acelaşi timp neglijentă, pătimaşă şi de o uşurinţă impulsivă. Nu încape îndoială că amestecul acesta închidea în el posibilităţi şi primejdii neobişnuite. Ceea ce a ieşit din acest amestec a fost un burghez, care s-a rătăcit în artă, un *bohémien* căruia îi e dor de buna-creştere de acasă, un artist cu conştiinţa neîmpăcată. Căci tocmai această conştiinţă burgheză e pricina pentru care ochii mei nu văd în ceea ce e artă, neobişnuit şi genial decît ceva profund echivoc, profund nesigur şi profund dubios, lucru care mă face să am acea drăgăstoasă slăbiciune pentru tot ce e simplu, sincer, normal, plăcut, pentru tot ce e cumsecade şi lipsit de genialitate.

Mă aflu între două lumi, nu mă simt bine în nici una dintre ele, şi, din această cauză, îmi e puţin cam greu. Voi, artiştii, îmi spuneţi «burghez», iar burghezii sînt ispitiţi să mă aresteze… Nu ştiu ce mă mîhneşte mai amarnic din aceste două lucruri. Burghezii sînt proşti, dar voi, voi, care vă închinaţi frumuseţii, care mă socotiţi un flegmatic lipsit de nostalgie, ar trebui să vă gîndiţi că mai există şi o chemare artistică atît de profundă, legată prin însăşi esenţa ei de destin, încît nici o nostalgie nu i se pare mai dulce şi mai preţioasă decît aceea ce tînjeşte după fericirea dăruită de «cotidian».

Admir pe cei mîndri şi reci, care merg cutreierînd pe potecile marii şi demoniacei frumuseţi, dispreţuind «omul», dar nu-i pizmuiesc. Căci, dacă e pe lume ceva în stare să facă dintr-un literat un poet, apoi e tocmai această dragoste a mea pentru tot ce e omenesc, viu şi obişnuit. Căldură, bunătate, umor pornesc de acolo şi aproape îmi vine să cred că e acea dragoste despre care stă scris că «cel ce ar grăi în toate limbile omeneşti şi îngereşti şi dragoste n-ar avea ar fi aramă sunătoare şi chimval răsunător».

Ce am făcut pînă acum nu e nimic, nu e mult, aproape nimic. Voi face lucruri mai bune, Lisaveta, îţi făgăduiesc. În timp ce-ţi scriu, aud pînă la mine, sus,

murmurul mării şi închid ochii. Privesc într-o lume nevăzută încă, tulbure, care se cere rînduită şi împlinită. Văd un vălmăşag de umbre, de făpturi omeneşti care mă cheamă să le adun laolaltă, să le izbăvesc: făpturi tragice sau caraghioase, şi unele care sînt şi una, şi alta. Pe acestea din urmă le iubesc mai mult. Dar iubirea mea cea mai adîncă şi mai ascunsă este aceea ce o nutresc pentru oamenii blonzi, cu ochi albaştri, pentru oamenii luminoşi şi plini de viaţă, pentru cei fericiţi, pentru cei prietenoşi, pentru cei obişnuiţi.

Nu osîndi această dragoste, Lisaveta. Ea e bună şi rodnică. În ea e şi nostalgie, şi jind plin de melancolie, şi puţin dispreţ, dar şi o mare şi neprihănită fericire.“

1903

COPILUL MINUNE

Copilul minune intră. în sală se face tăcere.

Se face tăcere, apoi lumea începe să aplaude, pentru că undeva, într-o parte a sălii, cineva, care e din născare stăpînitor şi conducător de turmă, a bătut el mai întîi din palme. N-au auzit nimic încă, şi totuşi aplaudă, căci o reclamă formidabilă a pregătit terenul pentru copilul minune, şi oamenii sînt de pe acum orbiți, fie că-și dau, fie că nu-şi dau seama.

Copilul minune iese de după un paravan splendid, pe care sînt brodate peste tot cununi în stil *empire* şi flori mari, fabuloase, urcă sprinten treptele estradei şi intră în mijlocul aplauzelor ca într-o baie, oarecum înfrigurat şi pătruns de un mic fior şi totuşi ca într-un element prietenos. Se duce pînă la marginea estradei, zîmbeşte, ca şi cum ar urma să fie fotografiat, şi mulţumeşte, cu toate că e, băiat, cu un mic salut feminin, sfios şi drăgălaş.

E îmbrăcat, din cap pînă-n picioare, în mătase albă, ceea ce trezește oarecare emoţie în sală. Poartă o hăinuţă albă de mătase de o croială fantezista, cu o eşarfă dedesubt. Pînă şi ghetele sînt de mătase albă. În contrast violent cu pantalonaşii de mătase albă sînt însă picioruşele goale ale copilului, picioruşe a căror piele e negricioasă, căci băieţelul e grec.

Îl cheamă Bibi Saccellaphylaccas. Dacă aşa îl cheamă! Din ce pronume s-o fi trăgînd „Bibi“, care e un diminutiv sau o alintare, nu ştie nimeni, cu excepţia impresarului; dar el socoteşte acest lucru secret profesional. Bibi are păr negru, lins, care, deşi îi cade pînă pe umeri, e despărţit cu o cărare la o parte şi legat înapoia frunţii oacheşe, înguste şi boltite cu o funduliţă de mătase. Are cel mai nevinovat obrăjor de copil din lume, un năsuc neformat încă şi o gură cu totul neştiutoare. Numai pielea de sub ochii săi de şoarece, negri ca smoala, pare puţin

obosită şi desluşit deosebită de restul feţei prin două linii caracteristice. Arată ca de nouă ani, dar n-are decît opt şi e prezentat ca avînd numai şapte. Oamenii nu ştiu nici ei dacă, de fapt, dau crezare acestui lucru. Poate că ştiu mai bine şi totuşi cred ceea ce li se spune, pentru că sînt obişnuiţi adesea să procedeze astfel. Frumuseţii i se cade şi puţintică minciună. „Ce credeţi, zic ei, că s-ar alege din desfătarea şi înălţarea spre care tindem după povîrnişul vieţii noastre de toate zilele dacă n-am avea şi noi puţină bunăvoinţă ca să spunem, de pildă, că «cinci» e un număr cu soţ?“ Şi oamenii aceştia, în felul lor de a judeca, au perfectă dreptate!

Copilul minune mulţumeşte pînă ce ropotul de aplauze se potoleşte; apoi se îndreaptă spre pian, şi lumea aruncă o ultimă privire asupra programului. La început vine *Marche solenelle*[27] , după aceea *Reverie*[28] şi la urmă *Le hibou et les moineaux*[29], toate de Bibi Saccellaphylaccas. Întregul program e de el, sînt compoziţiile lui. E drept că nu le poate scrie încă, dar le are pe toate în căpşorul său extraordinar şi, aşa cum menţionează afişele întocmite de impresarul său, trebuie să li se recunoască o certă valoare artistică. Se pare că impresarul nu a smuls spiritului său critic această concesie decît după lupte înverşunate.

Copilul minune ia loc pe taburetul turnant şi pescuieşte parcă pedalele cu, picioruşele sale, dat fiind că pedalele sînt puţin mai sus ca de obicei, asta cu ajutorul unui mecanism ingenios, pentru ca Bibi să poată ajunge la ele. E propriul său pian, pe care îl ia pretutindeni cu sine. E aşezat pe nişte butuci de lemn, şi, din pricina deselor transporturi, lustrul s-a cam şters. Toate astea însă fac ca lucrurile să devină cu atît mai interesante.

Bibi îşi pune picioarele de mătase albă pe pedale, face o mutrişoară subtilă, priveşte drept înainte şi ridică mîna dreaptă. E o mînuţă de copil naivă şi bună, dar încheietura e groasă şi necopilărească, cu articulaţiile foarte exersate.

---

27 Marș solemn (în limba franceză în original) (n.r.).

28 Visare (în limba franceză în original) (n.r.).

29 Bufnița și vrăbiile (în limba franceză în original) (n.r.).

Bibi face mutra asta de hatîrul celor prezenţi, deoarece ştie că trebuie să-i amuze puţin. Dar şi el, la rîndul său, şi în taină, îşi are şi el plăcerea lui, o plăcere pe care n-ar putea s-o descrie nimănui şi care nu-l va părăsi niciodată. E acea senzaţie înţepătoare de fericire, acea înfiorare tainică şi dulce care îi scaldă întreaga făptură de fiecare dată cînd se află iarăşi în faţa unui pian deschis. Vede cum i se dăruieşte iar claviatura, aceste şapte octave albe şi negre, printre care s-a rătăcit de atîtea ori în tot felul de aventuri şi destine adînc răscolitoare şi care totuşi, de fiecare dată, îi apare atît de curată şi de neatinsă, aidoma unei tăbliţe de piatră ce a fost frecată. În faţa lui e muzica, muzica toată. O vede înainte-i, ca o mare desfăşurată şi ademenitoare. Şi poate să se arunce în această mare, să înoate fericit, să se lase dus şi răpit, să se scufunde în mijlocul furtunii şi totuşi să păstreze cîrma în mîinile sale, dominînd şi hotărînd... Îşi ţine mîna dreaptă în aer.

În sală e o linişte desăvîrşită. E încordarea ce precede celui dintîi sunet... Cum are să înceapă? Aşa începe. Şi, cu arătătorul, Bibi scoate din pian primul sunet, un sunet neaşteptat de puternic din registrul mediu, asemeni unei izbucniri de trompetă. De el se leagă altele, din această însăilare rezultînd o introducere. Mădularele se destind.

E o sală pompoasă, într-un hotel la modă de primul rang, cu nuduri cărnoase şi trandafirii atîrnate pe pereţi, cu pilaştri bogaţi, cu oglinzi înzorzonate şi cu nenumărate lămpi electrice, un adevărat sistem cosmic de becuri ce răsar pretutindeni din mănunchiuri întregi de ciorchini, vibrînd prin sală cu o lumină subţire, aurie, divină, mai tare decît lumina zilei... Nu e nici un scaun liber. Ba lumea stă şi în picioare, pe de lături şi în fund. În faţă, unde locul costă douăsprezece mărci (impresarul proslăvind principiul preţurilor impunătoare), se înşiră societatea aleasă; cercurile cele mai înalte arată un viu interes pentru copilul minune. Se văd multe uniforme şi toalete de un gust desăvîrşit... Sînt de faţă chiar şi cîţiva copii, care, binecrescuţi, şed pe scaune, lăsîndu-şi picioarele să le atîrne în jos şi-l privesc cu ochi strălucitori pe micul lor coleg îmbrăcat în mătase şi atît de dăruit de natură...

În faţă, la stînga, şade mama copilului minune, o doamnă foarte grasă, cu bărbia dublă şi cu o pană pe cap, avîndu-l alături pe impresar, un domn cu

trăsături de oriental, care poartă butoni mari de aur la manşetele ce-i ies mult în afară. În faţă, însă, la mijloc, şade prinţesa. E o prinţesă bătrînă, mică, zbîrcită şi smochinită, dar căreia îi place să ocrotească artele, întrucît sînt delicate. Şade într-un fotoliu adînc, îmbrăcat în catifea, iar la picioare are aşternute covoare persane. Ţine mîinile împreunate sub piept, pe rochia de mătase cenuşie cu dungi, iar capul, adevărată icoană a unei linişti distinse, şi-l apleacă într-o parte, urmărind cu privirea cum cîntă copilul minune. Lîngă ea şade doamna de onoare, care poartă chiar o rochie verde de mătase, cu dungi. Dar, în pofida acestui fapt, ea nu e decît tot o simplă doamnă de onoare şi n-are voie nici măcar să stea rezemată.

Bibi încheie cu mare pompă. Cu cîtă putere îşi mînuieşte piciul acesta pianul! Urechii nu-i vine să creadă. Motivul marşului, o melodie avîntată şi entuziastă, răbufneşte încă o dată, în plinătatea frumuseţii sale armonice, larg şi trufaş, şi Bibi, ca şi cum ar mărşălui şi el, triumfător, în cortegiul solemn, îşi zvîrle, la fiecare măsură, trupul înapoi. Termină după aceea viguros, aplecîndu-se şi lunecînd apoi de pe scaun şi pîndind, cu zîmbetul pe buze, aplauzele.

Şi aplauzele izbucnesc, unanime, emoţionate, entuziaste. Priviţi ce şolduri graţioase are copilul în timp ce face mica sa reverenţă feminină! Aplaudaţi! Aplaudaţi! Aşteptaţi, acum îmi scot şi eu mînuşile. Bravo, micule Saccophylax sau cum îţi mai spune! E dat naibii băieţaşul ăsta!...

Bibi trebuie să mai iasă de trei ori de după paravan înainte ca lumea să se liniştească. Cîţiva codaşi, cîţiva întîrziaţi pătrund din fund înăuntru şi cu greu îşi fac loc în sala ticsită. Apoi concertul continuă.

Bibi îşi zumzăie *Reveria* sa, alcătuită numai din arpegii, deasupra cărora se ridică uneori, cu aripi slabe, cîte o bucăţică de melodie. După aceea cîntă *Le hibou et les moineaux.* Bucata aceasta are un succes covîrşitor şi înflăcărează sala. E o bucată cu adevărat copilărească şi de o claritate minunată. În notele de bas se vede bufniţa şezînd şi clipind tristă din ochii ei împăienjeniţi, în timp ce, în notele de sus, vrăbiile, care vor s-o necăjească, ciripesc fricoase şi obraznice în acelaşi timp. După bucata aceasta, Bibi e rechemat de patru ori, cu strigăte de entuziasm. Un servitor al hotelului, cu nasturi lucitori, îi aduce pe estradă trei coroane mari de laur, ţinîndu-i-le în faţă, mai la o parte, în timp ce Bibi salută şi mulţumeşte.

Pînă şi prinţesa ia parte la aplauze, atingînd uşor una de cealaltă mîinile ei netede, fără a scoate totuşi nici un sunet...

Cum ştie să-şi atragă aplauzele drăcuşorul ăsta mic şi rafinat! Stă îndărătul paravanului şi se lasă aşteptat, zăboveşte puţin pe treptele ce duc spre estradă, priveşte cu bucurie copilărească panglicile colorate, de atlaz, ale coroanelor, cu toate că ele de mult îl plictisesc, salută drăgălaş şi şovăielnic şi lasă răgaz lumii să se descarce, ca nu cumva să se piardă ceva din zgomotul preţios al mîinilor lor. ,,*Le hibou* e calul meu de bătaie, îşi zice el, căci expresia asta a învăţat-o de la impresarul său. Pe urmă vine *Fantezia*, care, la drept vorbind, e mult mai bună, îndeosebi partea în do diez. Dar vouă, publicului, v-a sucit capul acest *hibou*, cu toate că e cea dintîi şi cea mai proastă lucrare a mea.“ Şi se înclină, mulţumind drăgălaş.

După aceasta cîntă *Méditation*[30] şi pe urmă o *Etude*[31]. E un program destul de cuprinzător. Meditaţia seamănă cu *Reverie*, dar asta nu înseamnă nicidecum o obiecţie împotriva ei, iar în *Etude*, Bibi îşi arată întreaga lui dexteritate tehnică, deşi de altfel această bucată rămîne oarecum în urma talentului său creator. Apoi urmează *Fantezia*, care e bucata lui preferată. De fiecare dată o cîntă puţin mai altfel, o interpretează liber, şi, cînd se întîmplă să fie în toane bune, el însuşi e surprins de ideile şi întorsăturile ce i se năzăresc în timpul execuţiei.

Șade şi cîntă, lucind alb şi mititel în faţa pianului mare şi negru. Singur, un ales, șade pe estradă, deasupra acestei mase confuze de oameni, care, luată laolaltă, nu are decît un suflet îmbîcsit şi greoi, trebuind să o zguduie el, cu sufletul său unic, ieşit din comun... Părul său moale, negru i-a căzut, împreună cu funda albă de mătase, pe frunte; încheieturile mîinilor sale tari, osoase şi exersate lucrează; şi se vede bine cum îi tresar muşchii feţei sale oacheşe şi copilăroase.

Uneori vin clipe de uitare şi singurătate, cînd ochii săi ciudaţi, de şoarece, cu cearcăne obosite alunecă de la public înspre peretele pictat al uneia din laturile sălii, prin care privirea lui trece parcă, pentru a se pierde într-o depărtare bogată

30 Meditație (în limba franceză în original) (n.r.).

31 Studiu (în limba franceză în original) (n.r.).

în întîmplări şi plină de o viaţă nelămurită. După aceea însă, din colţurile ochilor, o privire îi fulgeră înapoi spre sală şi iată-l din nou în faţa spectatorilor.

„Jale şi bucurie, înălţare şi prăbuşire adîncă... asta e *Fantezia* mea, gîndeşte afectuos Bibi. Ascultaţi, acum urmează pasajul în do diez. Şi începe să cînte tranziţia spre do diez. Au să observe oare? Aş, de unde! Ei nu observă nimic!“

Şi, pentru ca totuşi să aibă şi ei ceva de văzut, copilul minune îşi ridică cel puţin ochii, frumos, în tavan.

Oamenii sînt aşezaţi în rînduri lungi şi se uită la copilul minune. Ba mai şi gîndesc fel de fel în creierele lor de oameni. Un domn bătrîn, cu barbă albă, cu inel cu pecete pe degetul arătător şi cu o umflătură ca o găluşcă pe chelie, un chist dacă vreţi, îşi spune în sinea lui: „De fapt, ar trebui să-ţi fie ruşine. Niciodată n-ai ştiut mai mult decît *Trei vînători din Palatinat*[32], şi iată-te acum stînd aici ca un neghiob bătrîn, cu părul ca neaua şi lăsînd ca prîslea ăsta să-ţi arate tot felul de minunăţii. Ei, dar trebuie să ne gîndim că vine de sus. Dumnezeu îşi împarte darurile aşa cum vrea el. N-ai ce-i face şi nu e nici o ruşine să fii un om ca toţi oamenii. E întocmai ca şi cu pruncul Isus. Ţi se îngăduie să te închini în faţa unui prunc, fără ca, pentru asta, să trebuiască să te ruşinezi. Curios, cît te simţi de bine făcînd aşa!“ Bătrînul nu îndrăzneşte să-şi spună: „Ce dulce e lucrul ăsta!“ „Dulce“ pentru un domn bătrîn şi voinic ar fi ceva „blamabil“. Oricum, simte că e aşa. Simte totuşi!

„Arta... gîndeşte negustorul cu nas de papagal. Da, fără îndoială, ea aduce puţintică lumină în viaţă. Puţin cling-clang şi puţină mătase albă. De altfel, afacerea nu e proastă. S-au vîndut cel puţin cincizeci de locuri a douăsprezece mărci, ceea ce înseamnă, numai ele singure, şase sute de mărci, şi apoi tot restul. Dacă scădem chiria sălii, lumina şi programele, tot rămîn pe puţin o mie de mărci netto. Asta nu-i de lepădat!“

„Da, ce-a cîntat acum a , fost Chopin, gîndeşte profesoara de pian, o doamnă cu nas ascuţit, aflată la vîrsta cînd speranţele se duc să se culce, iar

32 Cunoscut cîntec popular german (n.r.).

mintea cîştigă în ascuţime. Se poate spune despre el că nu e foarte direct. Mă voi exprima mai tîrziu spunînd că e puţin direct. Asta sună bine. De altfel, poziţia mîinilor lui e cu desăvîrşire lipsită de şcoală. Trebuie să poţi ţine o piesă de un taler pe dosul palmei... Eu aş folosi rigla cu el.“

O fată tînără, care arată ca de ceară şi se află la o vîrstă curioasă, cînd îţi vin uşor în cap idei gingaşe, gîndeşte în taină: „Dar ce-i asta? Ce cîntă? O, el cîntă patima însăşi! Şi e abia un copil! Dacă m-ar săruta, ar fi ca şi cînd m-ar săruta fratele meu mai mic, nici n-ar fi o sărutare. Există oare o pasiune descătuşată, o patimă în sine, nelegată de un obiect pămîntesc şi care să nu fie decît un joc copilăresc, plin de fervoare?... Dacă aş spune aşa ceva în gura mare, mi-ar da să beau untură de peşte. Aşa e lumea!“

Rezemat de un stîlp, stă un ofiţer. El îl priveşte pe acest Bibi atît de plin de succese şi gîndeşte: „Tu eşti cineva şi eu sînt cineva, fiecare în felul său!“ De altfel, îşi lipeşte călcîiele unul de altul şi acordă copilului minune respectul ce i se cuvine, după cum îl acordă tuturor puterilor de pe lume.

Criticul, însă, un om care a început să îmbătrînească, îmbrăcat într-o jachetă neagră, lustruită şi cu nişte pantaloni stropiţi de noroi, cu marginile de jos întoarse, șade pe locul său gratuit şi gîndeşte: „Priviţi-l pe acest Bibi, pe acest puşti! Ca individ, mai trebuie să crească puţin; dar ca tip, ca tip al artistului, e gata. Are în el şi măreţia, dar şi lipsa de demnitate a artistului, şarlatania, scînteia divină, dispreţul şi tainica beţie a acestuia. Asta însă nu trebuie să scriu; e prea frumos. Ah, credeţi-mă, aş fi devenit şi eu artist dacă nu mi-aş fi dat seama atît de limpede de toate astea...“

Copilul minune a sfîrşit, şi în sală izbucneşte o adevărată furtună. Trebuie să iasă mereu — mereu de după paravan. Omul cu nasturi lucitori cară alte coroane noi, patru cununi de laur, o liră de violete, un buchet de trandafiri. Nu are braţe destule ca să întindă copilului minune toate darurile, şi impresarul se urcă el însuşi pe estradă, ca să-l ajute. Îi atîrnă lui Bibi o cunună de laur pe după gît şi-i mîngîie duios părul negru. Şi deodată, ca biruit, se apleacă şi-i dă copilului minune o sărutare, o sărutare răsunătoare, chiar pe gură. Şi furtuna devine uragan. Sărutul acesta trece ca o comoţie electrică prin sală şi străbate mulţimea ca un fior

nervos. O nevoie nebunească de a face gălăgie cuprinde lumea. Urale puternice se amestecă laolaltă cu ropotul sălbatic al mîinilor. Cîţiva din micii şi obişnuiţii prieteni ai lui Bibi îşi flutură de jos, din sală, batistele... Criticul însă gîndeşte: „Fireşte, sărutarea asta a impresarului trebuia să vină. O glumă veche şi de efect. Ei, doamne, dacă n-am şti să pătrundem atît de bine lucrurile!“

Apoi concertul copilului minune se isprăveşte. La şapte şi jumătate a început, la opt şi jumătate s-a sfîrşit. Estrada e plină de coroane şi pe aripile pianului stau două ghivece cu flori. Bibi cîntă, ca ultim număr, *Rapsodie grecque*, care, pînă la urmă, devine imnul grecesc, şi compatrioţii săi, aflaţi de faţă, mai-mai că ar avea poftă să cînte şi ei din gură dacă n-ar fi vorba de un concert distins. În schimb se despăgubesc la sfîrşit, iscînd o gălăgie straşnică, un tărăboi cum ştiu să facă oamenii cu temperament arzător, o demonstraţie naţională. Dar criticul care îmbătrîneşte îşi spune: „Fireşte, trebuia să vină şi imnul naţional. Ei împing lucrurile pe alt tărîm şi nu lasă nefolosit nici un mijloc care ar putea stîrni entuziasmul. Am să scriu că procedeul acesta nu e estetic. Dar poate că tocmai el e artistic. Ce este artistul? O paiaţă. Mai presus de toate e critica. Lucrul acesta nu-l pot scrie însă.“ Şi criticul cu pantalonii lui stropiţi de noroi se îndepărtează.

După nouă sau zece rechemări, înfierbîntat, copilul minune nu se mai duce înapoia paravanului şi coboară în sală, la mama şi la impresarul său. Lumea stă printre scaunele răvăşite, aplaudînd şi împingîndu-se înainte, pentru a-l vedea pe Bibi din apropiere. Unii vor s-o vadă şi pe prinţesă. În faţa estradei se formează două grupuri compacte, unul în jurul lui Bibi şi altul în jurul prinţesei, astfel că nu se prea ştie care din doi face onorurile. Doamna de onoare, însă, la poruncă, se îndreaptă spre Bibi, îi trage şi îi netezeşte puţin hăinuţa de mătase, ca să-l facă mai prezentabil pentru prinţesă, îl ia de braţ, ducîndu-l în faţa înălţimii-sale, şi-i dă serios să înţeleagă că trebuie să sărute mîna alteţei-sale regale.

— Cum faci, copile? îl întrebă prinţesa. Îţi vine aşa, de-a dreptul în minte, cînd te aşezi la pian?

— *Oui, Madame*[33], răspunse Bibi.

33 Da, doamnă (în limba franceză în original) (n.r.).

În sinea lui însă se gîndeşte: „Ah, prinţesă bătrînă şi neroadă...“ Apoi, speriat şi prostcrescut, se întoarce şi se duce iarăşi la ai săi.

Afară, la garderobă, e îmbulzeală mare. Fiecare ţine numărul în sus şi primeşte peste mese, cu braţele deschise, blănuri, şaluri şi galoşi. Profesoara de pian stă undeva printre cunoscuţi şi face critica.

— E foarte puţin direct, spune ea cu glas tare şi se uită împrejur.

O doamnă tînără, distinsă stă în faţa uneia dintre oglinzile mari de perete şi-i lasă pe fraţii ei, doi sublocotenenţi, să-i pună haina de seară şi şoşonii îmblăniţi. E minunat de frumoasă, cu ochii ei albaştri ca oţelul şi cu faţa ei limpede, rasată; o adevărată aristocrată. După ce e gata, îşi aşteaptă fraţii.

— Nu sta atîta la oglindă, Adolf! îi spune ea încet, pe un ton supărat, unuia din ei, care nu se poate despărţi de imaginea din oglindă a chipului său drăguţ şi banal.

Asta-i bună! Cu voia dumneavoastră o fi avînd şi sublocotenentul Adolf dreptul să-şi încheie mantaua în faţa oglinzii!

Apoi pleacă, şi afară, pe stradă, unde lămpile cu arc lucesc tulbure prin vălul de fulgi, sublocotenentul Adolf, cu gulerul ridicat şi cu mîinile în buzunarele oblice ale mantalei, începe să tropăie puţin şi să execute pe zăpada îngheţată un scurt *nigger dance*, fiindcă e atît de frig.

„Un copil! gîndeşte fata necoafată, care îşi ţine braţele lăsate în jos şi vine în urma lor, în tovărăşia unui tînăr cu chipul întunecat. Un copil drăgălaş! Acolo înăuntru, însă, era vrednic de respect...“ Şi cu glas tare, monoton, ea spune:

— Toţi sîntem copii minune, toţi cei care creăm ceva.

„Ei! gîndeşte domnul cel bătrîn, care n-a ajuns niciodată mai departe de *Cei trei vînători din Palatinat* şi al cărui chist e acoperit acum de un joben, ce-o mai fi şi asta? Un fel de Pythia[34], cum mi se pare.“

34 Profeteză greacă (n.r.).

Dar tînărul cu chipul întunecat, care o înţelege bine, dă din cap încet.

Pe urmă tac amîndoi, şi fata necoafată se uită după cei trei fraţi de neam nobil. Îi dispreţuieşte, dar se uită după ei pînă cînd dispar la colţul străzii.

1903

FERICIRE

Linişte! Vrem să privim în adîncul unui suflet. În treacăt doar, aşa ca din zbor, şi numai pe cuprinsul cîtorva pagini, căci avem foarte multe de făcut. Venim de la Florenţa, din vremi trecute. Mai sînt acolo de pus la punct, ca să terminăm, cîteva probleme destul de dificile. Şi după ce le vom fi venit de hac, încotro ne vom duce? Poate la Curte, în vreun castel regal, cine mai ştie? Lucruri bizare, licărind încă şters, sînt pe cale de a se rîndui cum trebuie. Aşa că Anna, biată micuţă baroană Anna, prea multă vreme pentru tine nu avem!...

Vals şi clinchet de pahare, zarvă, aer îmbîesit, zumzet, paşi de dans; lumea ne cunoaşte; ne ştie micile noastre slăbiciuni. Oare de aceea ne va fi plăcînd atît de mult să zăbovim în taină în locuri unde viaţa îşi sărbătoreşte petrecerile ei cele mai simple, pentru că tocmai acolo durerea ni se înfăţişează cu ochii ei cei mai adînci şi mai plini de dor?

— Aspirant! strigă prin sală baronul Harry, căpitan de cavalerie, întrerupîndu-şi dansul. Cu braţul drept îşi ţinea mai departe partenera de mijloc, în timp ce braţul stîng şi-l proptise în şold. Omule, ăsta nu e vals, ci marş funebru! Parcă trupul dumitale n-ar simţi ce înseamnă tactul! Înoţi şi pluteşti în văzduh, nu altceva. Să vină să cînte iar locotenentul von Gelbsattel, ca să ştim şi noi ce e ritm. Ia-o din loc, aspirantule, şi dansează, dacă te pricepi la asta mai bine decît la pian!

Aspirantul se ridică, bătu din pinteni şi cedă fără nici un cuvînt locul său de pe estradă locotenentului von Gelbsattel, care începu să izbească cu mîinile lui albe, mari şi lăbărţate clapele pianului, ce fremăta şi zbîrnîia.

Căci baronul Harry avea cu adevărat simţul ritmului. Vibrau în făptura lui ritmuri de vals şi de marş, voioşie, fericire şi duh biruitor. Tunica de husar, cu brandenburguri aurite, se potrivea de minune cu chipul său tineresc şi înfierbîntat, fără urmă de griji sau îngîndurare. Obrazul ars de soare avea o culoare roşiatică, aşa cum au de obicei oamenii blonzi, deşi părul şi mustaţa băteau în castaniu. Şi

tocmai lucrul acesta era socotit de cucoane ca o picanterie. Cicatricea roşie, de pe obrazul drept, dădea feţei sale o înfăţişare îndrăzneaţă şi sălbatică. Nu ştiai dacă era o lovitură de sabie sau urmarea vreunei căderi de pe cal. Oricum ar fi, părea ceva minunat. Şi, apoi, dansa ca un zeu.

Aspirantul însă „înota şi plutea“, dacă ne este îngăduit să întrebuinţăm în sens figurat felul de a se exprima al baronului Harry. Genele îi erau mult prea lungi, astfel că nu izbutea mai niciodată să deschidă ochii aşa cum se cuvine. Uniforma, de asemenea, prea largă, i se bălăbănea pe trup, şezîndu-i anapoda. Numai Dumnezeu ar fi putut să ştie cum de nimerise în cariera militară. Se hotărîse fără prea multă tragere de inimă să ia parte, împreună cu „Rîndunelele“, la această petrecere de la cazinou. Venise totuşi, pentru că, la urma urmelor, era dator să-şi păzească pielea. Deoarece, înainte de toate, era burghez de felul lui şi, în afară de asta, i se mai punea în cîrcă şi un fel de carte cu cîteva poveşti închipuite, pe care le-ar fi scris sau, aşa cum se spune, le-ar fi compus el şi pe care oricine putea s-o cumpere din librării. Lucru care era de natură să deştepte oarecare neîncredere faţă de aspirantul nostru.

Sala cazinoului ofiţeresc din Hohendamm era lungă şi lată. Era chiar prea încăpătoare pentru cei treizeci de oaspeţi care petreceau acolo în seara aceea. Pereţii şi estrada muzicanţilor fuseseră împodobite cu false draperii de ghips dat cu roşu pe deasupra, şi din tavanul lipsit de gust atîrnau două policandre strîmbe, în care nişte luminări aşezate pieziş ardeau picurînd. În schimb, pardoseala fusese frecată toată dimineaţa de şapte husari, trimişi dinadins pentru această treabă. La urma urmelor, nici chiar domnii ofiţeri n-aveau dreptul să ceară mai mult fast într-un asemenea cuib uitat de Dumnezeu, într-o asemenea Abdera[35], într-o asemenea vizuină ca Hohendamm. Şi apoi ceea ce lipsea serbării din punct de vedere al solemnităţii era mai mult decît cu prisosinţă compensat prin acea dispoziţie ştrengărească, neobişnuită, care da o pecete deosebită seratei, precum şi prin acel duh îndrăzneţ şi neîngăduit care îi bîntuia pe toţi la gîndul că sînt laolaltă cu „Rîndunelele“. Pînă şi proştii de vistavoi zîmbeau şiret ori de cîte ori aduceau noi sticle de şampanie în bateriile cu gheaţă aşezate lîngă măsuţele acoperite cu feţe

35 Oraș în Tracia antică, vestit pentru poznele locuitorilor săi (n.r.).

albe, rînduite pe trei laturi ale sălii. Se uitau de jur împrejur, şi surîzînd, îşi coborau privirile, ca nişte oameni de serviciu care, tot văzîndu-şi de treaba lor, îşi dau totuşi, tăcuţi şi fără a avea vreo răspundere, ajutorul lor la o ispravă îndrăzneaţă, bineînţeles referindu-se la „Rîndunele“.

Rîndunelele, rîndunelele! Ei bine, pe scurt, e vorba de „Rîndunelele vieneze“. Cutreierau ţinuturile ca un stol de păsări călătoare, se avîntau — treizeci la număr — din oraş în oraş, apărînd prin cafenele şi varieteuri de mîna a cincea, unde, în atitudini libere, cîntau cu glasuri vesele şi ciripitoare cîntecul lor obişnuit:

Cînd rîndunelele-au să vină,

O, ce mirate vor privi!

Era un cîntec bun, cu un umor lesne de pătruns, şî ele îl cîntau în aplauzele publicului înţelegător.

Aşa veniseră „Rîndunelele“ la Hohendamm, unde cîntau în hala de bere a lui Guggelfing. Dar la Hohendamm se aflau o garnizoană şi un întreg regiment de husari, aşa că erau îndreptăţite să se aştepte la un interes mai adînc din partea cercurilor competente. Găsiră însă mai mult decît atît: găsiră o înţelegere entuziastă. Seară de seară îi aveau la picioarele lor pe ofiţerii încă necăsătoriţi, care ascultau cîntecul „Rîndunelelor“, închinîndu-le paharele pline cu berea blondă a lui Guggelfing. Nu trecu multă vreme şi li se alăturară şi ofiţerii căsătoriţi. Într-o seară îşi făcu apariţia însuşi colonelul von Rummler, care urmărise spectacolul cu atenţie încordată, exprimîndu-şi apoi, faţă de diverse persoane, deosebita sa admiraţie pentru „Rîndunele“.

În seara aceea locotenenţii şi căpitanii plănuiră să pună la cale o petrecere mai „intimă“ cu „Rîndunelele“, poftind la cazinou, la o serată veselă, cu şampanie şi tămbălău, cîteva din fete, vreo zece dintre cele mai frumoase. Bineînţeles că, de ochii lumii, superiorii trebuiau să se arate a nu şti nimic din ceea ce se hotărîse şi, cu inima grea, chiar să şi renunţe a fi prezenţi. Totuşi, nu numai sublocotenenţii burlaci, ci şi locotenenţii şi căpitanii se înfiinţară la serbare şi (tocmai aici e latura picantă şi poanta adevărată) îşi aduseră chiar şi soţiile.

Piedici şi scrupule? Locotenentul von Levzahn găsise o explicaţie minunată. Şi anume, că piedicile şi scrupulele sînt făcute pentru ca soldatul să le biruie şi să le risipească. Bravii cetăţeni ai Hohendamm-ului n-aveau decît să se îngrozească auzind că ofiţerii îşi duceau soţiile alături de „Rîndunele“. Bineînţeles că ei n-ar fi putut să-şi îngăduie aşa ceva. Există însă o culme, există regiuni îndrăzneţe şi depărtate ale vieţii, în care fiecare e iarăşi liber să facă ceea ce, în alte sfere inferioare, ar murdări şi necinsti. Şi, apoi, onorabilii localnici nu erau ei oare obişnuiţi să se aştepte la tot felul de lucruri extraordinare din partea husarilor lor? Cînd li se năzărea, ofiţerii călăreau, în plină zi, pe trotuar. Faptul se şi întîmplase. Altă dată, pe înserate, se auziseră focuri de revolver în piaţă. Cine alţii ar fi putut să fie decît domnii ofiţeri? Şi cine oare îndrăznise să crîcnească? Ba mai circulă şi o anecdotă, pe care mulţi o întăresc cu mărturia lor:

Se zice că într-o dimineaţă, între ceasurile cinci şi şase, căpitanul Harry venea spre casă, bine dispus, împreună cu mai mulţi camarazi, de la o petrecere care durase toată noaptea. Erau cu el căpitanul von Hühnemann, precum şi locotenenţii şi sublocotenenţii Le Maistre, baronul Truchsess, von Trautenau şi von Lichterloh. Pe cînd domnii treceau peste podul vechi, le ieşi înainte un băiat de brutărie purtînd pe umeri un coş mare cu chifle. Băiatul fluiera fără grijă un cîntec şi îşi vedea liniştit de drum prin prospeţimea dimineţii.

— Dă coşu-ncoa! porunci baronul Harry.

Şi, apucînd coşul de mîner, îl învîrti atît de meşteşugit de trei ori în jurul lui, încît nici o chiflă nu se clinti. Apoi, descriind cu el un arc de cerc şi dovedind ce braţ voinic avea, îl zvîrli hăt-departe, în apele tulburi ale rîului. Băiatul, care la început îngheţase de spaimă, cînd văzu cum chiflele lui înoată şi se scufundă, ridică braţele, scuturîndu-se şi jeluindu-se ca un apucat. Dar, după ce domnii se desfătară o clipă cu teama lui copilărească, baronul Harry îi azvîrli o monedă, care întrecea de trei ori valoarea chiflelor din coş, iar ofiţerii îşi urmară rîzînd drumul spre casele lor. Abia atunci pricepu şi băiatul că domnii cu care avusese de-a face erau nişte domni de neam nobil, si amuţi.

Povestea asta ajunse curînd în gura oamenilor. Să fi îndrăznit însă careva să facă mutre! Zîmbind sau scrîşnind, lumea lua cunoştinţă de ea aşa, ca o ispravă

de-a baronului Harry şi a camarazilor săi. Ei erau stăpîni. Stăpîni peste întregul Hohendamm. Aşa se face că soţiile ofiţerilor se întîlniră cu „Rîndunelele“.

Se pare însă că aspirantul nu se pricepea nici la dans mai bine decît se pricepuse la pian. Căci, fără să invite la dans, se aşeză, înclinîndu-se, la una din măsuţe, lîngă mica baroană Anna, soţia baronului Harry, adresîndu-i, sfios, cîteva cuvinte. Tînărul nu se simţea în stare să se amuze cu „Rîndunelele“. Se temea de ele şi îşi închipuia că soiul acesta de fete are un fel straniu de a-l privi, orice ar încerca să spună. Lucrul acesta îl făcea să sufere. Deoarece, aşa cum e felul multor firi fără vlagă şi lipsite de energie, chiar şi cea mai proastă muzică îl scălda într-un fel de oboseală tăcută şi îngîndurată, şi cum, pe de altă parte, nici baroana Anna, căreia el îi era cu totul indiferent, nu-i dădea decît răspunsuri distrate, amîndoi amuţiră curînd, mărginindu-se să-i privească doar pe cei care se legănau şi se învîrteau dansînd. Aveau un zîmbet oarecum ţeapăn şi schimonosit, care, lucru ciudat, era parcă la fel la amîndoi.

Luminările policandrelor pîlpîiau şi picurau atît de tare, încît, din pricina cocoloaşelor de stearină scurse şi pe jumătate întărite, îşi pierduseră cu totul forma. Dedesubtul lor se învîrteau şi lunecau perechile înflăcărate de ritmurile locotenentului von Gelbsattel. Picioarele păşeau înainte, cu vîrfurile aplecate, apoi se întorceau elastic şi lunecau. Picioarele lungi ale bărbaţilor se îndoiau puţin, se arcuiau, îşi luau avînt şi săltau mai departe. Fustele parcă zburau. Tunicile bălţate ale husarilor se amestecau ca într-un vîrtej şi, cu o înclinare senzuală a capului, doamnele îşi rezemau mijlocul de braţele dansatorilor.

La pieptul său, strîns în şireturi, baronul Harry apăsa o „Rîndunică“ deosebit de nostimă, apropiindu-şi cît mai mult obrazul de al ei şi privind-o neclintit în ochi. Zîmbetul baroanei Anna urmărea perechea. Ceva mai departe, lunganul de locotenent von Lichterloh învîrtea o „Rîndunică“ micuţă şi grăsulie, rotundă ca o minge şi neobişnuit de decoltată. Iar sub unul din policandre, doamna căpitan von Hühnemann, căreia îi plăcea nespus de mult şampania, se învîrtea, chiar ea în persoană, plină de uitare de sine, într-un dans, cu o a treia „Rîndunică“, o făptură drăgălaşă, pistruiată, a cărei faţă strălucea de mîndrie, conştientă de cinstea neobişnuită ce i se face.

— Dragă baroană, îi spunea mai tîrziu doamna von Hühnemann doamnei locotenent von Truchsess, fetele astea nu sînt de loc lipsite de educaţie. Închipuieşte-ţi că ştiu să numere pe degete toate garnizoanele de cavalerie de pe întinderea Reich-ului.

Dansau împreună, pentru că prisoseau două doamne, şi nu observau cum, încet-încet, toţi se retrăgeau din jurul lor, lăsîndu-le singure să se producă. Pînă la urmă, dîndu-şi totuşi seama, se opriră şi stătură laolaltă în mijlocul sălii, copleşite de rîsete, aplauze şi strigăte de bravo.

Se bău apoi şampanie, şi ordonanţele, purtînd mănuşi albe, alergară de la o măsuţă la alta, umplînd paharele. După aceea, „Rîndunelele“ trebuiră încă o dată să mai cînte, trebuiră neapărat, fără ca cineva să se întrebe dacă mai puteau sau nu să răsufle.

Stăteau rînduite pe estrada ce ocupa una din laturile înguste ale sălii şi făceau ochi dulci. Aveau umerii goi, ca şi braţele, iar costumele ce le purtau erau astfel lucrate, încît nişte jiletci cenuşii îmbrăcau fracuri cu cozi de rîndunică, de culoare mai închisă. Ciorapii erau cu baghete, cenuşii, iar pantofii foarte decoltaţi, cu tocuri neobişnuit de înalte. Unele erau blonde, altele brune, unele grăsuţe şi blajine, altele slabe şi interesante, unele avînd obraji daţi cu un roşu cu totul ciudat şi altele cu nişte feţe albe, asemenea chipurilor de clovni. Cea mai drăguţă însă era o brună mărunţică, cu braţe de copil şi cu ochi migdalaţi, cu care tocmai dansase baronul Harry. Pînă şi baroana Anna, continuînd să zîmbească, socotea că aceasta e cea mai drăguţă.

„Rîndunelele“ începură să cînte, acompaniate de locotenentul von Gelbsattel, care îşi zvîrlea trunchiul înapoi, întorcîndu-şi capul spre ele, şi izbea cu braţele larg deschise clapele pianului. Spuseră cîntînd că sînt păsările voioase, care au călătorit în toată lumea şi că iau cu ele, atunci cînd pleacă, inimile tuturora. Cîntară un cîntec deosebit de melodios, care începea cu cuvintele:

Militarii-s viaţa noastră,

După ei ne prăpădim!

şi care se termina cam în acelaşi fel. După aceasta, însă, la cererea furtunoasă a publicului, cîntară din nou cîntecul rîndunelelor, iar domnii, care ajunseseră să-l ştie pe de rost, tot atît de bine ca şi ele, cîntară şi ei cu însufleţire:

Cînd rîndunelele-au să vină,

O, ce mirate vor privi!

Sala duduia de atîta cîntec şi rîs, de clinchetul paharelor şi de tropăitul picioarelor care băteau tactul.

Baroana Anna rîdea şi ea de toată această larmă şi zburdălnicie. O dureau capul şi inima de atît cît rîsese în seara aceea. I-ar fi plăcut acum să închidă ochii în linişte şi întuneric, dacă Harry al ei nu ar fi participat cu atîta însufleţire la petrecere.

— Sînt veselă astăzi, îi spusese cu puţin înainte unei vecine de masă, într-o clipă cînd ea însăşi crezuse ceea ce spunea.

Drept răspuns se alesese însă cu o tăcere şi o privire ironică, lucruri care îi aduseră aminte că atunci cînd te afli în lume nu se prea obişnuieşte să-ţi dai pe faţă asemenea păreri. Dacă simţeai că eşti vesel, n-aveai decît să te şi porţi astfel; era însă şi ciudat şi îndrăzneţ să constaţi acest lucru, ba, pe deasupra, să-l mai şi exprimi în cuvinte. Să spui însă: „Mă simt tristă“ ar fi fost cu totul imposibil.

Baroana Anna fusese crescută pe o moşie a tatălui ei, aşezată pe ţărmul mării, într-o linişte şi o singurătate atît de desăvîrşite, încît era foarte adesea înclinată să nu ţină seama de aceste adevăruri, cu toate că se temea ca nu cumva să pară stranie şi în ciuda faptului că dorea din suflet să fie la fel cu toată lumea, pentru ca şi ceilalţi să o iubească. Avea mîinile palide şi părul de culoarea cenuşii, păr care atîrna parcă mult prea greu pe obrazul ei îngust şi firav. Cuta piezişă ce se vedea între sprîncenele sale de culoare mai deschisă făcea ca zîmbetu-i să pară a închide în el ceva apăsat şi dureros.

Trebuie să ştiţi că îşi iubea bărbatul. Nu rîdeţi! Îl iubea pînă şi din pricina poveştii cu chiflele. Îl iubea cu durere şi umilinţă, cu toate că el o înşela şi îi chinuia inima ca un băieţandru. Suferea iubindu-l, ca o femeie care îşi dispreţuieşte

propria slăbiciune şi care ştie că numai cel puternic are drept la marea fericire. Se dăruia acestei iubiri şi chinurilor ei aşa cum i se dăruise şi ea lui, atunci cînd baronul Harry, într-un scurt acces de înduioşare, o ceruse în căsătorie. I se dăruia cu acea dorinţă însetată de viaţă, de patimă şi sentimente puternice pe care o poate avea o fiinţă singuratică şi plină de visuri.

Vals şi clinchet de pahare. Zarvă, fumăraie, zumzet şi paşi de dans. Asta era lumea lui Harry şi împărăţia lui. Asta era şi împărăţia visurilor ei, pentru că acolo erau fericirea, cotidianul, dragostea de viaţă.

Veselie! Veselie nevinovată, sărbătorească, venin ispititor, care înjoseşti şi distrugi nervii, otravă plină de farmece sterpe, tu, ibovnică duşmănoasă a gîndirii şi a liniştii, cît eşti de groaznică! Iat-o şezînd seri şi nopţi întregi, chinuită de contrastul izbitor dintre golul desăvîrşit şi neantul care o înconjurau de o parte şi de agitaţia înfrigurată pricinuită de vin, cafea, muzică senzuală şi dans, de altă parte. Şezînd şi privind cum Harry vrăjeşte femei frumoase, nu pentru că ele i-ar dărui cine ştie ce fericire, ci pentru că vanitatea lui îi cerea să fie văzut cu ele în lume, să arate tuturor că e un om fericit, că nu-i lipseşte nimic, că ia parte la toate bucuriile vieţii şi că nu ştie ce înseamnă dorinţă neîmplinită. Cît de mult o lăcea să sufere această vanitate a lui şi totuşi cit îi era de dragă! Ce dulce era să ştie că Harry e frumos, tînăr, nespus de fermecător! Şi cît de mult dragostea pe care celelalte femei o nutreau pentru el îi aţîţa chinuitoarea văpaie a iubirii ce i-o purta. Apoi, după fiecare petrecere la care lua şi ea parte, însoţindu-l chinuită şi îndurerată, cînd el, inconştient şi egoist, începea să ridice imnuri de slavă ceasurilor de petrecere, urmau deodată acele clipe în care ura şi dispreţul îi deveneau la fel de mari ca şi dragostea ce i-o purta. Atunci, în inima sa, îl socotea o „secătură“, un „crai“ şi căuta prin tăcere, printr-o tăcere pe cît de caraghioasă, pe atît de deznădăjduită, să-l pedepsească.

Avem dreptate, micuţă baroană Anna? E adevărat că dăm grai sentimentelor ce se ascund îndărătul bietului tău zîmbet, în timp ce „Rîndunelele“ cîntă? Mai urmează apoi şi acea stare umilitoare şi ticăloasă cînd, înspre dimineaţă, după vreo petrecere nevinovată, culcată în patul tău, te trezeşti cheltuindu-ţi toate puterile minţii, cu gîndul la glume, cuvinte de haz şi răspunsuri

potrivite pe care ai fi trebuit să le găseşti ca să fii amabilă cu toată lumea şi pe care, din păcate, nu le-ai găsit. Urmează acele visuri în preajma zorilor cînd, copleşită de durere, plîngi pe umărul lui, cînd el încearcă să te mîngîie cu vreunul din obişnuitele sale cuvinte drăguţe şi goale şi cînd, deodată, simţi cu profunzime cît de absurd şi ruşinos e să te plîngi de lume pe umărul lui.

Dacă el s-ar îmbolnăvi cumva, ce zici? N-avem dreptate să credem că o mică, neînsemnată indispoziţie a lui zămisleşte în sufletu-ţi o lume întreagă de visuri, în care ţi se pare că el e un biet bolnav îngrijit de tine şi că, neajutorat şi doborît, zace înaintea ta, fiind în sfîrşit al tău în întregime? Nu te ruşina şi nu te dispreţui! Necazurile îl fac uneori pe om să fie rău... ştim şi vedem asta, sărman sufleţel. Am văzut lucruri şi mai rele în călătoriile noastre! Totuşi, ai putea să te ocupi puţintel de tînărui aspirant cu genele mult prea lungi, care şade lîngă tine şi care ar împărtăşi cu tine singurătatea lui. De ce nu-ţi pasă de el? De ce-l dispreţuieşti? Pentru că, vezi, şi el tace parte din aceeaşi lume cu tine, şi nu din cealaltă, în care domnesc veselia, mîndria, fericirea, ritmul şi triumful. Fireşte, e foarte dureros să nu te simţi bine nici într-o lume, nici în alta. Ştim asta. Dar ce să-i faci? Nu poţi împăca lucrurile.

Finalul, cîntat la pian de locotenentul von Gelbsattel, fu acoperit de aplauze. „Rîndunelele“ terminaseră. Fără să mai coboare treptele, săreau de pe estradă, bufnind greoi sau fluturînd, pe cînd domnii se îndesau care mai de care să le vină în ajutor. Baronul Harry o ajută pe micuţa cea brună, cu braţe de copil, şi făcu acest lucru cu pricepere şi grijă. Cu un braţ îi prinse amîndouă coapsele, iar cu celălalt o apucă de mijloc, întîrziind să-i dea drumul şi purtînd-o aproape pînă la măsuţa cu şampanie. Acolo îi umplu paharul, lăsînd spuma să se reverse, şi ciocni cu ea încet şi cu tîlc, privind-o adînc în ochi, cu un zîmbet pătrunzător şi absent. Băuse mult şi cicatricea i se desluşea acum roşie ca focul pe fruntea albă, care contrasta violent cu obrazul ars de soare. Era însă bine dispus, slobod în mişcări şi netulburat de patimă.

Masa se afla de partea cealaltă a sălii, dar tocmai în faţa mesei baroanei Anna. Şi, în timp ce schimba cuvinte indiferente cu cineva din apropiere, ea trăgea lacomă cu urechea la rîsetele ce se auzeau de dincolo, pîndind pe furiş, în chip

ruşinos, fiecare mişcare. Se afla într-o stare ciudată de încordare dureroasă, în acea stare care îngăduie cuiva să întreţină maşinal o convorbire cu altcineva, respectînd toate formele impuse de societate, şi să rămînă totuşi cu desăvîrşire absent şi cu gîndul aiurea, la o altă persoană, pe care o observă.

O dată sau de două ori i se păru că privirea micii „Rîndunici“ o atinge în treacăt. O cunoştea? Ştia oare cine e? Cît de frumoasa era! Ce plină de viaţă, ce îndrăzneaţă, ce ademenitoare şi cît de neîmpovărată de gînduri! Dacă s-ar fi întîmplat ca Harry s-o iubească, să se topească după ea, să sufere din pricina ei, l-ar fi înţeles, ar fi simţit cu el şi l-ar fi iertat. Şi, deodată, ea îşi dete seama că era puternic atrasă de „Rîndunică“, mai puternic decît Harry.

Micuţa „Rîndunică“! Dragă doamne, o chema Emmy şi era cît se poate de banală. Părea totuşi minunată, cu şuviţele negre care-i încadrau chipul lătăreţ şi plin de dorinţe, cu ochi ca migdalele, înconjuraţi de cearcăne întunecate, cu gura mare, plină de dinţi sclipitori, şi cu braţe moi, rumene şi ademenitoare. Însă ceea ce avea mai frumos erau umerii, care, cînd se mişcau, păreau că lunecă mlădioşi, rotindu-se în încheieturi. Baronul Harry arăta un deosebit interes acestor umeri. Cu nici un preţ nu voia s-o lase să-i acopere, luptîndu-se zgomotos pentru şalul cu care ea voia să se înfăşoare. Şi, în tot timpul acesta, nici baronul Harry, nici soţia lui şi nici altcineva nu băgă de seamă că făptura ăsta mică şi stricată, pe care vinul o făcuse să devină sentimentală, avea ochi numai pentru tînărul aspirant, care fusese alungat de la pian pentru că nu ştia să cînte, şi-l privea neîncetat. Ochii lui obosiţi, felul lui de a cînta o fermecaseră. Îşi închipuia că trebuie să fie o fire generoasă, poetică, dintr-o altă lume, în timp ce firea şi felul de a fi al baronului Harry le socotea prea comune şi o plictiseau. Suferea şi era nenorocită văzînd că aspirantul nu-i dădea nici cel mai neînsemnat semn de dragoste.

Lumînările, care arseseră aproape în întregime, răspîndeau acum o lumină tremurată în mijlocul fumului de ţigară ce plutea în pale albăstrii deasupra capetelor. În sală se simţea aromind a cafea. Aerul fad şi încropit, mirosul de sudoare, aburii răsuflării, toate astea îngroşate şi tulburate de parfumurile tari ale „Rîndunelelor“ se aşterneau pretutindeni: peste mesele cu feţe albe, peste

bateriile cu şampanie, peste oamenii nedormiţi, gălăgioşi, peste zumzetele, rîsetele şi zbenguielile lor amoroase.

Baroana Anna tăcuse. Deznădejdea, unită cu acel amestec groaznic de dorinţă, invidie, dragoste şi dispreţ de sine, amestec căruia i se spune gelozie şi care, dacă lumea ar fi bună, n-ar trebui să existe, îi subjugaseră în aşa fel inima, încît nu mai avea putere să se prefacă. La urma urmelor, n-avea decît să vadă ce se întîmplă cu ea, n-avea decît să-i fie ruşine din pricina ei, pentru ca în pieptul lui să se trezească măcar un sentiment pentru ea.

Privi intr-acolo. Jocul mergea cam departe şi toţi îl urmăreau rîzînd curioşi. Harry descoperise un gen nou şi drăgăstos de luptă cu micuţa „Rîndunică". Schimbau între ei inelele din deget şi, proptindu-şi genunchii de genunchii ei, baronul o ţintuise pe scaun, căutînd să-i prindă mîna într-o vînătoare zburdalnică şi nebună şi să-i desfacă pumnul micuţ şi strîns. În sfîrşit izbuti şi, în mijlocul aplauzelor zgomotoase ale celor prezenţi, îi smulse inelul în formă de şarpe, punîndu-i în schimb în deget, triumfător, propria lui verighetă.

Atunci, baroana Anna se ridică de la locul ei. Mînia, durerea, dorul de a-şi ascunde în întuneric suferinţa căşunată, dorinţa deznădăjduită de a-l pedepsi printr-un scandal şi de a-l face să-şi îndrepte atenţia asupra ei o covîrşiră. Palidă, dădu scaunul la o parte şi porni, prin mijlocul sălii, spre uşă.

Se produse rumoare. Cei din faţă se priveau cu seriozitate şi parcă treziţi. Cîţiva domni strigară numele lui Harry. Larma se potoli.

Şi atunci se întîmplă ceva cu totul bizar. „Rîndunica" Emmy luă, cu toată energia, partea baroanei Anna. Fie că un instinct general femeiesc pentru durere şi pentru iubire nefericită îi poruncea cum să se poarte, fie că propria-i amărăciune din pricina aspirantului cu genele ostenite o făceau să vadă în baroana Anna o tovarăşă de suferinţă, ea interveni, spre mirarea tuturor.

— Eşti grosolan! rosti ea deodată, în mijlocul tăcerii ce domnea, respingîndu-l pe baronul Harry, care rămăsese buimac.

O singură frază: „Eşti grosolan!“ Şi ajunse îndată lîngă baroana Anna, care şi pusese mîna pe clanţă.

— Iertaţi-mă! zise dînsa atît de încet, încît parcă nimeni în jurul ei n-ar fi fost vrednic să o audă. Poftiţi verigheta! Şi, cu aceste cuvinte, lăsă să cadă verigheta lui Harry în mîna baroanei.

Apoi, deodată, baroana Anna simţi cum obrăjorul lătăreţ şi cald al fetei se aplecă peste mîna ei, sărutîndu-i-o fierbinte şi moale.

— Iertaţi-mă! şopti încă o dată „Rîndunica" şi fugi.

Baroana Anna stătea afară, în întuneric, ameţită şi aşteptînd ca această întîmplare să prindă formă şi sens în sufletul ei. Şi, pe neaşteptate, o fericire, o fericire dulce, fierbinte şi tainică o făcu să închidă pentru o clipă ochii.

Gata! Destul, nimic de aici încolo! Luaţi aminte la acest mic şi preţios amănunt. Stătea încîntată şi vrăjită, pentru că această micuţă vagabondă venise să-i sărute mîna.

Te părăsim, baroană Anna! Te sărutăm pe frunte. Rămîi cu bine! Ne grăbim! Dormi acum. O vei visa toată noaptea pe „Rîndunica“ cea micuţă, care a venit la tine. Şi vei încerca o fărîmă de fericire.

Căci atunci cînd cele două lumi, între care dorul ostrum rătăceşte din cînd în cînd, se întîlnesc într-o scurtă şi amăgitoare apropiere, simţim cum un fior dulce şi îmbătător de fericire îşi face loc în inima noastră.

1904

CEAS GREU[36]

Se ridică de la masa de scris, de la pupitrul şubred ce-i slujea drept masă de scris, se ridică plin de deznădejde şi, cu capul lăsat greu pe piept, se duse tocmai în colţul celălalt al odăii, spre soba lunguiaţă şi subţire ca un stîlp. Puse mîinile amîndouă pe plăcile de faianţă, vrînd să se încălzească, dar se răciseră aproape de tot, căci trecuse de mult miezul nopţii. Se rezemă atunci cu spatele de sobă, fără să poată găsi însă căldura binefăcătoare pe care o căuta, îşi strînse, tuşind, poalele halatului, peste reverele căruia atîrna jaboul spălăcit de dantelă, şi respiră anevoie pe nas, dornic de puţin aer; căci, ca de obicei, avea guturai.

Era un guturai cu totul deosebit şi neplăcut, ce nu-l părăsea aproape niciodată. Pleoapele îi erau umflate şi roşii, iar marginile nărilor sale erau numai o rană. Simţea în cap şi în mădulare guturaiul ca o beţie grea şi dureroasă. Sau poate lîncezeala şi greutatea asta le avea din pricina blestematei şederi in casă, la care doctorul îl osîndise iarăşi acum cîteva săptămîni? Dumnezeu ştie dacă era bine. Se prea poate ca, din pricina veşnicului său catar şi a junghiurilor ce le avea în piept şi în pîntece, să fi fost nevoie de asta; şi apoi e adevărat că la lena, de cîteva săptămîni, domnea vreme rea, o vreme sălbatică, întunecoasă şi rece, pe care fiecare nerv al lui o simţea. Vîntul de decembrie şuiera prin burlanul sobei, uitat şi părăsit de Dumnezeu, amintind parcă de o cîmpie bîntuită noaptea de furtună şi de un suflet pradă rătăcirii şi deznădejdii. Bună însă nu era nu era nicidecum această captivitate strîmtă; nu era bună nici pentru cugetare şi nici pentru pulsaţiile sîngelui.

Odaia, în şase colţuri, goală, rece şi incomodă, cu tavanul văruit, dedesubtul căruia plutea fum de tutun, cu tapetele în romburi, pe care atîrnau siluete prinse în rame ovale şi cu cele patru-cinci mobile cu picioare subţiri, era luminată de două lumînări, ce ardeau aşezate pe pupitru, deasupra manuscrisului. Prinse de cornişele de sus ale ferestrelor, atîrnau nişte perdele roşii, mari abia cît nişte

---

36 În aceste pagini, Thomas Mann evocă figura lui Friedrich Schiller (n.r.).

steguleţe, perdele de stambă strînse în cute simetrice; dar erau roşii, de un roşu cald şi sonor, şi lui îi plăceau, aşa că nu voia să se lipsească niciodată de ele, fiindcă aduceau puţină bogăţie şi voluptate în absurda sobrietate a odăii.

Stătea lînga sobă şi privea clipind grăbit, dureros şi ostenit lucrarea de lîngă care fugiste, această greutate, această apăsare, această tortură a conştiinţei, această mare ce trebuia sorbită pînă la fund, această povară îngrozitoare, care însă era mîndria şi nenorocirea, cerul şi anatema sa. Se tîrîia, se întrerupea, se oprea, iarăşi şi iarăşi! De vină erau desigur vremea, şi catarul, şi oboseala lui. Sau poate lucrarea? Subiectul însuşi? Lucrarea, a cărei concepţie era nenorocită şi hărăzită deznădejdii ?

Se ridicase de la locul lui pentru a se îndepărta puţin de ea, căci, de multe ori, îndepărtarea de manuscris te face să capeţi o mai bună privire de ansamblu, o vedere mai largă asupra materialului şi deci să poţi hotărî mai bine. Se cunosc chiar cazuri cînd acest simţămînt de uşurare, căpătat în urma depărtării de arena unde se dă lupta, are darul de a te înviora şi reînsufleţi. Si această reînsufletire e mai puţin dăunătoare decît aceea pe care o capeţi bînd lichior sau cafea neagră tare.

Ceşcuţa sta pe măsuţă. Dacă l-ar ajuta să învingă această piedică! Nu, nu se poate! Nu numai doctorul, ci şi un alt om, unul mai cu vază, îi spusese, cu multă cruţare, că nu-i face bine. Era cel de acolo, de la Weimar[37] pe care îl iubea cu o duşmănie plină de dor. Acela era înţelept. Ştia să trăiască şi să creeze. Nu abuza de puterile lui. Se cruţa cît putea pe sine însuşi.

În casă domnea linişte. Se auzea numai vîntul ce şuiera pe Schlossgasse şi ploaia cînd îşi izbea picurii de geamuri. Toţi dormeau, gazda cu ai săi, Lotte şi copiii. Iar el singur stătea treaz, lîngă soba rece, clipind chinuit spre lucrarea sa de acolo, în care nu avea încredere din pricina nesaţului său bolnăvicios.

Gîtul lui alb se înălţa, lung, peste legătura ce-o purta, iar printre poalele halatului îi ieşeau picioarele strîmbe. Părul roşcat, tras înapoi de pe fruntea înaltă

37 Se referă la J. W. Goethe (n.r.).

şi delicată, îi acoperea urechile cu şuviţe subţiri, lăsînd să se vadă pe tîmple nişte adîncituri cu vinişoare palide. La rădăcina nasului său mare, coroiat, care se termina brusc într-un vîrf albicios, se vedeau nişte sprîncene stufoase, mai închise decît părul de pe cap, ceea ce dădea ochilor săi obosiţi şi adînciţi o expresie tragică. Silit să respire pe gură, de cîte ori îşi deschidea buzele subţiri, obrajii săi pistruiaţi şi palizi din pricina aerului îmbîcsit al odăii atîrnau molîi şi scobiţi.

Nu, nu izbutea, şi totul era în zadar! Armata ar fi trebuit să fie înfăţişată! Armata era temeiul! Dar nu putea fi înfăţişată ochiului. Se putea concepe oare o artă atît de prodigioasă care să fie în stare să silească mintea să şi-o închipuie? Iar eroul nu era de loc erou; era lipsit de nobleţe şi era rece! Dispoziţia era falsă, dialogul era fals şi totul nu era decît o lecţie uscata de istorie, lipsita de suflet, searbădă, rece şi fără valoare pentru scenă!

Bine, se sfîrşise prin urmare. O înfrîngere. O sarcină neizbutită. Un faliment. Avea de gînd să-i scrie lui Körner[38], bunului Körner, care credea în el şi care avea o încredere copilărească în geniul său. Prietenul are să-l batjocorească, are să-l implore, are să facă tărăboi; îi va aminti de Carlos[39], care şi el ieșise din îndoieli, şi strădanii, şi schimbări, şi care, pînă la urmă, după atîtea chinuri, se dovedise a fi ceva minunat, o faptă vrednică de laudă. Dar asta fusese cu totul altceva. Pe atunci se mai simţea încă în stare să ducă, cu mîna norocoasă, un lucru la bun sfîrşit şi să iasă biruitor. Scrupule şi luptă? Destule. Şi fusese şi bolnav, desigur mai bolnav decît acum; un om lipsit de toate, un fugar certat cu lumea, apăsat şi sărac lipit. Dar era tînăr de tot! De fiecare dată, oricît ar fi fost de doborît, spiritul său se ridicase din nou, repede şi mlădios, şi, după ceasuri de durere, veniseră şi celelalte, ceasurile încrederii şi ale triumfului lăuntric. Acum însă nu mai veneau, sau abia dacă mai veneau. O noapte în care să te afli într-o stare sufletească plină de înflăcărare, în care să vezi deodată într-o lumină genială şi pasionată ceea ce ai putea înfăptui, dacă cumva ţi-a fost dat să te poţi bucura de un asemenea har, trebuia plătită acum cu o săptămînă de întuneric şi neputinţă. Era ostenit, avea abia treizeci şi şapte de ani şi totuşi se simţea sfîrşit. Nu mai trăia în el credinţa,

38 Critic literar german (1756 – 1831), protector a lui Schiller (n.r.).

39 E vorba de drama lui Schiller, Don Carlos (n.r.).

acea credinţă în viitor care, în nevoie, fusese steaua lui. Aşa era, acesta era deznădăjduitul adevăr. Anii de lipsuri şi de nimicnicie, pe care el îi socotise drept ani de suferinţă şi de încercare, tocmai ei fuseseră ani bogaţi şi rodnici. Şi iată că acum, cînd poposise puţin noroc şi la el, cînd ieşise din tagma piraţilor intelectuali, intrînd oarecum în legalitate şi în relaţii burgheze, cînd avea funcţie şi onoruri, soţie şi copii, acum era istovit şi sfîrşit. Nu-i mai rămînea decît sa renunţe şi să-şi piardă nădejdea!

Gemu, apăsîndu-şi ochii cu mîinile, şi umblă ca fugărit prin odaie. Ceea ce-i trecuse adineauri prin minte era atît de îngrozitor, încît nu mai era în stare să rămînă locului acolo unde îl bîntuise gîndul acela. Se aşeză pe un scaun, lîngă perete, îşi încrucişă mîinile, lăsîndu-le să-i atîrne între genunchi, şi îşi pironi privirea tulbure în podea.

Conştiinţa... Ce tare ţipa conştiinţa lui! Păcătuise, păcătuise împotriva lui însuşi, în toţi aceşti ani, împotriva acestei gingaşe unelte care era trupul său. Rătăcirile curajului său tineresc, nopţile nedormite, zilele petrecute în camera îmbîcsită de fum de tutun, în încordare intelectuală şi fără a-şi cruţa trupul, stupefiantele pe care le luase pentru a se îmboldi la muncă, toate acestea se răzbunau, se răzbunau acum!

Dar dacă e adevărat că se răzbunau, apoi şi el se va împotrivi zeilor care trimiteau întîi păcatul şi apoi te pedepseau pentru asta. Trăise aşa cum trebuise să trăiască, nu avusese timp să fie cumpătat, nici chibzuit. Aici, în piept, mereu în acelaşi loc, ce însemna durerea aceasta, junghiul acesta scurt, drăcesc, care îl înţepa şi-l sfredelea, glasul care, de cinci ani de zile de cînd avusese la Erfurt acea febră cataralã, boala aceea de piept cu fierbinţeli, nu mai tăcea? Ce însemna oare acest avertisment? De fapt, el ştia prea bine ce vrea să însemne, oricît s-ar fi prefăcut şi orice ar fi spus doctorul. Dar n-avea timp să fie cuminte şi să se cruţe, să se gospodărească după blîndele precepte ale moralei. Ceea ce voia el să săvîrşească trebuia săvîrşit curînd, astăzi încă, repede. Morala? Dar de ce oare tocmai păcatul, dăruirea către ceea ce e primejdios şi dăunător i se păruse mai morală decît orice înţelepciune şi disciplină rece? Nu ea, nu arta vrednică de

dispreţ a conştiinţei liniştite însemna morala, ci lupta şi nevoia, patima şi suferinţa!

Suferinţa... Cum îi lărgea pieptul cuvîntul acesta! Se îndreptă, îşi încrucişă braţele, şi privirea lui, sub sprîncenele roşcate şi îmbinate, se însufleţi de o jale minunată. Nu eşti încă nenorocit, nu eşti încă nenorocit de tot cîtă vreme mai ai putinţa să dăruieşti nenorocirii tale un nume mîndru şi nobil. Avea nevoie de un singur lucru: de curajul care să poată da vieţii sale denumiri înalte şi frumoase! Care să nu pună suferinţa pe socoteala aerului închis din odaie şi a constipaţiei. Avea nevoie să fie sănătos pentru a fi patetic, pentru a trece cu vederea şi cu simţirea peste tot ce e trupesc, Să fie numai în această privinţă naiv, deşi în celelalte atotştiutor! Să creadă, să creadă în puterea suferinţei... Dar el credea în suferinţă, credea atît de adînc, atît de sincer în ea, încît socotea că ceea ce e legat de suferinţă nu poate fi nici rău, nici nefolositor. Privirea i se avîntă înspre manuscris şi braţele i se încrucişară pe piept şi mai strîns. Talentul însuși nu era el oare suferinţă? Și dacă lucrul *acela* de colo, manuscrisul acela nenorocit, îl făcea să sufere, nu era oare normal să fie aşa şi nu era un semn bun? Niciodată scrisul nu ţîşnise din el, şi bănuiala lui ar începe abia atunci cînd s-ar întîmpla ceva asemănător. Numai cîrpacilor şi diletanţilor, numai celor neştiutori şi celor nepretenţiosi, care nu trăiesc sub apăsarea şi disciplina talentului, le țîșnesc ideile cînd scriu. Căci, doamnelor si domnilor de acolo de jos, de la parter, talentul nu e ceva uşor, nu e ceva asemenea unei glume şi, în orice caz, nu e o iscusinţă. La temelia lui el înseamnă *necesitate*, o cunoaştere critică a idealului, un nesaţ care nu-şi însuseşte şi nu-şi lărgeşte cunoştinţele decît după multe chinuri. Şi, pentru cei mai mari, cei mai nesăţioşi, talentul înseamnă biciul cel mai crunt. Nu te jelui! Nu te făli! Gîndeşte modest şi răbdător la ceea ce ai îndurat! Şi dacă nici o zi pe săptămînă, nici un ceas nu a fost scutit de suferinţă, ei şi? Să bagi cît mai puţin în seamă greutăţi şi înfăptuiri, pretenţii, mulţumiri şi oboseli. Să vezi toate acestea în mic, asta e ceea ce te face să fii mare.

Se ridică, deschise tabachera şi trase lacom pe nas, îşi zvîrli apoi mîinile la spate şi calcă atît de apăsat prin odaie, încît flacăra luminărilor pîlpîi din pricina curentului. Măreţie! Genialitate! Cucerire a lumii şi nemurire! Cît de puţin înseamnă, pe lîngă acest ţel, fericirea, oricît de mare ar fi ea, a celor osîndiţi să

rămînă pururi necunoscuţi! A fi cunoscut, a fi cunoscut şi iubit de popoarele lumii! Pălăvrăgiţi cît vreţi despre egotism, voi, care nu ştiţi cît e de dulce visul şi îndemnul acesta! Tot ce e genial suferă de acest egotism, dacă suferă cu adevărat. „N-aveţi decît, grăieşte genialul, să vă convingeţi şi voi de asta, voi, cei nechemaţi şi care o duceţi pe pămînt mult mai bine decît noi!“ Iar ambiţia spune: „Să fi fost oare suferinţa zadarnică? Ea trebuie să mă înalţe, să mă facă mare!“

Nările nasului său se lărgiseră, privirea îi devenise ameninţătoare, rătăcind împrejur. Îşi împinsese impetuos mîna dreaptă adînc în deschizătura de la piept a halatului său, pe cînd stînga, cu pumnul strîns, atîrna în jos. O roşeaţă fugară se ivise pe obrajii săi slabi, o flacără ţîşnită din jăraticul egotismului său de artist, din acea patimă pentru eul său, care ardea atît de nestinsă înlăuntrul lui. Cunoştea el bine beţia tainică a acestei pasiuni! Uneori nu avea decît să-şi privească mîna, pentru a fi covîrşit de o duioşie plină de însufleţire pentru sine însuşi, şi atunci se hotăra să pună în slujba acestui sentiment toate uneltele talentului şi ale artei şale. Era îndreptăţit s-o facă. Nu era nimic josnic în această faptă. Căci şi mai adînc decît egotismul bolnăvicios trăia în el conştiinţa că, totuşi, se afla în, slujba unui ţel mai înalt, nu pentru a-şi face din aceasta un merit, se înţelege, ci dintr-o necesitate de a se cheltui şi de a se jertfi dezinteresat pentru acest ţel. Cu singura rîvnă ca nimeni să nu devină mai mare decît el dacă nu a pătimit mai mult decît el.

Nimeni! Se opri, acoperindu-şi ochii cu mîna şi întorcîndu-şi spatele într-o parte, ca şi cum ar fi vrut să se ferească, să fugă. Dar simţea încă de pe acum în inimă ghimpele acestui gînd de neînlăturat, gîndul către acela, către celălalt, teafărul, cercetătorul, senzualul, inconştient divinul, către cel de acolo, de la Weimar, pe care-l iubea cu o duşmănie plină de dor... Şi iarăşi, ca totdeauna, plin de zel, grăbit, covîrşit de o adîncă neliniște, simţi cum începe să-l muncească din nou ideea ce urma mereu acestui gînd: de a-şi afirma şi a-și delimita propria sa personalitate şi propria sa artă faţă de celălalt. Să fie oare acela mai mare? Întrucît? De ce? Dacă ar fi biruitor, faptul acesta însemna oare un sîngeros „şi totuşi“? Înfrîngerea sa ar fi ca un spectacol tragic? Un zeu, poate, dar un erou nu era. E mai uşor să fii însă zeu decît erou! Mai uşor... Pentru celălalt era mai uşor! Să poţi despărţi, cu mînă înţeleaptă şi norocoasă, cunoaşterea şi creaţia e un lucru ce-ţi dă seninătate, eliberîndu-te de chin si dăruindu-ti rodnicia izvorului. Dar dacă

actul creaţiei e ceva divin, cunoaşterea, în schimb, înseamnă eroism, şi cel ce creează în deplină cunoaştere este în acelaşi timp şi zeu şi erou!

Voinţa de a înfrunta greul... Bănuieşte oare cineva cîtă disciplină şi stăpînire de sine îi cere lui o frază, un gînd precis? Căci, la drept vorbind, era un neştiutor, cu puţină învăţătură, un visător prea risipit şi posomorît. Îi venea mai greu să aştearnă o scrisoare de-a lui Julius decît să desăvârşească cea mai bună scenă. Si nu dovedea asta că e vorba de un lucru aproape şi mai măreţ? De la cel dintîi impuls ritmic al unei arte interiorizate înspre subiect, materie şi posibilitate de a se desfăşura şi pînă la gînd, la imagine, la cuvînt, la fiecare rînd, cîtă luptă şi cîtă pătimire! Operele sale erau minuni ale rîvnei, ale rîvnei după formă, chip, delimitare şi materializare şi ale rîvnei după lumea limpede, luminoasă a celuilalt, care, cu gura sa divină, ştia să spună, fără ocol, pe nume, tuturor lucrurilor cîte sînt sub soare.

Totuşi, şi în pofida celuilalt: unde mai era un artist, un poet asemeni lui, asemeni lui însuşi?

Buzele îi tremurară; era ca şi cum privirea i s-ar fi întors spre lăuntrul său, în timp ce-şi lăsa faţa să-i cadă încet In palme. Se afla acum în odaia de alături. Din lampă se revărsa o lumină albăstrie şi perdeaua înflorată acoperea fereastra cu faldurile ei neclintite. Se opri lîngă pat şi se aplecă peste capul dulce de pe pernă... O şuviţă de păr negru, inelat se încolăcea peste obrazul ce părea de o paloare ca de mărgăritar, iar buzele copilăreşti se deschiseră în somn... „Soţia mea! Iubito! Ai venit oare pe urma dorului meu ca să fii fericirea mea? Îmi eşti această fericire, fii pe pace! Şi dormi! Nu deschide acum genele acestea dulci, lungi, dăruitoare de umbră, ca să mă priveşti cu ochi mari şi întunecaţi, cum faci de multe ori, ca şi cum m-ai întreba şi m-ai căuta! Dumnezeu îmi e martor că te iubesc mult! Numai că, uneori, nu pot arăta ceea ce simt, pentru că adesea sînt ostenit de suferinţe şi de povara înfruntării acelei meniri pe care însuşi eul meu mi-o hărăzeşte. Şi nu trebuie să fiu prea mult al tău; nu pot, din pricina acestei chemări, să fiu pe deplin fericit prin tine…“

O sărută, se desprinse din căldura gingaşă a somnului ei, privi în jurul său şi se întoarse înapoi. Clopotul îi aduse aminte cît de tîrziu în noapte era, dar parcă îl

vestea şi că ceasul atît de greu se sfîrşise. Respiră şi buzele i se încleştară. Apoi se duse şi luă condeiul în mînă. „Nu-ţi chinui mintea gîndind! Eşti prea temeinic ca să fie nevoie să ţi-o chinuieşti ! Nu coborî în haos, cel puţin nu te opri acolo! Ci, din haosul care înseamnă abundenţa, scoate la lumină tot ce e copt şi bun să capete formă. Nu-ţi chinui mintea gîndind! Mărgineşte-te! Elimină! Făureşte şi termină!

Şi opera pătimirii fu terminata. Poate că nu era bună, dar era terminată. Şi cînd fu terminată, se văzu că era şi bună. Şi din sufletul său, din melodie şi idee, izbucniră alte noi opere, imagini răsunătoare şi strălucitoare, ce, prin forma lor divină, lăsau să se presimtă minunata lor obirşie infinită, aşa cum în scoică murmură marea din care a fost pescuită.

1905

CATASTROFA DE CALE FERATĂ

Să vă povestesc ceva? Dar nu ştiu nimic! Bine! Atunci hai să vă povestesc ceva.

O dată, sînt doi ani de atunci, am fost şi eu martor la o catastrofă de cale ferată. Mai văd încă şi acum, limpede, amănuntele.

N-a fost o catastrofă de mîna-ntîi, n-a fost vorba de un tren cu toate vagoanele făcute armonică, de „mase informe de carne“ şi aşa mai departe. Asta nu. A fost totuşi o catastrofă de cale ferată în toată regula, cu toate cele cuvenite, şi unde mai pui că era şi noapte! Nu oricui i se întîmplă aşa ceva; de aceea am să vă povestesc.

Plecasem atunci la Dresda, unde fusesem invitat de mai mulţi prieteni ai literaturii. Era deci o călătorie de artist şi de virtuoz, cum nu-mi displace să fac din cînd în cînd. Reprezinţi ceva, îţi faci apariţia, te arăţi mulţimii, care te aclamă; nu degeaba eşti un supus al lui Wilhelm al II-lea[40]. În afară de asta, Dresda e şi frumoasă (mai cu seamă *Zwinger*[41]-ul), şi mai aveam de gînd să urc pe urmă şi sus, la „Cerbul alb“, pentru vreo zece, paisprezece zile, să mă curarisesc puţin şi poate chiar să şi lucrez dacă, datorită „compreselor“, duhul ar pogorî asupra mea.

Îmi pusesem deci, în acest scop, manuscrisul tocmai în fundul cufărului, laolaltă cu toate notiţele ce mi le făcusem. Un sul respectabil, învelit în hîrtie de împachetat cafenie şi legat cu o sfoară groasă, în culorile naţionale bavareze.

Îmi place să călătoresc confortabil, mai ales atunci cînd mi se plăteşte călătoria. M-am folosit prin urmare de vagonul de dormit, reţinînd încă din ajun

40 Ultimul împărat al Germaniei, care a trăit din 1859 pînă în 1941 (n.r.).

41 Denumire dată spațiului dintre zidurile care înconjurau vechile burguri germane (n.r.).

un compartiment de clasa I, aşa că eram la adăpost. Cu toate acestea, aveam febră, ca totdeauna, de altfel, în asemenea împrejurări. Căci o plecare înseamnă pentru mine o aventură şi, în această privinţă, niciodată n-am să fiu destul de tocit. Ştiu foarte bine că trenul de noapte spre Dresda pleacă în mod obişnuit din gara centrală a Münchenului în fiecare seară şi ajunge în fiece dimineaţă la Dresda. Cînd însă e vorba să plec şi eu şi să-mi leg simandicoasa mea soartă de soarta lui, ei, atunci e lucru mare. Nu mă pot dezbăra de ideea că nu pleacă decît în ziua aceea şi numai pentru mine. Bineînţeles că eroarea asta aiuristică mă umple de o adîncă tulburare, care nu mă părăseşte pînă ce nu am terminat cu toate pregătirile — împachetatul cufărului, călătoria cu birja încărcată pînă la gară, sosirea acolo, predarea bagajelor — şi pînă nu mă ştiu definitiv instalat şi la adăpost. E drept că, pe urmă, simt o destindere plăcută, spiritul se preocupă de noi idei şi marele necunoscut se deschide de îndată ce acoperişul de sticlă, boltit, al peronului gării a rămas în urmă, umplîndu-mi sufletul de aşteptări şi bucurie.

Tot aşa s-a întîmplat şi de data asta. Îl răsplătisem din belşug pe hamalul care-mi dusese bagajul de mînă, ceea ce-l făcuse să-şi scoată şapca şi să-mi ureze călătorie plăcută. Acum stăteam, fumîndu-mi ţigara de seară, la una dintre ferestrele de pe culoarul vagonului de dormit, vrînd să urmăresc mişcarea de pe peron. Ce de şuierături, huruieli de roţi, strigăte cîntate ale vînzătorilor de ziare şi de răcoritoare, zgomote de paşi grăbiţi, cuvinte de rămas bun, înfăşurate toate în lumina puternică a globurilor mari, electrice, care răzbătea prin ceata acestei seri de octombrie. Doi bărbaţi zdraveni trăgeau de-a lungul trenului un cărucior de mînă cu bagaje mari, ducîndu-l spre vagonul de bagaje. Recunoscui, după anumite semne, şi cufărul meu. Zăcea, unul printre atîtea altele, şi în fundul său se odihnea şi preţiosul meu sul. „N-avea nici o grijă, îmi ziceam, e în mîini bune!“ Ia priveşte-l pe conductorul ăsta cu geanta de piele în bandulieră, cu mustaţa lui impunătoare de sergent-major şi cu privirea iscoditoare şi neprietenoasă! Ia te uită cum se răsteşte la femeia aceea bătrînă, cu pelerină neagră, subţire şi ponosită, pentru că era cît pe-aci să se urce în clasa a doua! Omul acesta e întruparea statului, a tatălui nostru, autoritatea şi liniştea noastră. Nu-ţi prea face plăcere să ai de-a face cu el, e sever, e chiar aspru, dar de bizuit te poţi bizui pe el şi cufărul tău e tot atît de bine păstrat ca în sînul lui Avram.

Pe peron se plimbă un domn cu jambiere, îmbrăcat într-un pardesiu galben. Ţine un cîine de curea. N-am văzut în viaţa mea un căţeluş mai frumos. E un dog curat, muşchiulos, cu pete negre pe el, îngrijit şi caraghios, cum sînt căţeii pe care-i vezi cîteodată la circ şi care fac publicul să rîdă, alergînd, cît îi ţin puterile, în jurul manejului. Are o zgardă de argint şi cureaua de care e ţinut e dintr-o împletitură de piele în mai multe culori. Nici nu e de mirare dacă-l ai în vedere pe stăpînul lui, pe domnul cu jambiere, care fără îndoială ca este de cea mai nobilă stirpe. Poartă monoclu la ochi, ceea ce dă chipului său o înfăţişare mai pronunţată, fără a-l schimonosi însă, iar mustaţa îi e îndrăzneţ ridicată în sus, din care pricină colţurile gurii sale, ca şi bărbia, capătă o expresie de dispreţ şi de fermitate. Pune o întrebare conductorului cu purtare marţială, şi omul acesta de treabă, care simte desluşit cu cine are de-a face, îi răspunde, ducînd mîna la chipiu. Şi domnul porneşte să se plimbe mai departe, mulţumit de efectul stîrnit de persoana sa. Se plimbă, călcînd sigur în jambierele sale, cu o expresie de răceală pe faţă, căutînd sa pătrundă cu privirea oameni şi lucruri. Se vede limpede că nu e bîntuit de frigurile călătoriei. Ceva atît de obişnuit cum e o călătorie nu poate să însemne pentru el o aventură. Se simte în toate împrejurările vieţii ca la el acasă şi nu se teme nici de instituţiile şi nici de forţele ce cîrmuiesc viata, el însuşi fiind una dintre aceste forţe. Cu un cuvînt, e un domn. Şi nu mă satur privindu-l.

Cînd i se pare că a sosit timpul, se urcă (conductorul tocmai întorsese spatele). Trece pe culoar pe lîngă mine şi, cu toate că mă loveşte, nu spune „pardon!“ Ce domn! Dar asta nu-i nimic pe lîngă ceea ce urmează. Fără măcar să clipească, îşi ia şi cîinele în cabina de dormit, şi asta e, se înţelege, oprit. Cum aş putea oare îndrăzni eu să iau cu mine un cîine în vagonul de dormit? El însă poate, în virtutea dreptului său de „domn“ pe care-l are. Şi trage uşa după el.

Se auzi un fluierat, locomotiva răspunse, şi trenul se puse domol în mişcare. Am mai stat puţin la fereastră, am văzut pe cei ce rămăseseră în urmă, pe peron, făcînd semne, am văzut podul de fier, luminile ce pluteau, urmîndu-ne... Apoi intrai şi eu în compartimentul meu.

Vagonul de dormit nu era peste măsură de ocupat. Lîngă mine era un compartiment gol, unde nu se făcuseră paturile. Mă hotărîi să mă instalez puţin

acolo, ca să am un ceas liniştit şi să citesc. Mi-am scos prin urmare cartea şi m-am aşezat. Canapeaua e tapisată cu un material mătăsos de un roz şters. Pe măsuţa pliantă e scrumiera. Becul de gaz arde limpede şi luminos. Si iată-mă fumînd și citind.

Conductorul vagonului de dormit intră, în interes de serviciu, cerînd să-i dau, pentru la noapte, biletul meu de călătorie, iar eu îl scot şi-l încredinţez mîinilor sale negricioase. Vorbeşte cuviincios, dar strict oficial, îşi economiseşte obişnuitul „noapte bună“ de la om la om şi iese apoi, ca să bată la uşa compartimentului alăturat. Mai bine s-ar fi lăsat însă păgubaş, căci acolo se află domnul cu jambiere. Şi, fie că domnia-sa nu voia sa i se vadă cîinele, fie că se şi culcase, fapt e că se mînie îngrozitor pentru că cineva îndrăznise să-l tulbure. Ba, în pofida uruitului roţilor de tren, auzii cum prin peretele subţire străbătu izbucnirea nemijlocită şi elementară a furiei sale.

— Ce e?! ţipă el. Lasă-mă-n pace, coadă de maimuţă! Întrebuinţa expresia „coadă de maimuţă“, o expresie de stăpîn, de călăreţ, de cavalerist, o expresie care te răcoreşte la inimă.

Controlorul însă se puse pe tocmeală cu el, căci avea într-adevăr nevoie de biletul domnului. Şi cum ieşisem pe culoar ca să urmăresc mai bine desfăşurarea lucrurilor, putui să văd cum uşa compartimentului se deschise puţin, cu o scurtă zgîlţîitură, şi cum biletul zbură, zvîrlit cu putere, drept în obrazul conductorului. El îl prinse cu amîndouă mîinile şi, cu toate ca o muchie îi intrase în ochi, făcîndu-l să lăcrimeze, îşi lipi călcîiele unul de altul şi mulţumi, ducînd mîna la chipiu. Zguduit, mă întorsei la cartea mea.

Stau şi cumpănesc ce-ar fi dacă aş mai fuma o ţigară şi găsesc că n-ar fi aproape nimic. În timp ce citesc şi trenul merge mai departe, fumez deci încă una, simţindu-mă bine şi plin de idei. Vremea trece, se face ceasul zece, zece şi jumătate, sau mai mult chiar. Toţi călătorii din vagonul de dormit s-au culcat. În sfîrşit, cad la învoială cu mine însumi să mă culc şi eu.

Mă ridic, prin urmare şi mă duc în cabina mea. O adevărată odăiţă de dormit, luxoasă, cu tapete de piele presată, cu cuier şi chiuvetă nichelată. Patul de

jos, alb ca zăpada, e gata aşternut, pătura de deasupra e desfăcută şi te îmbie. „O, minunate timpuri noi! îmi spun în gînd. Te culci în patul ăsta cum faci şi acasă, îl simţi peste noapte cum se cutremură puţin, dar urmarea e că a doua zi de dimineaţă eşti la Dresda.“ Îmi scosesem valiza din plasă, ca să ma dichisesc puţin, şi o ţineam cu braţele deschise, deasupra capului.

În clipa asta se întîmplă catastrofa. Îmi aduc aminte de parcă s-ar fi întîmplat astăzi.

Am simţit o zdruncinătură, dar „zdruncinătură“ e prea puţin spus. A fost o zdruncinătură care, cum s-a văzut numaidecît, era de natură deosebit de gravă. O zdruncinătură însoţită de un pîrîit groaznic, atît de intens, încît valiza îmi zbură din mîini nu ştiu încotro, iar eu fui izbit dureros cu umărul de perete. Şi trebuie să ştiţi că nu era vreme de chibzuit. Vagonul a început să se bălăbănească îngrozitor, şi în timpul ăsta aveai răgaz destul să te tot înspăimînţi. Un vagon de cale ferată se întîmplă să se mai bălăbănească pe la macazuri, pe la curbe repezi, asta se ştie. Dar asta era o bălăbăneală care nu te lăsa să stai în picioare, care te zvîrlea de la un perete la altul, în vreme ce te tot aşteptai să vezi că se răstoarnă vagonul. Îmi spuneam în gînd ceva foarte simplu, dar nu mă gîndeam decît la asta. Îmi spuneam: „Nu e bine, nu e bine, nu e bine deloc“. Cuvînt cu cuvînt aşa. Şi apoi mai gîndeam: „Opreşte! Opreşte! Opreşte!“ Căci îmi dădeam seama că, dacă trenul s-ar opri, în sfîrşit, tot s-ar mai putea face ceva. Şi iată că după această poruncă tăcută a mea, spusă cu atîta suflet, trenul se opri.

În vagonul de dormit domnise pînă în clipa asta o tăcere de moarte. Acum însă izbucni groaza. Ţipetele stridente ale femeilor se amestecau cu strigătele înnăbuşite şi speriate ale bărbaţilor. Lîngă mine auzii pe cineva strigînd: „Ajutor!“ Nu încape îndoială, e glasul aceluia care se slujise adineauri de expresia „coadă de maimuţă“, glasul domnului cu jambiere, glasul său sugrumat de spaimă.

— Ajutor! striga el, şi în aceeaşi clipă în care eu ieşisem pe culoarul unde se adunaseră pasagerii, îl văzui dînd buzna din compartimentul său, îmbrăcat într-o pijama de mătase şi stînd locului, cu privirea rătăcită.

— Doamne-Dumnezeule, zicea, Dumnezeule atotputernic! Şi, pentru a se umili şi mai mult, crezînd că astfel scapă poate de pieire, mai adăugă cu glas rugător: Bunule Dumnezeu...

Deodată însă se răzgîndi, vrînd să se salveze prin propriile sale mijloace. Se repezi la dulăpiorul de perete unde atîrnau, pentru caz de nevoie, o secure şi un fierăstrău, sparse geamul dulăpiorului cu pumnul, dar, neizbutind să ajungă numaidecît la unelte, lăsă totul baltă şi, cu îmbrînceli sălbatice, îşi croi drum printre călătorii de pe culoar, în aşa fel că doamnele pe jumătate dezbrăcate începură din nou să ţipe, şi sări afară din vagon.

Asta a durat o clipă. Abia acum începui să simt cît eram de speriat: simţeam o anumită slăbiciune în spate, o neputinţă trecătoare de a înghiţi. Toţi îl înconjuraseră pe conductorul vagonului de dormit, cel cu mîinile negricioase, care, cu ochii roşii, venise şi el aici. Doamnele, cu braţele şi umerii goi, îşi frîngeau mîinile.

— E vorba de o deraiere, explică omul.

Trenul nostru deraiase. Ceea ce, după cum s-a dovedit mai tîrziu, nu era adevărat. Dar omul nostru devenise, vezi, vorbăreţ în împrejurările acestea. Se lepădase de tonul său oficial. Evenimentele acestea importante îi dezlegaseră limba şi începuse să povestească amănunte intime despre femeia sa.

— I-am spus eu nevestei: „Nevastă, nu ştiu ce e, da parcă mi se năzare că astăzi trebuie să se întîmple ceva!" Ei, şi parcă nu s-a întîmplat?

— Da, da, toţi îi dădeau dreptate.

Vagonul începuse să se umple de fum. Un fum gros şi înecăcios. Nu se ştia de unde, aşa că hotărîrăm să sărim afară, în noapte.

Lucrul acesta nu era cu putinţă decît după o săritură destul de înaltă de pe scara vagonului, pe terasament, căci nu era peron şi, afară de asta, vagonul nostru de dormit stătea destul de piezîş, aplecat în cealaltă parte. Doamnele, însă, care-şi acoperiseră în grabă goliciunea, săriră deznădăjduite din vagon, astfel că, peste puţin timp, ne găseam cu toţii printre şine.

Era aproape întuneric beznă, totuşi se putea vedea că vagoanelor noastre de la urmă nu le lipsea nimic, cu toate că stăteau pieziş. În faţă însă, la cincisprezece sau douăzeci de paşi mai în faţă! Nu degeaba se auzise pîrîitura aceea groaznică. Acolo era o clădărie de sfărîmături, i se vedeau marginile cînd te apropiai, şi felinarele mici, de mină, ale conductorilor rătăceau pe deasupra grămezii.

Dintr-acolo soseau ştiri şi oameni agitaţi, care aduceau informaţii cu privire la situaţie. Ne aflam în imediata apropiere a unei staţii mai mici, nu departe de Regensburg, şi, din pricina unui macaz defect, acceleratul nostru intrase pe o linie greşită, lovind, în plină viteză, spatele unui marfar staţionat acolo. Îl azvîrlise din locul unde staţiona, îi sîărîmase partea dinapoi, suferind şi el, la rîndul său, grele avarii. Locomotiva cea mare a acceleratului, de la fabrica *Maffei* din München, se despicase în două. Preţul: şaptezeci de mii de mărci. Iar în vagoanele din faţă, care zăceau aproape pe muchie, băncile intraseră în mare parte una într-alta. Nu, pierderi omeneşti, slavă domnului, nu erau de plîns. Se vorbea de o femeie bătrînă care „ar fi fost trasă afară“ din sfărîmături, dar nimeni n-o văzuse. Oricum, oameni fuseseră azvîrliţi talmeş-balmeş, copii ar fi zăcut îngropaţi sub bagaje şi spaima era mare. Vagonul de bagaje fusese sfărîmat.

— Cum? Ce s-a întîmplat cu vagonul de bagaje?

— A fost sfărîmat.

— Iată-mă...

Un funcţionar fără chipiu aleargă de-a lungul trenului. E şeful staţiei, care, cu un ton sălbatic şi plîngăreţ, dă tot felul de porunci pasagerilor pentru a-i ţine în frîu şi a-i face să părăsească liniile, ca să se urce în vagoane. Nimeni însă nu-l ia în seamă, fiindcă n-are ţinută şi nici chipiu. Bietul om e de plîns. Se vede că el e răspunzător. Poate că s-a sfîrşit cariera lui şi poate că viaţa lui e zdrobită. N-ar fi fost nimerit să-l mai întreb şi eu ce s-a întîmplat cu bagajul cel mare.

Iată că vine un alt funcţionar dintr-acolo, adică şchioapătă dintr-acolo. Îl cunosc după mustaţa lui de sergent-major. E conductorul nostru, vigilentul şi neprietenosul conductor de aseară, întruparea statului, tatăl nostru. Şchioapătă

încovoiat, ţinîndu-şi un genunchi cu mîna, şi nu-i pasă de nimic altceva decît de acest genunchi.

— Ah, ah, se văietă el, ah!

— Ei, ei, ce ţi s-a întîmplat?

— Ah, domnule, am fost prins între vagoane, am fost lovit la piept şi m-am salvat căţărîndu-mă pe acoperiş. Ah, ah!

Acest „m-am salvat căţărîndu-mă pe acoperiş“ mirosea a reportaj de gazetă. Omul ăsta hotărît că nu întrebuinţează de obicei expresia „m-am salvat“. Conductorul nu trăise atît o catastrofă care-l privea pe el, cît mai ales un reportaj gazetăresc despre această catastrofă. Dar ce-mi folosea mie asta? Nu era în stare să mă lămurească ce s-a întîmplat cu manuscrisul meu. Atunci l-am întrebat pe un tînăr, care venea vioi, pătruns de importanţa lui şi bine dispus dinspre locul unde erau sfărîmăturile, dacă ştie ceva de bagajele cele mari.

— De, domnul meu, nimeni nu ştie cum arată pe acolo! Şi tonul lui voia să-mi spună că ar trebui să fiu bucuros scăpînd cu mădularele întregi. Acolo totul e talmeş-balmeş. Pantofi de damă... zise el cu un gest sălbatic şi nimicitor, încreţindu-şi nasul. Vom vedea după lucrările de curăţire. Pantofi de damă...

Iată-mă. Iată-mă stînd de unul singur în noapte, între şine, şi iscodindu-mi inima. Lucrări de curăţire, trebuia să se facă lucrări de curăţire acolo unde era manuscrisul meu. Distrus, ferfeniţit, strivit va să zică, după toate probabilităţile. Stupul meu de albine, ţesătura mea artistică, ingenioasa mea vizuină de vulpe, mîndria şi truda mea, tot ce e mai bun din mine. Ce voi face dacă lucrurile stau astfel? Nu aveam nici o copie după ceea ce era acolo gata îmbinat şi făurit, din ceea ce avea viaţă şi glas. Fără să mai amintesc de notiţele si studiile mele, de tot materialul acela adunat, auzit, strîns şi apucat de mine pe furiş şi cu atîtea suferinţe timp de ani întregi, de toată agoniseala mea de hîrciog. Ce voi face deci? Mă cercetai de aproape şi trebuii să recunosc că aş lua-o din nou de la început. Cu răbdare de dobitoc, cu încăpăţînarea unei vieţuitoare de pe cea mai de jos treaptă, căreia i s-a nimicit rodul ciudat şi complicat al micii sale inteligenţe şi

sîrguinţe, după o clipă de zăpăceală şi nedumerire aş lua-o iarăşi de la început şi poate că, de data asta, ar merge puţin mai uşor...

Între timp, însă, sosiră pompieri cu făclii ce aruncau o lumină roşie peste pustiul sfărîmăturilor. Şi cînd mă dusei înainte să caut vagonul de bagaje, văzui că era aproape neatins şi că nu se întîmplase nimic cuferelor. Lucrurile şi mărfurile ce zăceau acolo risipite fuseseră în mărfar. Erau mai cu seamă nenumărate gheme de sfoară, o adevărată mare de gheme de sfoară, care acoperea pînă departe pămîntul.

Mă liniştii şi mă amestecai şi eu printre cei care stăteau şi pălăvrăgeau, împrieteniţi datorită nenorocirii, şi care exagerau, dîndu-şi importanţă. Un lucru părea sigur, şi anume că mecanicul trenului se purtase cu mult curaj şi împiedicase o mare nenorocire trăgînd frîna de siguranţă. Altfel, aşa se spunea, am fi avut o armonică generală, şi trenul s-ar fi prăbuşit pe povîrnişul destul de înalt din stînga. Merituos mecanic! Nu se zărea pe nicăieri şi nimeni nu-l văzuse. Dar renumele lui se răspîndi de-a lungul întregului tren şi toţi îl lăudam în lipsă.

— Omul acesta, zise un domn, arătînd cu mîna întinsă undeva în noapte, omul acesta ne-a salvat pe toti.

Şi ceilalţi dădeau din cap afirmativ.

Cum însă trenul nostru stătea pe o linie ce nu i se cuvenea, era necesar să i se asigure spatele, în aşa fel ca să nu dea alt tren peste el. De aceea cîţiva pompieri cu făclii muiate în păcură se urcară pe ultimul vagon, împreună cu tînărul acela bine dispus, care mă speriase atît de mult cu pantofii de damă şi care ţinea, de asemenea, o făclie în mînă, semnalizînd cu ea, deşi nu se vedea nicăieri vreun tren.

Şi, din ce în ce mai mult, ordinea se restabilea, şi statul, părintele nostru, îşi recăpăta iar ţinuta şi consideraţia. Se telegrafiase şi se luaseră toate măsurile, un tren de ajutor intră prudent şi pufăind în staţie, venind de la Regensburg, şi pe locul unde se aflau sfărîmăturile fură aşezate aparate de luminat cu gaz, avînd reflectoare mari. Noi, pasagerii, furăm scoşi din tren şi duşi în clădirea micuţă a staţiei, aşteptînd să fim transportaţi mai departe. Încărcaţi cu bagajele noastre de

mînă şi, unii din noi, cu capetele bandajate, trecurăm printr-un cordon de localnici curioşi, ca să intrăm în săliţa de aşteptare, unde ne înghesuirăm pe cît se putea. Şi peste un ceas eram iarăşi înghesuiţi, la întîmplare, cu toţii, într-un tren special.

Aveam un bilet de clasa I (fiindcă mi se plătea călătoria), dar lucrul acesta nu-mi folosea la nimic, deoarece toată lumea prefera clasa I şi compartimentele de aici erau şi mai pline decît celelalte. Totuşi, tocmai cînd îmi găsisem şi eu un locşor, pe cine credeţi că-l descoperii, pieziş, în faţa mea, înghesuit într-un colţ? Pe domnul cu jambierele şi expresiile de cavalerist, pe eroul meu. Căţelul nu era cu el, i-l luaseră şi, în pofida tuturor drepturilor sale de stăpîn, stătea acum închis într-o despărţitură întunecoasă, imediat în urma locomotivei, chelălăind. Domnul are şi el un tichet galben, dar care nu-i e de nici un folos. Mîrîie şi încearcă să se răzvrătească împotriva comunismului şi a acestei nivelări în faţa majestăţii-sale nenorocirea. Un bărbat însă îi răspunde cu o voce de om de treabă:

— Să fii mulţumit că şezi jos.

Şi domnul, zîmbind acru, e nevoit să se împace cu situaţia asta absurdă.

Dar cine intră, sprijinindu-se de doi pompieri? O bătrînică micuţă, o mătuşică cu o pelerină ponosită, aceeaşi care, la München, era cît p-aci să se urce în clasa a II-a.

— Asta-i într-adevăr clasa I? întreba ea mereu.

Şi cînd i se confirmă acest lucru, făcîndu-i-se loc, căzu cu un „slavă domnului“ pe perna de pluş, ca şi cum de-abia acum ar fi fost salvată.

Cînd am ajuns la Hof erau ceasurile cinci şi se luminase. Acolo se putea lua gustarea de dimineaţă. M-am urcat apoi în rapidul care m-a dus, împreună cu ce era al meu, cu o întîrziere de trei ore, la Dresda.

Asta a fost catastrofa de cale ferată pe care am trăit-o. O dată trebuia să se întîmple. Şi, în pofida obiecţiilor pe care le fac logicienii, cred totuşi că nu mi se va mai întîmpla ceva asemănător aşa curînd.

1907

TULBURARE ŞI DURERE TIMPURIE

La masă nu avuseseră decît legume, şniţele de varză creaţă. De aceea li se servea, ca supliment, un *Flammeri*, o prăjitură pregătită dintr-un praf de budincă — din cele care se vindeau acum — şi care mirosea a săpun de migdale. Şi în timp ce Xaver, feciorul, un tinerel îmbrăcat într-o livrea vărgată, rămasă prea scurtă, şi purtînd mănuşi albe de lînă şi sandale galbene, aduce *Flammeri*-ul, „cei mari“ amintesc tatălui lor, cît mai pe ocolite, ca să nu-l supere, că diseară au „lume“.

„Cei mari“ sînt Ingrid şi Bert. Ingrid e o fată încîntătoare, de optsprezece ani, cu ochi căprui. Se află în pragul examenului de bacalaureat. Fără îndoială că îl va trece, chiar dacă lucrul acesta s-ar datora faptului că, sucind capul profesorilor şi directorului, le-ar cîştiga totala îngăduinţă. De altfel, nici n-are de gînd să se folosească de certificatul de capacitate. Doreşte să facă teatru, şi pentru asta se bizuie pe zîmbetul ei plăcut, pe vocea ei agreabilă şi pe talentul plin de haz pe care îl are pentru parodie.

Bert, la rîndul său, e un băiat blond, de şaptesprezece ani, care nu vrea cu nici un chip să termine şcoala. Doreşte să se arunce cît mai degrabă în vîltoarea vieţii şi să se facă fie dansator, fie *diseur* de cabaret. La nevoie, chiar chelner; bineînţeles, însă, numai la *Cairo*. În acest scop a şi încercat o dată, dimineaţa la cinci, să fugă de acasă. Dar fuga nu i-a izbutit, fiind descoperit în ultima clipă.

Seamănă uluitor de bine cu feciorul lor, Xaver Kleinsgütl, care e de o vîrstă cu el. Şi seamănă cu acesta nu pentru că ar avea o înfăţişare vulgară — trăsăturile sale aduc leit cu acelea ale tatălui său, profesorul Cornelius — ci mai curînd în virtutea unui fenomen de apropiere al celuilalt sau, în orice caz, în virtutea

adaptării reciproce a tipurilor, atît din punctul de vedere al îmbrăcăminţii, cît şi din acel al ţinutei. Amîndoi au păr mare şi des, cu o cărare nu tocmai bine croită la mijloc, şi aceeaşi mişcare a capului cînd vor să-şi zvîrle înapoi părul lăsat pe frunte. Cînd vreunul din ei pleacă de acasă, ieşind prin portiţa grădinii cu capul descoperit — oricum ar fi vremea afară — îmbrăcat cu un vindiac, strîns, din pură cochetărie, cu o cingătoare de piele, şi porneşte cu trupul puţintel aplecat, cu o uşoară înclinare a capului spre umăr, sau încalecă o bicicletă (Xaver se foloseşte în mod abuziv de bicicletele stăpînilor săi, chiar de cele de damă, şi, atunci cînd e deosebit de bine dispus, de însăşi bicicleta profesorului), atunci doctorul Cornelius, oricît s-ar strădui, nu poate desluşi, de la fereastra dormitorului său, dacă e vorba de sluga sau de băiatul lui. El găseşte că sînt parcă doi ţărani tineri, aidoma unul celuilalt. În afară de aceasta, amîndoi sînt fumători pătimaşi, chiar dacă Bert nu are mijloace suficiente ca să poată şi el fuma, ca Xaver, treizeci de ţigarete pe zi, ţigarete purtînd numele unei stele de cinematograf foarte la modă.

„Cei mari“ spun părinţilor lor „bătrînii“. Îi numesc aşa cu toată dragostea şi nu în ascuns, ci pe faţă, cînd li se adresează direct, deşi doctorul Cornelius nu are decît patruzeci şi şapte de ani, iar soţia sa cu opt mai puţin. „Bătrînelul“ spun ei şi „dragă bătrînico“. Iar părinţii profesorului, care, acolo, la ei acasă, duc viaţa sperioasă şi intimidată a oamenilor în vîrstă, sînt pentru ei „strămoşii“. Cît îi priveşte pe „cei mici“, pe Lorchen şi pe Beisser, care, împreună cu Anna, zisă „albăstroaica“ — poreclită aşa din pricina obrajilor ei vineţi-albăstrii — mănîncă în vestibulul de sus, ei îi spun tatălui lor pe nume, aşa cum face şi măicuţa lor. Îi zic, prin urmare, Abel. Şi e cu neputinţă de descris cît sună de caraghios, în această extravagantă intimitate, să-i auzi chemîndu-l şi numindu-l astfel. Mai ales cînd e vorba de glăsciorul dulce al Eleonorei, fetiţa de cinci ani, pe care profesorul o iubeşte mai mult decît orice pe lume şi care seamănă aidoma cu fotografiile din copilărie ale doamnei Cornelius.

— Bătrînelule, spune cu glas dulce Ingrid, punîndu-şi mîna frumoasă, mare pe mîna tatălui ei, care stă, după datina burgheză, nu cu totul nefirească, în capul mesei, şi la stînga căruia șade ea, avînd-o în faţă pe maică-sa. Bătrînelule, dă-mi voie să-ţi aduc binişor aminte, fiindcă fără îndoială ai uitat, că era vorba să

avem azi după-amiază mica noastră petrecere, ţopăiala noastră, cu salată de scrumbii. Fii deci tare şi nu-ţi pierde nădejdea. La nouă totul e terminat.

— Ah! exclamă Cornelius, şi faţa i se lungeşte. Bine, bine, adaugă el, dînd din cap, pentru a arăta că se supune inevitabilului. Credeam numai că... E într-adevăr astăzi sorocul?... Joi, da, da! Cum zboară timpul! La ce oră au să vină?

— La patru şi jumătate, răspunde Ingrid, căreia fratele ei îi lasă precăderea în tot ceea ce priveşte relaţiile cu tatăl lor. La patru şi jumătate cred că au să fie aici. Şi apoi, cît te odihneşti tu, sus la etaj, nu se aude aproape nimic; iar între şapte şi opt îţi faci plimbarea obişnuită. Dacă vrei, poţi chiar să ieşi fără să te vadă nimeni, trecînd pe terasă.

— O! face Cornelius, vrînd parcă să spună „exagerezi“.

Bert se amestecă şi el în vorbă:

— E singura seară din săptămînă cînd Vania nu trebuie să joace. În orice altă zi ar trebui să plece la şase şi jumătate. Tuturor le-ar părea rău!

„Vania“ e Ivan Herzl, sărbătoritul prim-amorez al Teatrului de Stat şi foarte bun prieten cu Bert şi cu Ingrid, care iau deseori ceaiul la el şi pe care îl vizitează cîteodată în cabina lui de teatru. E un artist de şcoală nouă, dar care, aşa cum i se pare profesorului, ţipă şi se văietă pe scenă în atitudini de dans prea afectate şi nenaturale. Aşa ceva nu poate să-l încînte pe un profesor de istorie. Bert se află însă sub puternica înrîurire a lui Herzl, îşi dă cu negru pe marginea de jos a pleoapelor, lucru care a stîrnit cîteva scene penibile, dar fără rezultat, între tată şi fiu. Cu o adevărată nepăsare juvenilă faţă de durerea celor mai mari ca el, declară pretutindeni că vrea să-l ia pe Herzl drept model, nu numai dacă s-ar hotărî pentru cariera de dansator, ci să-i imite şi mersul în caz că s-ar face chelner la *Cairo*.

Cornelius se înclină uşor în faţa fiului său, ridicînd puţin sprîncenele, cu acea modestie leală şi acea stăpînire de sine care stau atît de bine vîrstei sale. Pantomima e lipsită de ironie vizibilă şi e valabilă în orice împrejurare. Bert poate socoti fie că face aluzie la el, fie că se referă la talentul mimic al prietenului său.

Stăpînul casei întreabă cine trebuie să vină. I se înşiră cîteva nume, mai mult sau mai puţin cunoscute. Nume din cartierul vilelor, de prin oraş, nume ale unor fete de la liceul unde învaţă Ingrid, colege de clasă cu ea... Mai sînt de dat cîteva telefoane, i se spune. Ar trebui, de pildă, să fie chemat Max, Max Hergesell, studentul de la Politehnică, al cărui nume Ingrid îl pronunţă imediat cu acel accent tărăgănat şi nazal pe care îl au — cum pretinde ea — toţi Hergesellii în intimitate. Apoi fata continuă, cu mult haz, să-i parodieze, făcîndu-şi părinţii să rîdă cu poftă şi să se înece aproape cu *Flammeri*-ul nu tocmai de soi. Căci, şi în vremurile astea, omul e bine să rîdă cînd e ceva de rîs.

În răstimpuri se aude cum sună telefonul în biroul profesorului, şi „cei mari“ aleargă într-acolo, ştiind că pe ei îi cheamă. Deşi multă lume s-a lipsit de telefon de cînd cu ultima scumpire a tarifului, soţii Cornelius au tăcut ce-au făcut şi au izbutit să-l păstreze, aşa cum au izbutit să mai ţină şi vila pe care au clădit-o înainte de război. Asta numai mulţumită salariului de milioane de mărci, adaptat oarecum împrejurărilor, salariu pe care profesorul îl primeşte în calitate de titular al catedrei de istorie. Casa de la periferia oraşului e elegantă şi încăpătoare, deşi pare puţin neîngrijită din pricină că, lipsind materialele, nu i s-au putut face reparaţiile trebuincioase şi fiindcă e urîţită de sobele de tuci, cu burlane lungi. Acesta este însă cadrul de viaţă actual al burgheziei de odinioară, care duce acum un trai ce nu se potriveşte acelui cadru, adică un trai sărac şi anevoios, cu haine ponosite şi întoarse pe dos. Copiii nu cunosc altceva: lor li se pare că aşa e normal şi că aşa trebuie să fie. Problema îmbrăcăminţii îi preocupă prea puţin. Generaţia aceasta şi-a născocit un costum adaptat timpului, un fel de produs al sărăciei şi al gustului pentru drumeţie, costum alcătuit dintr-un fel de bluză lungă de pînză, strînsă cu o cingătoare de piele, şi din nişte sandale de vară. Pentru burghezii mai vîrstnici, însă, problema e mult mai complicată.

„Cei mari“ şi-au agăţat şervetele de spătarele scaunelor şi vorbesc alături, la telefon, cu prietenii lor. Sînt invitaţi, care cheamă ca să accepte invitaţia, sau să se scuze că nu pot veni, sau să discute cine ştie ce. Şi „cei mari“ se înţeleg cu ei în jargonul lor deosebit, un fel de păsărească plină de expresii întortocheate şi îndrăzneţe, din care „bătrînii“ nu înţeleg aproape nimic. Se sfătuiesc, în schimb, între ei cu ce să trateze musafirii. Profesorul, ca un burghez ce e, se arată foarte

ambiţios. E de părere ca, la masă, după salata italienească şi după sandvişurile cu pîine neagră, să se servească tort sau ceva asemănător. Doamna Cornelius declară însă că asta ar fi prea mult.

— Tinerii, zice ea, nici nu se gîndesc la asemenea lucruri.

Şi copiii, care se aşază din nou la masă, spre a-şi termina budinca, îi dau dreptate.

Stăpîna casei, al cărei tip, puţin mai înalt, îl are şi Ingrid, e obosită şi vlăguită de greutăţile nebuneşti ale gospodăriei. Ar avea nevoie să se ducă şi ea undeva la băi, dar, cum pămîntul le fuge de sub picioare şi cum toate sînt anapoda, lucrul acesta e cu neputinţă deocamdată. Gîndul ei, în clipa asta, e la ouăle ce trebuie neapărat cumpărate astăzi, şi iat-o vorbind de aceste ouă, care costă cîte şase mii de mărci bucata şi care nu pot fi găsite decît la o anumită prăvălie, la vreun sfert de ceas depărtare de casă, unde se dau într-un număr limitat pentru fiecare gospodărie. Copiii, spune ea, trebuie să se ducă acolo numaidecît după-amiază. Are să vină şi băiatul vecinului, Danny, să-i ia; şi Xaver, după ce-şi va îmbrăca hainele de oraş, îi va urma şi el. Nu se dau, pe săptămînă, decît cinci ouă de fiecare gospodărie. Aşa că tinerii se vor duce pe rînd şi sub diferite nume în prăvălie, pentru a putea cuceri în total douăzeci de ouă pentru vila Cornelius. Lucrul acesta e pentru toţi, inclusiv Kleinsgütl, un prilej minunat ca să se amuze o dată pe săptămînă. Mai cu seamă pentru Ingrid şi Bert, care au o înclinare deosebită pentru a-i duce de nas şi a-i amăgi pe semenii lor şi care se poartă astfel nu din vreun interes oarecare, ci de dragul lucrului în sine, chiar dacă de pe urma acestei îndeletniciri nu e vorba să facă rost de ouă. În tramvai le place să se dea drept altcineva decît sînt, vorbesc mult şi în dialectul ţinutului, dialect pe care altfel nu-l folosesc niciodată, şi spun verzi şi uscate. Trăncănesc tot felul de lucruri cunoscute şi răscunoscute, spun lucruri banale, flecăresc despre politică, preţuri şi despre oameni care nici nu există. Şi cei din vagon ascultă pălăvrăgeala lor volubilă şi nespus de vulgară cu simpatie, dar şi cu presimţirea vagă că nu e lucru curat la mijloc. Treptat-treptat, devin obraznici şi încep să-şi povestească cele mai scîrboase lucruri despre oameni de care nici nu au auzit. Ingrid, de pildă, e în stare să pretindă, cu o voce vulgară, şovăielnică şi piţigăiată, că e vînzătoare într-o

prăvălie şi că are un copil din flori, un băiat cu apucături sadice, care, de curînd, la ţară, a chinuit atît de groaznic o vacă, încît nici un creştin n-ar fi putut să îndure aşa ceva. Bert e cît pe-aci gata să pufnească în rîs auzind-o cum ciripeşte cuvîntul „chinuit“. Se stăpîneşte însă, prefăcîndu-se îngrozit de cele ce aude, şi înfiripează cu nenorocita de vînzătoare o discuţie lungă şi înfiorată, dar şi perversă şi neroadă, cu privire la natura acelei cruzimi bolnăvicioase. Pînă cînd un om mai bătrîn, aşezat pe bancheta din faţă şi care şi-a vîrît biletul între degetul arătător şi inelul său cu pecete, găseşte că s-a întrecut măsura şi protestează împotriva faptului că persoane atît de tinere discută şi lămuresc în public, cu atîtea amănunte, asemenea „themata“. (Bătrînul întrebuinţează pluralul grec „themata“.) La care Ingrid se preface că o podidesc lacrimile, iar Bert, că abia îşi mai poate stăpîni, nu însă multă vreme încă, furia ucigătoare de care e cuprins împotriva domnului celui bătrîn. Îşi strînge pumnii, scrîşneşte din dinţi, tremură din tot trupul, aşa că domnul cel bătrîn, care n-avusese decît intenţii bune, se dă repede jos din vagon la cea dintîi staţie.

Cam de felul acesta sînt petrecerile „celor mari“, la care telefonul joacă un rol de căpetenie. Ei sună la toată lumea, la cîntăreţi de operă, la demnitari ai statului, la capi ai bisericii, şi se dau drept cutare domnişoară, din cutare magazin, sau drept contele şi contesa de Mannsteufel, prefăcîndu-se că nu înţeleg decît foarte greu cînd li se spune că e „greşeală“. Într-o zi au deşertat tăviţa cu cărţile de vizită depuse la părinţii lor şi le-au distribuit în dreapta şi în stînga, aruncîndu-le în cutiile de scrisori din casele cartierului (nu însă de tot fără sens), stîrnind nedumeriri profunde, căci Dumnezeu ştie cine se părea că făcuse o vizită Dumnezeu ştie cui...

Xaver, care şi-a scos mănuşile sale de servit şi căruia i, se vede astfel lănţişorul galben de la încheietura mînii stîngi, intra acum spre a strînge masa, zvîrlindu-şi, cu acea mişcare obişnuită a capului, părul înapoi. Şi în timp ce profesorul îşi bea berea lui subţire, de opt mii de mărci sticla, aprinzîndu-şi şi o ţigară de foi, „cei mici“ se zbenguie pe scară şi în vestibul. Vin, ca de obicei după-masă, la părinţii lor, luînd cu asalt sufrageria. Se luptă cu uşa, de a cărei clanţă se agaţă cu mânuţele, tropăie şi, cu picioruşele lor grăbite şi neîndemînatice, încălţate cu pantofi de casă roşii, din pîslă, peste care alunecă în falduri ciorăpeii,

se împiedică de covor, fiecare voind să gonească mai repede spre ţinta lui: Beisser spre maică-sa, în poala căreia se caţără cu genunchii ca să-i spună cît a mîncat de mult, arătîndu-i ca dovadă burtica umflată, iar Lorchen spre „Abel“ al ei, atît de mult al ei pe cît de mult e ea a lui, pentru că simte acea duioşie sinceră şi, ca orice simţămînt adînc, puţin melancolică cu care taică-său îi învăluie făptura mică de fetiţă, duioşie de care se bucură zîmbind, şi pentru că simte dragostea cu care o priveşte şi îi sărută mînuţa frumos conturată sau tîmpla cu vinişoarele subţiri şi albăstrii.

Copiii vădesc acea asemănare puternică şi nedefinită în acelaşi timp pe care o au de obicei fraţii între ei, accentuată şi mai mult prin aceeaşi îmbrăcăminte şi pieptănătură. Dar se şi deosebesc surprinzător, şi anume, prin bărbăţie şi feminitate. Sînt aici, laolaltă, bine diferenţiaţi, un mic Adam şi o mică Evă. În ce-l priveşte pe Beisser, impresia aceasta e întărită în mod conştient printr-un accentuat simţămînt al propriei demnităţi. Ca statură, e mai robust, mai îndesat şi mai puternic. Pe deasupra, el îşi subliniază şi mai mult bărbăţia vîrstei lui de patru ani prin ţinuta, expresia şi felul său de a vorbi, cu totul deosebite, lăsînd să-i atîrne braţele de copil şi ridicîndu-şi puţin umerii, ca un atlet, după moda tinerilor americani, trăgîndu-şi, cînd vorbeşte, colţurile gurii în jos şi căutînd să dea vocii sale o nuanţă mai adîncă şi mai gravă. De altfel, această bărbăţie este mai mult năzuită decît reală.

Căci, născut şi crescut într-o vreme tulbure şi neprielnică, el a venit pe lume cu un sistem nervos foarte şubred şi iritabil, suferă greu de pe urma adversităţilor vieţii, are accese de mînie, dă furios din picioare, izbucneşte într-un plîns violent şi deznădăjduit din pricina oricărui fleac şi e, tocmai de aceea, copilul răsfăţat al mamei. Are ochi rotunzi, castanii şi puţin saşii, aşa că va trebui în curînd să poarte ochelari care să-i corecteze privirea, un năsuc lunguieţ şi o gură mică. Sînt nasul şi gura tatălui său, după cum se poate vedea desluşit, mai cu seamă de cînd profesorul şi-a tăiat ciocul şi umblă ras ca-n palmă. (Ciocul, într-adevăr, nu mai era de purtat. Chiar şi un profesor de istorie se hotărăşte pînă la urmă la asemenea concesii faţă de obiceiurile prezentului.)

Cornelius, însă, îşi ţine fetiţa pe genunchi, îşi ţine pe Eleonorchen a lui, pe mica Evă — cu cît mai graţioasă şi mai dulce decît băiatul! — şi, în timp ce fereşte de ea ţigara, o lasă să umble cu mînuţele ei fine la ochelarii lui, ale căror lentile bifocale pentru citit şi pentru distanţă îi aţîţă mereu curiozitatea.

În fond, el îşi dă seama că preferinţa soţiei sale are temeiuri mai mărinimoase decît preferinţa sa şi că bărbăţia greoaie a lui Beisser cîntăreşte poate mai mult decît farmecul mai echilibrat al copilitei. „Dar, îşi spune el, nu poţi să porunceşti inimii.“ Iar inima lui aparţine fetiţei de cînd aceasta a venit pe lume, de cînd a văzut-o pentru întîia oară. Cînd o ţine în braţe, îşi aduce aminte de această „întîia oară“. Asta s-a petrecut într-o cameră luminoasă a clinicii de femei. Lorchen venise pe lume la un răstimp de doisprezece ani după fraţii ei mai mari. El se apropiase atunci şi parcă — în aceeaşi clipă în care, ocrotit de zîmbetul mamei, dăduse la o parte perdeluţa pătuţului cu polog aşezat lîngă patul cel mare şi văzuse mica minune culcată între perne, atît de bine modelată şi scăldată parcă în lumina limpede a unei dulci armonii, cu mînuţe care, deşi mult mai mici pe atunci, erau totuşi la fel de frumoase ca astăzi, cu ochii ei deschişi, care în clipa aceea erau albaştri cum e cerul, răsfrîngînd întreaga limpezime a zilei — parcă în aceeaşi secundă se simţise înduioşat şi legat; era iubire de la prima vedere şi pentru totdeauna. Era un simţămînt care, necunoscut, neaşteptat şi nesperat — atît cît poţi fi conştient de un asemenea lucru — punea stăpînire pe el şi despre care îşi dăduse cu uimire şi bucurie seama că era definitiv şi pentru întreaga viaţă.

De altfel, doctorul Cornelius ştie foarte bine că, dacă cercetezi mai amănunţit, nu e tocmai drept să vorbeşti de un simţămînt cu totul neaşteptat şi nebănuit şi nici de tot involuntar. În fond, el înţelege că sentimentul acesta nu-l covîrşise aşa din senin, întîmplător, asociindu-se vieţii sale. El înţelege că, fără să-şi fi dat seama, era oarecum pregătit, mai bine zis fusese pregătit pentru asta. Că în el se afla „ceva“ care, la momentul potrivit, era gata să facă să izvorască din adîncul lui acest sentiment. Şi că acest „ceva“ era — lucru ciudat de spus — tocmai îndeletnicirea lui de profesor de istorie. Doctorul Cornelius se fereşte însă să mărturisească acest lucru, ci, numai uneori, cînd se simte bîntuit de acest simţămînt, zîmbeşte în taină. Ştie că profesorilor de istorie nu le place istoria prezentului, ci numai cea a trecutului. El ştie că aceştia urăsc răsturnarea care s-a

petrecut, socotind-o potrivnică legilor istoriei, incoerentă şi obraznică, într-un cuvînt „neistorică“, şi că inima lor aparţine trecutului cuminte, coerent şi istoric. Căci, aşa îşi spune sieşi savantul universitar seara, cînd înainte de cină se plimbă de-a lungul fluviului, peste „trecut“ pluteşte o adiere de eternitate şi atemporalitate. Şi adierea aceasta prieşte mult mai bine nervilor unui profesor de istorie decît necuviinţele prezentului. Trecutul e închis în eternitate; cu alte cuvinte, e mort. Moartea însă e izvorul evlaviei şi al simţului de conservare. În taină, cînd se plimbă seara singur, doctorul recunoaşte acest adevăr. Tot instinctul său de conservare, tot simţul său pentru eternitate, s-a refugiat în această dragoste pentru fetiţa lui, în faţa brutalităţii prezentului.

Şi totuşi, în umbra serii, Cornelius înţelege că în această dragoste a sa se află ceva care nu e nici tocmai drept, nici tocmai bun şi, de dragul ştiinţei, recunoaşte acest lucru, cel puţin teoretic. E ceva tendenţios la obîrşia acestei iubiri: e în ea duşmănie şi împotrivire faţă de istoria în curs şi o favorizare a trecutului istoric, adică o proslăvire a morţii. Ciudat şi totuşi adevărat, în oarecare măsură adevărat. Dragostea lui fierbinte pentru fărîma aceasta de viaţă şi posteritate are o legătură oarecare cu moartea, ţine cu moartea împotriva vieţii, ceea ce, dintr-un anumit punct de vedere, nu e nici bine, nici frumos, cu toate că a-ţi smulge din inimă, de dragul unor asemenea convingeri ocazionale, tot ce ai mai curat şi mai drag ca sentiment înseamnă a te lăsa pradă celui mai nesăbuit ascetism.

Ţine pe genunchi fetiţa, care îşi leagănă picioruşele subţiri şi trandafirii. Îi vorbeşte, ridicînd sprîncenele, pe un ton plin de voioşie respectuoasă şi gingaşă, şi ascultă încîntat vocea dulce şi subţire, care îi răspunde şi care îl numeşte „Abel“. Ochii lui schimbă în timpul acesta priviri pline de tîlc cu mama, care îl îngrijeşte pe Beisser al ei, mustrîndu-l cu blîndeţe şi cerîndu-i să fie cuminte şi stăpînit, deoarece, exasperat de viaţă, avusese astăzi iarăşi un acces de furie şi urlase ca un derviş. Dar Cornelius aruncă din cînd în cînd cîte o privire iscoditoare şi asupra „celor mari“, socotind că n-ar fi cu totul imposibil ca şi lor să nu le fie străine unele dintre convingerile ştiinţifice ale preumblărilor sale de seară. În orice caz, chiar dacă ar fi aşa, nu vor de loc să se dea de gol. Stau în picioare îndărătul scaunelor, sprijinindu-şi braţele de spătar, şi privesc cu bunăvoinţă, deşi cu oarecare ironie, la această scenă de fericire părintească.

Copiii sînt îmbrăcaţi cu hăinuţe groase, cărămizii, cu alesături moderne, pe care, altădată, le purtaseră Irigrid şi Bert, şi care sînt la fel, cu singura deosebire că la Beisser se văd ieşind de sub bluză nişte pantalonaşi scurţi. Au şi aceeaşi pieptănătură paj. Părul lui Beisser e de un blond neuniform, pe cale de a se închide, şi a crescut anapoda, zburlit, semănînd cu o perucă mică aşezată prost pe cap şi caraghioasă. Lorchen, dimpotrivă, are păr castaniu, lucitor, mătăsos şi plăcut la vedere, ca şi întreaga ei făptură mititică. Părul îi acoperă urechile, care, după cum se ştie, nu sînt la fel de mari. Pe cînd una e de proporţii normale, cealaltă, puţin degenerată, e, hotărît, prea mare. Tatăl îi scoate din cînd în cînd urechile la iveală şi, cu glas tare, se preface că e foarte mirat, ca şi cum pînă atunci n-ar fi văzut acest mic defect, ceea ce pe Lorchen o ruşinează, dar o şi amuză în acelaşi timp. Ochii ei, îndepărtaţi mult unul de altul, au reflexe aurii şi o strălucire dulce, limpede şi drăgălaşă. Sprîncenele care stau deasupra lor sînt blonde. Nasul nu e încă bine format, are nările destul de groase şi aproape rotunde, guriţa e mare şi expresivă, cu buza de sus graţios arcuită şi mobilă. Cînd rîde, cînd îşi arată dinţii albi ca mărgăritarele, depărtaţi unul de altul (nu i-a căzut încă decît unul singur; l-a lăsat pe tata să i-l tragă cu batista, pentru că prea se clătina încoace şi încolo, în timp ce ea se făcuse tare palidă şi tremura toată), i se văd gropiţele din obraji, care, din pricină că partea de jos a feţei îi e puţin ieşită în afară, au încă de pe acum forma lor caracteristcă, uşor scobită, deşi îşi păstrează moliciunea copilărească. Pe unul din obraji, acolo unde acesta se îmbină cu părul, are o aluniţă cu cîteva firişoare de păr ca un puf.

De fapt, fetiţa nu e prea mulţumită de înfăţişarea ei, semn că lucrul acesta o interesează. Obrăjorul, aşa socoteşte ea cu tristeţe, îi e, din păcate, urît; în schimb, „tăliuţa“ e destul de frumuşică. Îi place să întrebuinţeze mici expresii savante şi alese, pe care le înşiră una după alta, ca, de pildă: „Poate că, bineînţeles, pînă la urmă“. Preocupările autocritice ale lui Beisser privesc mai mult latura morală a lucrurilor. Înclină spre adîncă umilinţă, se socoteşte, din pricina acceselor sale de furie, drept un mare păcătos şi e convins că nu va ajunge niciodată în cer, ci se va duce în „iad“. Degeaba i se spune că Dumnezeu e iertător şi că închide cîteodată un ochi. În melancolia lui încăpăţînată, îşi clatină capul cu peruca strîmbă şi declară că pătrunderea sa în raiul fericirii este cu desăvîrşire imposibilă. Cînd e

răcit, nasul îi curge amarnic. Hîrîie şi scîrţîie de sus pînă jos cînd îl atingi, şi cum capătă numaidecît febră mare, gîfîie într-una. Anna, dădaca, începe să vadă negru ori de cîte ori e vorba de sănătatea lui şi e de părere că un băiat cu „sînge atît de gros“ e în primejdie ca, în orice clipă, să fie lovit de dambla. O dată i se păruse chiar că şi sosise clipa aceasta groaznică. Asta se întîmplase atunci cînd Beisser, ca să fie pedepsit pentru accesul său nesăbuit de furie, fusese pus la colţ, cu faţa la perete şi cînd, privindu-l, văzuseră că obrazul i s-a învineţit şi i-a devenit albastru, mai albastru chiar decît însuşi obrazul dădacei Anna. Dădaca ridicase toată casa în picioare ţipînd că, din pricina sîngelui gros, băiatului i-a sunat ceasul cel de pe urmă. Şi furiosul Beisser se trezi deodată, spre marea lui mirare, copleşit de o dragoste plină de grijă, pînă cînd ieşi la iveală că trăsăturile albastre ale feţei sale nu veneau de la dambla, ci de la pereţii din camera copiilor, care îşi dăruiseră spoiala albastră obrazului său inundat de lacrimi.

Anna a intrat şi ea, oprindu-se, cu mîinile încrucişate, lîngă uşă. Are şorţ alb, păr unsuros, ochi de gîscă şi o mutră pe care e parcă zugrăvită acea severă demnitate caracteristică oamenilor mărginiţi.

— Copiii, declară ea, mîndră de talentele ei de îngrijitoare şi educatoare, se descifrează minunat.

De curînd şi-a scos şaptesprezece cioturi de dinţi cu puroi, punîndu-şi în locul lor o dantură falsă de dinţi galbeni şi cu cerul gurii de cauciuc roşu-închis, dantură care îi înfrumuseţează chipul de ţărancă. Mintea îi e obsedată de năstruşnica idee că dantura ei ar fi subiectul de discuţie al cercurilor celor mai largi şi pînă şi vrăbiile fluieră de pe acoperişuri noutatea asta.

— Prea s-a flecărit mult, spune dînsa cu un aer sever şi mistic, fiindcă mi-am pus şi eu, cum se ştie, nişte dinţi.

De altfel, îi place să se exprime cît se poate mai obscur şi mai nelămurit, ca să nu se priceapă ce vorbeşte, cum e, de pildă, şi povestea cu acel doctor „Bleifuss“, pe care oricare copil îl ştie, şi ,,sînt în casă destui alţii care se dau drept el“. Toate astea însă i le putem trece cu vederea. Ea îi învaţă pe copii poezii frumoase, ca, de pildă:

Trenuşor, trenuţ ce treci,

Locomotivioară,

Stai, şi-apoi, cînd fluieri, pleci.

Stai şi fluieri iară.

Sau acea poetică listă săptămînală de bucate, atît de plină de lipsuri, dar amuzantă şi potrivită vremurilor:

Săptămîna-ncepe luni.

Marţea, mestecăm minciuni.

Miercurea, răbdări, băiete.

Joia, cîte-un castravete.

Vineri, la scrumbii poftim.

Sîmbăta, ne veselim.

Dar duminica-i friptură

De purcel şi murătură.

Sau un anumit catren de neînţeles şi nedefinit romantism:

Hai, deschideţi poarta mare,

O caretă a sosit.

Şi-n caretă cine-i oare?

Domn cu părul aurit!

Sau, în sfîrşit, acea groaznic de exagerată baladă despre Mariechen, care sta pe-o stîncă, sta pe-o stîncă, sta pe-o stîncă, pieptănîndu-şi părul de-aur, parul de-aur, părul de-aur, şi despre Rudolf, care trase cu cuţitul, trase cu cuţitul, trase cu cuţitul, şi care, pînă la urmă, are un sfîrşit tragic.

Lorchen recită şi cîntă toate astea foarte drăgălaş, cu botişorul ei jucăuş şi cu glasul ei dulce, mult, mult mai bine decît Beisser. Toate le face mai bine decît el. Iată de ce băiatul o şi admiră sincer şi, făcînd abstracţie de accesele lui de răzvrătire şi de furiile lui bătăioase, i se supune în toate privinţele. Ea îl instruieşte adesea în ale ştiinţei, îi arată păsările din cartea cu poze, îi spune cum se numesc, care e „mîncătorul de nori“, care-i „mîncătorul de grindină“, care-i „mîncătorul de corbi“ şi îl pune să repete numele lor. Îi dă şi noţiuni de medicină, îi explică ce este o „congestie pectorală“ şi cum se deosebeşte de „congestia sîngelui“ şi de „congestia aerului“. Dacă nu e atent şi nu ştie să repete exact, îl pune la colţ. O dată i-a tras şi o palmă, dar pe urmă s-a ruşinat atît de tare, încît s-a aşezat ea singură la colţ, stînd acolo mai multă vreme.

Se înţeleg foarte bine şi sînt parcă un trup şi un suflet, trăind laoialtă toate aventurile. Se întorc acasă şi povestesc, înfierbîntaţi încă şi într-un singur glas, cum au văzut pe şosea două „muu, muu“ şi „o carne de viţel“. Cu slugile de la subsol, cu Xaver şi cu domnişoarele Hinterhöfer, două surori din fosta categorie, azi ruinată, a micii-burghezii, care sînt tocmite, aşa cum se zice, *au pair*, avînd adică masă şi casă gratuite, îndeplinind în schimb funcţiile de bucătăreasă şi de fată-n casă, se au de minune. Li se pare uneori chiar că există o oarecare analogie în ceea ce priveşte raporturile pe care le au aceşti subordonaţi cu părinţii lor şi propriile lor raporturi cu ei. Dacă au fost cumva certaţi, se duc la bucătărie şi spun: „Sînt supăraţi stăpînii noştri“. Cu toate acestea, le place mult mai mult să se joace cu „cei de sus“, mai ales cu „Abel“, cînd acesta n-are de citit sau de scris. El ştie jocuri mai frumoase decît ştiu Xaver sau domnişoarele. Copiii se joacă de-a cei „patru domni“ care se duc la plimbare, şi „Abel“ îşi îndoaie genunchii în aşa fel, încît pare tot atît de mic ca şi ei şi pleacă împreună să se plimbe, ţinîndu-i de mînă. Copiii nu se mai satură de acest joc — acum în „cinci domni“ — şi ar fi în stare să se plimbe toată ziulica împrejurul sufrageriei cu „Abel“, mititel şi dînsul.

În afară de asta mai e şi jocul deosebit de captivant al „perniţei“. Unul dintre copii, de cele mai multe ori Lorchen, chipurile neobservat de „Abel“, se aşază în sufragerie pe scaunul acestuia, tăcînd chitic şi aşteptîndu-l să vină. Abel se apropie, făcîndu-se că se uită în tavan şi, bolborosind tot felul de cuvinte care toate vor să arate ce bine se sade pe scaunul său, se aşază în braţele lui Lorchen.

— Cum? întreabă el. Ce?... Şi se mişcă încolo şi încoace, prefăcîndu-se că n-aude chicotul înfundat al „perniţei“ de sub el. Cum? Cine mi-a pus o pernă pe scaun? Ce fel de perniţă e asta, atît de vîrtoasă şi colţuroasă? Cine mi-a pus-o pe scaun? Ce prost se șade pe ea!

Şi, din ce în ce, alunecă mai tare pe perna asta neobişnuită, apucînd-o mereu cu mîna pe dedesubt, în chicotele fericite şi ţipetele înnăbuşite ale copiilor, pînă cînd, în sfîrşit, se întoarce cu faţa şi drama se încheie cu o mare scenă, în care cel ce s-a ascuns e descoperit şi recunoscut. Jocul acesta, deşi repetat de sute de ori, nu-şi pierde niciodată nimic din farmecul şi interesul său.

Totuşi, astăzi nu poate fi vorba de asemenea jocuri. Pluteşte în văzduh o nelinişte deosebită, pricinuită de apropierea petrecerii „celor mari“, înaintea căreia mai e şi „mersul după ouă“, cu roluri împărţite. Lorchen abia apucase să termine „Trenuşor, trenuţ ce treci“, iar doctorul Cornelius să descopere, spre ruşinea fetiţei, că urechile ei nu sînt la fel, cînd Danny, băiatul vecinilor, intră în casă, venind să-i ia pe Ingrid şi pe Bert. Xaver e şi el gata să-i însoţească. Şi-a pus, în locul livrelei, hainele de oraş, care îi dau un aer oarecum de ştrengar, dar, cu toate acestea, pare destul de dezgheţat şi simpatic. „Cei mici“ urcă aşadar împreună cu Anna In împărăţia lor de la etaj, pe cînd profesorul, aşa cum îi e obiceiul după masă, se retrage în birou, ca să citească. Soţia sa, în schimb, îşi îndreaptă atenţia şi activitatea spre pregătirea sandvişurilor cu *anchois* şi a salatei italieneşti, ce urmează să fie servite musafirilor. Dar, înainte ca aceştia să sosească, ea mai trebuie să facă o cursă în oraş cu bicicleta şi cu sacoşa, după cumpărături, cheltuind banii pe care îi are, ca nu cumva, între timp, aceştia să se devalorizeze.

Înfundat în fotoliul său, Cornelius citeşte. Ţine ţigara între arătător şi degetul său mijlociu şi urmăreşte un text din Macaulay[42], o expunere despre geneza datoriei publice engleze la sfîrşitul veacului al XVII-lea. Apoi răsfoieşte într-un autor francez ceva despre sarcina crescîndă a datoriilor Spaniei la finele veacului al XVI-lea. Are nevoie de aceste date pentru cursul său de mîine, înainte de amiază. Vrea să arate surprinzătoarea prosperitate economică a Angliei din acea epocă şi să o compare cu efectele fatale pe care le-a avut în Spania, cu un

42 Istoric și eseist englez (1800 - 1859), reprezentant al burgheziei liberale (n.r.).

secol mai devreme, îndatorarea excesivă a statului, analizînd concomitent cauzele psihologice şi etice ale acestei deosebiri. Are astfel prilejul să treacă de la Anglia lui William al III-lea[43] — despre asta e vorba în primul rînd — la epoca lui Filip al II-lea[44] şi a contrareformei[45], adevăratul său cal de bătaie, în legătură cu care a scris o carte meritorie, operă mult citată şi graţie căreia a obţinut şi postul de titular al catedrei de istorie. În timp ce îşi termină ţigara, ce i se pare din ce în ce mai tare, repetă în gînd cîteva traze pătrunse de oarecare melancolie, pe care ar vrea să le rostească în faţa studenţilor săi despre lupta lipsită de perspectivă a retrogradului Filip împotriva spiritului nou, despre mersul fatal al istoriei, despre forţele dizolvante ale individualismului şi germanismului, forţe care au dus la dezagregarea imperiului, şi despre lupta nobilimii retrograde împotriva evoluţiei şi forţelor progresiste, luptă osîndită de viaţă şi reprobată deci şi de Dumnezeu. Socoteşte că frazele sînt foarte nimerite, le mai potriveşte puţintel, în timp ce aşază la locul lor cărţile folosite, şi urcă treptele ce duc spre dormitor, pentru a da zilei sale de muncă obişnuita ei cezură, acel ceas de odihnă, cu storurile lăsate şi cu ochii închişi, de care are nevoie totdeauna. Astăzi, însă, după diversiunea ştiinţifică de adineauri, ştie că această oră de odihnă va sta sub zodia neliniştii stîrnite de petrecerea ce trebuie să aibă loc. Zîmbeşte simţind uşoara palpitaţie iscată de acest gînd, şi în mintea sa încep să se amestece ciornele frazelor ce-l privesc pe Filip, suveranul înveşmîntat în haine de mătase neagră, cu noianul de gînduri pe care i le deşteaptă petrecerea copiilor săi. Şi iată-l adormind pentru cinci minute.

În timp ce se odihneşte, aude de cîteva ori cum sună soneria şi cum se închide poarta grădinii. Şi de fiecare dată simte o înţepătură, din pricina emoţiei aşteptării şi apăsării ce-l bîntuie la gîndul că trebuie să fie oaspeţii care sosesc şi încep să umple holul. De fiecare dată zîmbeşte în sinea lui simţind înţepătura, dar şi zîmbetul acesta nu e decît expresia unei nervozităţi care, fireşte, închide în ea şi oarecare bucurie. Căci cine nu se bucură cînd e vorba de o petrecere? La patru

43 Rege al Angliei (1650 – 1702), după revoluția burgheză din 1689 (n.r.).

44 Rege al Spaniei (1527 – 1589), unul dintre promotorii contrareformei (n.r.).

45 Acțiune a Bisericii Catolice pentru înnăbușirea reformei religioase din secolul al XVI-lea (n.r.).

jumătate (s-a şi înserat), se scoală şi se răcoreşte la lavoar cu puţină apă. Ligheanul e crăpat de aproape un an. E un lighean basculant, spart într-o parte, tocmai la una din încheieturile de metal, şi care nu poate fi reparat deoarece e lipsă de meseriaşi şi pentru că nici o prăvălie nu e în stare să livreze un alt lighean care să se potrivească. L-au atîrnat deci aşa cum s-a putut, de marginile plăcii de marmura, deasupra scurgerii, şi nu poate fi golit decît ridicîndu-l cu amîndouă mîinile şi vărsînd toată apa. Cornelius dă gînditor din cap privind ligheanul, aşa cum face de cîteva ori pe zi, apoi se dichiseşte cu grijă, îşi şterge bine ochelarii la lumina lămpii din tavan, pînă ce sticlele lucesc, şi porneşte ca sa coboare spre sufragerie.

Auzind vălmăşagul de glasuri contopite şi sunetele gramofonului, care a şi început să cînte, faţa sa ia o expresie curtenitoare. Se hotărăşte să spună celor veniţi un: „Nu vreau să vă stingheresc!“ şi să treacă de-a dreptul în sufragerie, să-şi ia ceaiul. I se pare că fraza aceasta ar fi lucrul cel mai potrivit într-un asemenea prilej. Pentru că e şi jovială, şi plină de atenţie faţă de ceilalţi şi pentru că, în acelaşi timp, e şi o minunată pavăză pentru sine însuşi.

Holul e scăldat în lumină. Toate luminările electrice ale candelabrului sînt aprinse, afară de una singură, a cărui bec e ars. Cornelius se opreşte pe una din ultimele trepte ale scării şi aruncă o privire asupra holului. Arată foarte frumos în lumina becurilor electrice, cu copia tabloului de Marées[46] aşezata deasupra căminului de cărămidă roşie, aparentă, cu placaje din lemn moale şi cu covorul roşu pe care stau, întreţinîndu-se, musafirii, avînd în mîini ceşti cu ceai sau felioare de pîine unse cu pastă de *anchois*. Pluteşte o adiere sărbătorească, un abur uşor, împrăştiat de haine, de păr şi de respiraţie, un abur caracteristic, bogat în amintiri. Uşa ce dă spre vestiar e deschisă, căci mereu sosesc alţi oaspeţi.

Orice adunare îţi fură la început ochii, şi profesorul nu-şi dă seama deocamdată decît de aspectul general. N-o vede nici pe Ingrid, care, într-o rochie de mătase ,de culoare închisă, cu o garnitură de tul alb, plisat, la gît, stă, cu braţele goale, chiar în faţa lui, în capul scării, cu mai mulţi prieteni. Fata îi face un semn cu capul, zîmbind şi arătîndu-şi dinţii ei frumoşi.

46 Pictor german (1837 – 1887) (n.r.).

— Te-ai odihnit? îl întreabă Ingrid încet, între patru ochi. Şi cînd el, cu o surpriză nejustificată, o recunoaşte, ea îşi prezintă prietenii. Îmi dai voie să ţi-l prezint pe domnul Zuber? întreabă ea. Dumneaei e domnişoara Plaichinger.

Domnul Zuber nu e prea arătos. Domnişoara Plaichinger, dimpotrivă, e tipul unei „Germanii“. E blondă, planturoasă, îmbrăcată într-o rochie largă, cu un nas cîrn şi o voce subţire, piţigăiată, aşa cum au de obicei femeile grase, ceea ce se adevereşte atunci cînd mulţumeşte profesorului pentru amabilele cuvinte cu care o salută.

— O... bine-aţi venit! rosteşte el. Ne bucurăm că ne faceţi cinstea! Colegă de şcoală probabil?

Domnul Zuber e din acelaşi club de golf cu Ingrid. Lucrează în domeniul economic, la fabrica de bere a unchiului său. Şi profesorul glumeşte o clipă cu el despre calitatea slabă a berei, făcînd aşa ca şi cum ar socoti că tânărul Zuber ar avea o influenţă imensă asupra calităţii berei.

— Dar nu vreau să vă mai stingheresc... spune el, şi vrea să treacă în sufragerie.

— Uite că vine şi Max! exclamă Ingrid. Pe unde-mi hoinăreşti, haimana, de vii aşa de tîrziu la petrecere?

Se tutuiesc cu toţii şi au un fel de a se purta între ei pe care cei vîrstnici nu-l prea înţeleg. Nici urmă de cuviinţă, de galanterie sau de politeţe.

Un tînăr cu cămaşă albă, scrobită, şi cu cravată îngustă de *smoking* vine dinspre vestiar spre scară şi salută. E brunet, fără a fi palid la faţă, proaspăt bărbierit, dar cu o dîră de favoriţi pe lîngă urechi. Un tînăr frumos ca o cadră, nu caraghios şi nu de o frumuseţe ţipătoare, ci frumos într-un fel plăcut şi cuviincios, cu ochi negri, prietenoşi şi purtînd *smoking*-ul cu oarecare stîngăcie.

— Haide, haide, Cornelia, nu ocărî! Tîmpitul ăla de curs! spune el.

Şi Ingrid îl prezintă tatălui ei:

— Domnul Hergesell!

Va să zică ăsta e domnul Hergessel! Binecrescut, mulţumeşte gazdei pentru amabila invitaţie, iar acesta îi strînge mîna.

— Vin cam tîrzior, spune el, făcînd şi o mică glumă. Ce aiureală! Tocmai azi să am curs pînă la patru! Şi apoi mai du-te şi acasă să te îmbraci!

Şi începe să povestească şi despre „cipicii“ lui, cu care ar fi avut de furcă în vestiar.

— I-am adus cu mine într-un săculeţ, spune el. Nu face să tocim covorul cu ciubotele noastre de stradă. De zăpăcit ce sînt, am uitat însă să iau şi lingura de pantofi, şi n-a fost chip să-i pot încălţa. Ha, ha! Ghinion! N-am avut în viaţa mea cipici atît de strîmţi. Ce aiureală! Nu se potrivesc niciodată numerele. Totdeauna sînt brambura. Şi pe urmă, ia uitaţi-vă, asta-i piele? Ăsta-i tuci, nu altceva. Mi-am julit tot arătătorul... Şi îşi arată, foarte intim, degetul înroşit, repetînd mereu: Al dracului ghinion, a dracului aiureală, scîrboasă afacere!

Vorbeşte întocmai cum îl îngînase Ingrid mai adineauri, adică pe nas şi oarecum tărăgănat, fără să afecteze însă, ci numai aşa cum e obiceiul Hergessellilor.

Doctorul Cornelius răspunde, regretînd că la vestiar lipseşte o lingură de pantofi, şi îşi arată toată simpatia pentru degetul în cauză.

— Dar nu vreau să vă mai stingheresc, adaugă el. La revedere! Şi trece din hol în sufragerie.

Sînt şi aici musafiri. Masa a fost desfăcută şi lungită. Se bea ceai. Profesorul se duce însă de-a dreptul în colţul acoperit cu broderii lucrate de mînă şi luminat de o mică plafonieră, în care e o măsuţă rotundă unde îi place lui să ia de obicei ceaiul. O găseşte acolo şi pe soţia sa, într-o convorbire cu Bert şi alţi doi tineri. Unul din aceştia e Herzl. Cornelius îi cunoaşte şi îl salută. Pe celălalt îl cheamă Möller, un tip de „drumeţ“, care, se înţelege, nu are haine burgheze de seară şi nici nu vrea să aibă; un tînăr care nici nu se gîndeşte să tacă pe „domnul“ şi care a venit îmbrăcat într-o bluză strînsă cu o centură şi în pantaloni scurţi. Umblă cu părul vîlvoi, are gîtul lung şi poartă ochelari groşi de corn. Lucrează, după cum i se

spune profesorului, la o bancă, dar, în afară de asta, mai e şi un fel de artist folclorist, un culegător şi cîntăreţ de cîntece populare de pe toate meleagurile şi toate limbile. Aşa cum fusese rugat, şi-a adus şi astăzi ghitara, care atîrnă la garderobă în sacul ei de muşama.

Actorul Herzl e subţirel şi mărunt. Trebuie să aibă o barbă foarte aspră şi neagră, după cum se vede sub pudra ce-i acoperă obrazul proaspăt bărbierit. Ochii îi sînt peste măsură de mari, arzători şi plini de o adîncă melancolie. Afară de pudra abundentă, se cunoaşte bine că şi-a dat şi cu puţin roşu pe pometii obrajilor, căci carminul mat ce se vede e fără îndoială de origine cosmetică. „Ce curios, gîndeşte profesorul. Una din două: sau melancolie, sau fard. Amîndouă la un loc nu se poate; ar alcătui o contradicţie psihologică. Cum ar putea un melancolic să se fardeze? Poate însă că tocmai asta e acea particularitate deosebită şi stranie a artistului, care face cu putinţă existenţa acestei contradicţii. Şi poate că, de fapt, contradicţia constă tocmai în această particularitate a lui. Interesant. Nu e însă un motiv de a nu fi politicos cu el. Da... e un fel legitim de a fi, e o formă primară...“

— Doriţi puţină lămâie, domnule artist al Curţii?

Artişti ai Curţii nu mai există; dar lui Herzl îi place să i se dea titlul acesta, cu toate că el e un artist „revoluţionar“. E şi asta o contradicţie inerentă tipului său psihologic. Profesorul e îndreptăţit să presupună existenţa acestei contradicţii şi se arată deosebit de amabil cu Herzl, vrînd parcă astfel să-şi răscumpere aversiunea tainică pe care o simte pentru artist din pricina fardului uşor de pe obraji.

— Vă mulţumesc şi vă rămîn îndatorat, stimate domnule profesor, spune Herzl atît de repezit, încît numai tehnica perfectă a dicţiunii sale îi împiedică limba să se încurce.

Atitudinea sa faţă de gazde şi mai cu seamă faţă de stăpînul casei e deosebit de irespectuoiasă, s-ar putea spune chiar că e de o politeţe exagerată şi slugarnică. E ca şi cum s-ar simţi cu conştiinţa încărcată din pricina fardului pe care, dintr-un imbold interior, a fost silit să şi-l pună pe obraji, care fard însă, dacă încearcă să-l privească prin ochii sufleteşti ai profesorului, îl dezaprobă el însuşi. Modestia

deosebită pe care o arată faţă de cealaltă lume nefardată e menită parcă a-i linişti conştiinţa.

În timp ce beau ceai, vorbesc despre cîntecele populare ale lui Möller, despre cîntece basce şi spaniole şi, de aici, se ajunge la noua punere în scenă a lui *Don Carlos* de Schiller, la Teatrul de Stat, piesă în care Herzl interpretează rolul principal. El vorbeşte despre „Carlos“ al său:

— Sper, spune Herzl, că acest Carlos al meu va fi dintr-o bucată.

Se mai discută din punct de vedere critic distribuţia celorlalte roluri, montarea, mediul în care se petrece acţiunea, şi profesorul se vede deodată iarăşi tîrît pe făgaşul său, în Spania din vremea contrareformei, ceea ce aproape că îl indispune. N-are nici o vină, n-a făcut nimic ca să dea discuţiei această întorsătură. Îi e teamă să nu se creadă că ar fi căutat cu tot dinadinsul să aducă vorba despre acest subiect, pentru a le ţine o lecţie, şi, foarte mirat, tace brusc. Dar se bucură deodată, văzînd că „cei mici“, Lorohen şi Beisser, se apropie de masă. Sînt îmbrăcaţi în hăinuţe de catifea albastră, ţinuta lor de duminică, şi vor să asiste şi ei, în felul lor, la această petrecere a „celor mari“, înainte de a se duce la culcare. Sfioşi, deşchid ochii mari, dau străinilor bună seara şi trebuie să spună cum li cheamă şi ce vîrstă au. Domnul Möller se mărgineşte să-i privească cu seriozitate, pe cînd artistul Herzl se arată cu totul răpit, fericit şi încîntat de prezenţa lor. Aproape că îi binecuvîntează, ridicînd ochii spre cer şi ducînd mîinile împreunate în faţa gurii, ca pentru rugăciune. Fără îndoială că e sincer; dar obişnuinţa efectelor teatrale face ca gesturile şi cuviinţele sale să pară groaznic de false. Pînă şi purtarea sa faţă de aceşti copii pare că ar avea ca scop să-i împace pe cei prezenţi cu fardul de pe obrajii săi.

Masa unde musafirii luau ceaiul s-a golit acum. În hol a început dansul, şi „cei mici“ aleargă şi ei acolo, în timp ce profesorul se retrage.

— Petrecere frumoasă! le urează el, strîngînd mîinile domnilor Möller şi Herzl, care au sărit de pe scaun.

Se duce în biroul său, în paşnica lui împărăţie, unde lasă storurile, aprinde lampa de pe birou şi se apucă de lucru.

Lucrul acesta, la nevoie, îl poţi face şi fără să fie absolută linişte împrejur: cîteva scrisori, cîteva extrase. Cornelius e, fireşte, distrat. Cîteva mici impresii continuă să-l urmărească: cipicii îndărătnici ai domnului Hergesell sau vocea piţigăiată din trupul masiv al domnişoarei Plafchinger. Şi în timp ce scrie, sau, lăsat pe spate, în fotoliul său, priveşte în gol, gîndurile i se întorc la culegerea de cîntece basce a lui Möller, la felul smerit şi exagerat de a se purta al lui Herzl, la *Carlos*-ul „lui“, la Curtea lui Filip. „Discuţiile, îşi spune el, au ceva misterios. Sînt foarte docile şi tind în taină, fără a avea nevoie de îndrumare, spre un interes precumpănitor.“ Aşa i se pare cel puţin că a observat pînă acum. Între timp, e atent la zgomotele — altfel potolite — ce răzbat pînă aici din holul unde se dansează. Abia unele cuvinte pătrund în birou. Aproape că nu se aud nici paşii lunecînd pe parchet în timpul dansului. De fapt, dansatorii nu alunecă şi nici nu se învîrtesc, ci doar calcă într-un fel cu totul anumit pe covor, fără să se împiedice totuşi. Au cu totul altă ţinută decît pe vremea lui. Dansează după sunetele gramofonului, care îi place atît de mult. Dansează acele arii bizare ale lumii noi, orchestrate sub formă de jaz, cu bătăi de tobe şi plescăituri de castaniete, pe care aparatul le redă atît de minunat, dar care nu scot decît efecte instrumentale de jaz, fără a avea nimic spaniol în ele. Nu, nu, caracter spaniol n-au, desigur. Şi iar îl covîrşesc preocupările sale profesionale.

După o jumătate de oră, îi trece prin gînd că n-ar fi decît politicos din partea lui dacă ar contribui şi el la petrecere cu o cutie de ţigări. Nu e frumos, socoteşte, ca tinerii să-şi fumeze propriile lor ţigarete, cu toate că, desigur, ei nu dau prea mare importanţă acestui lucru. Trece deci în sufragerie, unde nu e nimeni, şi scoate din dulăpiorul de perete o cutie din ţigaretele sale. Nu tocmai din cele mai bune, sau cel puţin nu din acelea pe care le preferă el, ci de un format mai subţire şi mai lunguieţ, folosindu-se de acest prilej pentru a scăpa, nu fără oarecare plăcere, de ele. La urma urmelor, sînt oameni tineri. Se duce cu ţigările în hol, ridică zîmbind cutia în sus şi o aşază deschisă pe princhiciul căminului. Apoi, rotindu-şi uşor ochii, se îndreaptă din nou spre camera sa.

Au încetat deocamdată cu dansul, şi gramofonul tace. Musafirii şed sau stau în picioare, pe de margini, discutînd. Unii s-au aşezat la masa din faţa ferestrelor, pe care sînt tot felul de albume, alţii, pe fotoliile de lîngă cămin. Parte din tineri s-

au rînduit ca-n amfiteatru, pe treptele scării interioare, acoperită cu un preş pluşat, tare ros. Aici sade, de pildă, Max Hergesell cu grăsana de Plaichinger, cea cu vocea piţigăiată, care îl priveşte drept în faţă, în timp ce el îi vorbeşte, ţinîndu-şi un cot rezemat de treapta imediat superioară şi gesticulînd cu cealaltă mînă. Spaţiul din mijlocul încăperii a rămas gol. Doar în centrul acestui spaţiu, dedesubtul policandrului, se văd cei doi mititei, în hăinuţele lor albastre, îmbrăţişîndu-se neîndemânatic şi învîrtindu-se în jurul lor, încet, tăcuţi şi ameţiţi. Trecînd pe lîngă ei, Cornelius se apleacă, le spune o vorbă bună şi le mîngîie părul, fără ca ei să se lase tulburaţi în mărunta dar serioasa lor îndeletnicire. Ajuns însă la uşa odăii sale, mai poate zări cum domnul politehnician Hergesell, care se vede că observase adineauri gestul profesorului, îşi ia cotul de pe scară, coboară şi o răpeşte pe Lorchen din braţele fratelui ei, pentru a o învîrti apoi într-un fel de dans caraghios şi fără muzică. Aproape că se ţine la fel ca doctorul Cornelius atunci cînd acesta merge la plimbare cu „cei patru domni“. Îşi îndoaie tare genunchii, căutînd să-şi cuprindă dansatoarea ca pe o domnişoară mare, şi face cîţiva paşi de dans cu Lorchen, care nu mai poate de ruşine. Cine îi vede se amuză. E semn că a sosit timpul să se dea iarăşi drumul gramofonului şi să se reînceapă dansul. Profesorul, cu mîna pe clanţa uşii, se opreşte o clipă şi, dînd din cap şi scuturînd din umeri, rîde. Apoi intră în cameră. Iar trăsăturile sale mai păstrează cîteva minute, în mod mecanic, zîmbetul ce-l avusese afară.

Răsfoieşte iar prin cărţi, la lumina lămpii cu abajur, scrie şi termină cîteva banalităţi fără importanţă. După o bucată de vreme, îşi dă seamă că musafirii trec din hol în salonul soţiei sale, care comunică şi cu holul şi cu camera sa. Se aude vorbindu-se acolo, şi cineva încearcă o ghitară. Aşadar, domnul Möller are de gînd să cînte, şi chiar a şi început. Acompaniindu-se cu ghitara, tînărul funcţionar de bancă începe să cînte cu glas puternic de bas un cîntec într-o limbă străină — s-ar putea să fie suedeză — căci profesorul tot nu izbuteşte pînă la sfîrşitul cîntecului, răsplătit cu puternice aplauze, să spună exact ce limbă este. Îndărătul uşii dinspre salon e o perdea groasă, ce înnăbuşă sunetul. Cînd începe un cîntec nou, Cornelius, tiptil, trece dincolo.

Salonul e pe jumătate în umbră. Numai lampa cu picior, al cărei bec e acoperit cu un val subţire, luminează odaia. Lîngă lampă, pe lada aşternută cu

perne, Möller șade picior peste picior şi atinge coardele ghitarei cu policarul. Publicul s-a aşezat la întîmptare, cum s-a putut, nefiind destule scaune pentru atîţia ascultători. Unii stau în picioare, alţii, chiar dintre domnişoare, s-au aşezat jos pe covor, cu braţele în jurul genunchilor sau cu picioarele întinse. Chiar Hergesell, cu toate că e în *smoking*, sade jos, la picioarele pianului, avînd-o alături pe domnişoara Plaichinger. „Cei mici“ sînt bineînţeles de faţă. Doamna Cornelius, în fotoliul ei, în faţa cîntăreţului, ţine copiii pe genunchi. Beisser, barbarul, începe chiar să vorbească cu glas tare în timpul cîntecului, aşa că trebuie domolit cu sîsîituri şi ameninţări cu degetul. Lorchen, desigur, n-ar face aşa ceva niciodată. Ea stă, liniştită şi gingaşă, pe genunchiul mamei. Profesorul caută să întîlnească privirea copilei, pentru a-i face tainic semne, dar ea nu-l vede, deşi se pare că n-o interesează deloc cîntăreţul. Ochii ei cată undeva, în adînc...

Möller cîntă *Joli tambour*:

Sire, mon roi, donnez-moi votre fille...[47]

Toţi par încîntaţi.

— Ce frumos! exclamă Hergesell cu vocea nazală şi răsfăţată a Hergesellilor.

Urmează un text german, a cărei melodie a fost compusă chiar de domnul Möller, şi un cîntec cerşetoresc, care stîrneşte aplauzele furtunoase ale tineretului:

Muierușca cerşetoare

Vrea să meargă la Nedeie,

Tra, la, la;

Pe bărbat nu vrea să-l ieie,

Tra, la, li, la, la.

După veselul cîntec cerşetoresc, tinerii jubilează.

47 *Toboșarul cel frumos*: „Sire, majestate, dă-mi-o pe copila ta...” (în limba franceză în original) (n.r.).

— Ce nemaipomenit de frumos! exclamă iarăşi Hergesell, cu accentul său deosebit.

Acum e rîndul unui cîntec unguresc, un şlagăr cîntat în limba lui originară şi necunoscută, şi Möller e toarte aplaudat. Profesorul participă şi el în mod cu totul ostentativ la aplauze. Îl încălzeşte această intercalare de cultură şi artă istorică tradiţională în mijlocul unei petreceri moderne cu *shimmy.* Se apropie de Möller, îl felicită şi stă de vorbă cu el despre cîntecele pe care le-a executat, despre obîrşia acestora, un album de cîntece cu note, pe care Möller făgăduieşte că-l va împrumuta profesorului. Cornelius e cu atît mai amabil cu Möller cu cît, după obiceiul tuturor părinţilor, el compară darurile şi valoarea acestui tînăr, care îi e străin, cu acelea ale propriului său fiu, încercînd, de pe urma acestei comparaţii, un simţămînt de nelinişte, invidie şi ruşine.

„Iată-l pe acest Möller, îşi zice el, pe acest funcţionar de bancă atît de priceput (de fapt, el n-are habar dacă Möller e chiar atît de priceput) şi, pe deasupra, mai are şi talentul acesta deosebit, pentru cultivarea căruia a fost nevoie, fireşte, de studiu şi energie. Pe de altă parte, bietul meu Bert, care nu ştie şi nu e în stare să realizeze nimic şi care nu se gîndeşte decît cum să facă pe paiaţa, cu toate că desigur n-are talent nici pentru asta!“ Ar dori să poată fi nepărtinitor, încearcă să-şi spună că, oricum, Bert e un băiat subţire, poate chiar cu mai mult fond decît Möller, cel cu succese. Că poate în el zace cine ştie ce poet sau ceva asemănător şi că planurile sale de a ajunge dansator sau chelner nu sînt decît gărgăuni şi aiureli copilăreşti datorite vremurilor tulburi. Dar pesimismul său părintesc, plin de invidie, e mai puternic. Şi cînd Möller începe iar să cînte, el pleacă în odaia sa.

Cu astfel de reflecţii şi cu atenţia împărtiţă, îl apucă ora şapte. Şi, cum îşi aminteşte de o scrisoare scurtă, simplă, pe care ar putea foarte bine s-o aştearnă acum, se face — scrisul fiind o distracţie foarte plăcută — şapte şi jumătate. La opt şi jumătate urmează să se servească salata italienească. Asta înseamnă că profesorul trebuie să iasă, să pună scrisoarea la cutie şi să facă, în întunericul iernii, şi puţină mişcare, înghiţindu-şi porţia de aer care îi e necesară. Dansul a reînceput de mult în hol. Trebuie să treacă pe acolo, ca să-şi poată lua paltonul şi

şoşonii din vestiar. Asta însă nu-i mai stîrneşte nici o încordare. El e un musafir vremelnic, deseori văzut la această petrecere tinerească, aşa că nu trebuie să se teamă că ar putea să-i tulbure cumva. După ce şi-a rînduit hîrtiile şi şi-a luat scrisorile, iese din odaia lui şi chiar zăboveşte o clipă în hol, unde soţia sa şade într-un fotoliu, lîngă uşă.

Şade şi urmăreşte dansul. Din cînd în cînd e vizitată de „cei mari“ şi de alţi tineri. Cornelius se opreşte lîngă dînsa, zîmbind şi urmărind şi el animaţia, care, acum, pare să fi atins punctul ei culminant. Mai sînt însă şi alţi spectatori: Anna „albăstroaica", stupidă şi încruntată, stă lîngă scara, fiindcă „cei mici“ nu se mai satură şi fiindcă trebuie să bage de seamă ca Beisser să nu se învîrtească fără măsură, să nu i se înfierbînte sîngele prea gros. Apoi mai sînt şi cei de jos, de la subsol, care vor şi ei să se aleagă cu ceva de pe urma petrecerii „celor mari“. Aşa că domnişoarele Hinterhöfer şi Xaver stau la uşa oficiului şi petrec privind. Domnişoara Walburga, cea mai mare dintre cele două surori declasate, astăzi ramura culinară a familiei (ca să n-o categorisim de-a dreptul ca bucătăreasă), un tip blajin şi plin de umor, priveşte cu ochii ei căprii prin ochelarii groşi şi rotunzi, a căror şa, deasupra nasului, e înfăşurată, ca să n-o apese prea tare. În schimb, cea mai tînără dintre surori — deşi nu tocmai tînără — domnişoara Cecilia, face, ca de obicei, o mutră deosebit de înfumurată, vrînd astfel să arate că-şi păstrează demnitatea ei de fostă mic-burgheză. Domnişoara Cecilia suferă amarnic de pe urma acestei căderi din sfera mic-burgheză în tagma slujitorimii. Ea refuză cu încăpăţînare să poarte boneţică sau orice alt semn al îndeletnicirii de fată-n casă, şi ceasul cel mai groaznic al ei e în fiecare miercuri seară, cînd e liber Xaver, şi ea trebuie să servească la masă în locul lui. Serveşte cu ochii în altă parte şi strîmbînd din nas ca o regină decăzută. E o jale şi un chin pentru oricine să vadă adînca ei umilire. Într-o seară, cînd s-a întîmplat ca şi „cei mici“ să ia masa laolaltă cu ceilalţi, amîndoi au izbucnit în plîns deodată, văzîndu-i mutra acră.

Tînărul Xaver nu cunoaşte astfel de suferinţe. Ba chiar îi face plăcere să servească la masă şi-şi îndeplineşte slujba cu o îndemînare totodată firească şi însuşită cu vremea. Căci trebuie să se ştie că a fost mai înainte picolo într-un restaurant. Încolo, e cu adevărat o haimana şi un flecar, avînd însă şi unele însuşiri bune, pe care stăpînii săi sînt cei dinţii gata sa le recunoască. Dar că e un fanfaron,

nu încape îndoială. Trebuie să-l iei însă aşa cum e. Nu poţi să ceri măceşului smochine. E copii încă, un rod al vremurilor acestora destrămate, un exemplar tipic al generaţiei sale. Profesorul obişnuieşte să-l numească „maestrul de ceremonii“, fiindcă ştie să-şi îndeplinească bine îndatoririle ori de cîte ori e vorba de ocazii extraordinare sau amuzante, arătîndu-se îndemînatic şi prevenitor. Ignorînd însă cu totul noţiunea de datorie, nu-l poţi hotărî să îndeplinească alte obligaţii zilnice curente şi plictisitoare, după cum nu poţi obişnui anumiţi cîini să sară peste băţ. Ar fi, evident, împotriva firii sale, şi lucrul acesta te dezarmează şi te face să renunţi. Cînd se ivesc prilejuri neobişnuite şi amuzante, e gata să sară din pat la orice oră din noapte. Altfel, nu se scoală niciodată dimineaţa înainte de ceasurile opt; nu vrea, şi pace! Nu sare peste băţ. În schimb, manifestările vieţii sale destrămate se aud răsunînd toată ziulica: muzicuţa lui, cîntecul lui aspru, dar simţit şi fluieratul lui vesel din subsolul bucătăriei spre etajele de sus, în timp ce fumul ţigaretelor lui umple oficiul. Stă înfipt şi priveşte cum lucrează cele două domnişoare decăzute. Dimineaţa, cînd profesorul îşi ia cafeaua, el rupe de pe biroul acestuia foaia de calendar, dar nu face altceva nimic în odaie. Doctorul Cornelius i-a poruncit de multe ori să lase în pace foaia de calendar, căci mereu înclină să rupă şi foia următoare, ceea ce îi poate pricinui tot felul de încurcături. Dar ruperea foii de calendar e o îndeletnicire care-i place tînărului Xaver, şi de aceea nu îngăduie să-i fie luată.

De altfel, iubeşte copiii. E una din părţile sale bune. Îi place din toată inima să se joace cu „cei mici“ în grădină; le ciopleşte şi potriveşte cu multă dibăcie tot felul de jucării, ba chiar le şi citeşte uneori, din cărţile pe care le au. Le citeşte într-un fel cu totul ciudat, din pricina buzelor sale groase. Îi place tare mult cinematograful şi, cînd iese de acolo, e covîrşit parcă de dor, e melancolic şi înclinat spre monologuri. Îl răscolesc speranţe vagi că ar putea şi el să facă parte din această lume şi să-şi găsească aici norocul, bizuindu-se pe părul său lung, pe dibăcia şi îndrăzneala sa. Deseori se urcă în frasinul din faţa casei, căţărîndu-se de pe o ramură pe alta, pînă în creştet, şi cine îl vede acolo tremură de frică să nu i se întîmple ceva. Sus, îşi aprinde o ţigaretă şi se leagănă încolo şi încoace în aşa fel, încît trunchiul înalt al pomului se clatină pînă în rădăcini. Scrutează în zare dacă nu cumva se vede vreun director de cinematograf care vine să-l angajeze.

Dacă şi-ar dezbrăca livreaua lui cu dungi şi şi-ar pune haine obişnuite, ar putea foarte bine să ia şi el parte, ca şi ceilalţi, la petrecere şi n-ar părea nicidecum nelalocul lui. Mai cu seamă că şi prietenii „celor mari“ sînt foarte deosebiţi ca înfăţişare. Mulţi din ei, fără ca numărul lor să precumpănească, poartă haine de seară. Dar atît printre tinerii domni, cît şi printre fetele de aici găseşti destule tipuri de felul lui Möller cel cu cîntecele. Profesorul, care stă în picioare în apropierea soţiei sale, urmărindu-i cu privirea pe cei care se învîrtesc în sală, nu cunoaşte condiţiile sociale ale acestei generaţii noi decît aproximativ şi numai din auzite. Sînt fete de liceu, studente şi eleve ale Şcolii de arte decorative. Cît priveşte bărbaţii, unii din ei pot fi socotiţi chiar ca elemente aventuriere, existenţe deosebite, specifice timpului. Un băietan palid, deşirat, cu butoni de perle la cămaşă, fiul unui dentist, e speculant la bursă, trăind, din cîte a auzit, profesorul, ca Aladin[48] cu lampa lui fermecată. Are automobil, dă supeuri cu şampanie prietenilor săi şi îi place să le împartă la orice prilej mici amintiri de preţ, din aur şi sidef. Chiar şi astăzi a adus daruri tinerelor gazde: un creion de aur pentru Bert şi o pereche de cercei pentru Ingrid, nişte adevărate inele de dimensiuni barbare. Slavă domnului că nu e nevoie să le treci prin loburile urechilor, ci pot fi prinse doar cu nişte clipsuri! „Cei mari“ vin rîzînd să arate părinţilor darurile primite, iar aceştia dau din cap, admirîndu-le, în timp ce Aladin, de departe, le face cîteva plecăciuni.

Tineretul dansează de zor, dacă această dăruire liniştită poate fi numită dans. Îi vezi cum alunecă încet, înainte, pe covor, într-o cuprindere ciudată şi într-o ţinută de modă nouă, scoţînd pîntecele în afară, ridicînd umerii şi legănîndu-şi uşor soldurile, păşind după reguli pe care nu le poţi desluşi, fără să ostenească, pentru că, în felul acesta, nici nu e cu putinţă să oboseşti. Nu se văd nici sîni care să palpite şi nici feţe îmbujorate. Ici şi colo, cîte două fete dansează împreună, uneori chiar şi cîte doi tineri. Puţin le pasă. Se mişcă aşa, după sunetele exotice ale plăcilor de gramofon, zgîriate de ace zdravene ca să se audă cît mai tare *shimmy*-urile, *foxtroturile*, *onestep*-urile, *dublefox*-urile, *shimmy*-urile africane, dansurile

48 *Aladin sau lampa fermecată*, titlul unei povești din *O mie și una de nopți*. Cu ajutorul lămpii fermecate, Aladin își
îndeplinea orice dorință (n.r.).

iavaneze şi polcile creole, aceste nimicuri parfumate şi sălbatice, unele languroase, altele mai săltăreţe, ritmuri străine, amuzament monoton, împopoţonat cu tot felul de bătăi de tobe, zdrăngănituri şi plescăituri orchestrale.

— Cum se numeşte placa asta? o întreabă profesorul Cornelius pe Ingrid, care tocmai vine, dansînd pe lîngă el, cu speculantul cel palid.

Bucata, al cărei ritm e cînd languros, cînd milităresc, i se pare mai deosebită decît celelalte şi îi place pentru anumite amănunte melodice.

— *Prinţul von Pappenheim*, consolează-te, drăguţule, răspunde Ingrid şi zîmbeşte plăcut, arătîndu-şi dinţii albi.

Dedesubtul policandrului pluteşte fum de ţigarete. Aburul acesta de chef a devenit mai greu. Se simte acel suflu sărbătoresc, uscat şi dulceag, îngroşat şi excitant, care, pentru orice om, şi mai cu seamă pentru cel ce a avut o tinereţe prea simţitoare, e atît de plin de amintirea atîtor clipe de zbucium ale inimii încă necălite... „Cei mici“ sînt încă în hol. Li s-a îngăduit să rămînă pînă la opt, fiindcă petrecerea asta le face mare bucurie. Tineretul celălalt s-a obişnuit cu ei. În felul lor, şi în oarecare măsură, participă şi ei la această adunare. De altfel, acum s-au despărţit. Beisser se învîrteşte singur pe covor, în hăinuţa lui de catifea, în timp ce Lorchen aleargă caraghios după o pereche, încercînd să-l apuce de *smoking* pe dansator. E vorba de Max Hergesell, cu dansatoarea lui, domnişoara Plaichinger. Dansează bine şi e o plăcere să-i priveşti. Văzîndu-i, trebuie să recunoşti că şi din aceste dansuri ale vremii noi, sălbatice, poate să iasă ceva care să-ţi bucure ochiul, dacă s-ar îngriji de ele şi oamenii cei mai potriviţi şi cei mai bine pregătiţi. Tînărul Hergesell conduce minunat, liber, aşa cum prescrie regula, se pare. Cît de elegant ştie să păşească înapoi, cînd are spaţiu liber! Dar şi în plină înghesuială ştie să se mişte pe loc, ajutat de o parteneră atît de mlădioasă, care desfăşoară acea surprinzătoare graţie ce le caracterizează uneori pe femeile trupeşe. Îşi vorbesc, cu obrazul apropiat unul de altul, şi par că nu iau seama la Lorchen, care se ţine după ei. Alţii rîd de încăpăţînarea fetiţei, şi doctorul Cornelius încearcă, atunci cînd grupul trece prin faţa lui, să-şi prindă copilul şi să-l tragă spre dînsul. Lorchen însă i se smulge din mîini, cu un aer aproape chinuit, şi nu vrea deocamdată să ştie nimic de „Abel“. Nu vrea să-l cunoască, îşi împinge braţul mic în pieptul lui şi,

întorcîndu-şi faţa drăgălaşă de la el, nervoasă şi plictisită, cată să-şi urmărească mai departe capriciul.

Profesorul se simte pătruns de o senzaţie dureroasă şi n-o poate împiedica. În clipa aceasta el urăşte petrecerea care, prin însuşi felul ei, zăpăceşte inima copilului său drag şi i-o înstrăinează. Dragostea lui, această dragoste nu tocmai lipsită de pricini nemărturisite, la obîrşia ei nu tocmai fără cusur, e deosebit de sensibilă. El zîmbeşte mecanic, dar ochii i s-au tulburat şi privirea-i rătăcită se fixează, pierdută parcă, printre picioarele dansatorilor, pe desenul covorului din mijloc.

— Cei mici ar trebui să se ducă la culcare, îi spune el soţiei sale.

Aceasta îl roagă însă să mai lase copiii un sfert de ceas. Le-a şi făgăduit-o, căci prea le face plăcere tămbălăul ăsta. El zîmbeşte iar dînd din cap, mai rămîne o clipă locului, apoi se duce spre vestiarul înţesat cu paltoane, şaluri, pălării şi şoşoni.

Îi trebuie multă osteneală să-şi poată culege propriile sale lucruri din talmeş-balmeşul de acolo. În acelaşi timp, însă, vine la garderobă şi Max Hergesell, ştergîndu-şi fruntea cu batista:

— Domnule profesor, i se adresează el cu acel accent caracteristic tuturor Hergesellilor şi înclinîndu-se cu deferenţă tinerească. Vreţi să plecaţi?... Mare ghinion cu cipicii mei... mă strîng grozav. Drăciile astea îmi sînt prea strîmte, fără să mai pomenim cît sînt de scorţoase. Îmi apasă îngrozitor degetul mare, spune el, stînd într-un picior şi ţinîndu-şi celălalt picior între mîini, că abia găsesc cuvinte să mă exprim. A trebuit să mă hotărăsc să-i schimb. N-am ce-i face. Trebuie să-mi pun ghetele de stradă... O, îmi daţi voie să vă ajut?...

— Nu, nu, mulţumesc! spune Cornelius. Lăsaţi, vă rog ! Mai bine scăpaţi-vă de cipici! Foarte amabil din partea dumneavoastră.

Căci Hergesell se lăsase pe un genunchi şi îi încheia cataramele şoşonilor.

Profesorul mulţumeşte, mişcat de atîta amabilitate respectuoasă.

— Vă doresc petrecere bună şi de aici înainte, îi urează dînsul, după ce veţi fi schimbat pantofii. Fireşte, nu puteţi să dansaţi cu pantofi care vă strîng. Schimbaţi-i neapărat. La revedere, trebuie să respir puţin aer curat.

— Am să mai dansez cu Lorchen, strigă după dînsul Hergesell. Să vedeţi ce dansatoare are să iasă din fetiţa asta cînd o fi mai mare! Garantez!

— Credeţi? răspunde Cornelius de afară, din vestibul. Da, da, dumneavoastră sînteţi specialist şi campion. Băgaţi numai de seamă să nu va scrîntiţi şira spinării tot aplecîndu-vă!

Face semn cu mîna şi pleacă. „Drăguţ băiat, gîndeşte el, ieşind din casă. E student la Politehnică, vede limpede lucrurile şi e bine în toate privinţele. Afară de asta, mai e şi frumuşel şi amabil.“ Şi iar îl rîcîie acea invidie de tată, din pricina „bietului Bert“, acea nelinişte care îl face să vadă viitorul tînărului străin în culorile cele mai trandafirii, iar pe acela al fiului său în culorile cele mai negre. În această dispoziţie, îşi începe plimbarea sa de seară.

O ia în susul aleii, trecînd podul şi mergînd o bucată de partea cealaltă a fluviului, pînă la cel de-al treilea pod. E frig şi umed şi, din cînd în cînd, mai fulguieşte cîte puţin. Şi-a ridicat gulerul paltonului, ţine bastonul la spate, cu mînerul agăţat de un braţ, şi îşi primeneşte plămînii, respirînd adînc aerul rece al iernii. Ca de obicea, făcînd acest lucru, se gîndeşte la preocupările sale ştiinţifice, la cursul său, la frazele ce le va spune mîine despre lupta dusă de Filip împotriva tendinţelor revoluţionare germanice, fraze pe care le vrea puţin melancolice, dar în acelaşi timp şi pline de echitate. Mai cu seamă de echitate. Căci echitatea este sufletul ştiinţei, principiul cunoaşterii şi lumina in care trebuie arătate tinerimii faptele, atît în interesul disciplinei spirituale, cît şi din considerente personale, umane. Aceasta pentru a nu-i atinge susceptibilitatea şi pentru a nu jigni tineretul în ceea ce priveşte opiniile sale politice, opinii, astăzi, fireşte, grozav de împărţite şi opuse. Din care cauză şi există atîta materie inflamabilă. În modul acesta îţi poţi uşor atrage la curs dezaprobarea, gălăgioasă a unei părţi, stîrnind poate şi scandal, dacă, din punct de vedere istoric, îţi îngădui o părere personală, luînd partea cuiva. „A părtini pe cineva, gîndeşte el, este, neîndoielnic, un procedeu neistoric. Singură echitatea nepărtinitoare este caracteristica metodei istorice. Numai că...

tocmai de aceea... şi dacă te gîndeşti bine... echitatea nepărtinitoare nu înseamnă ardoare tinerească şi hotărîre nechibzuită, ci melancolie. Cum însă echitatea e prin însăşi esenţa ei melancolie, ea simpatizează tainic, şi tot prin însăşi natura ei, mai bucuros cu tabăra şi forţa istorică cea mai melancolică şi mai lipsită de perspectivă decît cu cei repeziţi şi înfierbîntaţi. Să fie ea oare identică cu această simpatie şi deci nici să nu poată exista fără ea? Şi dacă este aşa, atunci să însemne că nici nu există echitate?“ E atît de adîncit în gîndurile acestea, încît aruncă cu totul maşinal scrisorile în cutia de lîngă cel de-al treilea pod şi porneşte înapoi spre casă. Gîndul care-l munceşte e potrivnic raţionamentului ştiinţific, dar, prin esenţa lui, e el însuşi ştiinţă, o problemă de conştiinţă şi de psihologie. Sîntem datori să-l analizăm fără prejudecată, indiferent dacă el ne tulbură sau nu... Şi, copleşit de aceste visări, doctorul Cornelius se întoarce acasă.

Sub bolta porţii de intrare, Xaver pare că-l aşteaptă.

— Domnule profesor, spune Xaver, cu buzele lui groase, şi îşi scutură înapoi părul, urcaţi-vă numaidecît la Lorchen. A apucat-o.

— Ce s-a întîmplat? întrebă speriat Cornelius. E bolnavă?

— Tocmai bolnavă nu-i, răspunde Xaver. A apucat-o doar şi plînge, şi plînge. E din pricina domnului ăluia de-a dansat cu ea, ăla cu fracul, domnul Hergesell. N-a vrut nici în ruptul capului să plece de-acolo, şi acum varsă şiroaie întregi de lacrimi. Rău de tot a apucat-o, rău de tot.

— Prostii, exclamă profesorul, care a intrat şi îşi zvîrle acum lucrurile în vestiar.

Fără un cuvînt, deschide uşa tapisată ce dă spre hol, neînvrednicindu-i nici măcar cu o privire pe cei ce dansează, şi merge drept spre scară. Sare treptele două cîte două şi, trecînd prin holul de la etaj şi printr-un coridor îngust, intră de-a dreptul în camera copiilor, urmat de Xaver, care rămîne la uşă.

În odaia copiilor e încă lumină. De jur împrejurul pereţilor e lipită o bandă de hîrtie cu desene colorate. În cameră mai sînt o etajeră mare plină cu jucării, un cal de lemn, cu nările date cu lac roşu şi care-şi apasă copitele pe spetezele de

lemn arcuite, şi încă alte jucării — o trompetă mică, nişte cuburi de lemn, vagoane de tren — aruncate pe podeaua acoperită cu linoleum. Pătucurile albe cu gratii nu sînt prea departe unul de altul. Al lui Lorehen e în colţul de lîngă fereastră, iar al lui Beisser, mai spre mijlocul odăii, la un pas de cel dintîi.

Beisser doarme. Cu ajutorul Annei „albăstroaica“ şi-a făcut, ca de obicei, rugăciunea cu glas tare. A căzut apoi numaidecît în obişnuitul său somn furtunos, aprins, adînc şi de piatră, din care nu l-ai putea deştepta chiar de-ai trage cu tunul lîngă culcuşul său.

Ține pumnii strînşi, zvîrliţi pe pernă, de o parte şi de alta a capului, alături de mica lui perucă lipicioasă şi ciufulită din pricina somnului agitat.

Patul lui Lorchen e înconjurat de femei. În afară de Anna, mai sînt aici şi domnişoarele Hinterhöfer, care se sfătuiesc cu cea dintîi, consultîndu-se şi între ele. Cînd intră profesorul, se dau la o parte, şi el o vede pe Lorchen şezînd între pernele ei, palidă şi plîngînd în hohote atît de amarnic, cum doctorul Cornelius nu-şi aminteşte s-o mai fi văzut vreodată. Mîinile-i mici şi frumoase se odihnesc în fata ei, pe plapumă. Cămăşuţa de noapte, cu un chenar îngust de horboţele, i-a alunecat de pe unul din umerii firavi, ca de vrăbiuţă, şi capul, căpşorul dulce — care îi e atît de drag lui Cornelius fiindcă partea de jos, mai proeminentă, a obrazului seamănă atît de mult cu o floare ce se leagănă pe lujerul subţire al gîtului — şi l-a lăsat să atîrne pieziş pe spate, astfel că ochii ei plînşi privesc în sus, spre unghiul dintre tavan şi perete, făcînd parca semne propriei sale dureri. Căci — fie că această mişcare e voită şi caută să exprime un sentiment, fie că e doar un reflex al plînsului cu hohote — căpşorul i se mişcă şi se clatină neîncetat, iar gura ei, atît de zglobie, cu buza de sus arcuită, e întredeschisă, făcînd-o să semene cu o mică *Mater dolorosa*[49]. Şi, pe cînd din ochi îi izvorăsc lacrimi, scoate nişte gemete monotone, ce nu au nimic comun cu ţipetele supărătoare şi inutile ale copiilor îndărătnici, ci îşi au obîrşia cu adevărat într-o mare durere sufletească, deşteptînd în inima profesorului, care n-o poate vedea pe Lorchen plîngînd, o milă nemărginită şi de neîndurat.

---

49 Maică a durerii (în limba latină în original) (n.r.).

Mila aceasta se manifestă numaidecît printr-o acută izbucnire nervoasă, îndreptată împotriva domnişoarelor Hinterhöfer.

— Cred că ar fi destulă treabă şi jos, cu pregătirea mesei de seară, spune tulburat profesorul. Mi se pare însă că prea lăsaţi totul numai pe seama doamnei!

Pentru urechile fine ale unor foste burgheze, cuvintele acestea sînt de-ajuns. Sincer jignite, ele se îndepărtează, urmărite şi la uşă încă de maimuţăreala ironică a lui Xaver Kleinsgütl, care s-a născut de-a dreptul pe ultima treaptă a ierarhiei sociale şi care face mereu haz pe socoteala decăderii acestor domnişoare.

— Fetiţa mea, fetiţa mea, îngînă apăsat Cornelius, strîngînd-o pe biata Lorchen în braţe şi aşezîndu-se pe scaunul de lîngă pătucul ei. Ce are fetiţa mea?

Lorchen îi udă obrazul cu lacrimi.

— Abel... Abel... bîiguie ea, plîngînd cu suspine. De ce... nu e... Max... fratele meu?... Vreau... Max... să fie... fratele meu...

„Ce nenorocire, ce penibilă nenorocire! Ce pacoste a mai adus şi petrecerea asta, cu ingredientele ei!“ gîndeşte Cornelius şi priveşte nedumerit înspre Anna, care, cu mîinile împreunate peste şorţ, stă la piciorul patului, cu aerul ei tembel şi plin de demnitate.

— E din pricină că, zice ea aspru şi totuşi cuminte, strîngîndu-şi buza de jos, e din pricină că la fetiţa noastră pornirile femeieşti prea se trezesc tare.

— Ţine-ţi gura! răspunse Cornelius chinuit.

E bucuros că Lorchen cel puţin nu caută să se desprindă din braţele lui, că nu-l goneşte de lîngă ea, aşa cum a făcut mai adineauri în hol, ci că, dimpotrivă, se strînge la pieptul lui, căutînd parcă ajutor, în timp ce repetă acea dorinţă năucă şi rătăcită, ca Max să fie fratele ei, cerînd, printre lacrimi, să se ducă iarăşi la el, în hol, ca să mai danseze cu dînsul. Max însă dansează acum cu domnişoara Plaichinger, care e un adevărat colos şi care are toate drepturile asupra lui, pe cînd Lorchen nu i s-a părut profesorului, sfîşiat de milă, niciodată mai micuţă, mai

vrăbiuţă decît acum, cînd, neajutorată şi scuturată de suspine, se lipeşte de el şi nu ştie ce s-a întîmplat cu bietul ei sufleţel. Nu ştie şi nici nu poate încă să înţeleagă că suferă deoarece groasa şi mătăhăloasa Plaichinger e pe deplin îndreptăţită să danseze în hol cu Max Hergesell, pe cînd ei, Lorchen, nu i s-a îngăduit decît o singură dată şi numai în glumă lucrul acesta, cu toate că e incomparabil mai drăgălaşă. Însă e cu neputinţă să i se facă tînărului Hergesell vreo vină din pricina asta, căci ar însemna să-i pretinzi ceva stupid. Suferinţa fetiţei fiind neîndreptăţită şi fără leac, se cuvine ascunsă. Cum, însă, pe de altă parte, e şi neraţională, nu poate fi nici stăvilită, ceea ce e extrem de penibil. Annei şi lui Xaver nu prea le pasă şi se arată nesimţitori faţă de această situaţie, fie din prostie, fie dintr-un instinct natural lipsit de înţelegere. Inima profesorului e însă adînc sfîşiată, umilită şi îngrozită de spectacolul acestei patimi neîndreptăţite.

Nu ajută la nimic că îi vorbeşti bietei Lorchen despre frăţiorul ei minunat, de Beisser, care doarme, agitat, alături. Fetiţa abia dacă aruncă printre lacrimi o privire îndurerată şi dispreţuitoare spre pătucul celălalt, cerîndu-l mereu pe Max. Nu ajută nici făgăduiala că în ziua următoare vor face o plimbare lungă în „cinci domni“ în jurul sufrageriei şi nici încercarea de a-i descrie cît de frumos au să se joace înainte de masă „de-a pernele“. Nu vrea să ştie nimic de toate astea şi nici să se culce şi să doarmă. Nu vrea să doarmă. Vrea să şadă aşa şi să sufere...

Deodată, însă, şi „Abel“ şi Lorchen ciulesc urechile. Se întîmplă ceva minunat. Aud cum, pas cu pas, se apropie cineva de camera copiilor şi cum apare, înaintea ochilor lor, copleşindu-i.

E opera lui Xaver, după cîte îşi dau numaidecît seama. Xaver Kleinsgütl nu rămăsese tot timpul la uşa unde îşi bătuse joc de cele două cucoane izgonite, ironizîndu-le. S-a pus în mişcare, a luat măsurile necesare şi a întreprins ceva. A coborît în hol, l-a tras de mînecă pe domnul Hergesell, i-a spus cîteva cuvinte cu buzele sale groase şi l-a rugat ceva. Şi acum iată-i pe amîndoi. Xaver rămîne în prag, după ce a făcut ce avea de făcut, iar Hergesell vine în odaie, pînă la pătucul lui Lorchen, îmbrăcat în *smoking*, cu urmele lui de favoriţi pe lîngă urechi şi cu ochii lui negri frumoşi. Vine, pe deplin conştient de rolul său de aducător de

fericire, de prinţ din poveste, de cavaler al lebedei, ca unul care spune: „Iată, am venit, şi tot ce a fost suferinţă s-a risipit!“

Cornelius e aproape tot atît de copleşit ca şi Lorchen.

— Ia priveşte, spune el încet, cine vine! Ce drăguţ din partea domnului Hergesell!

— Nu e de loc drăguţ din partea lui, răspunde Hergesell. E foarte natural să vii încă o dată să vezi ce face dansatoarea ta şi să-i doreşti noapte bună.

Şi se apropie de gratiile patului în care Lorchen şade mută. Ea îi zîmbeşte, fericită, printre lacrimi. Scoate doar un sunet scurt, subţire, aproape cît un suspin de fericire. Apoi priveşte tăcută spre cavalerul lebedei, cu ochii ei aurii, care, deşi umflaţi şi roşii, sînt incomparabil mai drăgălaşi decît ai grăsanei de Plaichinger. Nu-şi ridică braţele mici şi subţiri spre a-l lua de gît. Fericirea ei, ca şi suferinţa, sînt la fel de inconştiente. Nu se gîndeşte să-l îmbrăţişeze. Mîinile ei mici şi frumoase rămîn liniştite pe plapumă, în timp ce Max Hergesell se reazemă cu braţele sale de gratiile patului ca de balustrada unui balcon.

— Ca să nu stea pe patul ei, plîngînd, „în nopţi îndurerate“, zice el, făcînd cu ochiul profesorului, ca şi cum ar vrea să fie aplaudat pentru gradul lui de cultură. Ha, ha, ha! La vîrsta asta! Consolează-te, frumoasă copiliţă! Eşti drăguţă. Din tine are să iasă ceva. Rămîi aşa cum eşti. Ha, ha, ha! La vîrsta asta! Ei, acum că am venit, aşa-i că ai să dormi şi n-ai să mai plîngi, micuţă Loreley?

Lorchen îl priveşte transfigurată. Umărul ei de vrăbiuţă e despuiat şi profesorul i-l acoperă, trăgînd în sus horboţica îngustă. Fără să vrea, îi vine în minte povestea cu copilul aflat pe moarte şi căruia i se aduce lîngă pătuc un clovn pe care îl văzuse la circ şi de care fusese atît de fermecat, încît nu-l putea uita. Şi clovnul a venit în ceasul de pe urmă al copilului, îmbrăcat în nişte haine pe care erau brodaţi fluturi de argint, iar copilul a murit fericit. Max Hergesell n-are fluturi brodaţi şi, slavă domnului, nici Lorchen nu trebuie să moară, ci doar „a apucat-o“. Încolo, e cu adevărat o poveste grozav de asemănătoare, şi simţămintele ce-l însufleţesc pe profesor pentru tînărul Hergesell, care stă mai departe, rezemat, şi trăncăneşte ca un nerod — mai mult pentru tată decît pentru copil, ceea ce însă

Lorchen nu observă — sînt un amestec ciudat de recunoştinţă, constrîngere, ură şi admiraţie.

— Noapte bună, micuţă Loreley, îi urează Hergesell şi îi întinde, pe deasupra gratiilor, mîna. Mînuţa ei mică, frumoasă şi albă se pierde în mîna lui mare, voinică şi roşie. Somn uşor, adaugă el. Visuri plăcute! Dar să nu mă visezi pe mine! Ferească Dumnezeu! La vîrsta asta! Ha, ha, ha!

Şi vizita lui de clovn din poveste ia sfîrşit. Cornelius îl însoţeşte pînă la uşă.

— N-aveţi de ce să-mi mulţumiţi! Vă rog, nu vă osteniţi! spune Max Hergesell politicos şi cu multă seriozitate, în timp ce amîndoi merg spre uşă, iar Xaver i se alătură, trebuind să servească, jos, salata italienească.

Doctorul Cornelius se întoarce însă la Lorchen, care s-a culcat acum, punîndu-şi obrăjorul pe puişorul de pernă de la căpătîi.

— Ce frumos a fost, spune dînsul, potrivindu-i uşor plăpumioara, iar ea dă din cap, mai respirînd încă o dată, într-un suspin întretăiat.

Şi Cornelius rămîne acolo, lîngă pătuc, cel puţin încă un sfert de ceas, privind-o cum adoarme, asemeni frăţiorului ei, care de mult a găsit drumul cel bun. Părul ei castaniu şi mătăsos capătă acea mişcare frumoasă şi ondulată pe care o are de obicei în timpul somnului. Genele lungi se întind adînc deasupra ochilor, din care s-a scurs atîta jale. Gura de înger cu buza de sus arcuită stă deschisă într-o dulce încîntare, şi doar arareori mai tremură cîte un suspin întîrziat în respiraţia ei liniştită.

Mînuţele ei, mînuţele ei albe, roze, ca nişte flori, se odihnesc, una pe plăpumioara albastră, iar cealaltă pe pernă, ocrotindu-i chipul. Şi inima doctorului Cornelius se umple de duioşie, aşa ca de un vin bun şi îmbătător.

„Ce noroc, gîndeşte el, că apa Lethei[50] se revarsă în sufletu-i micuţ cu fiecare răsuflare a ei, că o astfel de noapte a unui copil, noapte ce ţine de la o zi la alta, e asemeni unei genuni, adîncă şi largă. Mîine, nu încape îndoială, tînărul Hergesell

50 În mitologia greacă, răul uitării (n.r.).

nu va mai fi decît o umbră palidă, nemaiputînd să-i tulbure inima.“ Veselă şi fără a-şi aminti de nimic, se va plimba cu „Abel“ şi Beisser, „de-a cinci domni“, şi vor deprinde iarăşi, împreună, jocul pasionat „de-a perna“.

Slavă domnului că e aşa!

1926

MARIO ȘI VRĂJITORUL

Amintirile din Torre di Venere sînt atmosferic neplăcute. Necaz, ciudă şi încordare pluteau în aer chiar de la început şi pe urmă a mai venit şi zguduirea de la sfîrşit, cu groaznicul acela de Cipolla, în care parcă s-a adunat ca o ameninţare şi s-a întruchipat toată ciudăţenia primejdioasă a stării noastre de spirit, şi asta într-un chip fatal şi de altminteri foarte omenesc. Faptul că la acest final de spaimă

(care, după cum ni s-a părut mai tîrziu, era de prevăzut şi stătea în firea însăşi a lucrurilor) au trebuit să fie de faţă şi copiii a fost o nepotrivire în sine, nepotrivire izvorîtă dintr-o neînţelegere datorită omului aceluia deosebit. Noroc că n-au priceput unde se isprăvise spectacolul şi unde începea catastrofa, aşa încît i-am lăsat cu fericita iluzie că totul a fost numai teatru.

Torre e cam la vreo cincisprezece kilometri de Portoclemente. Acesta e unul din cele mai iubite locuri de odihna pe coasta Mării Tireniene, cu o înfăţişare de orăşel elegant şi plin de lume cîteva luni în şir; are o stradă la marginea mării, cu hoteluri şi bazaruri, o plajă largă acoperită de *capanne*[51], de chioşcuri cu steguleţe şi de omenire brună; pretutindeni s-aude vuiet de vorbe. Din pricină că plaja, însoţită de o pădurice de pini, peste care îşi apleacă privirile munţii ce nu-s prea departe, îşi păstrează, fin aşternută cu nisip, lărgimea ei confortabilă de-a lungul întregii coaste, nu-i de mirare că s-a ivit, puţin mai încolo, o „concurenţă“, într-un loc mai liniştit. Torre di Venere, unde, de altfel, de multă vreme cei care vin aici întîia oară caută zadarnic turnul de la care şi-a luat numele, este un loc de excursie pentru marea staţiune balneară vecină, şi ani de-a rîndul a fost o idilă pentru cîţiva şi un refugiu pentru cei cărora nu le place ca marea să fie un prilej de îndeletniciri mondene. Aşa cum se întîmplă, însă, în asemenea locuri, liniştea a trebuit să-şi caute o aşezare şi mai departe, pe coastă, la Marina Petriera, sau cine mai ştie unde. Aşa e omul făcut, caută liniştea şi în acelaşi timp o alungă, repezindu-se către ea cu o rîvnă caraghioasă, închipuindu-şi că s-ar putea însoţi cu dînsa şi că acolo unde-i el ar putea fi şi ea; ba chiar e în stare să creadă că unde şi-a întins el iarmarocul mai e linişte.

Iată de ce Torre, deşi deocamdată în chip mai contemplativ şi mai modest decît Portoclemente, a început să aibă căutare printre italieni şi printre străini. Lumea nu se mai duce în staţiunea balneară cu renume, deşi nu chiar pînă-ntr-atîta încît aceasta să nu rămînă totuşi o staţiune balneară zgomotoasă în care nu-i chip să găseşti loc; mulţi se duc alături, la Torre, care e chiar mai distins, şi pe lîngă asta e şi mai ieftin; şi puterea de atracţie a acestor însuşiri rămîne mereu, în timp ce însuşirile înseşi au început de pe acum să nu mai fie. Torre are acuma un *Grand*

51 Adăposturi împotriva soarelui (în limba italiană în original) (n.r.).

Hôtel; s-au ivit o mulţime de pensiuni, şi mai pretenţioase, şi mai modeste; proprietarii şi chiriaşii vilelor şi ale păduricilor de pini de pe marginea mării nu mai sînt de loc liniştiţi; în iulie şi august, ceea ce se vede aici nu se deosebeşte cu nimic de ceea ce se vede în Portoclemente: o mulţime de oaspeţi care răcnesc, se ceartă şi chiuie, pe care soarele îi dogorăşte cumplit şi le cojeşte pielea la ceafă; pe luciul scînteietor şi albastru se leagănă bărci cu fundul turtit, ţipător vopsite, pline de copii ale căror nume sonore umplu aerul, rostite cu glasuri răguşite de grijă de către mamele care de pe mal îşi urmăresc din ochi odraslele; iar peste braţele şi picioarele celor întinşi pe plajă sar vînzătorii de stridii, de băuturi, de flori, de podoabe de mărgean şi de *cornetti al burro*[52], strigîndu-şi şi ei marfa cu glasurile sonore şi domoale ale oamenilor din miazăzi.

Aşa arăta plaja de la Torre cînd am sosit noi. Era destul de frumos; totuşi, ne-am gîndit că am venit prea devreme. Ne aflam pe la mijlocul lui august, sezonul italian era încă în plină înflorire; pentru un străin, însă, nu chiar acesta e timpul cel mai potrivit ca să-şi dea seama de farmecul acestor locuri. Ce înghesuială după-amiază în cafenelele de pe promenada plajei, de exemplu la *Esquisito*, unde ne ducem uneori şi unde ne servea Mario, acelaşi Mario despre care am să vorbesc îndată! Abia poţi să găseşti o masă; şi orchestrele, fără să ţină seamă unele de altele, îşi iau una alteia vorba din gură, învălmăşindu-se între ele. Şi, pe lîngă asta, tocmai după-amiază sosesc întotdeauna musafirii din Portoclemente; fiindcă, fireşte, Torre e un loc de excursii foarte căutat de neastîmpăraţii oaspeţi ai orăşelului, aşa încît tufişurile de dafin şi oleandru de pe marginea şoselei care leagă cele două localităţi sînt ninse de un praf gros de un deget din pricina necontenitului du-te-vino al automobilelor Fiat, o privelişte cu totul deosebită, dar neplăcută.

Într-adevăr, la Torre trebuie să te duci în septembrie, cînd cea mai mare parte din lume a plecat, sau în mai, pînă n-apucă marea să se încălzească aşa de tare încît să-i îmbie pe meridionali la scăldat. Nici în aceste luni ale anului nu e pustiu pe aici, dar atmosfera e mai potolită şi mai puţin naţională. Engleza, germana, franceza predomină la umbra *capanne*-lor şi în sufrageriile pensiunilor,

52 Cornulețe cu unt (în limba italiană în original) (n.r.).

pe cînd în august, de exemplu, cel puţin *Grand Hôtel*, unde noi, din lipsă de alte adrese particulare, oprisem două odăi, se află pînă într-atîta în mîna vilegiaturiştilor din Florenţa şi din Roma, încît un străin se simte stingher şi uneori ca un oaspete de mîna a doua.

Am simţit şi noi asta, cu oarecare necaz, în seara sosirii noastre, cînd am coborît în restaurant şi cînd chelnerul ne-a poftit să ne aşezăm la o masă. N-aveam nimic împotriva mesei acesteia, dar ochii noştri se întorceau mereu spre veranda restaurantului, care dădea către mare şi era atît de plină de lume ca şi sala, dar nu chiar aşa de plină încît să nu mai fie loc, şi pe ale cărei mese străluceau lămpi cu abajururi roşii. Copiilor mai ales le plăcea această înfăţişare de sărbătoare, aşa că am spus chelnerului că am vrea să mîncăm şi noi pe verandă, o dorinţă izvorîtă din neştiinţă, după cum s-a dovedit îndată, fiindcă ni s-a spus cu o politeţe cam stînjenită că locul acela unde ne-am fi simţit ca acasă era pentru clienţii noştri, *ai noştri clienţi*. Clienţii noştri? Dar clienţi eram şi noi. Nu eram nişte oaspeţi de o zi, voiam să stăm aici vreo cîteva săptămîni. De altfel, n-am mai stăruit atunci cînd ni s-a adus la cunoştinţă deosebirea dintre de-alde noi şi clienţii care aveau dreptul să mănînce la mesele cu lămpi roşii şi am rămas să mîncăm la masa noastră din sală, luminată în chip obişnuit şi neutru. Mîncarea era cu totul mediocră, fără personalitate şi după tipicul nu prea gustos al tuturor hotelurilor; mai tîrziu, la pensiunea *Eleonora*, la vreo cîţiva paşi mai înăuntrul tîrgului, am găsit o bucătărie mult mai bună.

Acolo ne-am şi mutat peste vreo două-trei zile — pînă a nu avea vreme să ne deprindem cu *Grand Hôtel*-ul — şi asta nu din pricina verandei şi a lămpilor ei; copiii, care s-au împrietenit repede cu chelnerii şi cu băieţii de serviciu şi pe care marea îi umplea de bucurie, au uitat îndată de vraja lămpilor colorate. În curînd, însă, între noi şi anumiţi clienţi ai verandei, sau mai bine zis între noi si direcţiunea hotelului, care îi slugărea, s-a stîrnit unul din acele conflicte care fac ca şederea mai departe să fie nesuferită. Printre clienţii hotelului erau şi cîţiva din marea aristocraţie a Romei, printre alţii un principe X cu familia, şi fiindcă odăile domniilor-lor erau lîngă ale noastre, principesa, cucoană mare şi mamă iubitoare totodată, s-a speriat grozav de rămăşiţele unei tuse convulsive de care suferiseră copiii noştri şi ale cărei ecouri tulburau uneori, noaptea, somnul altminteri

netulburat al celui mai mic. Natura acestei boli este necunoscută şi lasă loc destul superstiţiei, aşa încît nu i-am luat în nume de rău elegantei noastre vecine că, la fel cu multă lume, credea şi ea că tusea convulsivă e molipsitoare acustic şi se temea ca odraslele ei să nu urmeze exemplul rău. Plină de încredere în înfăţişarea ei, a făcut o întîmpinare către conducerea hotelului, şi aceasta, întruchipată în obişnuitul director cu redingotă, s-a grăbit să ne spună cu toată părerea de rău că, dată fiind această împrejurare, trebuie numaidecît să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului. Degeaba am spus noi că boala e pe isprăvite şi se poate socoti că a şi trecut şi că deci nu mai prezintă nici o primejdie pentru cei dimprejur. Tot ce ni s-a putut îngădui a fost să aducem cazul la cunoștința forurilor medicale si să chemăm pe medicul hotelului, dar numai pe acesta, şi nu unul ales de noi. Ne-am învoit, convinşi că în felul acesta principesa se va linişti, iar noi vom scăpa de plictiseala mutatului. Doctorul vine şi se dovedeşte a fi un cinstit şi drept slujitor al ştiinţei. Îl cercetează pe copil, spune că boala a trecut şi că nu mai e nici o primejdie. Noi, foarte bucuroşi, ne gîndim că neînţelegerea s-a isprăvit; aş, de unde! Directorul declară că, chiar după aceste constatări ale medicului, noi tot trebuie să ne părăsim odăile şi să ne mutăm în clădirea lăturalnică a hotelului.

Acest bizantinism ne-a indignat. Nu-i de crezut că încăpăţînarea aceasta şi această călcare a cuvîntului dat a pornit de la principesă. Slugarnicul hotelier desigur că nici măcar n-a îndrăznit să-i aducă la cunoştinţă cele spuse de doctor. Oricum, noi i-am făcut pe plac, ne-am hotărît să plecăm imediat din hotel şi ne-am strîns lucrurile. Ne-a fost uşor, pentru că în vremea aceasta ne şi pusesem ochii pe pensiunea *Eleonora*, a cărei înfăţişare prietenească de casă particulară ne plăcuse încă de la început, şi făcusem chiar şi cunoştinţă cu *signora* Angiolieri, stăpîna pensiunii. Doamna Angiolieri, o cucoană drăguţă de vreo treizeci şi ceva de ani, de tip toscan, cu ochi negri, cu pielea feţei netedă ca fildeşul, aşa cum au meridionalele, precum şi soţul ei, un bărbat tăcut, pleşuv şi îmbrăcat cu îngrijire, ţineau la Florenţa un hotel mai mare, şi numai vara şi la începutul toamnei luau conducerea filialei de la Torre di Venere. Pînă a nu se căsători, noua noastră gazdă fusese doamnă de companie garderobieră, prietenă chiar a Eleonorei Duse[53]; vremea aceea o socotea drept epoca fericită a vieţii sale şi, chiar la cea dintîi vizită

53 Vestită tragediană a Italiei (1859 – 1924) (n.r.).

a noastră, a început să ne povestească despre ea. O mulţime de fotografii de-ale marii actriţe, cu dedicaţii prieteneşti, precum şi alte amintiri împodobeau măsuţele şi etajerele salonului doamnei Angiolieri, şi, deşi se vedea bine că acest cult faţă de interesantul ei trecut îi slujea puţintel şi ca mijloc de atracţie pentru întreprinderea de acum, noi, în timp ce ne arăta casa, am ascultat cu plăcere ceea ce spunea ea, în toscana ei răspicată şi sonoră, despre bunătatea plină de răbdare, despre geniul şi despre adînca delicateţe a veneratei sale stăpîne de odinioară.

Aşadar, ne-am trimis acolo bagajul spre mîhnirea personalului de la *Grand Hôtel*, care, după bunul obicei italian, iubea foarte mult copiii. Locuinţa noastră cea nouă era molcomă şi agreabilă, ajungeam lesne la mare datorită unei alei de tineri platani care dădea în promenada plajei; sala de mîncare, unde doamna Angiolieri, la prînz, împărţea oaspeţilor supa chiar cu mîna ei, era răcoroasă şi curată, serviciul era îndeplinit cu băgare de seamă şi în chip plăcut, mîncarea era minunată şi, pe lîngă toate, am dat acolo şi de nişte cunoscuţi din Viena, cu care stăteam de vorbă după masă în faţa casei şi prin mijlocirea cărora am făcut şi alte cunoştinţe; în sfîrşit, totul ar fi putut să meargă bine, eram foarte veseli că ne-am mutat şi nimic, într-adevăr, nu lipsea să ne fie şederea aici cît mai plăcută.

Totuşi, o adevărată mulţumire nu simţeam. Poate că ne urmărea pricina caraghioasă care ne făcuse să ne schimbăm locuinţa. În ce mă priveşte, mărturisesc că îmi vine foarte greu să uit asemenea ciocniri cu aceste porniri omeneşti, obişnuite prin partea locului, cu felul acesta naiv de a întrebuinţa greşit puterea, cu nedreptatea şi cu corupţia slugarnică. Ciocnirile acestea nu mi-au ieşit multă vreme din minte şi m-au aruncat într-o meditaţie plină de necaz, care, ca întotdeauna, s-a dovedit nerodnică din pricină că acest soi de întîmplări se înţeleg de la sine şi sînt foarte fireşti. Şi nici măcar nu eram supăraţi pe cei de la *Grand Hôtel*. Copiii erau şi acum prieteni cu ei, omul de serviciu le dregea jucăriile, şi noi, din cînd în cînd, luam ceaiul în grădina restaurantului, ba o zăream chiar şi pe principesă; cu buze înroşite, ca de mărgean, venea cu paşi mărunţi şi apăsaţi ca să vadă ce-i fac odraslele date în paza unei englezoaice şi trecea pe lîngă noi fără să ştie că sîntem atît de înspăimîntător de aproape, fiindcă îndată ce apărea le spuneam cu străşnicie copiilor că nu au voie să tuşească nici măcar ca să-şi dreagă glasul.

Să mai amintesc oare că era o căldură nemaipomenită? Era o arşiţă africană. Domnia tiranică a soarelui, îndată ce te îndepărtai puţin de marginea răcorii albastre-indigo, era atît de cumplită, încît acei cîţiva paşi de la plajă pînă la masa de prînz, chiar numai în pijama, alcătuiau o treabă care te ostenea numai cînd te gîndeai că trebuie s-o faci. Vă place asta? Vă place să staţi aşa cîteva săptămîni în şir? Da, bineînţeles, aşa e la miazăzi, asta e clima clasică, clima în care a înflorit cultura umană, e soarele lui Homer, şi aşa mai departe. Mie însă, drept să spun, clima asta mi se pare cam nătîngă. Golul fierbinte al cerului neclintit, acelaşi zile întregi, mă apasă ca o povară. Strălucirea prea mare a culorilor, cumplita naivitate şi statornicie a luminii stîrneşte, e drept, simţiri sărbătoreşti, te face să simţi o lipsă de grijă şi o temeinică neatîrnare faţă de toanele şi schimbările vremii. Totuşi, fără ca la început să-ţi dai seama, clima asta nu îndestulează nevoile mai adînci şi mai puţin simple ale sufletului nordic, secătuindu-l totodată şi insuflîndu-i cu timpul un soi de dispreţ. E adevărat însă că, dacă nu era întîmplarea aceea neghioabă cu tuşea convulsivă, n-aş fi simţit nimic din toate aceste lucruri; pe cînd aşa, eram supărat, voiam chiar să le simt şi, aproape fără să-mi dau seama, am prins un motiv spiritual pe care tocmai îl aveam la îndemînă dacă nu chiar să-mi stîrnesc această simţire, dar cel puţin ca să mi-o îndreptăţesc şi să mi-o întăresc. Hotărît însă că dădeam şi noi dovadă de rea-voinţă, fiindcă în ce priveşte marea, dimineaţa, cînd şedeam tolăniţi pe nisip în faţa măreţiei ei eterne, nu putea fi vorba de nici un fel de necaz; şi totuşi aşa era, împotriva oricărei evidenţe; noi nici pe plajă nu ne simţeam bine, nu eram mulţumiţi.

Cum am mai spus, venisem prea devreme, şi plaja era încă în mîinile marii burghezii indigene — un soi de oameni, e drept, în aparenţă plăcuţi; printre cei tineri erau mulţi bine făcuţi, plini de sănătate şi de drăgălăşie, dar aproape întotdeauna aceste însuşiri erau însoţite de mediocritate omenească şi de mitocănie burgheză, ceea ce trebuie să mărturisim că şi în zona asta e tot aşa de puţin plăcut ca şi pe meleagurile noastre. Şi ce glasuri au femeile acestea! Cîteodată nici nu-ţi vine să crezi că te afli în ţara artei muzicale apusene! *„Fuggièro!“,* strigătul acesta îmi sună şi acum în urechi, fiindcă douăzeci de dimineţi în şir l-am tot auzit de sute de ori chiar lîngă mine, în toată răguşită lui goliciune, accentuat groaznic, cu un *è* deschis strident, răcnit cu un fel de

disperare care ajunsese maşinală. *„Fuggièro! Rispondi almeno!“*[54] Şi unde mai pui că *sp* era rostit popular, aşa cum rostesc nemţii, adică *şp*, ceea ce era încă o pricină de supărare pe lîngă celelalte supărări. Strigătul se adresa unui băieţandru nesuferit, cu o scîrboasă arsură de soare pe spate, şi care era tot ce se poate închipui mai încăpăţînat, mai obraznic şi mai rău; pe lîngă asta, mai era şi un laş, în stare să alarmeze toată plaja cu felul lui revoltător de a nu răbda nici cea mai mică durere. Într-o zi, în apă, l-a pişcat de deget un răcuşor de mare, şi anticul răcnet de chinuri eroice pe care l-a scos cu prilejul acestei dureri de nimica toată ne-a cutremurat pînă în măduva oaselor, de parcă s-ar fi întîmplat o nenorocire nemaipomenită.

Fără îndoială că se credea rănit de moarte. S-a tîrît pînă la ţărm şi a început să se tăvălească pe jos ca şi cum ar fi suferit nişte cazne cumplite, strigînd: *„Ohi!“* şi *„Oimè!“* şi împotrivindu-se cu mîinile şi cu picioarele tragicelor implorări ale mamă-si şi vorbelor de îmbărbătare ale celor care stăteau mai departe. S-a adunat o mulţime de lume. A fost chemat un medic, tot acela care judecase atît de cuminte lucrurile cînd cu tusea convulsivă. Omul şi-a dovedit şi acum dreapta lui judecată ştiinţifică. Blajin şi prietenos, spuse că totul era un fleac de nimic şi prescrise numai pacientului să intre iar în apă, ca să-şi răcorească arsura pişcăturii. Cu toate acestea, Fuggièro a fost pus, ca un rănit sau ca un înecat, pe o targă înjghebată la repezeală, luat de pe plajă şi dus de o mulţime de oameni, şi asta pentru ca chiar a doua zi dimineaţă, făcîndu-se că nu bagă de seamă, să strice castelele de nisip ale celorlalţi copii. Cu alte cuvinte, o pacoste.

Băieţandrul acesta, care avea vreo doisprezece ani, era pe lîngă toate şi unul din reprezentanţii de seamă ai opiniei publice care plutea nelămurit în aer şi care nu ne lăsa să ne bucurăm în linişte de şederea noastră acolo, altfel atît de plăcută. Simţeai pretutindeni ceva silit şi artificial. Oamenii aceştia „se ţineau foarte demni“, nu prea înţelegeai pentru ce anume, dar toţi erau cu nasul pe sus, se purtau unii faţă de alţii şi faţă de străini gravi şi simandicoşi, cu un simţ al onoarei veşnic treaz. Şi de ce asta? Pricina se vedea îndată că era politică şi că în joc era ideea de naţiune. Plaja mişuna de copii „patrioţi“, un fenomen nefiresc şi

54 Fuggièro! Răspunde cel puțin! (în limba italiană în original) (n.r.).

întristător. Copiii alcătuiesc o specie umană şi o societate numai a lor, oarecum o naţiune proprie. Se înţeleg repede şi în chip firesc între ei, chiar cînd micul lor vocabular ţine de mai multe limbi, şi asta pentru că au forme comune de viaţă. Copiii noştri s-au luat şi ei la joacă cu copiii italieni, precum şi cu alţii de altă origine. Am văzut însă că sufereau oarecum dezamăgiri ciudate. Ceilalţi arătau anumite susceptibilităţi, un amor propriu care părea să fie prea didactic şi prea mofturos ca să-şi merite în întregime numele, o ceartă necontenită în ce priveşte vaza şi precăderea. Se amestecau din cînd în cînd şi oameni în toată firea, care nu împăcau lucrurile, ci dădeau numai verdicte şi rosteau principii; auzeai deodată fraze despre măreţia şi demnitatea Italiei, fraze mohorîte, care tulburau jocul. Ai noştri se dădeau deoparte, uluiţi şi încurcaţi. Ne-a fost greu să-i facem măcar într-o oarecare măsură să priceapă cum stau lucrurile. Le-am spus că oamenii aceştia treceau acum printr-o anumită situaţie, un fel de boală dacă vreţi, nu foarte plăcută desigur, dar necesară.

A fost vina noastră, izvorîtă din nepăsarea noastră, că am ajuns la un conflict cu această situaţie, pe care noi o cunoşteam doar şi o preţuiam cum se cuvine. Aşadar, încă un conflict; se pare că nici conflictele celelalte nu fuseseră datorite numai întîmplării. Pe scurt, am jignit morala publică. Fetiţa noastră, care are opt ani, dar care după înfăţişare pare cu cel puţin un an mai mică şi e firavă ca un piţigoi, după ce se bălăcise în mare cît ţinuse căldura, ieşise din apă şi se jucase pe plajă, mînjindu-şi cu nisip costumul ud. Noi i-am dat voie să-şi scoată costumul, să şi-l spele de nisip în apă şi după aceea să şi-l pună iar şi să nu-l mai murdărească. Ea îşi scoate atunci costumul, aleargă cîţiva metri pînă la marginea apei, îşi moaie repede tricoul şi se întoarce. Cine şi-ar fi putut închipui vreodată şuvoiul de ocări, de scîrbă şi de indignare pe care l-a stîrnit purtarea ei, şi deci purtarea noastră? N-am de gînd să vă ţin o conferinţă, dar trebuie să spun că în ultimele decenii, în lumea întreagă, atitudinea omului faţă de trupul său şi de goliciunea acestuia s-a schimbat din temelie, şi sentimentul s-a schimbat şi el în chip hotărîtor. Sînt lucruri la care „nici nu ne mai gîndim“, şi unul dintre ele e libertatea pe care o dădusem acestui trup de copil care numai provocător nu se poate spune că era. Totuşi, pe meleagurile acestea a fost luat drept o provocare. Copiii „patrioţi“ au început să chiuie. Fuggiero a şuierat din degete, în preajma

noastră lumea a pornit deodată să vorbească tare, tot vorbe care nu sunau a bine. Un domn cu haine de oraş şi cu un melon de loc potrivit pentru plajă, dat pe ceafă, a spus doamnelor indignate pe care le însoţea că era hotărît să ne dea o lecţie. A venit la noi şi ne-am pomenit deodată cu o filipică, în care patosul Sudului senzual era pus în slujba asprei cuviinţe şi a moralei. Zicea ca lipsa noastră de ruşine era şi mai condamnabilă prin faptul că era totodată o terfeleală a ospitalităţii italiene. Spunea mai departe că noi n-am încălcat numai litera şi spiritul prescripţiilor balneare, dar şi onoarea ţarii sale, şi în apărarea onoarei acesteia, dumnealui, domnul cu haine de oraş, va avea grijă ca jignirea pe care am adus-o demnităţii naţionale să nu rămînă nepedepsită.

Ne-am silit şi noi cît am putut să ascultăm acest discurs clătinînd doar din cap. Să-l contrazicem pe insul acesta înfierbîntat ar fi însemnat fără îndoială să cădem dintr-o greşeală într-alta. Multe lucruri însă ne stăteau pe limbă, de exemplu că nu în toate împrejurările cuvîntul ospitalitate era chiar la locul potrivit şi că noi, fără eufemism, nu eram oaspeţii Italiei, ci ai *signorei* Angiolieri, care de cîţiva ani încoace îşi lăsase meseria de confidentă a Eleonorei Duse şi şi-o luase pe aceea a ospitalităţii. Am mai fi avut poftă să răspundem că nu ştiam că pustiirea morală în această frumoasă ţară a ajuns atît de departe, încît să fie nevoie de un asemenea acces de bună-cuviinţă şi de hipersensibilitate. Ne-am mărginit însă să-i spunem că nici nu ne-am gîndit la vreo provocare sau la vreo lipsă de respect şi am invocat drept scuză vîrsta fragedă şi puţinătatea trupească a micii vinovate. Degeaba! Spusele au fost respinse ca fiind cu neputinţă de crezut, iar apărarea noastră ca fiind fără temei. Trebuia deci numaidecît să se dea un exemplu. Autorităţile au fost anunţate, prin telefon de bună seamă, reprezentantul lor s-a ivit pe plajă şi a spus că e un caz foarte grav, *molto grave*, şi că să mergem cu el în piaţă, la primărie. Aici, un funcţionar mai mare a întărit sentinţa, spunînd şi el că e *molto grave*, a vorbit despre fapta noastră exact cu aceleaşi fraze, consacrate probabil, pe care le rostise şi domnul cu pălărie tare, şi ne-a luat cincizeci de lire drept răscumpărare şi ispăşire. Noi ne-am gîndit că aventura noastră face cît această contribuţie la bugetul Italiei. Am plătit şi ne-am văzut de treabă. Nu trebuia oare să plecăm de aici?

Bine am fi făcut! Nu l-am fi văzut pe blestematul acela de Cipolla. S-au ivit însă tot felul de pricini, care ne-au îndemnat să amînăm plecarea. Un poet a spus că numai lenea ne determină să rămînem într-o situaţie neplăcută. Asta ar putea să explice foarte bine de ce n-am plecat atunci. Şi pe urmă mai e ceva: după o asemenea întîmplare nu-ţi vine să părăseşti atît de repede cîmpul de luptă; nu vrei să-ţi mărturiseşti nici chiar ţie însuţi că te-ai făcut neplăcut, mai cu seamă cînd manifestări de simpatie din afară îti dau curaj. La vila *Eleonora* toţi într-un glas spuneau că soarta noastră a fost nedreaptă. Cîţiva italieni, care veneau după-masă să stea de vorbă cu cei de la pensiune şi pe care îi cunoşteam şi noi, spuneau că cele întîmplate nu erau de loc prielnice bunului nume al ţării lor şi voiau numaidecît să ceară socoteală, aşa ca de la compatriot la compatriot, domnului cu haine de oraş. Acesta însă dispăruse de pe plajă, şi cu el toată clica lui, chiar a doua zi, nu din pricina noastră, fireşte, totuşi poate că se purtase aşa cu noi tocmai fiindcă avea de gînd să plece îndată după aceea; oricum, însă, o dată cu plecarea lui parcă ni s-a luat o piatră de pe inimă. Şi ca să spun tot, am rămas şi din pricină că şederea noastră aici începuse să fie cam ciudată, şi din pricină că ciudăţenia înseamnă prin ea însăşi o valoare, în afara oricărei plăceri sau neplăceri. Oare trebuie să strîngi pînzele şi să fugi de întîmplările vieţii atunci cînd nu mai sînt senine şi prielnice? Trebuie să „pleci“ atunci cînd viaţa începe să fie mai tulbure, nu tocmai aşa de plăcută, sau chiar supărătoare şi dureroasă? Nu, trebuie să rămîi, să vezi despre ce e vorba şi chiar să înfrunţi neplăcerile, fiindcă tocmai din acestea poţi să înveţi ceva. Am rămas aşadar şi, drept cumplită răsplată a statorniciei noastre, am fost de faţă la întîmplarea aceea nenorocită cu Cipolla.

Încă n-am spus că în clipa cînd am suferit noi acea pedeapsă politică sezonul era pe sfîrşite. Acuzatorul nostru, severul domn cu pălărie tare, n-a fost singurul oaspete care a plecat; au mai plecat o mulţime. În fiecare zi vedeam o sumedenie de cărucioare cu bagaje, care se îndreptau spre gară. Plaja s-a deznaţionalizat. Viaţa în Torre, prin cafenele, pe cărările din păduricea de pini, s-a făcut mai intimă şi totodată mai europeană; acum desigur că am fi putut să stăm la masă chiar şi pe verandă la *Grand Hôtel*, dar nu ne mai atrăgea de loc, ne simţeam foarte bine la masa *signorei* Angiolieri, luînd cuvîntul „bine“ în înţelesul pe care i-l dădea demonul locului. O dată însă cu această schimbare binefăcătoare, s-a schimbat şi

vremea, care şi ea, aproape imediat, s-a dat după calendarul de vacanţă al marelui public. Cerul s-a acoperit; cu asta nu s-a făcut mai răcoare, dar arşiţa, care optsprezece zile în şir de la sosirea noastră (şi desigur că şi cu mult mai înainte) domnise netulburată, a lăsat loc unui zăduf bîntuit de un sirocco înnăbuşitor şi o ploaie uşoară împăienjenea acum din cînd în cînd priveliştea catifelată pe care o contemplam în fiecare zi înainte de masă. Şi mai era ceva: două treimi din timpul pe care-l hărăzisem noi şederii la Torre se mistuiseră; marea lîncedă şi decolorată, prin care alunecau rechini trîndavi, era o privelişte nouă; ar fi fost o nerozie să tînjim după un soare care atunci cînd domnea mîndru pe cer ne făcuse de atîtea ori să oftăm. La vremea asta s-a ivit deci şi Cipolla. *Cavaliere*[55] Cipolla, aşa cum era scris pe afişele care într-o bună zi au răsărit pretutindeni, chiar şi în sala de mîncare a pensiunii *Eleonora*, un virtuoz, un artist, *forzatore, illusionista e prestidigitatore*[56] (cum îşi zicea singur), care se pregătea să ofere preaonoratului public din Torre di Venere cîteva fenomene misterioase şi uluitoare. Un scamator. Vestea aceasta a fost de-ajuns pentru a le suci copiilor capul. Nu mai văzuseră niciodată asemenea spectacol; vacanţa lor aici avea să le dea o emoţie pe care nu o mai cunoscuseră pînă atunci. Din clipa aceea nu ne-au mai slăbit cu rugăminţile să cumpărăm bilete pentru reprezentaţia scamatorului şi, cu toate că ora de începere a reprezentaţiei era cam tîrzie, nouă seara, din care pricină şovăiam, totuşi le-am făcut pe plac, cu gîndul că, după ce Cipolla va înfăţişa cîteva boscării banale, vom putea să ne ducem acasă, iar copiii, a doua zi dimineaţă, vor putea să doarmă cît vor vrea. Am cumpărat patru bilete chiar de la *signora* Angiolieri, care luase în comision mai multe locuri bune pentru oaspeţii ei. Nu ştia nimic despre scamator, dacă e meşter sau nu, şi de altfel asta nici nu ne interesa prea mult; totuşi, aveam şi noi oarecare nevoie de distracţie, şi parcă ne molipsisem şi noi puţin de curiozitatea pe care o simţeau atît de adînc copiii.

Locul în care cavalerul avea să-şi arate talentele era o sală care în timpul sezonului slujea de cinematograf. Nu mai fusesem acolo niciodată. Ca să ajungi, trebuia să treci pe lîngă *palazzo*, o clădire în chip de castel, din vremuri senioriale,

55 Cavalerul (în limba italiană în original) (n.r.).

56 Care rupe lanțuri (aici figurativ), iluzionist și prestidigitator (în limba italiană în original) (n.r.).

şi care acum era de vînzare; mergeai apoi pe strada principală, unde erau farmacia, frizeria şi toate celelalte prăvălii, şi care te ducea oarecum de la feudalitate la burghezie şi la popor, fiindcă se întindea printre case sărăcăcioase de pescari, în pragul cărora femei bătrîne împleteau năvoade. Aici, în plin cartier popular, se afla sala, care nu era de fapt decît o magherniţă de scînduri cu o intrare ce avea de o parte şi de alta afişe colorate, lipite unele peste altele.

În ziua anunţată, după masa de seară, am luat-o pe jos într-acolo, cu copiii îmbrăcaţi ca de sărbătoare şi fericiţi că au să vadă ceva cu totul deosebit. Era zăduf, aşa cum fusese de mai multe zile încoace; fulgera şi bura din cînd în cînd. Am deschis umbrelele. Aveam de mers vreo jumătate de ceas.

După ce am arătat biletele la uşă, ne-am căutat şi ne-am găsit singuri locurile. Erau în banca a treia, în stînga. În timp ce ne aşezam, am observat că ora începerii, deşi destul de tîrzie, nu prea era respectată; publicul, care parcă tocmai asta voia — să întîrzie — abia de-atunci încolo a început să sosească, ocupînd încet-încet tot parterul. Acesta, fiindcă loji nu erau, alcătuia în întregime sala de spectacol. Întîrzierea ne-a cam îngrijorat. Obrajii copiilor începuseră de pe acum să se acopere de o paloare pricinuită de oboseală şi de aşteptare. Cînd am sosit noi, numai locurile în picioare, de pe lături şi din fund, erau ocupate în întregime. Era acolo tot omenire autohtonă din Torre di Venere, cu braţele goale pînă la cot, încrucişate pe piepturi îmbrăcate cu tricouri vărgate, pescari tineri, arătoşi şi îndrăzneţi după înfăţişare. Dacă noi îi vedeam cu plăcere pe aceşti poporeni, care ei mai ales dau culoare şi umor unor astfel de spectacole, copiii erau bineînţeles încîntaţi. Printre oamenii aceştia erau mulţi cu care ei făcuseră cunoştinţă în plimbările lor de după-amiază, de-a lungul plajei. De multe ori, la ceasul cînd soarele, ostenit de greaua lui muncă, se scufunda în zare şi aurea spuma răscolită a talazurilor, dădusem de pîlcuri de pescari desculţi, care se opinteau cu chiote ca să-şi scoată năvoadele şi să-şi răstoarne apoi în panerele ude ceea ce prinseseră, adică de cele mai multe ori nişte bieţi răcuşori şi scoici de mare. Copiii se opreau şi se uitau la pescari, puneau şi ei mîna să-i ajute şi, rupînd cîteva vorbe italieneşti, se împrieteneau cu dînşii. Acum schimbau saluturi cu cei din sfera locurilor în picioare, ba cu Guiscardo, ba cu Antonio, îi strigau pe nume, cu jumătate de glas, şi le făceau semne, iar ei le răspundeau clătinînd din cap, cu rîsete care dezvăluiau

întotdeauna nişte dinţi albi şi zdraveni. Şi uite-l acolo şi pe Mario de la *Esquisito*, Mario, care ne aduce ciocolata la cafenea! Vrea şi el să-l vadă pe vrăjitor şi a venit desigur foarte devreme, fiindcă stă chiar în faţă; de văzut însă nu ne vede; nu se uită la nimeni, aşa-i felul lui, deşi e un chelner tînăr. În schimb, facem un semn cu mîna omului care închiriază bărcile la plajă, care a venit şi el şi stă în fund de tot.

Se făcuse nouă şi un sfert, se făcuse aproape nouă şi jumătate. Înţelegeţi, cred, nervozitatea noastră. Cînd aveau să se mai culce copiii? Fusese o greşeală că-i adusesem aici; iar acuma, să-i luăm acasă şi să le curmăm plăcerea ar fi fost prea crud. În vremea asta sala se umpluse. Era acolo tot Torre, oaspeţii de la *Grand Hôtel*, cei de la *Villa Eleonora* şi de la alte pensiuni şi multe chipuri cunoscute de pe plajă. Se auzea vorbindu-se englezeşte şi nemţeşte. Se auzea şi franceza, pe care o vorbesc de obicei romînii cu italienii. Doamna Angiolieri şedea cu două bănci în urma noastră, lîngă tăcutul şi pleşuvul ei soţ, care cu două degete ale mîinii drepte îşi dezmierda mustaţa. Toţi veniseră tîrziu, nimeni însă prea tirziu; Cipolla se lăsa aşteptat.

Se lăsa aşteptat; aşa chiar şi era. Sporea încordarea întîrziindu-şi apariţia. Lumea înţelegea asta, dar pînă la o anumită margine. Pe la nouă şi jumătate, publicul a început să aplaude, un fel amabil de a-şi arăta o îndreptăţită nerăbdare, deoarece prin asta îşi dovedea totodată şi bucuria de-a aplauda. Copiii găseau chiar şi în asta o plăcere. Tuturor copiilor le place să bată din palme. Din sfera populară porniră strigăte energice: *„Pronti!“* şi *„Cominciamo!“*[57] Şi s-a întîmplat ca de obicei: oricîte piedici vor fi stat in cale, deodată începutul a devenit cu putinţă. S-a auzit un gong, căruia i-a răspuns un: „A!“ pe mai multe voci, de la locurile în picioare, şi perdeaua s-a dat la o parte. A dezvăluit un podium, care după mobilier semăna mai mult cu o sală de clasă decît cu cîmpul de acţiune al unui scamator, şi asta datorită unei table negre care stătea pe un şevalet, în partea stîngă a scenei, în faţă. Mai erau un cuier galben, obişnuit, cîteva fotolii de paie, aşa cum vezi adesea pe aici, iar mai în fund, o măsuţă rotundă, pe care era o sticlă de apă cu un pahar, şi, aşezată deosebit, pe o tavă, o butelie plină de o licoare galbenă şi nişte

57 Gata! Să începem! (în limba italiană în original) (n.r.).

păhărele. Doar două clipe am mai avut ca să zărim toate aceste ustensile. Apoi, fără ca în sală să se facă întuneric, apăru *cavaliere* Cipolla.

A intrat cu pasul acela grăbit care arată servilitate faţă de public şi care dă iluzia că noul-sosit a mers în acest tempo o bună bucată de drum pînă să ajungă în faţa mulţimii, pe cînd de fapt el a stat toată vremea în culise. Hainele lui Cipolla ajutau la această ficţiune a „omului care a venit chiar acum de afară“. Era un bărbat de-o vîrstă greu de hotărît, dar în orice caz nu mai era tînăr. Cu o faţă tăioasă şi dărăpănată, cu ochi pătrunzători, cu o gură strînsă în cute, cu o mustaţă mică, neagră şi pomădată şi o aşa-zisă muscă în adîncitura dintre buza de jos şi bărbie, purta nişte haine de seară de o eleganţă complicată. Avea un pardesiu larg, negru, fără mîneci, cu guler de catifea şi glugă căptuşită cu mătase, pe care şi-l strîngea la piept, cu mîinile alb înmănuşate; la gît avea un fular alb, şi în cap un joben tras pe ochi. În Italia, mai mult poate decît oriunde, secolul al XVIII-lea este încă viu, şi cu el tipul şarlatanului, al scamatorului de bîlci, care pentru vremea aceea era atît de caracteristic şi din care numai în această ţară mai poţi întîlni cîteva exemplare destul de bine păstrate. Cipolla, în toată înfăţişarea lui, avea multe din aceste trăsături istorice. Impresia de ciudăţenie, de reclamă şi de fantastic pe care o dă de obicei imaginea acestui soi de om era creată şi de faptul că îmbrăcămintea lui pretenţioasă îi şedea cam anapoda, nu chiar aşa cum ar fi trebuit, şi atîrna pe el ca pe un cuier. Era ceva strîmb în toată înfăţişarea lui, fie că-l priveai din faţă, fie că-l priveai din spate; ce anume era am văzut mai tîrziu. Trebuie însă să spun că în ţinuta lui, în gesturile lui şi în purtarea lui nu era nici un pic de caraghioslîc sau de clovnerie; ba chiar dimpotrivă, ferindu-se de orice trăsătură umoristică, avea o seriozitate gravă, uneori o mîndrie morocănoasă şi chiar demnitatea şi amorul propriu al infirmului, ceea ce, bineînţeles, nu însemna că la început purtarea lui n-a stîrnit rîsul ici şi colo prin sală.

Purtarea aceasta nu mai avea acum nimic servil în ea; graba cu care intrase se vedea că fusese numai o dovadă de energie în mişcări, care nu avea nimic de-a face cu slugărnicia. Şedea la rampă şi, în timp ce îşi ciupea alene mănuşile, scoţînd la iveală nişte mîini gălbui — la una din ele purta pe un deget un inel cu pecete, cu o piatră mare şi albastră — îşi plimba prin sală ochii mici şi aspri cu pungi dedesubt, nu repede, ci oprindu-se asupra vreunui chip sau altul, cercetîndu-l

adînc, fără să spună o vorbă şi cu buzele strînse. Îşi aruncă mănuşile făcute ghem drept în paharul de pe măsuţa rotundă, cu o dibăcie pe cît de straşnică, pe atît de nepăsătoare, aproape fără să se uite; pe urmă, tot privind mereu prin sală şi tot fără o vorbă, scoase dintr-un buzunar dinăuntru al hainei un pachet de ţigări, din cele mai ieftine, după cum am putut vedea, ciuguli una cu degetele lui ascuţite şi o aprinse cu o brichetă care funcţiona cu o mare repeziciune. După ce trase adînc fumul, îşi răsfrînse buzele şi îl repezi afară, cu aroganţă, într-un nor gros printre dinţii lui ascuţiţi şi stricaţi, în timp ce bătea uşor în podea cu vîrful piciorului.

Cei din sală îl priveau tot cu aceeaşi încordare cu care se uita şi el la dînşii. Tinerii de la locurile în picioare se încruntau şi îl urmăreau din ochi cu străşnicie, doar-doar vor descoperi vreo slăbiciune în omul acesta atît de sigur de dînsul. Dar el nu arăta nici una. Din pricina felului cum era îmbrăcat, scoaterea pachetului de ţigări şi a brichetei şi punerea lor la loc era ceva firesc. Ca să facă asta, şi-a descheiat pardesiul, şi cu acest prilej era văzut că purta atîrnată de o curea, pe braţul stîng, o cravaşă cu mîner de argint în formă de gheară. Am mai văzut că nu era în frac, ci în redingotă, şi, cînd şi-a descheiat şi redingota, am zărit o eşarfă în mai multe culori, acoperită în parte de vestă, şi pe care Cipolla o purta pe trup. Spectatorii din preajma noastră spuseră în şoaptă că asta trebuie să fie semnul rangului de cavaler. Nu ştiu dacă o fi chiar aşa, fiindcă n-am auzit niciodată că titlul de „cavaler“ e legat de un asemenea semn. Poate că eşarfa era numai un moft, tot aşa ca şi faptul că scamatorul stătea fără să scoată un cuvînt şi nu făcea decît să fumeze tacticos şi ţanţoş în faţa spectatorilor.

Unii, după cum am spus, au început să rîdă, şi în curînd rîsul a cuprins aproape toată sala. Deodată, de la locurile în picioare, se auzi o voce care rosti tare şi sec:

— *Buona sera!*[58]

Cipolla tresări.

58 Bună seara! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

— Cine a spus asta? întrebă el, parcă prinzînd prilejul să înceapă vorba. Cine a spus asta? Nu mai vrea să vorbească? Adineauri atît de îndrăzneţ, şi acum aşa de sfios? *Paura, eh?*[59]

Avea un glas cam ascuţit, parcă oleacă astmatic, însă metalic. Tăcu o clipă, aşteptînd.

— Eu am spus, zise, rupînd tăcerea, un tînăr, care-şi văzu astfel onoarea pusă la încercare.

Era un băiat frumos, care stătea la cîţiva paşi de noi, cu cămaşă de pînză şi cu haina pe umăr. Părul negru şi creţ era ridicat în sus şi zburlit, după frizura la modă a patriei deşteptate, ceea ce îl schimonosea puţin şi îi dădea o înfăţişare africană.

— *Beee*... Eu am spus. Ar fi trebuit să spuneţi dumneavoastră, dar v-am luat-o înainte.

Sala se înveseli şi mai tare. Tînărul ştia să răspundă.

— *Ha sciolto lo scilinguagnolo*[60], spuneau cei din preajma noastră.

Tuturor le părea bine de lecţia asta pornită din popor.

— Ah, bravo! răspunse Cipolla. Îmi place, Giovanotto. Ştii că te-am văzut de mult? Oameni ca tine se bucură de simpatia mea deosebită, pot să profit deci. Văd că eşti un om şi jumătate. Faci ce vrei. Ori poate că n-ai făcut ce-ai vrut? Sau ai făcut ce n-ai vrut? Ce n-ai vrut? Uite ce, dragul meu, ar fi bine şi frumos să nu mai fii chiar un om şi jumătate şi să împaci neapărat voinţa cu acţiunea... Ar fi mai nimerită o diviziune a muncii, *sistema americano, sa?*[61] Uite, acuma, de exemplu, ce zici? N-ai vrea cumva să scoţi limba şi să ţi-o arăţi acestui onorat şi ales public, dar toată limba, pînă la rădăcină?

---

59 Teamă, nu? (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

60 Știe să le potrivească (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

61 Sistem american, știi? (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

— Nu, spuse băiatul aţos. Nu vreau. Asta n-ar fi o faptă de om binecrescut.

— N-ar fi absolut nimic, răspunse Cipolla, fiindcă ai să faci aşa cum spun. Am cea mai mare consideraţie pentru buna ta creştere, dar sînt convins că nici n-am să număr pînă la trei şi ai să-ţi schimbi părerea şi ai să-ţi scoţi limba, şi mai tare chiar decît ţi-ai fi închipuit că poţi s-o scoţi.

Se uită ţintă la băiat, şi ochii lui sfredelitori parcă i se înfundaseră în orbite.

— *Uno*! spuse el, şi cravaşa pe care şi-o desprinsese de pe braţ şuieră scurt prin aer.

Băiatul se întoarse cu faţa la public şi scoase limba cît putu de tare, aşa încît toată lumea văzu că asta era cea mai mare lungime de limbă pe care era în stare s-o arate. Apoi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, îşi luă iar atitudinea lui obişnuită.

— Eu am spus, zise Cipolla parodiindu-l, şi arătă cu capul pe tînăr... *Beee*... eu am spus.

Apoi, lăsîndu-i pe spectatori să mediteze singuri la cele văzute, se duse la măsuţă, îşi turnă un păhărel din butelia în care, după cum se vedea, era coniac şi îl sorbi.

Copiii rîdeau de se prăpădeau. Din vorbele pe care le auziseră nu înţeleseseră mai nimic; dar faptul că între omul ciudat de pe scenă şi cineva din public se întîmplase un lucru aşa de caraghios şi totodată fiindcă nu ştiau bine cum anume avea să fie reprezentaţia din seara aceea, începutul acesta li s-a părut straşnic. Cît despre noi, am schimbat o privire, şi îmi aduc aminte că, fără să vreau, am făcut uşor din buze acelaşi zgomot pe care îl făcuse Cipolla cînd sfîşiase aerul cu cravaşa. Oamenii din sală nu prea ştiau ce să creadă despre acest fel ciudat de-a începe un spectacol de scamatorie şi nu pricepeau ce-l făcuse pe Giovanotto, care la început vorbise oarecum în numele lor, să-şi întoarcă impertinenţa împotriva publicului. Purtarea lui li se păru tuturor neroadă şi nimeni nu-şi mai bătu capul cu dînsul; toţi îşi îndreptară acum atenţia către artistul de pe scenă, care, întorcîndu-se de la măsuţa cu întăritoare, urmă să vorbească astfel:

— Doamnelor şi domnilor, spuse el cu vocea lui astmatic-metalică, adineauri mi-a cam sărit ţandăra la lecţia pe care acest tînăr lingvist plin de speranţe (*questo linguista di belle speratize* — jocul de cuvinte stîrni rîsete în sală) a crezut de cuviinţă să mi-o dea. Trebuie să ştiţi că sînt un om care am oarecare amor propriu. Nu-mi place să mi se spună bună seara decît numai în chip serios şi politicos. Nu-i nici un motiv ca să mi se vorbească altfel. Dacă cineva îmi spune cum trebuie bună seara, asta înseamnă că-şi spune bună seara lui însuşi, pentru că publicul va avea o seară bună numai în cazul cînd o voi avea şi eu, şi iată de ce acest favorit al fetelor din Torre di Venere (Cipolla nu pierdea nici un prilej să-l înţepe pe tînăr) a făcut foarte bine dînd imediat o dovadă că seara aceasta este bună pentru mine şi că deci pot să mă lipsesc de urările lui. Pot să mă laud că am aproape întotdeauna seri bune. Cîteodată se mai întîmplă şi o seară rea, însă foarte rar. Profesiunea mea e grea şi sănătatea mea nu e dintre cele mai grozave. Sufăr de o mică meteahnă trupească, din pricina căreia n-am putut să iau parte la război, pentru slava patriei. Totuşi, cu puterile sufletului meu şi ale minţii mele stăpînesc viaţa — şi a stăpîni viaţa înseamnă de fapt a te stăpîni pe tine însuţi — şi mă bucur că, prin munca mea, am stîrnit interesul oamenilor cultivaţi. Presa oficială a preţuit această muncă, *Corriere della Sera*[62] a fost atît de judicios, încît a scris că sînt un fenomen, iar la Roma am avut cinstea să-l număr pe fratele ducelui[63] printre spectatorii unei reprezentaţii pe care am dat-o acolo. Dacă într-un loc atît de strălucit şi de înalt am putut să trec cu vederea anumite mici obişnuinţe, în schimb într-un loc mai puţin însemnat, aşa cum este Torre di Venere (aici lumea rîse de sărmanul şi mititelul Torre), am crezut de cuviinţă că nu trebuie să îngădui să mă ia de sus anumite persoane care, din cauza bunăvoinţei ce le-o acordă sexul frumos, par a fi cam răsfăţate.

Băiatul iarăşi trebui să plătească oalele sparte, fiindcă Cipolla îl lua mereu peste picior, înfăţişîndu-l ca pe un craidon al acelor meleaguri. Necazul şi înverşunarea cu care se repezea mereu asupra lui nu se potriveau însă de loc cu dovezile de amor propriu şi cu succesele mondene cu care se lăuda. De bună

62 *Curierul de seară*, ziar fascist italian (n.r.).

63 E vorba de Mussolini (n.r.).

seamă că tînărul trebuia să slujească de subiect vesel, aşa cum probabil Cipolla îşi ochea cîte unul în sală la fiecare reprezentaţie pe care o dădea şi şi-l alegea ca să facă haz pe socoteala lui. Totuşi, în înţepăturile lui se vedea o adevărată răutate, şi motivul foarte omenesc al acestei răutăţi putea repede să-l ghicească oricine compara trupul lui cu trupul băiatului, şi asta chiar dacă schilodul n-ar fi pomenit de loc de trecerea pe care bănuia el că o are la femei flăcăul cel chipeş.

— Şi acum, ca să începem, spuse el, daţi-mi voie să mă fac mai comod.

Şi se duse la cuier, ca să-şi atîrne hainele.

— *Parla benissimo*[64], şoptea lumea împrejurul nostru.

Cipolla nu-şi arătase încă meşteşugul, dar chiar şi vorbele pe care le rostise erau socotite ca făcînd parte din meşteşugul lui; ceea ce spusese insuflase spectatorilor respect. La meridionali vorba este un ingredient al bucuriei de a trăi şi i se dă o preţuire socială mult mai mare decît la oamenii din miază-noapte. La aceste popoare, cimentul limbii naţionale e la mare cinste, o cinste cu valoare exemplară; şi tot o valoare exemplară are şi plăcuta veneraţie cu care se păstrează formele şi legile fonetice ale limbii. Oamenii aici vorbesc cu plăcere, ascultă cu plăcere, şi ascultă cu judecată. Felul cum cineva vorbeşte este măsura rangului pe care îl poartă; lipsa de îngrijire şi cîrpăceala în vorbă stîrnesc dispreţ, eleganţa şi măiestria îţi aduc stima tuturor; de aceea şi omul mărunt, cînd vrea să izbutească ceva, vorbeşte cu întorsături alese şi-şi potriveşte cuvintele cu grijă. În privinţa asta, cel puţin, Cipolla cîştigase în chip vădit bunăvoinţa sălii, deşi nu făcea de loc parte din soiul de oameni pe care italianul, amestecînd într-un fel propriu lui judecăţile morale cu cele estetice, îl numeşte *simpatico*.

După ce şi-a lăsat la cuier jobenul, fularul şi pardesiul şi a rămas în redingotă, s-a întors iar la rampă, potrivindu-şi haina, scoţîndu-şi la iveală manşetele cu butoni mari şi îndreptîndu-şi eşarfa lui înşelătoare. Avea un păr foarte urît, adică creştetul capului era aproape chel, şi numai o şuviţă vopsită negru se prelingea spre frunte, parcă lipită de craniu, în timp ce părul de la tîmple,

64 Vorbește foarte bine (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

vopsit şi el negru, era adus către coada ochilor, o frizură ca a unui director de circ de modă veche, caraghioasă, dar foarte potrivită cu stilul lui de personalitate uscată, şi pe care el o purta cu atîta încredere în sine, încît veselia pe care a stîrnit-o a rămas ascunsă şi mută. „Mica meteahnă trupească“ de care ne prevenise se putea vedea acum foarte bine, deşi încă nu ştiai ce anume era: pieptul era prea sus, aşa cum se întîmplă de obicei în astfel de cazuri, dar ghebul din spate parcă nu se afla la locul lui obişnuit, adică între umeri, ci mai jos, ca un fel de cocoaşă a coapselor şi a noadei, care nu-i stînjenea mersul, însă îl făcea caraghios, ca şi cum la fiecare pas ar fi dat ceva jos din spinare. De altfel, impresia proastă pe care ar fi putut s-o facă acest neajuns fusese curmată oarecum de faptul că Cipolla de la început vorbise de meteahna lui în aşa fel, încît acuma o civilizată delicateţe îi îndemna pe cei din sală să se facă a n-o observa.

— La dispoziţia dumneavoastră, spuse el. Dacă n-aveţi nimic împotrivă, vom începe programul nostru cu cîteva exerciţii aritmetice.

Aritmetică? Asta nu prea seamănă a scamatorie. Am început să bănuim cu toţii că nu asta era ţinta lui adevărată. Nu puteam însă ghici unde voia să ajungă. Îmi părea rău de copii că i-am adus degeaba; dar deocamdată ei erau fericiţi că veniseră.

Jocul cu cifre pe care-l începu acum Cipolla era pe cît de simplu, pe atît de uimitor. Mai întîi prinse cu o piuneză o foaie de hîrtie de colţul de sus, din dreapta, al tablei, apoi, ridicînd puţin hîrtia, scrise ceva pe tablă, sub ea, cu creta. În vremea asta vorbea mereu; îşi însoţea şi îşi sprijinea mereu cu vorba ceea ce făcea, pentru ca spectacolul să nu pară prea searbăd, dovedindu-se a fi cu acest prilej un conferenţiar iscusit, care avea întotdeauna un amănunt nostim de spus. Faptul că prin asta înlătura tot mai mult prăpastia dintre spectatori şi scenă, peste care aruncase o punte încă de cînd se luase la harţă cu pescarul cel chipeş, faptul că poftea pe scenă reprezentanţi de-ai publicului şi că şi el cobora treptele de lemn care legau scena de sală, ca să se apropie şi mai mult de spectatori, toate acestea ţineau de stilul lui de lucru şi plăceau copiilor grozav. Nu ştiu în ce măsură faptul că iar s-a luat la harţă cu unii şi cu alţii din sală era ceva voit şi făcea parte din

sistemul lui, deşi trebuie spus că era tot timpul serios şi supărăcios; în orice caz, publicul, cel puţin în elementele lui populare, credea desigur că aşa trebuie să fie.

După ce scrise ceva pe tablă şi acoperi cele scrise cu foaia de hîrtie, pofti pe scenă două persoane din sală, ca să-l ajute la socotelile pe care avea să le facă.

— Nu-i nici o greutate, adăugă el, chiar şi cei care nu-s prea tari în socoteli pot să facă asta.

Ca de obicei, nu se înfăţişă nimeni, şi Cipolla se feri să stăruiască pe lîngă feţele simandicoase din public. Se mulţumi şi de data asta tot cu cei din popor, şi făcu semn către doi flăcăi zdraveni, care stăteau în picioare în fundul sălii, îi chemă, le spuse să nu se sfiască şi că e chiar urît din partea lor să stea aşa degeaba să caşte gura şi să nu dea o mînă de ajutor; în sfîrşit, îi hotărî să se urnească. Băieţii porniră tropăind prin mijlocul sălii, se urcară pe treptele scenei şi, zîmbind stingheriţi, se opriră în faţa tablei, în timp ce prietenii lor din fundul sălii strigau bravo. Cipolla mai glumi cu ei cîteva clipe, se minună cît sînt de zdraveni şi spuse că mîinile lor vînjoase sînt tocmai potrivite ca să aducă serviciile cerute; apoi dădu unuia din ei creta şi îi spuse să scrie cifrele pe care au să le rostească cei din sală. Băiatul însă răspunse că nu ştie să scrie.

— *Non so scrivere*[65]; zise el cu voce aspră.

Iar tovarăşul lui spuse şi el:

— Nici eu nu ştiu.

Dumnezeu ştie dacă era adevărat ce spuneau, ori dacă voiau numai să rîdă de Cipolla. Acesta, departe de-a împărtăşi veselia stîrnită de mărturisirea lor, era jignit şi supărat. Şedea picior peste picior pe un scaun de paie, în mijlocul scenei, şi fuma iar o ţigară ieftină, care acum i se părea desigur şi mai bună, fiindcă, pînă să ajungă la scenă cei doi nătîngi, mai sorbise un păhărel de coniac. Dădu iar drumul fumului printre dinţii rînjiţi şi, scuturînd din picior cu o mutră dispreţuitoare, ca un

65 Nu știu să scriu (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

om care în faţa unei privelişti scîrboase se retrage în el însuşi şi în demnitatea lui, se uită la cei doi veseli netrebnici, apoi, peste capetele spectatorilor, în gol.

— Scandalos, spuse el rece şi scrîşnit. Duceţi-vă la loc. Toată lumea ştie să scrie în Italia, măreţia Italiei nu lasă loc neştiinţei şi întunericului. E o glumă proastă ca în faţa acestei societăţi internaţionale să daţi prilej unei învinuiri care nu numai că vă înjoseşte pe voi, dar face de ruşine ţara întreagă. Dacă într-adevăr Torre di Venere e ultimul colţ al patriei în care s-a refugiat ignoranţa ştiinţelor elementare, atunci chiar îmi pare rău că am venit într-o localitate despre care de altfel ar fi trebuit să ştiu că în multe privinţe stă în urma Romei...

Aici îi tăie vorba flăcăul cu frizura nubiană şi haina pe umăr, a cărui poftă de harţă, după cum vedeam acum, se potolise numai în treacăt, şi care, cu fruntea sus, se înălţa să-şi apere cavalereşte orăşelul unde se născuse.

— Destul! spuse el tare. Nu vă mai bateţi joc de Torre. Noi toţi sîntem de aici şi n-o să răbdăm ca cineva să rîdă de oraşul nostru în fata străinilor. Și băieţii ăştia sînt prieteni cu noi. N-or fi ei cine ştie ce învăţaţi, dar sînt mai de treabă decît alţii din sala asta, care se tot laudă cu Roma, măcar că n-au întemeiat-o ei.

Era straşnic. Hotărît, tînărul nu se lăsa cu una, cu două. Era şi asta un fel de spectacol, care stîrnea interes şi plăcere, deşi întîrzia tot mai mult intrarea în adevăratul program. Să asculţi un schimb de vorbe e întotdeauna interesant. Pe unii oameni asta chiar îi face să petreacă, şi faptul că nu sînt amestecaţi şi ei le dă o bucurie răutăcioasă; alţii simt tulburare si nelinişte, şi pe aceştia eu îi pricep foarte bine, cu toate că atunci aveam impresia că toţi se înţelegeau oarecum între ei şi că atît cei doi pahidermi analfabeţi, cît şi Giovanotto cu haina pe umăr îi dădeau chiar o mînă de ajutor artistului în tot acest spectacol. Copiii ascultau cu o deosebită plăcere. Nu pricepeau nimic, dar accentele îi ţineau încordaţi. Care va să zică, asta era o reprezentaţie de scamatorie, de scamatorie italiană în orice caz. Totul li se părea într-adevăr frumos.

Cipolla se ridicase de pe scaun; făcu doi paşi, zvîcnind din şolduri, şi se apropie de rampă.

— Ia uite! zise el cu cordialitate furioasă. O veche cunoştinţă! Un tînăr la care ce-i în guşă e şi-n căpuşă! (In italieneşte, *sulta linguaccia*, adică limbă încărcată, ceea ce stîrni rîs în sală.) Apoi, întorcîndu-se către cei doi nătîngi: Duceţi-vă, dragii mei. Cu voi am isprăvit, acuma am de vorbit cu dumnealui, *con questo torregiano di Venere*, cu acest apărător al Venerei, care desigur că, dacă o apără, are să capete o dulce recompensă.

— Ah, *non scherziamo*![66] Să vorbim serios! strigă flăcăul.

Ochii îi scînteiau şi făcu o mişcare ca şi cum ar fi vrut să-şi lepede haina şi să treacă la o explicaţie foarte pe şleau.

Cipolla, nu lua în tragic lucrurile. Spre deosebire de noi, care, auzind asta, ne-am uitat cu îngrijorare unul la altul, cavalerul avea de-a face cu un compatriot şi simţea sub picioare pămîntul patriei. Nu se tulbură de loc şi îşi păstră neclintită superioritatea. Zîmbi, uitîndu-se la public, şi, arătînd spectatorilor cu un semn din cap pe tînărul care se răţoia, îi luă de martori că acesta era numai un zurbagiu care nu făcea decît să-şi dovedească simplitatea formei lui de viaţă. Apoi s-a întîmplat iarăşi ceva ciudat, ceva care a pus superioritatea lui într-o lumină tulburătoare, iar avîntul războinic ce pornea de pe scenă s-a preschimbat în caraghioslîc, şi asta într-un chip uimitor şi cu totul de neînţeles.

Cipolla se apropie şi mai mult de băiat, privindu-l drept în ochi. Se coborî chiar pe treptele care în partea aceea, la stînga noastră, duceau în sală şi se opri la mijlocul lor, aşa încît, stînd puţin mai sus, era acuma faţă în faţă cu zurbagiul. Cravaşa îi atîrna de braţ.

— N-ai poftă de glume, dragul meu, spuse el. Cred că n-ai poftă, pentru că oricine poate vedea, că nu ţi-i bine. Chiar limba pe care ai scos-o şi care lasă de dorit în ce priveşte curăţenia arată o indispoziţie acută a tubului digestiv. Cineva care e în starea ta n-ar trebui să vină la un spectacol şi ştiu de altfel că şi tu te-ai gîndit că ar fi poate mai bine să te bagi în pat şi să te oblojeşti. N-ai făcut bine că ai băut azi după- amiază atîta vin din acela alb, care e aşa de acru. Acuma te doare

66 Să nu glumim! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

pîntecele că-ţi vine să te încovoi de durere. Încovoaie-te, nu te ruşina. Îndoitura asta din şale aduce oarecare alinare în crampele stomacale.

În vreme ce rostea aceste vorbe răspicat şi liniştit şi parcă cu o gravă simpatie, ochii lui, care erau aţintiţi în ochii băiatului, păreau, deasupra pungilor lor, şi arzători, şi veştezi totodată; erau nişte ochi foarte ciudaţi şi ne dădeam seama că nu numai mîndria îl făcea pe partenerul său să nu-şi poată desprinde ochii dintr-ai lui Cipolla. De altfel, îndată, pe faţa arsă de soare a acestuia n-a mai rămas nici urmă de semetie.

Se uita la cavaler cu gura căscată, şi gura asta zîmbea, aşa, căscată, cu stingherealã şi nimicnicie.

— Îndoaie-te, spuse din nou Cipolla. Ce poţi să faci altceva? La asemenea colici trebuie să te îndoi. Doar n-ai să te împotriveşti unei mişcări reflexe numai pentru că te îndeamnă cineva s-o faci!

Tînărul îşi ridică încetişor braţele şi, în timp ce şi le încrucişa apăsîndu-şi cu ele pîntecele, se îndoi din şale mai întîi într-o parte, tot mai tare şi mai tare, apoi îşi răsuci picioarele şi îşi încovoie genunchii şi aproape că se ghemui jos, ca năpădit de o cumplită durere. Cipolla îl lăsă aşa cîteva clipe, dădu o lovitură scurtă în aer cu cravaşa şi pe urmă se întoarse, zvîcnind din solduri, la măsuţă si bău coniac.

— *Il boit beaucoup*[67]*,* constată o doamnă la spatele nostru.

Numai asta i se păruse ei curios? Nu ne puteam da bine seama de ceea ce gîndeau spectatorii despre toate a.cestea. Băiatul se ridică, zîmbind cam mînzeşte, ca şi cum nici el n-ar fi ştiut tocmai bine ce i se întîmplase. Toţi urmăriseră cu încordare scena şi, cînd s-a sfîrşit, au aplaudat, strigînd: „Bravo, Cipolla!" şi: „Bravo, Giovanotto !“ De bună seamă că nu socoteau acest sfîrşit al certei dintre cei doi drept o înfrîngere personală a tînărului, ba chiar dimpotrivă, îl încurajau ca pe un actor care a jucat bine un rol urît. Şi, într-adevăr, felul cum se răsucea de durere fusese foarte expresiv şi chiar parcă făcut anume pentru galerie; într-un cuvînt, jucase ca un actor. Nu sînt însă sigur în ce măsură purtarea celor din sală

67 Bea mult (în limba franceză în orgininal) (n.r.).

trebuia pusă pe socoteala unui tact pe care meridionalii îl au mai mult decît noi şi în ce măsură se întemeia pe o adevărată înţelegere a lucrurilor în adîncul lor.

Cavalerul, întremat, îşi aprinsese iar o ţigară. Putea acum să se apuce din nou de experienţa aritmetică.

N-a fost greu să se găsească un tînăr în băncile din fund care să scrie pe tablă cifrele ce aveau să-i fie dictate. Îl cunoşteam şi noi; de altfel, toată reprezentaţia căpătase un aer de intimitate din pricină că-i cunoşteam pe mulţi dintre cei de faţă. Tînărul era vînzătorul de la prăvălia de coloniale şi de legume de pe strada principală şi ne servise şi pe noi de multe ori foarte frumos. Mînuia creta cu îndemînare negustorească, în timp ce Cipolla, care coborîse în sală şi umbla acum prin public, zvîcnind din şolduri, strîngea numere cu două, cu trei şi cu patru cifre, cum voia fiecare, culegîndu-le de pe buzele celui întrebat, pentru ca să le spună la rîndul său vînzătorului, iar acesta le scria unele sub altele. Bineînţeles că totul se petrecea cu vorbă multă, cu haz şi cu digresiuni oratorice. Cum era de aşteptat, artistul dădea din cînd în cînd de cîte un străin care nu ştia să numere bine, în italieneşte şi pe care el se străduia cu stăruitor cavalerism să-l înţeleagă, asta spre veselia politicoasă a localnicilor; dar pe aceştia îi punea repede în încurcătură, rugîndu-i să traducă cifre spuse în engleză sau în franceză. Unii dictaseră numere care erau date însemnate din istoria Italiei. Cipolla le prindea îndată şi făcea în treacăt, în legătură cu ele, consideraţii patriotice. Cineva spuse: „Zero!“, şi cavalerul, foarte jignit, aşa cum era la orice încercare de a-l lua peste picior, răspunse cu o privire piezişă că trebuiau numere de cel puţin două cifre, şi atunci alt glumeţ rosti: „Zero, zero“, ceea ce stîrni rîsul pe care îl stîrneşte întotdeauna printre meridionali o aluzie la nevoile fireşti. Numai cavalerul rămase demn şi neînduplecat, deşi chiar el prilejuise această necuviinţă; totuşi, dînd din umeri, spuse vînzătorului să scrie şi asta.

După ce pe tablă se înşirară vreo cincisprezece numere de diferite lungimi, Cipolla rugă pe spectatori să facă adunarea. Cei tari la socoteli, puteau s-o facă din cap, dar cine voia putea să facă adunarea cu creionul pe hîrtie. În timp ce lumea socotea, Cipolla şedea pe scaun, lîngă tablă, şi fuma, rînjindu-şi dinţii, încordat şi parcă umflîndu-se în pene, aşa cum şed gheboşii. Suma era gata.

Cineva o spuse, altcineva o confirmă, rezultatul unui al treilea se deosebea puţin, cel al unui al patrulea era la fel cu al celor doi dintîi. Cipolla se sculă de pe scaun, îşi scutură nişte scrum de pe haină, ridică foaia de hîrtie de pe colţul de sus din dreapta al tablei şi arătă ce era scris dedesubt. Suma, de aproape un milion, era acolo. O scrisese de la început.

Uimire şi aplauze. Copiii erau copleşiţi. Voiau să ştie cum făcuse. Le-am spus că era o scamatorie greu de făcut, că omul acesta era scamator doar. Acuma ştiau şi ei ce înseamnă un spectacol de scamatorie. Adineauri, pe pescar îl apucaseră deodată crampele, acuma, rezultatul adunării era gata scris pe tablă. Nici nu se putea ceva mai minunat. Vedeam cu îngrijorare că, deşi le ardeau ochii de nesomn şi deşi era aproape zece şi jumătate, ar fi fost greu să-i luăm de acolo. Ar fi început să plîngă. Şi, totuşi, vedeam foarte bine că ghebosul acesta nu făcea nici o scamatorie, cel puţin în înţelesul de îndemînare, şi că toate numerele lui nu erau pentru copii. Şi nici n-aş putea să spun cam ce gîndea publicul. Că numerele de adunat fuseseră „alese după placul fiecăruia“ asta era cu totul îndoielnic. Poate că unul sau altul din cei întrebaţi va fi răspuns aşa cum voise, totuşi se vedea foarte bine că Cipolla îşi căutase oamenii şi că operaţia care avusese de rezultat suma scrisă mai înainte pe tablă fusese condusă de voinţa lui. Oricum, însă, chiar dacă toate acestea lăsau mai puţin loc admiraţiei, în schimb puterea lui de-a face din minte socoteli complicate era într-adevăr de admirat. Cît despre patriotismul lui şi demnitatea lui supărăcioasă, compatrioţii cavalerului gîndeau desigur că asta era ceva firesc şi nostim; străinilor însă li se părea cam înnăbuşitor.

De altfel, chiar şi Cipolla avea grijă ca firea adîncă a artei lui să nu rămînă ascunsă celor care ştiau despre ce e vorba, bineînţeles fără ca să se rostească în această privinţă vreun nume sau vreun termen anumit. Vorbea despre asta, fiindcă vorbea tot timpul, dar numai cu expresii nelămurite, pretenţioase şi cu aer de reclamă. A mai făcut cîteva experienţe la fel cu cea dintîi, de data asta cu socoteli mai încîlcite, trecînd si la celelalte operaţii fundamentale ale aritmeticii, socoteli pe care apoi le simplifica foarte mult, ca să arate cum fuseseră făcute. Scria pe tablă sub foaia de hîrtie numere şi-i îndemna apoi pe spectatori să „ghicească“ ce anume scrisese. Asta izbutea aproape întotdeauna. Cineva spuse că voise să spună alt număr, dar chiar în clipa aceea cravaşa cavalerului a şuierat în

faţa lui prin aer, şi atunci a dat drumul tocmai numărului care pe urmă s-a găsit scris pe tablă. Cipolla rîdea şi sălta din umeri. Se prefăcea că admiră iscusinţa celor care ghiceau; aceste complimente, însă, aveau în ele ceva ironic şi umilitor şi nu cred că plăceau persoanelor către care se îndreptau, deşi acestea zîmbeau şi puteau să treacă pe seama lor o parte din aplauze. Totodată, nu aveam nici impresia că artistul era drag publicului. Se simţea oarecare antipatie şi oarecare împotrivire faţă de el. Dar, fără să mai vorbim de politeţea care ţine în frîu asemenea sentimente, puterea şi siguranţa cu care lucra Cipolla uimeau lumea, şi chiar şi cravaşa făcea, cred eu, ca împotrivirea să nu iasă de loc la iveală.

De la experienţele cu numere a trecut la experienţe cu cărţi de joc. A scos din buzunar două pachete de cărţi şi atîta aş mai putea să spun că experienţa principală pe care a făcut-o era aşa: A scos dintr-un pachet, fără să se uite, trei cărţi, pe care le-a băgat în buzunarul dinăuntru al redingotei; a chemat apoi pe cineva din sală şi l-a pus să scoată din celălalt pachet trei cărţi, care erau tocmai acelea pe care le băgase în buzunar. A făcut experienţa de mai multe ori, n-a reuşit de fiecare dată în întregime; uneori ieşeau numai două cărţi la fel cu cele din buzunar, dar de cele mai multe ori Cipolla triumfa, tustrele cărţile se potriveau, şi el mulţumea uşurel din cap aplauzelor, care, de voie, de nevoie, erau hărăzite forţelor pe care le stăpînea. Un domn tînăr din banca întîi, la dreapta noastră, un italian cu profil semeţ, s-a ridicat şi a spus că el vrea să aleagă cu deplină libertate de spirit şi să se împotrivească oricărei influenţe. Care crede Cipolla că va fi rezultatul în asemenea condiţii?

— Cu asta, răspunse cavalerul, lucrul meu va fi puţin mai greu. Dar împotrivirea dumneavoastră nu va putea să schimbe rezultatul. Libertatea există, şi există şi voinţa; însă libertatea voinţei nu există, pentru că o voinţă care se bizuie pe libertatea ei nimereşte în gol. Sînteţi liber să scoateţi sau să nu scoateţi o carte. Dar dacă scoateţi una, o veţi scoate pe aceea care trebuie, şi asta cu atît mai sigur cu cît veţi încerca să lucraţi cu mai multă împotrivire.

Trebuie mărturisit că nu şi-ar fi putut alege vorbe mai nimerite ca să tulbure spiritele. Domnul cel cu împotrivirea şovăi nervos înainte de-a trage o carte. Scoase una şi vru imediat să vadă dacă era printre cele din buzunar.

— De ce? se miră Cipolla. De ce să facem lucrurile pe jumătate? Cum însă celălalt stăruia cu înverşunare, scamatorul spuse: *E servito*[68], cu un gest neobişnuit la el, ca de lacheu, şi, fără să se uite, arătă cele trei cărţi răsfirate în evantai.

Cartea din stînga era aceea care fusese scoasă.

Apărătorul libertăţii se aşeza la locul lui, mînios, în aplauzele sălii. În ce măsură Cipolla îşi sprijinea însuşirile lui înnăscute cu tertipuri de prestidigitator numai dracu poate să ştie. De bună seamă că era şi una, şi alta. Cert însă că ceea ce făcea el dezlănţuia curiozitatea şi oferea plăcerea de-a fi de faţă la un spectacol nemaipomenit, în care ieşea la iveală o măiestrie profesională de netăgăduit.

— *Lavora bene!*[69]

Vorba asta o auzeam mereu în preajma noastră, şi astă însemna izbînda justiţiei obiective asupra antipatiei şi răzvrătirii ascunse.

După ultimele lui succese, fragmentare, dar tocmai prin asta şi mai impresionante, Cipolla se întremase iar cu un coniac. Într-adevăr, ,,bea mult“, şi ăsta nu era tocmai frumos. Dar se vede că îi trebuiau rachiul şi tutunul ca să-şi păstreze şi să-şi împrospăteze puterea de încordare a spiritului, de care, după cum spusese chiar el, avea nevoie în multe privinţe. Şi, într-adevăr, arăta uneori foarte prost, cu ochii în fundul capului şi ostenit. Păhărelul îndrepta întotdeauna cumpăna, şi Cipolla începea iar să vorbească vioi şi cu ifos, în vreme ce fumul îi ţîşnea cenuşiu din plămîni. Ştiu sigur că după experienţa cu cărţile de joc a trecut la jocurile acelea de societate care se întemeiază pe însuşirile supra sau subraţionale ale firii umane, pe intuiţie şi comunicare „magnetică“, într-un cuvînt, pe o formă inferioară de revelaţie. Numai şirul amănunţit al experienţelor nu-l mai ştiu. De altfel, nici nu vreau să vă plictisesc cu descrierea acestora. Toată lumea le cunoaşte, toată lumea a luat parte măcar o dată la găsirea unor obiecte ascunse, la îndeplinirea unor acţiuni legate între ele şi a căror conducere se înfăptuieşte pe

68 Sînteți servit (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

69 Lucrează bine! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

căi necunoscute, de la organism la organism. La o asemenea privelişte, toată lumea, dînd din cap cu un uşor dispreţ, dar şi plină de curiozitate, a aruncat o privire în noianul echivoc, tulbure şi încîlcit al lucrurilor oculte care întotdeauna îndeamnă pe cel care le cercetează să le amestece în chip jignitor cu înşelătoria şi cu măsluiala, fără ca totuşi acest adaos să ştirbească partea de adevăr pe care o cuprinde ciudatul amalgam. Atîta numai pot să spun, că atunci cînd un Cipolla e regizorul şi actorul principal al misteriosului joc, toate aceste caractere se accentuează, şi impresia pe care şi unele şi altele o dau capătă mai multă adîncime. Cipolla şedea cu spatele la public în fundul scenei şi fuma, în timp ce în sală se puneau la cale în taină lucruri pe care trebuia să le îndeplinească, şi spectatorii îşi treceau din mînă în mînă vreun obiect pe care el trebuia apoi să-l scoată de unde fusese ascuns şi să-l aducă într-un anumit loc. Pe urmă a început spectacolul tipic în asemenea ocazii. Cipolla, cu capul pe spate şi cu o mînă întinsă, umbla în zigzag prin sală; cu cealaltă mînă ţinea pe unul dintre spectatori, care trebuia să-l urmeze supus cu trupul, dar cu gîndul trebuia să fie mereu aţintit la ceea ce fusese pus la cale fără ştirea lui Cipolla; acesta, cîteodată, se repezea ca mînat de un imbold puternic ; alteori se oprea parcă ascultînd ceva; era o dibuire ce uneori dădea greş, dar repede se îndrepta pe drumul cel bun. Rolurile păreau că s-au schimbat între ele, curentul mergea acuma tocmai dimpotrivă, şi artistul, vorbind într-una, arăta în chip stăruitor acest lucru. Partea care pricepea îndemnurile şi le înfăptuia, a cărei voinţă era curmată şi care îndeplinea o voinţă colectivă, mută şi plutind în aer, partea aceasta era acuma el, care mai înainte voise şi poruncise. Cipolla spunea că asta-i acelaşi lucru. Zicea că aptitudinea de-a te desface de tine însuţi ca sa ajungi o unealtă şi să asculţi de voinţa altuia în chip necondiţionat şi total este numai cealaltă faţă a aptitudinii de-a voi şi de-a porunci; este aceeaşi însuşire; porunca şi supunerea alcătuiesc împreună un singur principiu, o unitate de nedezlegat. Cine ştie să se supună ştie să şi poruncească, şi dimpotrivă. Fiecare din aceste idei este cuprinsă în cealaltă, aşa cum poporul şi conducătorul sînt cuprinşi unul în celălalt; întotdeauna, însă, munca trudnică şi istovitoare a înfăptuirii o săvîrşeşte numai conducătorul, întreprinzătorul, omul în care voinţa se preface în ascultare, şi ascultarea în voinţă, în care iau naştere şi una şi cealaltă şi deci duc la îndeplinire un lucru foarte greu. Cipolla repeta mereu, în chip stăruitor, că ceea ce face el e nemaipomenit de greu,

asta de bună seamă ca să explice de ce avea atîta nevoie de întăritoare şi de ce se întorcea aşa de des la păhărel.

Umbla încoace şi încolo cu o privire de vizionar, condus şi purtat de tainica, voinţă colectivă. A scos un ac de păr cu nestemate din pantoful unei englezoaice, unde fusese ascuns, şi l-a dus, după o clipă de gîndire, unei alte doamne, era tocmai *signora* Angiolieri, şi i l-a dat, punînd un genunchi în pămînt şi rostind nişte vorbe care se vedea că erau gîndite mai dinainte şi, cu toate ca uşor de înţeles, totuşi nu tocmai limpezi, căci erau în franceză.

— Vă fac cadoul acesta drept dovadă a veneraţiunii mele, spuse el.

Parcă era ceva răutăcios în asprimea acestor vorbe; şi deodată s-a deschis o prăpastie între dorinţa de-a vedea săvîrşindu-se fapte miraculoase şi dorinţa ca omul acesta îngîmfat să sufere o înfrîngere. Ciudat era cum Cipolla, în genunchi în faţa doamnei Angiolieri, stăruia cu vorbe ispititoare să i se recunoască însărcinarea ce-i fusese dată.

— Trebuie să spun ceva, vorbi el, şi simt profund ceea ce am de spus. Simt însă totodată că dacă mi-aş rosti gîndurile, ar părea neadevărate. Să nu cumva să-mi veniţi în ajutor, făcîndu-mi semn fără să vreţi! strigă el deodată, deşi sau tocmai din pricină că asta şi nădăjduia, fără îndoială... *Pensez très fort!*[70] spuse el deodată într-o franceză stricată, şi îndată fraza de adineauri izbucni de pe buzele lui în italieneşte, însă în aşa fel, că lăsa să alunece substantivul de la urmă în limba înrudită, pe care se vedea că n-o stăpîneşte bine, şi rosti în loc de *„verierazione“ „vénération“* cu o nazalizare imposibilă.

A fost un succes numai în parte, dar care, după isprăvile de adineauri, găsirea acului, înmînarea lui *signorei* Angiolieri şi căderea în genunchi, a avut aproape un efect mai mare decît izbînda fără cusur pe care o dobîndise şi a stîrnit aplauze puternice.

Cipolla se ridică ştergîndu-şi fruntea de sudoare, înţelegeţi că istoria cu acul este numai un exemplu pe care-l dau de felul cum lucra el şi pentru că mi-a rămas

---

70 Concentrați-vă gîndurile! (în limba franceză în orgininal) (n.r.).

mai bine în minte. A mai făcut şi alte experienţe, care au durat o bună bucată de vreme, şi care aveau la temelie acelaşi principiu, dar exprimat în forme felurite, cu improvizaţii de acelaşi soi, la care îi dădea ajutor şi contactul lui necontenit cu publicul. Mai ales persoana gazdei noastre îl inspira; i-a ghicit chiar tot felul de lucruri în chip într-adevăr uimitor.

— Nu pot să trec cu vederea, *signora*, îi spuse el, că aveţi ceva cu totul deosebit, un lucru de mare cinste. Cine ştie să vadă zăreşte în jurul frumoasei dumneavoastră frunţi o strălucire care, dacă nu mă înşel, odinioară a fost mai puternică decît acuma, o strălucire ce păleşte, încetul cu încetul... Nu! nici o vorbă: să nu-mi daţi nici un indiciu! Şedeţi lîngă soţul dumneavoastră, aşa este? se întoarse el către tăcutul domn Angiolieri. Sînteţi soţul doamnei şi fericirea dumneavoastră este desăvîrşită. În această fericire însă se înalţă amintiri... amintiri princiare... trecutul, *signora*, mi se pare că joacă în viaţa dumneavoastră şi astăzi un rol însemnat. Aţi cunoscut un rege... n-aţi întîlnit cîndva un rege în drumul vieţii dumneavoastră?

— Nu, nu, răspunse în şoaptă împărţitoarea supei noastre zilnice, şi ochii ei negri, cu reflexe de aur, sticliră pe faţa de o paloare nobilă.

— Nu? Aşa e, nu un rege, am vorbit oarecum necioplit, neclar. Nu un rege şi nici un prinţ, şi totuşi un prinţ, un rege al unor ţinuturi mai înalte. Aţi stat odinioară în preajma unui mare artist... Vreţi să mă contraziceţi, dar nu puteţi să mă contraziceţi, cu totul, doar numai pe jumătate. A fost o artistă, o artistă mare, vestită în lumea întreagă, de-a cărei prietenie v-aţi bucurat în frageda dumneavoastră tinereţe şi a cărei amintire sfîntă acoperă şi transfigurează toată viaţa dumneavoastră... Numele? E nevoie oare să vă spun numele a cărui glorie de multă vreme e legat de acela al patriei şi care e nemuritor? Eleonora Duse, încheie el domol şi solemn.

Doamna Angiolieri dădu din cap copleşita. Aplauzele care izbucniră parcă ar fi fost o manifestaţie naţională. Aproape toţi cei din sală ştiau de trecutul faimos al doamnei Angiolieri şi puteau deci să prețuiască asa cum se cuvine intuiția cavalerului, în primul rînd oaspeţii vilei Eleonora. Mai rămînea întrebarea în ce măsură ştiuse el mai dinainte toate acestea şi dacă nu cumva le-o fi aflat cînd

sosise în Torre şi o fi întrebat ba de una, ba de alta, aşa cum cerea meseria lui... Dar n-am nici un motiv să pun la îndoială cu argumente raţionale nişte însuşiri care i-au fost fatale chiar sub ochii noştri...

A urmat apoi o pauză, şi artistul nostru s-a retras în culise. Mărturisesc că aproape chiar de cînd am început să povestesc m-am temut de acest punct al istorisirii. De multe ori, să citeşti gîndurile oamenilor nu e greu, iar în cazul acesta e chiar foarte uşor.

Negreşit că mă veţi întreba de ce n-am plecat atunci, şi mă văd nevoit să vă rămîn dator cu răspunsul. Nu înţeleg de ce n-am făcut-o şi nici nu ştiu ce să spun. Trebuie să fi fost unsprezece trecute, desigur că era chiar mai tîrziu decît atîta; copiii adormiseră. Experienţele de la urmă îi plictisiseră, şi natura îşi cerea dreptul ei. Dormeau pe genunchii noştri, fetiţa pe ai mei, băieţaşul pe ai mamei. Pe de o parte era bine, pe de alta însă acesta era un motiv mai mult să ne fie milă de dînşii şi să-i ducem la culcare. Vă încredinţez că am vrut să facem asta, am vrut cu tot dinadinsul, i-am trezit şi le-am spus că acuma e fără îndoială vremea să ne ducem acasă. Dar împotrivirea lor a început chiar în clipa cînd au deschis ochii, şi ştiţi doar şi dumneavoastră că e greu să biruieşti necazul pe care-l simt copiii cînd e vorba să plece de la un spectacol înainte de sfîrşit. Protestau spunînd că le plăcea grozav scamatorul, că nu puteam să ştim ce are să mai vină, că să aşteptăm măcar să vedem cu ce are să înceapă iar, că pînă atunci au să mai doarmă ei oleacă, dar numai să nu se întoarcă de pe acuma acasă şi să se culce, iar minunăţiile de aici să continue fără dînşii!

Am primit să mai rămînem, dar numai deocamdată, doar cîteva clipe. Sigur că acest lucru nu-i de iertat, dar şi de explicat e aproape tot atît de greu. Ne-am închipuit oare că, o dată ce-am făcut greşeala şi-am adus copiii, trebuia să stăm pînă la sfîrşit? Asta nu-i de ajuns. Ne plăcea şi nouă să mai rămînem? Da si nu; sentimentele noastre fată de *cavaliere* Cipolla eru foarte amestecate, dar aceste sentimente păreau, dacă nu mă înşel, ale întregii săli, şi totuşi nimeni nu pleca. Eram oare sub puterea unei fascinaţii, ce pornea de la omul acesta, care-şi cîştiga pîinea într-un chip aşa de ciudat, fascinaţie existînd în afara oricărei scamatorii şi amorţindu-ne voinţa?

Tot aşa de bine se poate spune că era la mijloc numai curiozitatea. Toţi voiau să ştie în ce fel are să se desfăşoare un spectacol care începuse aşa cum începuse şi, pe lîngă asta, chiar Cipolla, înainte de-a părăsi scena, dăduse a înţelege că nu-şi golise sacul şi că aveau să vină lucruri şi mai straşnice.

Dar nu era asta, sau asta nu era tot. Mai nimerit ar fi ca la întrebarea de ce n-am plecat atunci să răspundem cu altă întrebare, şi anume de ce nu plecasem mai demult din Torre? După părerea mea asta-i una şi aceeaşi întrebare şi, ca să ies din încurcătură, aş putea pur şi simplu să spun că am şi răspuns la ea. Aici se întîmpla acelaşi lucru ciudat şi interesant şi tot aşa de neplăcut, de supărător şi apăsător care ne întîmpinase mereu de cînd venisem la Torre, ba chiar într-o măsură şi mai mare: în sala asta se adunaseră parcă toate lucrurile ciudate, tulburătoare şi interesante care copleşiseră şederea noastră aici. Omul pe care-l aşteptam acum să se întoarcă ni se părea că întruchipează în el toate acestea; şi, o dată ce nu plecasem cu totul, ar fi fost nelogic să plecăm acuma, ca să zic aşa, numai în parte. Luaţi asta dacă vreţi drept o explicaţie a faptului că am rămas pe loc. O explicaţie mai bună nu pot să dau...

Pauza, care trebuia să fie de zece minute, a durat aproape douăzeci. Copiii, treji acuma şi încîntaţi că i-am lăsat să mai stea, au petrecut bine şi în acest răstimp. Au luat din nou legăturile cu sfera populara, cu Antonio, cu Guiscardo, cu omul care închiria bărcile. Cu mîinile pîlnie la gură, strigau către pescari urări pe care le învăţaseră de la noi: „Mîine să vă fie plin năvodul!“ „Să prindeţi o mulţime de peşti!“

Îl strigau pe Mario, chelnerul de la *Esquisito*:

— *Mario, una cioccolata e biscotti!*[71]

Şi Mario, de data asta, i-a auzit şi le-a răspuns zîmbind:

— *Subito!*[72]

---

71 Mario, o ciocolată și pișcoturi! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

72 Imediat! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

Mai tîrziu am avut prilejul să ne aducem aminte de zîmbetul acesta prietenesc, cam distrat parcă şi melancolic.

Pauza a trecut, a răsunat gongul, publicul s-a adunat iar în sală, şi copiii s-au aşezat cuminţi la locurile lor, atenţi şi cu mîinile pe genunchi. Scena rămăsese deschisă. Cipolla a intrat zvîcnind din şolduri şi a început îndată a doua serie de experienţe, vorbind ca un conferenţiar.

Şi acum trebuie să vă spun că acest ghebos plin de ifose era cel mai straşnic hipnotizator pe care l-am văzut vreodată. Dacă aruncase cu praf în ochii oficialităţii în ce priveşte natura reprezentaţiilor lui şi se dăduse drept scamator, făcuse asta desigur numai ca să ocolească anumite dispoziţii poliţieneşti care opresc exercitarea profesională a acestor însuşiri. Poate că ascunderea asta de formă este un obicei al ţării şi totul e de fapt tolerat sau pe jumătate tolerat. Oricum ar fi, scamatorul, chiar de la început, dăduse a înţelege care-i adevărata faţă a isprăvilor lui, şi acum a doua parte a programului său era de-a dreptul şi în întregime alcătuită din experienţe menite să arate cum voinţa se poate sustrage sau cum se poate impune, deşi, în vorbă, el păstra aparenţa că totul ar fi scamatorie. Într-un şir de experienţe ciudate, tulburătoare, uimitoare, care pe la miezul nopţii erau încă în toi, am putut să vedem toate fenomenele, de la cele imperceptibile pînă la cele uluitoare, pe care le oferă acest domeniu firesc, dar misterios; la amănuntele caraghioase publicul aplauda, rîdea, dădea din cap, se bătea cu palmele pe genunchi; spectatorii, hotărît, erau sub influenţa unei personalităţi puternice şi sigure de ea însăşi, şi totuşi, după cum mi-s-a părut mie cel puţin, toţi aveau şi un sentiment de împotrivire faţă de umilinţa pe care le-o dădeau triumfurile lui Cipolla.

Două lucruri jucau un rol de frunte în aceste triumfuri: păhărelul întăritor şi cravaşa, cu mînerul în chip de gheară. Păhărelul îi înfierbînta mereu demonica putere, care, altfel, ar fi fost ameninţată să se stingă; asta ar fi putut să-l facă omeneşte simpatic dacă n-ar fi fost celălalt lucru, acel umilitor simbol al stăpînirii sale, cravaşa aceea şuierînd prin aer, sub care ne îngrămădea îngîmfarea lui şi a cărei colaborare nu stîrnea simţiri mai blajine decît acelea ale unei subjugări însoţite de uimire şi de împotrivire. Avea el nevoie de asta? Ne mai cerea oare

compătimire? Voia să aibă totul? Mi s-a întipărit în minte o vorbă de-a lui, care mă făcea să bănuiesc acest lucru. A spus-o atunci cînd, la apogeul experienţelor, adusese în stare de catalepsie pe un tînăr care i se pusese la dispoziţie şi care încă de la început se dovedise a fi un subiect foarte sensibil faţă de asemenea influenţe; somnul cataleptic era atît de puternic, încît nu numai că cel adormit şedea cu ceafa pe speteaza unui scaun şi cu picioarele pe speteaza altuia, dar Cipolla s-a aşezat pe el fără ca trupul să se îndoaie, rămînînd ţeapăn şi tare ca o scîndură. Priveliştea ghebosului în redingotă de gală şezînd pe trupul încremenit era nemaipomenită şi înfiorătoare; publicul, închipuindu-şi că jertfa acestei ştiinţifice distracţii suferă, arăta milă.

— *Poveretto!* Sărăcuţul! strigară cîteva glasuri înduioşate.

— *Poveretto*... îi îngînă cu ironie amară Cipolla. Nu lui trebuie să-i spuneţi aşa, domnilor! *Sono io il poveretto*! Eu sufăr toate.

Am înghiţit lecţia. Fie şi aşa, poate că într-adevăr el îndura toate greutăţile spectacolului şi poate că luase asupra lui şi durerile de pîntece care-l făcuseră pe Giovanotto să se strîmbe. Dar aparenţa era tocmai dimpotrivă şi nu eşti îndreptăţit de loc să spui *poveretto* cuiva care suferă pentru umilinţa altora.

Am luat-o înainte şi am lăsat cu totul deoparte ordinea în care au fost făcute experienţele. Mi-i plin capul şi acuma de isprăvile cavalerului, atîta numai că nu le ştiu şirul, şi de altfel asta nici nu are vreo însemnătate. Ştiu însă că isprăvile cele mari şi amănunţite, care au stîrnit cele mai multe aplauze, m-au impresionat mai puţin decît altele, mai repezi şi mai mărunte. Fenomenul tînărului folosit în chip de bancă mi-a venit în minte numai din cauza mustrării pe care ne-a făcut-o Gipolla cu acest prilej. Faptul însă că unei doamne mai în vîrstă, adormită pe un scaun de paie, Gipolla i-a insuflat iluzia că face o călătorie în India şi că ea a povestit în transă aventurile ei pe uscat şi pe apă m-a preocupat mult mai puţin şi nu mi s-a părut aşa de grozav cum mi s-a părut, îndată după pauză, faptul că un domn spătos şi înalt, milităros la înfăţişare, nu şi-a mai putut ridica braţul numai fiindcă ghebosul i-a dat de veste că n-are să-l mai poată ridica şi, spunînd asta, a lovit aerul cu cravaşa. Văd şi acuma faţa acelui mustăcios şi zdravăn *colonnello* zîmbitor, dar strîngînd din dinţi în timp ce se străduia să-şi capete din nou

libertatea mişcărilor. Ce fenomen ciudat! Se vedea că vrea, dar nu poate. Probabil însă că nu putea să vrea şi probabil că era aici aceeaşi înnăbuşire a voinţei în ea însăşi care amorţea libertatea şi pe care îmblînzitorul nostru o prezisese ironic adineauri domnului din Roma.

Încă şi mai puţin pot să uit scena cu doamna Angiolieri, de un comic fantastic şi tulburător. Cavalerul desigur că observase chiar de la cea dintîi privire prin sală eterica lipsă de împotrivire a doamnei Angiolieri faţă de puterea lui. Literalmente a smuls-o de pe scaun printr-o pură vrajă, a scos-o din rîndul ei, spunîndu-i totodată domnului Angiolieri, pentru a lumina mai bine experienţa, s-o strige pe nume pe soţia lui, ca să arunce oarecum în balanţă greutatea existenţei şi a drepturilor sale şi pentru ca glasul soţului să ţină treaz în sufletul soţiei tot ce ar fi putut să-i apere virtutea împotriva duhurilor rele. Dar a fost degeaba! Cipolla, la o oarecare depărtare de cei doi soţi, a şuierat scurt cravaşa şi, îndată, gazda noastră a tresărit tare şi şi-a întors faţa spre dînsul.

— Sofronia! a strigat atunci domnul Angiolieri (nu ştiusem că pe doamna Angiolieri o chema Sofronia), şi avea dreptate să strige, fiindcă vedeam cu toţii că era primejdios să zăbovească; chipul soţiei lui privea ţintă spre afurisitul de cavaler.

Acesta, cu cravaşa atîrnată de braţ, mergînd de-a-ndaratelea, şi-a întins către jertfa lui mîinile şi a început să-şi mişte degetele lungi galbene ca şi cum i-ar fi făcut semn să vină şi ar fi tras-o înspre el. Doamna Angiolieri, de o sclipitoare paliditate, s-a sculat de pe scaun, s-a întors către cel care-o vrăjea şi a început să meargă înspre dînsul parcă plutind. Privelişte spectrală şi funestă! Cu o privire de lunatică, cu braţele ţepene, cu mîinile ei frumoase uşor ridicate de la încheieturi şi cu picioarele parcă lipite unul de altul, s-a ridicat încet de la locul ei şi s-a strecurat către cel care o chema...

— Strigaţi-o, vă rog, strigaţi-o! spuse omul acesta îngrozitor.

Şi domnul Angiolieri strigă cu glas slab:

— Sofronia!

A strigat-o aşa de mai multe ori şi văzînd că nevastă-sa se îndepărta tot mai tare de el, şi-a pus o mînă pîlnie la gură, în timp ce cu cealaltă tăcea semn. Dar biata voce a dragostei şi a datoriei se lovea fără putere de spatele celei pierdute, şi doamna Angiolieri, plutind lunatic, ameţită şi fără să audă nimic, înainta, alunecînd prin mijlocul sălii, către uşa de ieşire, de unde îi făcea semn ghebosul. Aveai hotărît impresia că, dacă acesta ar fi vrut, ea l-ar fi urmat pînă la capătul lumii.

— *Accidente!*[73] strigă domnul Angiolieri, speriat de-a binelea cînd văzu că a ajuns la uşa sălii, şi se repezi după dînsa.

Dar, chiar în aceeaşi clipă, cavalerul lepădă oarecum cununa victoriei şi curmă totul.

— Destul, *signora*, vă mulţumesc, spuse el; oferi braţul cu teatral cavalerism doamnei Angiolieri, căzută parcă din nori, şi o duse înapoi la soţul ei.

— Domnul meu, spuse Cipolla, iată-vă soţia. V-o dau iarăşi în mîinile dumneavoastră, neatinsă, o dată cu toate urările mele. Păziţi din toate puterile bărbăţiei dumneavoastră o comoară care este numai a dumneavoastră şi fiţi cu mai mare băgare de seamă gîndindu-vă că există puteri mai tari decît raţiunea şi decît virtutea şi care numai rareori sînt însoţite de mărinimie şi abnegaţie.

Bietul domn Angiolieri, tăcut şi chel! Nu prea îţi făcea impresia, cînd te uitai la el, că ar fi putut să-şi apere fericirea chiar şi de nişte puteri mai puţin drăceşti decît acestea, care, pe lîngă că erau cumplite, mai erau şi batjocoritoare. Cavalerul, grav şi fudul, se întoarse iar pe scenă, însoţit de aplauzele sporite de elocvenţa lui. Cred că nu mă înşel dacă spun că prin această izbindă autoritatea îi crescuse atît de tare, încît ar fi putut să-i facă pe spectatori să şi danseze, da, să şi danseze. Chiar aşa a şi fost. Pentru ca să se întîmple asta, a trebuit desigur o anumită degenerescentă, o anumită tulburare a spiritelor la vremea aceasta tîrzie de noapte, o destrămare ca la beţie a rezistenţei critice, care pînă acuma se apărase de bine, de rău de influenţa omului aceluia neplăcut. Desigur că el

---

73 Ei, al dracului! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

avusese mult de luptat pînă să-şi desăvîrșească dominaţia, mai ales cu împotrivirea domnului aceluia tînăr din Roma, care, cu cerbicia lui morală, ar fi pus această dominaţie în primejdie. Dar cavalerul ştia să înfrunte asemenea primejdii şi să-şi aleagă, cu iscusinţă, punctul celei mai slabe rezistenţe drept ţintă a atacurilor sale. De aceea a stîrnit frenezia dansului mai întîi în tînărul care îşi pierdea uşor cunoştinţa şi pe care puţin mai înainte îl adusese în stare de rigiditate. Tînărul acesta, cînd Cipolla se uita la el, tresărea ca fulgerat, îşi repezea pieptul înainte şi, cu mîinile lipite de cusătura pantalonilor, cădea într-un fel de somnambulism milităros şi îţi dădeai seama îndată că era gata să săvîrşească orice neghiobie care i s-ar fi poruncit. Această supunere îi plăcea, se vede, şi îşi pierdea bucuros puţina personalitate pe care o avea, pentru că mereu se oferea să fie obiect de experienţă şi socotea probabil că e o cinste să arate cît de repede se desperstonalizează şi îşi pierde voinţa. Şi acuma, la fel, s-a urcat pe scenă şi doar o lovitură de cravaşă în aer a fost de ajuns ca să înceapă, la îndemnul cavalerului, să danseze un step şi, ca în extaz, cu ochii închişi şi legănîndu-şi capul, să-şi arunce în toate părţile picioarele lui firave.

Asta se vede că-i distra pe toţi şi n-a trecut mult şi alte persoane, un tînăr mai sărăcăcios şi altul mai bine îmbrăcat, au început să danseze unul de o parte şi altul de cealaltă. Domnul de la Roma s-a ridicat şi a întrebat, cu înfruntare în glas, dacă Cipolla se crede în stare să-l facă şi pe el să danseze chiar dacă nu vrea.

— Chiar dacă nu vreţi! răspunse Cipolla cu un ton pe care nu-l uit nici acuma.

Vorbele acestea: *„Anche se non vuole",* îmi sună şi acuma în urechi. Şi lupta a început. Cipolla, după ce a sorbit un păhărel şi şi-a aprins o ţigară, l-a pus pe domnul din Roma să stea în mijlocul sălii, pe cărarea dintre scaune, cu faţa către uşa de ieşire din fundul sălii; el, la oarecare depărtare în spatele lui, a dat o data cu cravaşa în aer şi a spus poruncitor:

— *Balla!*[74]

74 Dansează! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

Adversarul lui nici nu s-a mişcat.

— *Balla!* a repetat cu hotărîre cavalerul şi a plesnit din degete.

Vedeam cum tînărul îşi înfunda gîtul în guler şi în acelaşi timp ridica uşor o mînă in sus şi un picior îi zvîcnea. Semnele acestea ale unei spasmodice ispite, care uneori sporea şi alteori iar se domolea, au durat cîtăva vreme. Toţi îşi dădeau seama că aici trebuia învinsă o împotrivire dinainte chibzuită, o înverşunare eroică. Acest viteaz voia să apere onoarea speciei umane, zvîcnea, dar nu dansa, şi încercarea a ţinut atît de mult, încît cavalerul s-a văzut nevoit să-şi împartă atenţia; din cînd în cînd se întorcea spre cei care ţopăiau pe scenă, şuiera cu cravaşa către ei ca să-i ţină în frîu şi totodată spunea publicului că dansatorii nu vor simţi după aceea nici o oboseală, oricît de mult ar dansa, fiindcă de fapt nu ei, ci el dansează. Pe urmă îşi înfigea din nou privirea în ceafa domnului din Roma, ca să ia cu asalt fortăreaţa şi voinţa care înfrunta puterea lui dominatoare.

Vedeam cum fortăreaţa asta se clătina sub loviturile lui necontenite şi strigătele lui îndelung repetate, vedeam asta cu un interes obiectiv, care nu era lipsit totuşi de oarecare elemente afective, de părere de rău şi de o crudă satisfacţie. După cîte înţelegeam eu, acest domn era învins de negativitatea poziţiei lui de luptă. De bună seamă că nu poţi să trăieşti sufleteşte fără să vrei ceva. A nu voi să faci un lucru nu poate fi un conţinut durabil de viaţă. A nu voi şi a nu mai voi în general, dar a face totuşi ceea ce se cere, acestea sînt fenomene poate prea apropiate între ele ca să nu pună în încurcătură ideea de libertate însăşi, şi în acest sens se îndreptau şi cuvintele convingătoare pe care cavalerul le împletea cu loviturile cravaşei şi cu poruncile, amestecînd influenţe care alcătuiau secretul lui cu altele, tulburător psihologice.

— *Balla!* spunea el. Cine-ar fi în stare să se chinuiască în halul acesta? Asta spui tu că e libertate, siluirea asta a propriului tău eu? *Una ballatina!*[75] Nu vezi că te furnică în mîini şi în picioare =? Ce bine ar fi dacă le-ai lăsa să facă ce vor! Uite că ai şi început să dansezi! Nu mai există nici o împotrivire, începe chiar să fie o plăcere!

---

75 Un pas de dans! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

Aşa şi era. Zvîcnelile şi smuciturile în trupul „rezistentului“ se făceau tot mai puternice. A început să dea din mîini, din picioare, şi deodată toate încheieturile i s-au destins; şi-a smucit membrele şi a pornit să danseze, şi cavalerul l-a mînat şi pe el pe scenă, alături de celelalte marionete. Îi vedeam bine faţa. Zîmbea larg, cu ochii pe jumătate închişi, în timp ce se „bucura“. Încercai chiar un fel de mîngîiere cînd vedeai că acum se simţea mai bine decît adineauri, cînd făcea pe mîndrul...

„Cazul“ lui se poate spune că a făcut senzaţie. Cu el s-a spart gheaţa, şi triumful lui Cipolla a ajuns la culme; varga vrăjită a lui Circe[76], cravaşa aceea şuierătoare cu mînerul ca o gheară, domnea în chip absolut. La vremea la care am ajuns acum, adică după miezul nopţii, pe scenă dansau vreo opt sau zece persoane, dar şi în sală erau mulţi care se legănau, şi o anglo-saxonă, cu ochelari şi cu dinţi lungi, s-a sculat de la locul ei, fără ca maestrul nici măcar să se fi uitat la dînsa, a venit pe cărarea dintre bănci, în mijlocul sălii, şi a început să danseze o *tarantella*[77]. În vremea asta Cipolla şedea alene pe un scaun de paie în stînga scenei, sorbea fumul ţigării şi îl sufla apoi cu aroganţă printre dinţii lui urîţi. Îşi legăna vîrful piciorului şi, din cînd în cînd, rîdea, scuturîndu-şi umerii, şi se uita prin sala dezlănţuită; uneori se întorcea într-o parte şi şuiera cu cravaşa către vreun dansator care o lăsase mai domol cu bucuria ţopăielii. Copiii nu dormeau. Mi-i ruşine să mai pomenesc de asta. Nu era bine să fii acolo, pentru ei cel puţin, şi faptul că încă nu-i dusesem acasă mi-l explic doar numai aşa, că ne cuprinsese şi pe noi indolenţa generală care domnea la această vreme de noapte. Ne era acum totuna. Noroc că ei nu-şi dădeau seama de păcătoşenia acestui spectacol. Nevinovăţia lor se bucura mereu de îngăduinţa nemaipomenită pe care le-o dădusem să vadă un spectacol ca acesta, o reprezentaţie a unui scamator. Din cînd în cînd mai dormiseră cîte-un sfert de ceas pe genunchii noştri, şi acuma, cu obrajii roşii şi ochii îmbătaţi, rîdeau din toată inima cînd vedeau cum scamatorul îi face pe oameni să ţopăie. Nici nu-şi închipuiseră că are să fie aşa de nostim, şi ori de cîte ori se aplauda băteau şi ei veseli din mînuţe, cu stîngăcie. Au sărit în sus de bucurie cînd Cipolla i-a făcut semn lui Mario, prietenul lor Mario de la *Esquisito*, i-

76 Personaj din *Odiseea* lui Homer, vrăjitoare care l-a atras în mrejele ei pe Ulisse (n.r.).

77 Dans popular italian din Napoli (n.r.).

a făcut semn aşa cum scrie la carte, ţinîndu-şi mîna înaintea nasului şi, rînd pe rînd, întinzînd şi îndoind degetul arătător.

Mario a dat ascultare semnalului. Îl văd şi acum cum se urca pe treptele scenei către Cipolla, care făcea mereu semn cu degetul, după tipicul grotesc obişnuit. O clipă tînărul a şovăit, mi-aduc aminte şi de asta foarte bine. Stătuse toată seara cu braţele încrucişate sau cu mîinile în buzunarele vestei, rezemat de un stîlp de lemn, la marginea sălii, în stînga noastră, acolo unde stătea şi Giovanotto, cel cu frizura războinică. După cît văzusem, urmărise spectacolul cu atenţie, dar fără multă veselie, şi numai Dumnezeu ştie cu cîtă înţelegere. Faptul că era acum poftit să ia parte la experienţă se vedea bine că nu-i făcea plăcere. Totuşi era foarte firesc să asculte de semnul lui Cipolla. Chiar meseria lui îl îndemna să asculte. Şi afară de asta ar fi fost o imposibilitate spirituală ca un băiat cum era el să nu dea ascultare semnului unui om care trona plin de succes, aşa cum trona Cipolla în clipa aceea. De voie, de nevoie, s-a desprins de stîlp, a mulţumit celor din faţa lui, care, întorcînduse îi făceau loc să treacă, şi s-a urcat pe scenă cu un zîmbet de îndoială pe buzele lui groase.

Închipuiţi-vă un băiat de vreo douăzeci de ani, nu prea înalt, cu părul tuns scurt, cu fruntea joasă şi pleoape prea grele pe ochii cenuşii, cu răsfrîngeri verzi şi galbene. Asta ştiu bine, pentru că vorbisem de multe ori cu dînsul. Partea de sus a feţei, cu nasul cam turtit şi plin de pistrui, ieşea mai puţin la iveală decît partea de jos, dominată de buzele groase, printre care, cînd vorbea, se vedeau dinţii umezi; şi aceste buze răsfrînte, împreună cu ochii învăluiţi dădeau chipului său o melancolie primitivă, ce fusese chiar pricina care ne făcuse de la început să-l privim cu interes. De brutalitate în expresie nici nu poate fi vorba; asta ar fi tăgăduit-o gingăşia şi fineţea neobişnuită a mîinilor lui, care păreau nobile şi printre meridionali, şi de care îţi făcea plăcere să te laşi servit.

Îl cunoşteam omeneşte, fără să-l cunoaştem personal, dacă mi-i îngăduit să fac această deosebire. Îl vedeam aproape în fiecare zi şi prinsesem oarecare simpatie faţă de felul lui de a fi, visător, ca al unui om cu gîndul în altă parte, un fel de-a fi corijat însă repede de el printr-o deosebită serviabilitate, era o serviabilitate gravă, pe care doar cel mult copiii o făceau să zîmbească, nu ursuză,

dar fără nici o linguşire, fără amabilitate voită, sau, mai bine zis, care renunţase la amabilitate şi de bună seamă nu mai trăgea nădejde să placă. Figura lui ne-ar fi rămas în orice caz în minte; era una din acele amintiri de călătorie mărunte, dar pe care le ţii minte mai bine decît pe altele mai însemnate. Despre viaţa lui însă nu ştiam decît că tată-său era un mic funcţionar la primărie, iar mamă-sa, spălătoreasă.

Vesta albă pe care o purta cînd servea îl prindea mai bine decît costumul cam ponosit, de stofă subţire, cu care urca acuma pe scenă; n-avea guler, ci un fular de mătase, de o culoare bătînd în mai multe ape şi peste ale cărui capete îşi încheiase vesta. Ajunse în faţa cavalerului, dar acesta făcea mereu semne încovoindu-şi degetul înaintea nasului, aşa încît Mario trebui să se apropie şi mai mult, chiar lîngă genunchii lui Cipolla, lîngă fotoliul pe care acesta şedea şi de unde acum îşi întinse braţele şi, prinzîndu-l pe Mario, îl întoarse către sală, astfel încît puteam să-i vedem chipul. Îl măsură apoi cu privirea din cap pînă în picioare, pe îndelete, dominator şi vesel:

— Ce-i asta, *ragazzo mio?*[78] spuse el. Aşa de tîrziu facem cunoştinţă? Trebuie să ştii însă că eu te cunosc de mult... Da, da, te-am văzut de mult şi mi-am însemnat în minte toate minunatele însuşiri pe care le ai. Cum de-am putut oare să te uit? Am atîtea treburi... Dar ia spune, cum te cheamă? Numai numele de botez spune-l.

— Mario mă cheamă, răspunse domol tînărul.

— A! Mario, foarte bine. Numele acesta se întîlneşte des. E un nume răspîndit. Un nume antic, unul din numele care ţin mereu treze tradiţiile eroice ale patriei. Bravo, salve!

Şi, ridicîndu-şi din umărul lui strîmb braţul, îşi întinse pieziş mîna cu palma deschisă, salutînd ca romanii. Că se cam cherchelise nu era de mirare; vorbea ca şi pînă atunci, limpede şi curgător, dar acuma, în toată purtarea lui, ca şi în tonul cu care îşi rostea cuvintele, aveai senzaţia de ghiftuială, de obrăznicie şi de semeţie.

---

78 Tinere (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

— Foarte bine ai făcut, dragă Mario, urmă el, că ai venit astă-seară şi e frumos din partea ta că ţi-ai pus un fular aşa de arătos; îţi sade straşnic de bine şi desigur că are să placă şi fetelor, fetelor frumoase din Torre di Venere...

De la locurile în picioare, cam de acolo unde stătuse şi Mario, se auzi un rîset; rîdea Giovanotto, cel cu frizura războinică. Stătea cu haina pe spate şi hohotea, grosolan şi batjocoritor.

Mi s-a părut că Mario dă din umeri. A făcut în orice caz o mişcare bruscă. Poate că tresărise într-adevăr, şi mişcarea din umeri fusese numai o tîrzie deghizare prin care voia să arate că puţin îi păsa şi de fular şi de sexul frumos.

Cavalerul s-a uitat în treacăt prin sală.

— De-acela nici nu ne sinchisim, spuse el; e gelos, probabil, din pricina trecerii pe care o are la fete fularul tău, poate şi din pricină că noi, aici sus, adică tu şi cu mine, stăm de vorbă prieteneşte. Dacă are poftă, imediat îi aduc aminte de durerea lui de burtă de adineauri. Asta pentru mine e foarte uşor. Dar, ia spune, Mario, astă-seară mai petreci şi tu puţintel... Şi ziua ai serviciu într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Într-o cafenea, răspunse tînărul.

— A! Într-o cafenea! Aici n-a nimerit-o Cipolla. Va să zică eşti un *cameriere*, un paharnic, un *Ganymed*[79]*,* îmi place, e şi asta o amintire din antichitate, *salvietta!*[80]

Şi cavalerul întinse iar mîna în sus, în chip de salut, ceea ce stîrni bucurie în public.

Zîmbi şi Mario.

— Mai demult, adăugă Mario, cu dorinţa de a spune adevărul, am lucrat cîtăva vreme într-o prăvălie, la Portoclemente.

---

79 În mitologia elină, paharnicul zeilor (n.r.).

80 Salutare! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

În vorbele lui era ceva din dorinţa pe care o simte orice om ca să dea ajutor la o prezicere, s-o facă să se îndeplinească.

— Ei vezi! Într-o prăvălie de mărunţişuri?

— Cu perii şi cu piepteni, răspunse Mario, ocolind întrebarea.

— Am spus eu că n-ai fost întotdeauna un Ganymed, cu şervetul subsuoară. Cipolla, chiar cînd nu nimereşte, trezeşte cel puţin încredere. Ia spune, ai încredere în mine? Gest nelămurit. Un răspuns numai pe jumătate, spuse Cipolla. După cum văd, e greu să-ţi cîştige cineva încrederea. Uite, nici chiar mie nu mi-i tocmai uşor. Zăresc pe faţa ta o umbră, parcă o mîhnire, *un tratto di malinconia..*[81]. Ia spune, şi-l luă stăruitor de mînă pe Mario, eşti necăjit?

— *Nossignore!*[82] răspunse acesta repede şi fără şovăială.

— Eşti necăjit, spuse şi mai hotărît scamatorul, cu glas autoritar. Ce, crezi că n-am văzut? Pe Cipolla nu-l înşeli cu una, cu două! Şi desigur că-i vorba de vreo fată. Din pricina dragostei eşti necăjit.

Mario clătina cu putere clin cap. În aceeaşi clipă, lîngă noi, a răsunat iar rîsul brutal al lui Giovanotto. Cavalerul a ascultat o clipă. Ochii îi rătăceau prin aer, dar rîsul l-a prins cu urechea, şi după aceea, cum mai făcuse pînă acum de vreo două-trei ori, în timp ce vorbea cu Mario, a şuierat cam peste umăr cu cravaşa către trupa lui de dansatori, pentru ca zelul lor să nu se potolească. În clipa asta însă partenerul lui era cît pe-aci să plece, fiindcă deodată a tresărit, s-a întors şi a început să coboare treptele. Ochii îi erau roşii. Dar Cipolla l-a oprit.

— Stai aici. Cum aşa, Ganymed? Vrei să pleci toc-mai acuma, cînd e timpul cel mai potrivit? Stai aici şi îţi făgăduiesc nişte lucruri straşnice. Îţi făgăduiesc să te conving că necazul tău n-are nici un rost. Fata aceea pe care o cunoşti şi pe care o mai cunosc şi alţii, fata aceea pe care o cheamă... cum o

---

81 O umbră de melancolie (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

82 Nu, domnule! (în limba italiană în orgininal) (n.r.).

cheamă oare? O clipă! Îi citesc numele în ochii tăi, îmi stă pe limbă şi, uite, chiar tu, tu eşti gata-gata să-l spui...

— Silvestra! strigă Giovanotto de jos.

Cavalerul nici nu se clinti.

— Sînt unii oameni indiscreţi, spuse el fără să se uite în sală şi vorbind mereu numai cu Mario; fac, mă rog, pe cocoşii şi cîntă cînd trebuie şi cînd nu trebuie. Uite că ne-a luat vorba din gură şi ţie şi mie, şi acum crede, îngîmfatul, că are vreun drept asupra numelui pe care l-a rostit. Să nu ne mai batem capul cu dînsul. Dar Silvestra, Silvestra ta, ce zici de ea? Straşnică fată! O comoară, nu altceva! Îţi stă inima-n loc cînd o vezi cum umblă, cum respiră, cum rîde, aşa-i de frumoasă! D-apoi braţele ei durdulii, cînd spală şi îşi dă capul pe spate, ca să-şi alunge părul de pe frunte! Un înger din rai!

Mario se uita la el cu ochii holbaţi. Parcă uitase că stă în faţa publicului. Dungile roşii din jurul ochilor se făcuseră şi mai groase şi păreau că sînt pictate. Rar am văzut ceva la fel. Gura cu buze groase i se căscase uşor.

— Şi îngerul ăsta te cam necăjeşte, urmă Cipolla, sau mai bine zis te necăjeşti tu din cauza ei... E o deosebire, dragul meu, o deosebire mare, crede-mă! În dragoste sînt multe lucruri greşit înţelese, se poate spune că nicăieri nu există mai multe prilejuri de-a înţelege greşit lucrurile ca în dragoste. Ai să te întrebi cum poate oare să ştie ce-i dragostea Cipolla, cu meteahna lui? E o greşeală, fiindcă ştie foarte multe lucruri în ce priveşte dragostea şi se pricepe bine în treburile dragostei, aşa că nu-i rău să-l asculţi cînd vorbeşte de ea. Dar să-l lăsăm acuma pe Cipolla, să-l lăsăm la o parte şi să ne gîndirn numai la Silvestra, la frumoasa ta Silvestra! Ce? Nu cumva îi place vreun cocoş oarecare mai mult decît îi placi tu şi de aceea el rîde şi tu plîngi? Să-i placă altul şi să nu-i placi tu, care eşti un băiat aşa de simţitor şi de simpatic? Asta-i puţin probabil, e chiar cu neputinţă, ştim noi asta mai bine, adică Cipolla şi cu ea. Uite, dacă aş fi în locul ei şi aş avea de ales între un ţopîrlan uns cu catran, între un peşte sărat şi un Mario, un cavaler al şervetului, care trăieşte tot printre lume bună, care aduce cu îndemînare străinilor răcoritoare şi care mă iubeşte pe mine cu atîta foc, atunci crede-mă că

inima mea n-ar şovăi de loc şi aş şti cui s-o dăruiesc, adică unuia căruia i-am dăruit-o demult roşind. E vremea acuma ca alesul meu să vadă şi să înţeleagă! E vremea să mă vezi şi să mă cunoşti mai bine, dragul meu... Ia spune, eu cine sînt?

Era scîrbos lucru să vezi cum se fandosea scamatorul, cum îşi legăna cochet umerii lui strîmbi, cum se uita galeş cu ochii lui cu pungi dedesubt şi îşi rînjea dinţii stricaţi într-un zîmbet dulce. Vai, dar în timp ce el rostea vorbele lui ameţitoare, ce se întîmplase cu Mario al nostru? Mi-i greu să spun aşa cum mi-a fost greu atunci să văd, pentru că totul era o dezvăluire a celor mai adînci şi mai intime sentimente, expunerea în faţa tuturor a unei pasiuni sfielnice şi încununate de-o fericire închipuită. Mario îşi împreunase mîinile în faţa gurii, umerii i se ridicau şi i se lăsau din pricina răsuflării puternice. Desigur că nu-i venea să-şi creadă ochilor şi urechilor şi uita numai un singur lucru, că nu trebuie să creadă.

— Silvestra! şopti el, copleşit, din adîncul pieptului.

— Sărută-mă, spuse ghebosul. Crede-mă, poţi s-o faci. Te iubesc. Sărută-mă aici.

Şi, răşchirîndu-şi mîna, arătă cu degetul un loc pe obraz, lîngă gură. Şi Mario se aplecă şi îl sărută..

În sală se făcuse tăcere.. Ceea ce vedeam în clipa asta era caraghios, monstruos şi interesant la culme, era clipa fericirii lui Mario. În acest cumplit răstimp, în care ne-au năpădit toate gîndurile despre fericire şi iluzie, s-a auzit, dar nu chiar la început, ci îndată după întîlnirea caraghioasă şi tristă a buzelor lui Mario cu obrazul scîrbos pe care i-l întindea ghebosul, s-a auzit numai rîsul lui Giovanotto, la stînga noastră, care s-a smuls deodată din tăcere, brutal, răutăcios şi, totuşi, dacă nu m-oi fi înşelat cumva, nu fără o urmă de milă faţă de atîta înşelătorie, nu fără un ecou al strigătului de *„Poveretto!“,* despre care puţin mai înainte vrăjitorul zisese că nu fusese îndreptat unde se cuvenea şi că numai lui trebuie să i se spună aşa.

Îndată, însă, chiar în timp ce rîsul acesta mai răsuna, cel sărutat a şuierat cu cravaşa lîngă piciorul scaunului, şi Mario, trezit, a tresărit, dîndu-se repede înapoi. Apoi s-a oprit, cu ochii holbaţi, aplecîndu-se uşor pe spate, şi-a apăsat întîi cu o

mînă, apoi cu cealaltă buzele terfelite, pe urmă s-a izbit de cîteva ori cu pumnii în tîmple, s-a întors şi s-a repezit în jos pe trepte, în vreme ce sala aplauda, iar Cipolla, cu mîinile pe genunchi, se cutremura de rîs. Ajuns jos, Mario s-a întors din mers, proţăpindu-se bine pe picioare, a întors braţul, şi două detunături scurte au curmat aplauzele şi rîsetele.

Deodată s-a făcut linişte. Pînă şi dansatorii de pe scena s-au oprit, uitîndu-se nedumeriţi. Cipolla sărise de pe scaun. A stat o clipă aşa, cu braţele întinse în lături, ca pentru apărare, ca şi cum ar fi vrut să strige: „Staţi! Opriţi-vă! Plecaţi de lîngă mine! Ce-i asta?“ Apoi, cu capul povîrnit pe piept, s-a prăbuşit pe scaun, şi de aici a căzut într-o rînă, jos, unde a rămas nemişcat, ca o boccea de haine şi de ciolane strîmbe.

S-a iscat o larmă nemaipomenită. Cîteva doamne şi-au ascuns, tremurînd, faţa la pieptul celor care le însoţeau. Unii chemau un medic, alţii poliţia. Cîţiva au dat buzna pe scenă. Alţii s-au repezit la Mario ca să-l dezarmeze, să-i ia maşinăria aceea măruntă, de metal turtit, abia semănînd a pistol, ce-i atîrna de degete şi a cărei ţeavă aproape nezărită cîrmise deodată soarta pe o cale atît de neprevăzută şi de ciudată.

Am luat, în sfîrşit, copiii şi i-am dus spre ieşire, trecînd pe lîngă doi carabinieri care tocmai intrau.

— Chiar s-a isprăvit? întrebau ei, ca să fie siguri.

— Da, da, s-a isprăvit, le-am spus noi.

A fost un sfîrşit de spaimă, un sfîrşit cumplit. Şi un sfîrşit care a fost o scăpare, fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci şi mi se pare şi acum!

1930